

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

پوختن پیکره در باره ی پیسلام

نویسنده
عبدالباقر بهمنیار
۱۹۸۴ - ۱۴۰۴

چاپخانه ی شه فیق - به غدا

www.alibapir.net

پروپنڈیک رہبر بارہوی پیشلام

نویسنہ
امیر علی بابا بیگ
۱۹۸۴ تا ۱۴۰۴

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

چابخانہی شہ فیک - به غدا

۱۴۰۴ ک ۱۹۸۴ ن

www.alibapir.net

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

پیش کش بی

۱ - به وچہی ئیسلامی نوئ ، ئەوانہی کەدەیانەوئ ،
سەری ئینسان بیجگەلە خوا بۆ هیچ شتێک
دانەنەوئ .

۲ - بەو ئافرەتە بیگەردانەیی لەنیو گەرمەتی
تیربارانی تانەوتەشەری لاپریبوان ، پابەندی
بەرنامەییخوان .

۳ - بەو ئینسانەیی تاخوا حەزکاخۆشم دەوئ و
چاوگی ئارامی گیانمەو تیف تیفەدەری
ویژدانمە .

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

پیشمه کی

بسم الله الرحمن الرحيم

سویاس وشو کرانه بو خوی پهروه ردگاری کاینات ، بهزه یی و تانتی
له خواوه بهخش بیت بهسه ر گیانی باکی موحه ممدو خزم و براده رو شوین
که وتوانی دا •

زور جاران دیتو ومانه لومه و سه رکونه ی باو کیک کراوه و پرووی
په خنه ی تی کراوه ، چونکه منداله کانی خوی پشت گوی خستوه به ره لدا ی
کردوون و گویی ندهاوه ته پهروه رده کربن و ناموزگاری کردنیان •

هوی نهمه ش ناشکرایه ، باوک مادام خوی به خواونه ی منداله کانی
ده زانی و نه وانش حه وجی په ند دادان و پینمایی کردنی وین ، پیوسته
له سه ری خویان لی بی خه بهر نه کاو مشووریان لی بخوات •

پنگومان پهروه ردگاری بالاده ستیش خاوه نو به دی هینه ری مه یه و ،
نهو نه بایه نه نیمه و نه هیچ شتیکی دیکه ش ناومان له کووله که ی ته پریش دا
نده بوو له تاریکستانی نه بوون (عدم) دا بی سه روسؤراغ ده ماینه وه

نجا شتیکی به لکه نه ویستیشه که نیمه و هه ر شتیکی نسی نیم
بوونه وه ره حه وجی پینمایی و یارمه تی نهو پهروه ردگاره مه زنه یین ،
وهک بو خوی فهرموویه تی : (یا ایها الناس اتم الفقراء الى الله جمیعاً ۰۰)
نه خه لکینه نیوه گشت ناتاجی خوان •

به لی وه دی هینراوه کان تیکرا ههروه ک چوون بو وه دی هاتنیان
پیوستیان به خوا هه یه ، بو به پتوه چوون و به رده و امیشیان به هه مان
شپوه •

بۆيە دەينىن وردو درشتى ئىم جىھانە سەرلەبەر بە گوئىرە
دەستوورو بەرنامەيەك بەپۆۋە دەچن ، ، كەلەلايەن خىۋاي بەبەزەيى و
بالادەستەۋە بۆيان دىيارى كراۋە بەموۋ لىي لانادەن •

سەيرى گەردىلەۋ توخەكان دەكەي يان خانەۋ شانەكان ، سەيرى
زىندەۋەرو مەگەزان دەكەي يان پەپەۋرو ئازەلان ، سەيرى گۆۋگيا دەكەي
يان دارودرەخت سەيرى زەۋى و مانگ دەكەي يان پۆۋرو
ئەستىرەماكان •• ھتد •

سەيرى ھەر شىك بەكەي دەينى پابەندو گەردن كەچى ئەۋ ياساۋ
دەستوورانەيە كە لە لايەن بەدى ھىنەرەۋە بۆى دانراۋەۋ تواناي سەرىپچى
كردنى نىە •

باشە ھەياران ئىنسانىش كە يەككە لەدانىشتوانى ئىم بوۋنەۋەرە ،
دەپپى پىزىپەپ بىت لەم ياسا گىشتى يە ؟! •

مروقتىك كە جىئىشىنى خواۋ سەرقاتلەي كارۋانى بوۋنەۋەرە
سەر تۆبى كائىنات ۋەھلېزىردراۋى خوايە ، دەپپى بەرھەلداي ۋلاى
كراپى ۋ خەمى لى نەخوراپى ۋ ھىچ جىسابى بۆ نەكراپى ؟! •

مروقتىك كە دەۋى دا لەھەموۋ شىك زياتر سىفەتەكانى خوا
درەۋشاۋنەۋەۋ پەنگيان داۋەتەۋە دەگونجى ۋىل كراپى ۋ پىشت گىۋى
خراپى ؟! •

ئىنسانىك كە لەئىۋ ھەموۋ كائىناتى خوادا دىيارى كراۋە ۋ پەسەند كراۋە
بۆ تاۋى كردنەۋە لەسەر شانۋى زەۋى ماقوۋلە ھىندەي پوۋەكۋ پەپەۋرو
ئازەلانىش مشۋورى لى نەخوراپى نەخىشەي بۆ نەكىشراپى ؟! •

نە •• نە •• شتىۋا مەھالەۋ ناكىرى ۋ نابى •

چونكە ئىمە لەزيانى دىيامان دا دەينىن ئەگەر بابەيەك بە تەنگ
شىكى ئاسايى يەۋە بى ۋ خەمى لى بىخوات بۆ شىكى گىرنگ ۋ بايەخدار

گەلەك بەتەنگەوۈە بوو خەمخۆرتەرە ، ئەو كەسەى خەم لەزەوۈى و زارو
مۆلك و ماله كەى دەخوات خەوجار خەوجار یش خەم لەكەس و كارو
مال و مندالە كەى دەخوات • !

خوای گەورە و كار بەجیش بۆ خۆى فەرموویەتى : (الذی سخر لکم
ما فی السموات وما فی الارض جمیعا منہ ••) واتە : ھەرچى لە
بوونە وەردایە تیکرا بۆ وەى مەیسەر کردوہ •

دیسان فەرموویەتى : (لقد کرما بنی آدم •• وفضلناهم علی کثیر
مما خلقنا تفضیلا ••)

واتە : پێزماں لەئادەمیان گرتوہ •• وەبەسەر زۆر لە
دروست کرا و انماں دا ئیمتیازماں داوئى •

کەوابى خوايەك خەم لەدارو بەردو پرووەك و ئازەل و پۆزو
مانگ و •• ھتد بخوات خەوجار خەوجار خەم لەئینسان دەخوات ،
چونکە ئەوشتانەى تر لەئەسلدا بۆ خاترى ئینسان ھێراونەدى !
بەلئى •• خوینەرى بەپێز :

مادام پەرورەدگارى مەزن مشوورى لەم دنیاىە خواردوہ و یاساو
بەپەرەوى بۆداناوہ دەبئى مشووریشى لەمرؤف خواردبئى و بەرنامەو
بەپەرەویكى بۆدانابئى ، چونکە وەك پێشتر گوتماں : شت بايەخ دارترو
گرانمایەتر بئى زیاتر شیاوى پاراستن و چاوەدێرى و بەتەنگەوۈە بوونە •

ھەر بۆیەشە کە دەبینن خوای بە بەزەیی و بالادەست لەبەرەبەیانى
نیشەجئى بوون و ژبان دەستپێ کردنى ئینسانەوہ لەسەر ئەم خپۆکەىە
بەیتا بەیتابە چەندەر مرؤفیکى شایستە و لەباراندا ھەبوودا پێنمووئى و
وہ پەرەوى خۆى بۆ مرؤفایەتى پەوانە کردوہ و بئى پراگەیاندوون وئى
گەیاندوون کە :

کئى ئەم بوونەوہرەى خولقاندوہ و چۆن و بۆچى ؟!

ئىنسان لە كۆتۈرە ھاتۇرە كىيىنلەپتەن بۇچى ؟!

ئىنسان پىۋىستە لەم سەرزەۋى يە چ بكاو چۆن بىرەتە پاش مردن
بۇكۆى دەچىۋ چى لى بەسەردىت ؟!

بەللى . . كىتەكانى خوا بىرىن لە دەستورۇ بەرنامەى خوا بۇ
مىرۇقايەتنى و پىغەمبەرانىش (صلى الله عليهم وسلم) نوپىنەرى نىوان خواو
مىرۇقايەتىن •

ھەلەتە ھىچ كەسكىش نىە وەك دروست كەر دروست كراوى خۆى
بناسىۋ لىي بەلەدېي خواى گەۋرە بەدى ھىنەرو پەرۋەردگارى
مەدەو بىجگە لەۋىش ھىچ كەسكى دىكە پىي ناكەۋى بەرنامە بۇ
بەندەكان دابىي سەرپەرشتى يان بكات ، چونكە ئەو شازەزاو پىپۇپانەى
كە ئامىران دروست دەكەن ھەر بۇخۇشيان (كەتەلۆك) ى پەگەل
دەخەن و پرونى دەكەنەۋە كە ئەو ئامىرە ئاۋايەو بەم شىۋە كاردەكاو
ئاۋا سوۋدى لى وەردەگىرىۋ ئاۋا تىك دەچىۋ . . ھتە •

كەۋاتە پىۋىستە بەدى ھىنەرى ھەرشتىك كىيە ، سەرپەرشتى كەرىشى
ھەر ئەۋبىي نەك يەكىكى دىكە •

بىگومان ھىچ كەسكىش نىە ھەرچەند گارايدەتنى و بى باۋەپى فرە
زۋورۇپا چوۋىي و گەپىتە پەلى فىرەدون بتوانى بلى : ئەمىن مىرۇقەكانىم
دروست كىردوون ! !

جا ھەر بىرۋا بوۋىم بەم پاستىش بوۋاى لى كىردم بىكەۋمە بىرى
نوۋسىنى كورتەيەك دەربارەى ئىسلام لەبەر تىشكى سوۋپەتى فائىجەدا •
بەم جۆرە لەتەفسىرو توپىزىنەۋەى ئايەتى يەكەمدا دەرمان خستۋەو
مەلماندووشمانە كە بىرۋا بەخوا بوۋى شىكى سروشتى و خۇپسكە لەدلى و
دەروۋنى ئىنسانەكاندا ، بۇسەلماندى ئەو پاستىش سى بەلگەى فەلسەفى

بەھىزمان ھىناوۋەتەۋە كە ھەركەسىڭ بەيى لايەنى لىيان تى بىگات بايى
ئىقناع كىردى دە كەن •

ھەر لەھەمان ئايەت دا پاستىيەكى تىرمان خىستۈتە پۈۋ ، ئەۋىش
ئەۋەيە كە زاتى خۇدا بەرھەست (مىخسوس) نىۋە ناتوانىن پاستەۋخىۋ
لەپىي پىنج ھەستەكانەۋە بى ناسىن ، بەلكو ناچارىن لەپىي ئەۋ
سىفەتەنەۋە بى ناسىن كە لەشۈتە ۋارەكانى دا دەدرەۋ شىتەۋە •

لەئايەتى دۈۋەمىش دا پۈۋنمان كىردۈتەۋە كە پەرۋەردكارىيەتى خۇا
بانى چى ؟ ۋە دەرمان خىستۈ كە سۈپاس و ستايش بەتەنى لايىقى خۇايە ،
ۋە پىژەي ھەست كىردنمان بەمنەت بارىيەتى ۋ قەرزدارىيەتى لەئاقار خۇادا
بەيۈەندىيەكى پاستەۋانە (طردىي) ى ھەيە لەگەل پىژەي شارەزايىي و
بەلەدىمان دا بەۋ دىارەدە سىروشتىانەي كە ۋەك ئاۋىنەيەك وان بۆتىدا
درەۋشانەۋەي سىفەتى سۆزۈبەزەيى خۇدا ، دىسان پۈۋنمان كىردۈتەۋە كە
لەنىۋان زانىارى وپروادا ئاشنايەتىيەكى بىۋىنە ھەيە ئىنسان ھەتا پىر
زانىارو شارەزايىت زىياتر خۇادەناسىي و سەرى بەندايەتى بۆ نەۋى دەكات •

لەكاتى تەفسىر كىردى ئايەتى سىيەمىش دا ئاۋەلامان كىردۈتەۋە كە
خۇاي بى ھاۋەل ۋ ھاۋتا لەئەنجامى سۆزۈبەزەيى ۋ بەخىشەندەيىيەۋە
بوۋنەۋەرى خۇلقاندۈۋەۋىستۈۋىيەتى چاكە لەگەل غەيرى خۇي دا بىكاۋ
لەكانى بوۋن بەشيان بدات • ۋە پامان گەياندۈۋە كەھەر تابلۇيەكى ئىم
سىروشتەي خۇاگان بىكەينە جىي سەرنىچو پامان پىنجگە لەدەرياي سۆزۈ
خۇشەۋىستى ۋ بەزەيى خۇاي مەزن سەبارەت بە بەندەكانى ھىچى تىرمان
نابەتە بەر نىگا •

ۋە لەتەفسىرى ھەمان ئايەت دا پۈۋنمان كىردۈتەۋە كە بەيۈەندى
نىۋان خۇاو ئىنسان لەسەر بىنچىنەي خۇشەۋىستى دۈۋسەرە پۆنراۋەۋ

گۆشكى خواپهرستى له سهر بناغهى دوستايه تى و يه كتر خوښويستن
بيناكراوه .

له ده مى ته فسير كردنى ثايه تى چواره ميش دا باسماں كردوه كه
دواپۆز چيه و چۆنه و چۆن دى و نه جامى چ ده بى ، و سه ملاندرومانه كه
شتىكى پيوست و خه تى يه و پوونمان كردۆته وه كه بپوا به دواپۆز
بوون چ كارىك ده كاته سهرزيانى مروف و چ تاوو ته سىرىكى ههيه
له زيانى تاكو كۆمه لدا .

له ته فسيرى ثايه تى پىنجه ميش دا ئاشكرامان كردوه كه پهرستن و
خواپهرستى يانى چى و به كى ده گوتري خواپهرست و بنچينهى
خواپهرستى چيه و ، پىي خواپهرستى چۆنه و سىماو نيشانهى تاكو
كۆمه لى خواپهرست چيه و ، پهيوه ندى نيوان بپواو كردوه و چۆنه ؟!
له ثايه تى شه شه ميش دا ئامازمان كردوه بو ئه م پاستيه كه پىجگه له خرا
كه س شايستهى نه وه نيه بهرنامه بو ئىنسان دانى و ، هه مو ئه و بهرنامه و
په پره وانهى ئىنسان دايناون پىجگه له پۆز پره شى و كۆپره وه رى و
سهرگهردانى هىچى ديكه يان له هه گبهى دانيه و ، پىجگه له ئىسلام گشت
پىچكه كان هه له و ناته واوو خوارو خىچن و به كه لكى زيان نايه .

له ته فسيرى ثايه تى خه و ته ميش دا پامان گه ياندوه كه بهرنامه و ئايىنى
خوا هىچ كاتىك به بى هه بوونى كۆمه لىك كه له پره قارو كردوه و كانىيان دا
ئه و بهرنامه به پرهنگ ده داته وه و جوودى نيه و قهت قهت له شوپىك دا
مروقى مسولمان و كۆمه لگاي مسولمان نه پىت ، ناتوانين دان پىنين به هه بوونى
ئىسلامه تى دا له و شوپىنه دا ، چونكه ئىسلام بپروباوه پىكى مىسالىانه نيه
كه ته نيا له دىباى بپر كرده وه و خه يال دا هه بى و هىچى دى ، به لكو ده ستوورو
بهرنامهى زيانه و ده بى له كردوه و پره قارو هه لويسى شوپن كه وتوانى دا
هه بوونى بخاته پروو و بى سه لىنى .

ئەمانەت گۈنەن بېرىك بوون لەو پاستانەى كە لە (پوختە يەك
دەربارەى ئىسلام) دا خراونە پروو، ئومىدە وارشم سىم كىتە تۈنسىيەتى
كە لىنىك لە كىتەخانەى كەم دەرامەتى كوردىمان دا پر كاتەو، تۈنسىيەتى
پىي پىزگارى وژيانىكى مرقۇغانە بۇ كەسانىك پروون بىكەتەو كە گەرە كىانە
وەك ئىنسانان بىزىن •

ھەر كەمسىكىش بە خىستە پرووى تىبىنى يەك يان پەخنىدەكى بىناكەر
يادم بىكەت ، با سوور بىزانى قەلىس ناپم و گەلىك گەلىك خۇشمال دەبم و
منەت بارم دەكەت ، خواش پىتىوانى ھەموان بىظت •

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ئەم كىتەپ سۈپەتلىك فائىدە

چۈمە خىزمەت قورئانى قىسە لەجىۋ لە گۈلزارى لالەزارى
شاگۈللىكى خەوت پەرىم خواست ، بە دەستى بە دەست نۆزەۋە بە بىن
تەنكى زىرىم ھەلەردۈ بەربۈمە ھەلەزىنى بۆن بەرامەۋ بە سەرە
يىتەكى بارىكى قامكى خەيالىۋ بىر لەگۈشىنىۋى ۋەخۇ كەۋتم ، زۆرى
يىنەچۈ ئەۋەندە گۈلۈم لىۋ ۋەرگرت كە لەنىۋ شۈۋشەۋى ۋشەۋ
بەگىرەۋ ۋرەشەۋ زىمانى كوردى دا يىش كەشتانى دەكەم .

بەشكەم خوا بىكا جىۋ پەزىمەندى خواۋ سوۋ لىۋ ۋەرگرتى گەلۋ
پىر كەۋەۋەۋى كەلەتتىك بىت لەتەۋەرازۋى خىراندا لەۋ پۆۋەۋى دا كە كەس
دەفرىا كەس نايەۋ مەندالى شىرەخۆرە لەجەزەمەتان سەرى سېۋ دەپىۋ باباۋ
لامەزەبۋ لەپىۋ ھەتتە بوۋ پەنجەۋى پەزىۋانى دەگەزىۋ خۆزگە دەخۋازىۋ
ھەر گەل بايەۋ ۋە پۈۋىچ نەھەتبايەۋەۋ ئەۋ پۆۋەۋى بەچاۋان نەدىبايە .

بەللىۋ خۈنەرانى ئازىزم بۇ خاتىرى ۋەۋ پۈختەيەك دەربارەۋى ئىسلام
بىۋوسم ھانام بىردە بەر قورئانۋ سوۋپەتلىك فائىدەم لىۋ خواست ، ئەۋ
سوۋپەتەۋى كە لەنىۋ دوۋ تۈۋى خەوت ئايەتاندا بەكۈرتى مەبەستۋ
چەمكە سەرەكى يەكەنى قورئانى ھاۋاندۆتەۋە ، ۋەلەپاستى دا دەتۈانم
بلىم : فائىدە ۋەك پىپىستىك ۋايە بۇ مەبەستەكەنى قورئان ، ۋانە ھەر
ۋەك چۈن پىپىستى كىتەپ پىۋ نىۋونىت دەكات بۇ ھەمۋ ئەۋ مەبەستۋ
ۋانايانەۋى لەۋىۋ دا باسكراۋن ، فائىدەش سەبارەت بە قورئانى گەۋرەۋ
كەش گىپ ، مەجىز ، بە ھەمان شىۋە .

فاتحه تهو سووپه ته مه زنده كه له گوره ترين درووشمي ئيسلام داو له پته و ترين پايه ي بهرنامه ي خوادا - كه نويزه - له هه شهوو پوژنيك دا يتر له (١٧) كه پتان به سه زاري مسولمانان دا ديت !! وه هه نوژنيك تهو سووپه ته ي تيدا نه خويزيت و نه ناگيرت و نه يغه مبهه (صلى الله عليه وسلم) فهرموويه تي : (لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب)^(١) فاتحه سهرووديكي ئيسلامي به به سه زاري مليونه ها مسولمانه وه له سه رانه ري دنيسا دا •

تهمن به كه باري خوم زور جاران پاموم و ده بير كرده وي پاچوم ، خوايه ده بي بوي ئيسلام تهو هه موو گرنگي به ي بهو سووپه ته داي و هينده موچير بي له سه دوو بات كرده وه ي ؟!

هه له ته ته وه شم له پيش چاو گرتوه كه ئيسلام بهرنامه ي خوايه و هه مو ياساو ده ستوره كاني له شوي شيوي خوياندا پوژنراون ، چونكه هه مو شتيك له شوي گونجاوي خوي دا پوژنان به كيكه له سيفه سه بهرزه كاني خوايه تي خوي مه زن •

جا به پيزان :

تهم نوسراوه ي بهر ده ستان ته نجامي تهو تيوه پامان و بير كرده وه به ، كه له و پروا به دام هه كه شيك سه رنجي بدات ته تي گرنگي داني ئيسلامي بهم سووپه ته بو دهرده كه وي و ده زاني تهو ماسته ج مويكي تي دايه •

هيوادار يشم تهم نوسراوه به ئارامي و بهووردي موتالا بكرتي و نه وهنده وه خته تان لي و هچاو نه پيت كه له گه لي دا به سه ده برت ، چونكه به پراستي گه وگوو ئاخاوتنيك كه مسولمان له گوره ترين درووشمي ئيسلامي دا هه شهوو روژنيك چهند جار له خزمهت سهروه ردگاري دا ده يلي

(١) بخاري و مسلم پيوايه تيان كردوه له (عبادة بن صامت) • وه •

هەلە گریڭ کە کیتیڭکی چەند لاپەرەیی دەربارە بخویتیڭەو ، تا بزانی
لەو گەفت و گۆو پازونیازەدا چ دەگوتری .

دە فەرموون خوینەرانی موسولمان با تاوینکی خوش لەسیبەری
یەکیڭ لەدرەختە پپ پیت و پیزەکانی باخی قورئاندا بەرینە سەر .

با تۆزیک گوی بۆ ئەو دەنگە نەمرە قورئان پادیرین کە پتر
لە چواردە سەدە یە بانگ دەکات ، بانگی مرقاھەتی دەکات ، تا پڕینمای
بکات بۆ زیانیڭ ... بەلام چ زیانیڭ !

زیانیڭ کە لەگەڵ سروشتی ئینساندا دەسازێ !!

زیانیڭ کە ئینسان تێیدا خەلیفە (جی نشینی) ی خوا یە !!

زیانیڭ کە ئینسان تێیدا پیزی لێ دەگیرێ و وەك پاتالیککی خوێری و
بەرھەلدا سەیری ناکرێ !!

زیانیڭ کە مرقوف لەسیبەریدا تاقە هەلوێستی ژیرانە ی پاست
دەنوێنی لەئاقار خواو خەلک و بونەوێردا !!

زیانیڭ کە دادگەری کۆمەلایەتی پاستەقینە ی تیدا دەچەسپێ لەنیو
کۆمەلدا !

زیانیڭ کە هەموو ئینسانێک تێیدا ئازادەو خێری بیرو پراو هەست و
نەست و دەرپرینی خۆیەتی !

زیانیڭ کە گەل - ناکو کۆمەلێ - سەر بۆ هیچ هیزیک نەوی ناکاو
چ بتان نابەرستن و بەتەنێ گەردن کەچی بەرنامە ی خودان .

زیانیڭ کە ئینسان تێیدا دوورە لەھەر چەشنە نەخۆشەییەکی بیرو
دەروونی و هەست بە ئاسوودەیی دڵ و ئارامی گیان و بەختیاری دەکات .

زیانیڭ کە ئینسان تێیدا دەزانێ کێ خولقاندوویەتی و لەبەرچی و
پۆستە چ بکاو چ نەکات و چۆن بژی و چۆن نەژی .

به کورتی و به کوردی ژباتیک که له ئینسان بو شته وه ، نهو ئینسانه ی
که له لایهن خواوه به چاکسی خولقتراوه و پرسی لی گیراوه و به
سهر قافله ی کاروانی بونه وه رو خه لیفه ی خودا حسیب کراه •

به لی باتۆزیک له بن سینه ری یه کیک له دره خته پپ پیت و فه پره کانی
باخی ته پروباراوه گه شاوه ی قورئانی مه زندا ئارام بگرین و ئیسپاحه ت
بکه بن ، خوا ی به به زه بی و بالاده ستیش خونه چه ی دلما ن به ئاوازی سروودی
هه ق بپشکوئیی و هه ستی قورئان ویستی و ئینسان دۆستیمان بجوولئیی •

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

سەرئىچ دانىكى گىشتى لەم سوورەتە

واى بە چاك دەزانم بەرى توئىزىنەووە لىكۆلەنەووە دەربارەى ھەر
يەك لە ھەوت (۷) ئايەتەكانى ئەم سوورەتە سەرئىچىكى گىشتى لىق
بەدەين :

پىيازى ئىسلام بەورەو درشتەووە بۆ پوون كۆرەنەووەى دوو شتان
ھاتووە :-

۱ - ھەلۆستى خۆى گەورە لەئاقار بونەووەردا بەگىشتى و ئىنسان
بەتايەتى •

۲ - ھەلۆستى بونەووەر بەگىشتى و ئىنسان بەتايەتى لەئاقار خۆى
بەخىشەدا •

بەلى ئىسلام - كە بەرنامەو ئايىنى گىشت پىغەمبەران (صلی اللہ علیہم
وسلم) بوە بەدرىزايى مێزوو - بۆ پىناسە كۆردنى يەك پاستى (حقیقە)
ھاتووە كە وەك سەكەيەك دوو دیوى ھەيە ، دیویکیان پەيوەستە بە خۆداووە
ئەوى دىشیان بە ئىنسانەووە ئەو پاستى يەش بریتى يە لە : (پەيوەندى
بەندايەتى و خوايەتى) •

پەنگە كەساتىك كە چاك لەچەمكى زاراوہى : (پەيوەندى بەندايەتى و
خوايەتى) ھالى نەبوون بێژن : جا چۆن ئايىن و بەرنامەى خۆدا بەتەنى بۆ
پوون كۆرەنەووەى ئەو پاستى يە ھاتووە !؟

به لآم له پاستی دا ئهم سهر سوپمان و پرسپار کردنه له میشمکی نهوان
 کهسان دا سهر هه لده دات که له مه بهست و نیوه روکی وشه ی خوا به تی
 (الوہیة) و به ندایه تی (العبودیة) تی نه گیون ، چونکه له پوانگی
 ئیسلامه وه گه وره ترین پاستی له بوونه وه ردا دوو شتن : یه کهم : خوا به تی
 خوا ، دووهم : به ندایه تی ئینسان •

له پاستی یه که میان دوو یاسای گرنک وه رده گیرین :

أ - خوا به ته ئی و له چاکه و به خشمندیهی خو به وه بوونه وه ری
 خولقاندوه و غهیری وی هیچ کهس له دروست کردنی بوونه وه ردا داری
 له سهر به ردی دانه ناوه ، کهواته خودا به ته ئی به دی هینه رو
 به روه ردگاره •

ب - ههر خوا به ته ئی شیای به رستن و گهردن بو کچ کردنه ،
 ناشکراتر بلین : ههر ئه و به ته ئی مافی به رنامه پێژی و یاسا دانانی ههیه ،
 کهواته خوا ههر بوخۆی فرمانپه و او گه ورهیه •

له پاستی دووهمیشیان دا دیسان دوو یاسای گرنک ده بینرین :-

أ - مرووف که له دوو توخمی گیان و خاک پێک هاتوه هه لێژیراوی
 بوونه وه رو خه لیهی خوا به •

ب - ئینسان له سونگی ئه مه وه که به ته ئی به ندوه و خولقی تراوی
 خوا به ، پێویسته ته نیا به تده و مل و کهچ و پا به ندی به رنامه و یاسای ویش
 بیت •

به لێ خو به رانی به پێژ : ئهم سووپه ته ده رباره ی ئهم دوو مه سه لهیه
 ده دو ئی که له پاستی دا هه رچه نده به دیمه ن دوو شتن به لآم وه ک دوو دیوی
 سه که یه ک به هه ردوو گیان یه ک پاستی پێک دین ، که گه وره ترین پاستی یه و
 له وه تی دنیا دنیا به هیه و هه تا هه تابه ش ده میشتیه وه گوپانی به سه ردا

ئايەت چۈنكى بە ماھىيەت و راستەقىيەتە كەۋە بەندە گۆپانى مەھالە ، ئايا
رېنى تى دەچىت رۆزىك لە پۇژان خوا لەخوایەتى بکەۋى ؟! يان ئىنسان
لەئىنسانەتى بشۇرى ؟!

دەجا ھەتا خوا خوابىت و ئىنسانىش ئىنسان ئەم پاستى يەش دەمىتى .
ئىستى بۆۋى ئەۋەى لەمەۋبەر گوتمان درەۋشاۋەتر بىى وەرن يا وىكپرا
سەرنجىكى خېرا لەئايەتەكانى ئەم سوۋپەتە بەرزە بدەين :

الەئايەتى يەكەمدا (بسم الله الرحمن الرحيم) ئەمە پراگەيەنراۋە كە
بپرا بوون بەبوۋنى پەرۋەردگار شىتىكى خۇپىسك و سىروشتى يەو
پاستى يەكە كە سىروشتى بوۋنەۋەر و ئىنسان گەۋاھى بۆ دەدات .

لە ئايەتى دوۋەمدا (الحمد لله رب العالمين) يەكسەر بەندەكان
دەئىن : سوپاس و شوكرانە بۆپەرۋەردگارى ھەم شىتك ، لىرەدا ئەۋەى
جىنى تېۋەپامانە ئەمەيە كە ھاتنى ئايەتى دوۋەم بەدۋاى يەكەمدا زۆر
شىتىكى گونجاۋو مەتقىيە چۈنكى ناسرانى خوا - لەئايەتى يەكەم - دا
اگەۋرەترىن و سىروشتى ترين ئەنجامى سوپاس كردن و ھەست كردنە
بەچاكەو بەخشندايەتى يەكەى ، وە ھەر بابايەك خوا بناسىت بىى سى و دوو
ھەست بەنازو نىعمەتەكانى دەكاو خۇى قەرزدارو منەت بار دىتە بەرچاۋ .

ئىنجا لە ئايەتى سىيەمدا وەك بەلگە ھىئانەۋە بۆ دروۋستى و بەجىيى
سوپاس كردنەكەيان دەئىن : (الرحمن الرحيم) خوا بەخشندەو
خاۋەن بەزەيى يە ، دىسان باسكردنى سىفەتى پەحم و بەزەيى و مېھرەباتى
خوا لىرەدا زۆر چاك گونجاۋە لەگەل بارو دۇخى ئايەتەكاندا چۈنكى
پەرۋەردگارى بوۋنەۋەر (العالمين) لە ئەنجامى سىفەتى بەزەيى و
بەخشندەيى يەۋە كائىناتى لەدەرياي نەبوون ھىئاۋەتە دەرو بوۋنى بىى
خەلات كەدوۋە .

تینجا له ټایه تی چوارم دا بهنده کان دانیان هیناوه به فدرمانپه وایه تی و
ددهسه لات داریتی په روه ردگاردا له پوژزی په سلان دا (ملک یوم الدین)
بزهاتنی هم ټایه تهش به دواى ټایه تی پشموی دا دوو هوى گرنګ همن :

أ - له کاتیک دا بهنده کان زانیان خوايه ک ههیه و لایق و شایسته ی
سویاس و ستایشه و به خپوکه رو په روه ردگارو خواونه ی به زه یی و لوتف و
به خشنه ، ههستیان به وه کرده که خوايه تی و په روه ردگاریتی و به زه یی و
به خشنده یی خوا وای لی چاوه پروان ده کړی که نه و ماوه کورته ی دنیا
تاوه همل و دهرقه تی تیدا ژیان نه بیت ، هممه له لایه که وه له لایه کی تریشه وه
ههستیان به مه کرده که خوايه تی و په روه ردگاریتی و به زه یی و میهره بانی و
دادپه روه ری خوا تیرا ده پسرې که پوژیک بته پش چاکان به
باداشی چاکیان و خراپان به سزای خراپان بګهن و ههقی بزنی کوله به سهر
بزنی شاخ داره وه نه هیلرې و زورایکراو و چه وسنراوان که له دنیا دا
به ټاوتی هره گه وره یان نه گه یون - که بریتی یه له ټوله ستانده وه
له زوردارو خوین خوران - له و روژه دا به ټاکام بګهن و کرمی دلیان
بمری و بلین ټوخه ی *

ب - بهنده کان ههستیان به مه کرده که په روه ردگار وپړای سیفته تی
به زه یی و به خشنده یی خهسله تی توپه یی و قهرو غه زه پشی ههیه و نابی
کهس به ههویا به زه یی و میهره بانی خودا پشیتنی ی لی و کاو پالی لی
وه دات *

هم چوار ټایه ته ی راپور دن هره چواریان پشه کی و پړی
خوش کردیک بوون یو ټایه تی پینجه م (ایآک نعبد وایک نستین) ههر
ټه ټو ده پهرستین و هره له ټوش یارمه تی ده خوازين *

ئىستا با تۆزىك بەوردى سەرنج بەدىن :

چوار ئايەتى يېشىو دوو پاستى زۆر گەورەيان خستە پروو گە
عەقیدەى ئىسلامىيان لى يىك دىت ، يەكەم ، پروا بوون بەخوايەتى خواو
بەرودەگارىتى و بەخشندەيى و بەزەيىتى وى ، دووم : پروا بوون
بەپۆزى دوايى و سزاو پاداشت •

ئىستا كەسەم ئەنجامە گەيشىن دەتوانىن نېو پۆك و كاكلى ئەم
سووپەتە لەچەند قالد و شىوې جوى جوى دا داپىزىن كە لەمەبەست دا
بەكس :

دەتوانىن بلىن چوار ئايەتى يېشىو برىتىن لەلايەنى عەقیدەو پروا و
سى ئايەتى داهاووش لايەنى ياساو بەرنامە يىك دىن ، لەمەموانىش
ئاشكرايە كە ئىسلام لەدوو بەشى سەرەكى پروا بەرنامە (العقيدة
والشرعة) يىك دىت •

و دەتوانىن بلىن چوار ئايەتى يېشىو برىتىن لەلايەنى باوې (ايمان) و
سى ئايەتى دوايش لايەنى (عمل) يىك دىن ، وەك پروونىشە ئىسلامەتى
باوېو كەردەوېە (الايمان والعمل) •

و دەتوانىن بلىن چوار ئايەتى پابوردوو برىتىن لەپروا (ايمان) و
سى ئايەتى دوايش برىتىن لەئىسلامەتى (اسلام) ئەمما بەمەرجىك كە
وشەى پروا لېرەدا قەناعەتى دەروونى يى مەبەست بى و وشەى (اسلام) يش
گەردن كەچى پروالەتى •

ئاشكراشە كە ئايىن برىتى يە لەمە كە ئىنسان بەدل و دەروون پروا
قەناعەتى بى بى و بەئەندامە كانىشى فەرمانەكانى جى بەجى بكاو
پابەندى بى •

و دەشتوانىن بلىن چوار ئايەتى ھەوەلى (جيهان يىنى ئىسلامى)

دهخه نه پوو و سئ ئايه تي دوايش (ئيدؤلوزى ئىسلامى) ، دياره كه
 ئىسلامه تيش له دوو به شان يئك ديت : يه كه م جيهان بينى ئىسلامى ، يانى
 هه لويستى پرى و تيؤرى مرؤف به رامبه ر به خوداو بوونه وهر و زيان ،
 دووهم : ئيدؤلوزى واته هه لويستى كردارى و پراكتيكى مرؤف - له سه ر
 بنچينه ي جيهان بينى - به رامبه ر به خواو بوونه وهر و زيان *

بئ ينه وه سه ر مه به ستى بنچينه يى ، گوتمان چوار ئايه تى پابوردوو
 پئسه كى و پئ خو شكه رن بؤ ئايه تي پئنجهم ، چونكه كاتيك ئينسان زانى
 خوايه كه هه يه و زانى كه به دى هئنه ره و په روه ردگار و شايسته ي
 سوپاس و ستايشه و له چاكه و به خشنده يى خؤى بوونى به بوونه وهر
 به خشين و به ته ئى به پئوه به رو گه و ردى پؤزى سزاو پاداشه ، ئهم زانين و
 پرايه ناچارى ده كات كه گفتم و په يمانى پئ بدات كه به ته ئى گوى
 پرايه لى و فه رمانبه رى وى بكاو يارمه تى هه ر له وى بخوازي و بئ جگه
 له وى چاوى له ده ستى كه س نه يئ *

ئايه تي شه شه ميش (اهدنا الصراط المستقيم) پئموونى مان بكه بؤ
 پئى پاست * په يوه ندى به كى به وى به ئايه تي پئنجمه وه هه يه و توند
 پئكه وه جؤش دراو ، چونكه گوى پرايه لى و فه رمانبه رى خواو گه يشتن
 به پره زامه ندى وى پئ و په سم و به رنامه و ده ستوورينكى گه ره كه كه
 برى تى به له (پئى پاست) ، بؤيه به نده كان داوا له په روه ردگار يان ده كه ن
 كه ئه و پئى به پاسته يان پئشان بدات ، دياره پئى پاستى زيانيش ته نياو
 ته نيا پئبازو ئايينى خوايه *

جا له به ر ئه وه ي به رنامه و ئايينى خوا قه ت قه ت به شيؤه ي تيؤرى و
 گوفتارى پووت نه بو و نابئ و وئپراى پاسته شه قامى خواو پئپرى چاكان و
 خوا به رستان كوئره پئى شه يتان و طاغووت و ده ستى به دان و
 خو په رستايش هه يه ، بؤيه به نده كان به هئيدئ وازنايه ن كه داوايان له

خوا کردوه پئی پاستیان پشاندا وده لئین : (صراط الذین انعمت عليهم
غير المغضوب عليهم ولا الضالین) واته : پئی پتیری چاکان نهوانه ی چاکهت
له گهل دا کردوون ، نهک نهوانه ی شایسته ی قههرو غهزه بن ، وده نهک
گومپراو سه ر لئ شتواوان •

ئیسنا که به شتویه کی گشتی توژیک سهرو سیمای ئهم سوورپه ته
مه زنه مان ناسی با ناوی خوی لئ یئین و ددست بکه ین به ورد بونه وه
له هدر کام له جهوت به لکه خنجیلانه کانی ئهم شاگوله ی گولزاری گوتاری
هروه ردگاری کائینات •

« بسم الله الرحمن الرحيم • الحمد لله رب العالمين • الرحمن
الرحيم • ملك يوم الدين • اياك نعبد واياك نستعين • اهدنا الصراط
المستقيم • صراط الذین انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالین • آمین »
واته :

« به ناوی خوی به به زه یی به خشنده ، سوپاس بۆ خوی هروه ردگاری
به به زه یی به خشنده یه ، خاوه نی پوژری سزاو پاداشه ، بهس نه تو
ده په رستین و هه ر له تو یارمه تی ده خوازین ، پینمایمان بکه بۆ پئی
پاست ، پئی نهوانه ی چاکهت له گهل دا کردوون نهک پئی لئ تووپه
بوان و نهک گومپرا بوان » دوغمان قبول بکه •

جه نه تئ بیئنی بهک سه بارهت بهم سوورپه ته :

یه کهم : ناوه کانی ئهم سوورپه ته :

أ - (فاتحة الكتاب) بۆیهش بدم ناوه ناوئراوه چونکه قورئان
بدم سوورپه ته دهست پئی دهکات •

ب - (سورة الحمد) چونکه یه کهمین وشه ی له دوا ی (بسم الله
الرحمن الرحيم) (الحمد) • •

www.alibapir.net

ج (ام القرآن) وشهى (ام) له زمانى عاره بى دا يانى : ئەسلى و
 ماكى شت ، ھەلبەتە ئەم سووپەتەش ئەسلى قورئان پوختەى ئىسلامە •
 د - (السبع المثاني) ، وەك خواى گەورە لەكۆتايى سوورەتى
 (الحجر) دا دەفەرموى : (ولقد آتيناك سبعا من المثاني والقرآن
 العظيم) ، ھوى ناوئرانى ئەم سووپەتەش بەم ناوہو توئزەرەوانى قورئان
 چەند پايەكى جوى جوىيان ھەيە لە بارەيەوہ :

- ۱ - چونكە لەم سووپەتەدا ئىنسان سوپاس و ستایشى خوا دەكات •
- ۲ - چونكە ئەم سووپەتە لەھەموو پركاتىكدا دووبارە دەكرێتەوہ •
- ۳ - چونكە دوو جارەن نێراوہتە خوارى لەسەر قسەى ھىندىك
 لەزانايان •

- ۴ - چونكە لەكتیہ ئاسمانىيەكانى تردا نێو ھەلاوئراوہ •
- ۵ - چونكە ئەم سووپەتە دوو بەشە بەشكى سوپاس و ستایشە
 لەبەندەوہ بۆ خواو بەشكىشى بەخشینە لەخواوہ بۆ بەندە •
- ھ - (الكافية) واتە : تێرو تەواو ، چونكە ئەم سووپەتە دەتوانى
 جێى غەبرى خۆى پرۆەكات بەلام غەبرىوى جێى پركاتەوہ •
- و - (الاساس) واتە : بنچینەو بنەپەتى ئىسلامەتى تىدايە •
- ز - (الشفاء) : شىفاو دەرمان ، چونكە دەرمانى پوحو نەفسە •
- ح - (الصلاة) واتە : نوێژ ، چونكە بەشى سدرەكى و ھەرە گرنگى
 نوێژە •

ط (الشكر) واتە شوكرانە ، چونكە سوپاس و شوكرانەى خواى
 تىدا دەكرێت •

ك - (الدعاء) واتە : پارانەوہو سكاڵا ، چونكە بریتىيە لەپارانەوہى
 بەندە •

بەندە • دووم : چۆنەتی ھاتنە خوارەووی ئەم سووپەتە :

لە چۆنەتی ھاتنە خوارى ئەم سووپەتەدا (۳) قسە ھەن :

۱ - دەلێن لەشارى مەككە ھاتۆتە خوارى تەنانت ھەندىكیان دەلێن
بەكەمەن سووپەت بوە كە بۆ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ھاتوہ ،
كە شېخ (محمد عبده) يەككە لەوانەو لەم بارەوہ دەلێت :
(بەلگەى ئەودش ئەمەيە كە دەستوورى خوا چ لەبوارى بەدى ھىسان
(تەكوين) و چ لەبوارى ياسادانان (تشرېع) دا وايە كە پېشەكى بەكورتى
شېك دەخاتەپروو دوايى پەلەپە دەست دەكات بەخستەپروو شەرح كردنى •
(... فاتیحەش ھەرچى لەقورئاندا ھەيە بەكورتى دەيگرتە
نێوخۆى ، وەھەرچى لەقورئاندا ھەيە شەرح و تەفسىرى ئەو بنچىنانەيە
كە لەفاتیحەدا پۆنراون ...) (۱) •

۲ - دەلێن لەشارى مەدینەدا ھاتۆتە خوارى ، بەلام ئەم قسەيە
ھەلەيە بەدوو بەلگان :- يەكەم :- سووپەتى (الحجر) كە بەئىتفاقي
زانايان لەشارى مەككەدا ھاتۆتە خوارى باسى سووپەتى فاتیحەو
ھاتنەخوارى دەكات وەك دەفەرموى : (ولقد آتيناك سبعا من المناسي
والقرآن العظيم) •

دووم : زۆر دوورە كە پێغەمبەر و مسولمانان (۱۳) سالان لە مەككە
بەبێ فاتیحە نوێریان كردبێ •

۳ - قسەى سێيەم : دەلێن : ئەم سووپەتە كەپەتێكى لەشارى
مەككەو جارىكیش لەمەدینە ھاتۆتە خوارى ، دەلێن بۆيە ناوئراوہ
(المثانى) چونكە ھاتنەخوارەوہ كەى دووبارە كراوہتەوہ •

(۱) سەيرى (الاعمال الكاملة للشيخ محمد عبده) بکە بەرگى (٤)

لاپەرە (٢٤ - ٢٥) •

www.alibapir.net

سئیم : حوکمی خوینرانی ئهم سووپرته له نوێژدا :

له پێغه مبهروه (صلى الله عليه وسلم) پيوایهت کراوه که ههر نوێژیک ئهم سووپرتهی تیدا نه خوینری قبول ناکری و ناتهاوه .

بۆنموونه : بخاری و مسلم له (عبادة بن صامت) دهوه گێراویانه تهوه که پێغه مبهر (صلى الله عليه وسلم) فهرموویهتی : (لاصلاة لمن لم یقرأ بفاتحة الكتاب) .

ئیمامی رازی بێجگه لهم پيوایهته دوو پيوایهتی تریش له تهفسیره کهی دا باس دهکات :

۱ - (کل صلاة لم یقرأ فیها بفاتحة الكتاب فهی خداع غیر تمام) .

۲ - (لاتجزی صلاة لایقرأ فیها بفاتحة الكتاب) .

هه لیهته له مهزه بی (حنفی) دا به مهرج نه گراوه که ئهم سووپرته بخوینری و ده لیت ته گهر له سووپرته کانی تریش بخوینری ههر تهواوه ، به لام ئهوی راستی پت به لگهی تهوانهی که خوینرانی فاتیه دیان به مهرج گرتوه له نوێژدا به هیزتره ، ئه ما ئیره جیی ئهو دریزه پیدانه نیه کئی مهیلی لی به پتر ئاگاداریی لهم بارهوه باسهیری (التفسیر الکبیر) ی (فخرالدین الرازی) بکات ، لهویدا ئیمامی رازی (۱۸) به لگهی هیاوه تهوه بۆ سهلماندنی ئهمه که خویندنی فاتیه مه رج له نوێژدا .

چوارهم : بهراوردیک له تیوان ئایه ته کانی فاتیه دهو کردهوه کانی نوێژدا (۱) :

ئایه ته کانی فاتیه جهوتن ، کردهوه کانی نوێژیش جهوتن و پێکهوه

(۱) ئهو بهراورد کردنهم به دهسکاری بهوه له تهفسیری (مفاتیح الغیب) ی فخرالدین الرازی وه رگرتوه .

گونجاون و بدرامبه ری به کی تهوار ههیه له نیوان ئایه ته کانی فاتحه و
کرده وه کانی نوێژدا بهم جوړه :

۱ - بسم الله الرحمن الرحيم — (القیام) پاوه ستان بو خویندنی فاتحه *

۲ - الحمد لله رب العالمین — (الركوع) چوونه پرکوع و نوشتانه وه *

۳ - الرحمن الرحيم — (الرفع من الركوع) ههسته وه له پرکوع *

۴ - ملك يوم الدين — (السجدة الاولى) کپنووش بر دنی
هه وه *

۵ - ایتاک نعبد وایاک نستعین (العود بین السجدين) دانیشتی نیوان
دوو سهجده کان *

۶ - اهدنا الصراط المستقیم — (السجدة الثانية) کپنووش بر دنی
دوو وه *

۷ - صراط الذين انعمت عليهم — (التشهد) خویندنی ته حیات *

غير المغضوب عليهم ولا الضالين *

ئیسما باسه رنج دهین داخوا ئه و به راورد کردنه تا چ پادده یه ک
لواوه :-

ئایه تی به کهم له گه ل (قیام) دا ده گونجی چونکه هه وه ک چوون
(بسم الله الرحمن الرحيم) بو دهست پی کردنی هه کاریک پیویسته
پاوه ستان (قیام) یش بو دهست پی کردنی نوێژ پیویسته *

ئایه تی دووه میش له گه ل (ركوع) دا ده گونجی چونکه ئینسان
له وه حتی سوپاس کردن دا له یه ک کات دا سهیری خواو بونه وه ده کات له بهر
ئیه وه سوپاس و ستایش مه دح کردنی خوایه به هوی ئه و نیعمه تانه وه که
به بهنده کانی به خشیوه مادام وایی بهنده له ده می سوپاس کردن دا چاویکی

له خاوه نى نيمه ته وه يه و چاويكيشنى له خودى نيمه ته كه وه ، كه واته
پيوسته حاله تيكى مام ناوه ندى هه بئى ، ديسان سوپاس كردن ده لاله ت
له سهر نيمه تى زور ده كات نيمه تى زوريش پشتى ئينسان گران ده كاوه
ده بته هوئى نوشتانده وه و دوولاهاته وه .

ئاپه تى سى به مېش له گه ل (هه ستانه وه له ركوع) دا ده سازى ،
چونكه پاش ئه وهى به نده چو ركوع وا له پره سمه تى خوا چاوه پروان ده كرى
كه له دواى ركوع بيگيرته وه بو حاله تى (اعتدال) پاست بوونه وه .

ئاپه تى چواره مېش له گه ل (كړنوش بردنى به كه م) دا دانووى
ده كولن ، چونكه (ملك يوم الدين) گه وده بى و جه لالى خواى لى
ده فامرته وه ، بيگومان ئه مېش ده بته هوئى پهيدا كردنى ترس و ساميكى
زور له دلى ئينسان داو وا له ئينسان ده كات كه له وپه رى به ندايه تى و
گه ردى كه چى دا خوئى بوئى .

ئاپه تى پينجه مېش له گه ل (دانىشتى نيوان دوو سه جده كان) دا
هه ل ده كات ، چونكه (اياك نعب) هه وال دانه له كړنوش بردنى
هه و ل و (اياك نستعين) يش كوومه ك خواسته له خوا بوئى دوو مه .

ئاپه تى شه شه مېش له گه ل (كړنوش بردنى دوو مه) دا ده سازى ،
چونكه له م ئاپه ته دا به نده داواى بايه خ دارترين شتى ده كات له پهره و ده رگار
كه برى تى به له (پښمايى كردنى بو پي پاست) هه ل به ته ئه م ته كليفه
گه و ده يه ش گه ردى كه چى و به ندايه تى به كى گه و ده ي گه ره كه ئه و يش
كړنوش بردنى دوو مه .

ئاپه تى هه و ته مېش له گه ل (دانىشتى ته حيات خوئندن) دا ده گونجى ،
چونكه پاش ئه وهى ئينسان له سو جده ي دزوه م دا ئه و په رى به ندايه تى خوئى
ده رپرى به راه به ر به خوا ، خواش له به راه به ردا پزى لى ده گرى ، بو به

فهرمانی یی ده کات که له خزمه تی دا دانیشی بنگومان ئه مهش نیمه تیگی
 گه وره یه و زور چاک له گه ل (الذین انعمت علیهم) دا ده سازئ ، بویهش
 له کاتیک دا خوای به خشنسده یتغه مبه ری صلی الله علیه وسلم
 بهرز کرده وه تا گه یشته پله ی (قاب قوسین او ادنی) له و کاته دا فهرمووی :
 (التحیات المبارکات والصلوات والطیبات لله) *

نوئیش وه ک یتغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی :
 (الصلوة معراج المؤمن) نوئیر به یزه ی پرواداره ، بویه یتویسته مسوولان
 له کاتیک دا له میعراج به که ی دا گه یشته دواین پله ی پیزو حورمده ت نه و
 قسانه دووباره بکاته وه که (محمد) (صلی الله علیه وسلم) له
 میعراج به که ی دا سه باره ت به خوای مه زن گوتوونی *
 دوو ئاگادار کردنه وه :

۱ - حوکمی گوترانی (اعوذ بالله من الشیطان الرجیم) و واتا که ی :
 ئیسامی (نووی) له کتیی (الاذکار) دا فهرموویه تی : (بزانه که
 (استعاذه) کردن سوننه ته وه فهرز نیه و ئه گهر بابای نوئیر که ره کی کرد
 به قهستی بی یان به سه هوو گوناخ بار نابی ، هه لیه ته که ده شلین سوننه ته
 مه به ستمان له گشت کاتیکه واته : له نوئیر دا چ فهرز بی و چ سوننه ت وه
 له ده می قورئان خوئندن ده ره وه ی نوئیش دا (۱) *

ئیسما که حوکمی (استعاذه) مان زانی با بزاین چه مکه که ی
 چی یه ؟ :

اعوذ : (ابو جعفر الطبری) که به (امام المفسرین) ناسراوه
 فهرموویه تی :

الاستعاذه : الاستجارة ، واته : په نا وه به بریدن *

(۱) سهیری کتیی (الاذکار) لاپه ره (۴۵)، نو سراوی (النووی) بکه .

الشیطان : (ابو جعفر الطبری) ده لیت : (الشیطان فی کلام العرب
کل متعرد من الجن والانس والدواب وکل شیء) واته : (شیطان)
له زمانی عاره بی دا هه ریاهی بووئیکه له جندو ئینسان و ئازده هه وو
شتیک *

الرحیم : (طبری) ده لیت : (وأما الرحیم ، فهو فعل بمعنی
مفعول ... وتأویل الرحیم الملعون المشتوم ..) واته : (رحیم) له سه
کیشی (فعل) هه به مانای (مفعول) هه مانای (رحیم) یش نه فرین
لی کراو و جئو بی دراوه *

مادام وایی ده توانین بلین : (اعوذ بالله من الشیطان الرحیم)
یانی په نا وه بهر خوی ده بهم له شهیتانی دوور له خواو نه فرین لی کراو *
پوون کردنه وه یه که ده باره ی (استعاذه) *

خوی به خشنده فه زمانی بی کردوین که بو دوور که وتنه وه له شهیتانی
به دو بو پزگار بوون له ژیر پکینی هانا به رینه بهر وی *

ئیسما با بزاین شهیتان له چ پی یه که وه هیرش دیتی و ئینسانیش
له چ پی یه که وه توانای بهرگری کردن و له سه رخو کردنه وه ی هه یه :

له سووپه تی (اعراف) دا خوی مه زن فه موویه تی - له سه رزمانی
شهیتان - (قال بما اغویتني لاقعدن لهم صراطك المستقیم ، ثم لآتیهم
من بین ایدیهم ومن خلفهم وعن أیمانهم وعن שמائلهم ...) ۱۶-۱۷ *

واته : شهیتان گوتی : چونکه گومرات کردم ، - دوژمنایه تی
بهنده کانت ده کهم و - له سه ر پاسته شه قامی تو - که ئیسلامه تی یه - بویان
داده نیشم ، ئینجا له پیشه وه و له دواوه و له لای پاسته وه و له لای چه به وه
بویان ده چم * که واته شهیتان له چوار لاوه زده فه به ئینسان ده بات :

پیشه‌وه و پاشه‌وه لای پاست و لای چهپ ، به‌لام ئایا ئینسان له چ
ته‌په‌فیکه‌وه توانای به‌رگری کردنی هه‌یه ؟ له‌وه‌لام‌دا ده‌لین : ئینسان
به‌شه‌ش لادا ده‌توانی بجو‌لت و هه‌لسوپئی ، پیشه‌وه و دواوه ، سه‌رئی و
خوارئی ، لای پاستاو لای چهپ ، که‌واته ئینسان دوو لای به‌ده‌سته‌وه ماره
که سه‌نگه‌ری به‌رگری کردن له‌خۆی تیدا هه‌لقه‌نی له‌ئافار هه‌رشه‌ش به‌یتان‌دا
که بریتین : له‌لای سه‌رئی و لای خوارئی .

ئایه‌تی (ایاک نعبد وایاک نستعین) چۆنیه‌تی و پینگه‌ی ده‌سکردنه‌وه‌ی
مرو‌ف ده‌رده‌خات له‌م دوو‌لایه‌وه ، چونکه شه‌یتان هه‌ژیکه‌ی غه‌یبی و
نه‌بیراوه ئینسان له‌ئافاری‌دا ده‌سته‌وسانه‌و به‌جگه له‌په‌یوه‌ندی په‌یدا
کردن له‌گه‌ل خوادا چ چاره‌ی دیکه‌ی نین و هیچ شتیک دادی نادات ،
به‌یوه‌ندی به‌نددش له‌گه‌ل خوادا له‌دوو شیوه‌دا خۆی ده‌نویتی :

یه‌که‌م : گه‌ردن که‌چی و گوئی پایه‌لی و به‌جی هه‌تانی فه‌رمانه‌کانی ،
که پرسته‌ی (ایاک نعبد) ده‌لاله‌تی له‌سه‌ر ده‌کات .

دووه‌م : دوعاو پاپانه‌وه داوای یارمه‌تی لێ‌کردن ، که پرسته‌ی
(وایاک نستعین) ده‌لاله‌تی له‌سه‌ر ده‌کات .

جا بێ‌گومان ته‌وشته‌ی که له‌هه‌موو شتیک پتر گه‌ردن که‌چی و
فه‌رمانه‌ری تیدا وه‌ده‌رده‌که‌وی نوێزه بۆیه نوێژ به‌کو‌له‌که‌و پایه‌ی دین
دانراوه (الصلاة عماد الدین) گرنگ‌ترین به‌شی نوێژیش کپ‌نووش
بردنه بۆیه‌ش له‌چاو هه‌موو پو‌کنه‌کانی تری نوێژ له‌هه‌ر پکاتیک‌دا دوو‌جاران
به‌پۆوه ده‌برئی .

بێ‌گومان کپ‌نووش بردنیش به‌جی نا‌هه‌ترئی به‌بێ سه‌رخسته سه‌ر
زه‌وی ، سه‌رخسته سه‌ر زه‌ویش ته‌وپه‌پری گه‌ردن که‌چی و به‌ندایه‌تی
ده‌گه‌یه‌نی بۆیه به‌مه‌به‌ری مه‌زن (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی :

(اقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد ، فاكثروا الدعاء) ^(۱) • واته :

بهنده لهوه ختی سوجده بردن دا لهه مو کاتیڤ لهخوای نزیڤ تره ،
دوایانی زوړ ټیدا بکهن •

سه بارهت به بهر گری کردنی ئینسانیش له ته پیه فی سه ری وه وه که
گوتمان له دوعاء پاران وه دا خوئی ده نوئی ، بویه بیغه بهری پشهوا (صلی
الله علیه وسلم) فدرموویه تی : (الدعاء منج العبادۃ) یانی : پاران وه
کاکی به ندایه تی و خوا به رستی به *

۲ - گوترانی (آمین) لهدوای فاتیحه :

بخاری و ابو داود پیوایه تیان کردوه : (کان (صلی الله علیه وسلم) اذا انتهى من قراءة الفاتحة قال : « آمین » یجهر ویمد بها صوته) واته : پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) که له خویندنی فاتیحه ده بووه ده یگوت : (ئامین) دهنگی بهرز ده کرده ووه درئی ده کرده .

نیمامی (نووی) له کتیی : (الاذکار) دا فہر موویہ تی : (گوئی
 ٹامین لہدوای فاتحہ سونہ تہ بو ہدر بابایہ ک کہ دہی خوئی چ لہ
 نوئی داو چ لہ غیری نوئی دا) *

ameer.maktab@yahoo.com

 /AliBapir

 /AliBapir

 /MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

(۱) (مسلم) (ابی هريرة) وہ پیوایہ تی کردوہ *

www.alibapir.net

ته فیسری تایه تی به کهم

« بسم الله الرحمن الرحيم » به ناوی خوائی به به زه یی به خشنده •
پیش دست کردن به توئینه وهی چه مکی گشتی نهم تایه ته پرۆزه پیوسته
بریک نووکی خامه بگنیرین به ده ورو بهری بهک به کی وشه کانی دا :

(بَسْمِ) : له ئهسل دا (باسمه) بوه به لام له ئه نجامی ئه وه دا که
زۆر به کار هینراوه هه مزه (ا) که ی لی کراوه ته وه تا کو له سه ر زمان
سووک بی • ئاشکراشه که (بسم) یانی : به ناوی •

الله : زانا یان له چۆنیه تی بهیدا بوون و ته فیسیر کردنی ئه دم وشه یه دا
دوو پرایان هه یه :

به کهم : که له ئیو وان دا (سیویه و خلیل بن احمد و فخرالدین
الرازی) هه ن ده ئین نهم وشه یه (جامد) هه (مشتق) نه وه له هه یچ
چاوه گه یه که وه نه هاتوه و ناوی تایه تی زاتی خوا یه •

دووه م : ده ئین : ئاشراوه (مشق) هه له و چاوه گه ش دا که ئه م
ناوه ی لیوه هاتوه پای جوئی جوئی ، بو وینه :

۱ - ده ئین له (آله) وه هاتوه چونکه (آلَهتُ الى فلان) واته :
به هوی وی ئارامیم بو هات •

(۱) بو هه رچی لیوه دا ده رباره ی (بسم الله) نوو سیومه سوو دم له ته فیسیری
(مفاتیح الغیب) وه رگرتوه • نوو سراوی فخرالدین الرازی •

- ۲ - ده‌لین له (آلهَ الرجل يآلهُ) وهوه هاتوه ، واته : له‌ئافار به‌لایه‌لدا ده‌سته‌وسان بوون و پرزگار بوون به‌هوی یه‌کیکی دیکه‌وه .
- ۳ - ده‌لین له (آلهَ الرجل الى رجل) یهوه هاتوه ، واته : به‌هوی سه‌وق و خو‌شه‌ویستی یهوه پرووی تی‌کرد *
- ۴ - ده‌لین له (آلهَ الالهة والوهة) وه هاتوه یانی : به‌رستی و به‌ندایه‌تی بو‌کرد *
- ۵ - به‌عزیکیش ده‌لین له (لاة یلیه) وهوه هاتوه ، واته : خوی به‌نهان کرد *
- ۶ - تافمیکي دی ده‌لین له (الولهه) وه هاتوه ، « وله ، یش بانی : سه‌رمامی و مات و حه‌یران بوون »
که‌واته (الله) نه‌وزاته پاکه‌یه که :
- یه‌که‌م : ئینسان به‌هوی وی یه‌وه دلی ئارام ده‌گری (الا بذكر الله تطمئن القلوب) * دووه‌م : ئینسان له‌کاتی ته‌نگانه‌دا هانای وه‌به‌ر ده‌باو پرزگاری ده‌کات (آمنَ یحیی المضر اذا دعاه) *
- سی‌یه‌م : ئینسان له‌نه‌جای سۆزو خو‌شه‌ویستی یه‌وه پرووی تی‌ده‌کات (والذین آمنوا اشدُّ حباً لله) *
- چواره‌م : ئینسان ده‌ی آه‌رستی و به‌ندایه‌تی بو‌ده‌کات (ایاک نعبد) *
- پنجه‌م : ئینسان ناتوانی بی‌ینی و له‌ئیش چاوانی شیراوه‌و په‌نهانه (لاندركه الابصار) *
- شه‌شه‌م : ئینسان له‌ئافار ناسینی‌دا مات و حه‌یران و سه‌رمامه‌و ناتوانی په‌ی به‌زات ماهیه‌تی به‌ری : (لیس کمنله شیء) *

الرحمن الرحيم :- (طبری) له تهفسیره مدونه کهي دا ده لیت : (أما الرحمن ، فهو فعلاَن من رَحِمَ ، والرحيم فعل منه)^(۱) . که واته : (الرحمن) و (الرحيم) هر دو وکیان له یه ک جاوگه وه هاتوون ، به لام کیشه کانیاَن جودان ئمه جیی دمه دمئ و نا کوکی نیه له نیوان زانایان دا به لام ئه وهی جیی کیشه یه لهم باره وه ئمه یه که ئایا جیاوازی نیوان ئهم دوو وشه یه چی یه له لایهن وانا وه ؟

ئهمهش بوخته و پایازنه راوی قسه ی توژره وانه لهم باره وه :

۱ - (رحمن) بریتی یه له پرده حمهت و به زه یی خوا له دنیا داو کافرو مسولمان ده گرته وه به لام (رحيم) سیفه تی خوا یه له قیامهت داو ته نیا ته نیا مسولمانان ده گرته وه .

۲ - (رحمن) سیفه تیکی تاییه تی خوا یه و دروست نیه بو غهیری وی به کار بیت به لام (رحيم) وانه .

۳ - (رحمن) ئه و زاته یه که جوړه نيمه تیک به سه ر غهیری خوی دا پرزینی که کسی تر له توانای دا نه بی ، بیگومان ئه و زاتهش هر خوا یه ، به لام (رحيم) وانه .

۴ - که پای (شیخ محمد عبده) یه لهم باره وه ده لیت^(۱) :

پریزگه (صیغه ی) (فعلاَن) ده لالهت له سه ر وه سفیکی کرده وه یی ده کات له گه ل زیاده پده وی دا ، وهک (فعَال) ، له به کار هینانی زمانیش دا بو ئه و چه شنه سیفه تانه یه که به رقه رار نی و نامینه وه ، وهک (عطشان) تینوو ، (غضبان) تووړه ، (سکران) سه رخو ش ، دیاره هیچ کام لهم

(۱) سهیری کتبی (الاعمال الکاملة للشيخ محمد عبده) بکه بهرگی چواره م لایره (۳۲) .

سيفه تانه بهر قهرار نابن ، نهما پڙگهي (فعل) ده لالت له سره ماناي
نه گور اوو جي گرتوو ده کات وهك په وشت و ټاکارو خوو خده بو وڼه :
(علیم) زانا ، (حکیم) کار به جی ، (جمیل) جوان ، که واته
(رحمن) نهو زاته به که په فتارو کرداری به زه یی یانه تیډا وه بهر چاو
دین ، (رحیم) یش نهو زاته به که سهر چاوه و چا وگي به زه یی و چاکه و
خیر خوا یی به ... بهم جوړه هیچ کام لهم دوو وشه به جی نهوی تر
پر ناکاته وه ووهک هیندیک ده لښ دوو هم پالېستی به کم نیسو هیچی دی .
پوخته ی قسان نه مه به : که مړ وې به بیستی وشه ی (رحمن) بوی
ده رده که وی که خوا پڙینه ری نازو نیعمه و به زه یی به به لام بوی
ده رنا که وی که نهو نازو نیعمه و به زه یی به هره به رده وام ده بیت ، به لام
وه ختیک وشه ی (رحیم) ی بیست دهرانی که به رده وام ده بیت و سیفه تی
به زه یی و به خشمندی شتیکی به پرتی به له خوا ی مه زن دا .

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

(بسم الله الرحمن الرحيم) يانی چی ؟

بەپۆستی دەزانم بۆ وەلامی ئەم پرستارە قسەیکە زۆر دلگیر
شیخ (محمد عبده) نەقل بکەین لەوبارەو دەلیت :

(ئەم چەشنە تەعبیرە شتێکی ئاسایی و خوویۆه گیراوه لەکن هەموو
گەلان کە عەرەیش یەکیکن لەوان .

... لە کاتێک دا یەکیک دەیهوێ کارێک بەجێ بێت لەپێناوی
سەرۆکێک یان گەورەیهک دا بەجۆریک کە ئەو کارە پالەدرێتە لای خۆی و
تەیا بۆ سەرۆکەکە یێ دەلیت : ئەم ئێشەم کرد بەناوی فلان کەس و
ناوی ئەو سەرۆکە دینی چونکە ناوی شت عینوانیەتی ، ئێشان کاتێک
ئێشێک دەکات بەناوی کەسێکەو کە ئەگەر ئەو کەسە نەبوا یە نە دەکرد
دەلیت : ئەم ئێشەم کرد بەناوی فلان کەسەو ، واتە ئەم ئێشەم ناوونیشانێ
وی پێوهیو ئەگەر ئەو نەبوا یە ئێشەکە لەمەر مێش نەدەبو .

کەواتە مانای (بسم الله الرحمن الرحيم) یانی : ئەم ئێشە دەکەم
بەفەرمانی خواو بۆ خاتری خوا ئەک بۆ خۆم یان کەسێکی تر)^(۱) .

ئێستا بابێنە سەر واتاو چەمکی بەرفراوانی ئەم ئایەتە پیرۆزەو
بن ئاوێک لەدەریای بێ پایانی پر گەوهەر و مرواری دا لێ بەدین و بزاین
چی تێدا یە :

(۱) سەیری (الاعمال الکاملة) بکە بەرگی چوارەم لایەره (۲۹۴ ، ۳۰۰)

گه وهه ری به کهم

۱ - به کهمین گه وهه ری ئهم ده ریا بی سنووره نه زدی به که :
 خواناسی و خوا به رستی شتیکی خو پسک و سرووشتی به و له دل و
 دهروونی هه مو ئینسانیک دا چه سپتراره ، ئستا بهر له وهی بی شه سه ر
 به مانندی ئهم قسه به مان بازانین ئهم یاسایه چون له م ئایه ته پیرۆزه
 ده فامریته وه ؟ ده توانین له دوو خالان دا ئهمه پروو بکهینه وه : به کهم :
 ئهم سووپه ته خوی به به زهیی له سه ر زمانی بهنده کانی گوتوو به تی ،
 دیاره ئه ویش له هه موو کهس چاتر بهنده کانی ده ناسی که واته ئهم
 وتووێزه ی له م سووپه ته دا ده بینری زاده وه لقولاوی سه رچاوه ی
 سرووشت و ماهیه تی مرۆقه ، چونکه وه گوتمان پهروه ردگار لیره دا
 له سه ر زمانی ئینسان دواوه خو ئاشکراشه که خوا شتیک به زمانی ئینسانه وه
 تالی که له گه ل میزاج و سرووشتی دا هه لئه کاو نه گونجی چونکه ئه و کاته
 - په نا به خوا - به درۆزن دته ده ر (پاکی بو خوا) ! دیسان نابی
 ئهمه ش له بیران بجی که پهروه ردگار له م سووپه ته دا به ناوی ده سته و
 تاقمیککی تایبه تی به وه نه دواوه ، به لکو به ناوی گشت مرۆقایه تی به وه دواوه ،
 که واته هه ر قسه به کی که لیره دا کراوه هه لقولاوی کانی سرووشت و نه فس و
 ماهیه تی مرۆقه .

دووهم : بهنده کان که به ری هه موقسان ناوی خودا دین و له گه لی دا
 ده که ونه گفتوگو دیاره برپا بوو به خوا و ناسینی وه یاسایه کی به لگه
 نه ویست^(۱) له دلیاندا چه سپتراره ، بویه بی هیچ چه شنه پشه کی و پی یلکه
 دروست کردتیک له گه لی دا ده ست ده کهن به ئاخاوتن ، دیکه ت نه گرتوه
 وه ختیک له گه ل بابایه کی بیانی و نامۆدا پروو به پروو ده بی ناچاری له ناوو

(۱) هه لبه ته ئیمه نائین برپا بوو به خوا به لگه نه ویسته چونکه
 ئه گه ر به لگه نه ویست بوایه پتووستی به به لگه هینانه وه نه ده کرد .

شۆپەت و گەسایەتی و جۆ و پێی بێرەسی بەر لەوەی لە گەڵی دا بکەزێه گوتار ،
 بەلام لە گەڵ دۆستیکى ناسیاو و ئاشنادا پاستە و خۆو بێ پیچ و پەناز ئەم لاو
 لا کەردن لە گەڵی دا دەست دەکەى بە گەشت و گۆ ، لێرەش دا کە
 لە گەڵ خۆی مەزن دا بەو شۆوازه دەدویتی کە لە گەڵ دۆستە ناسیاو و
 ئاشناکەت دا دواى مانای وایە خۆی بەروەرد گاریش وەك دۆستیکى نزیك
 پێت ئاشنایە و لە کەنت ناسراوه .

ئەوەی پاستی پێ هەر ئەوەش لە پەرەرد گاری گەورە و بە بەزەیی
 پەچاو دەکری ، ئایا ماقوولە خۆی میهرەبان و خاوەن سۆز بەدیزترین
 خۆلقێراو و جێ شینی خۆی بەجۆرنکی وا بخولقێتی کە نەیناسی ؟!

پێغمەبەری پێشەواش (صلی الله علیه وسلم) لە فەرموودە یەکی دا
 لەم بارەو فەرموویەتی : (ما من مولود الا یولد علی الفطرة فابواه یهودا نه
 أو یمنصرانیه او یمجسانه)^(۱) واتە : هەموو مندالێک لەسەر سرووشی
 خوا بەرستی لە دایک دەبێت ، دواى دایک و بابی دەیکەن بەجۆولە کە ،
 بان دەیکەن بەمەسیحی ، بان دەیکەن بە ئاگر بەرست . تێستا پەنگە
 بە کێک بێرێت باشە ئەگەر پاستە هەموو کەسێک بیری خوا بەرستی
 لە دڵی دا شتیکی سروشتی و خۆرسکە بۆچی بە عەزە کەسێک لاپێ دەبن و
 وا پێشان دەدەن کە پێی بڕواو لامەزەبن ؟!

هەرچەند ئێمە کتیی (گەورەترین پاستی) مان تەرخان کردووە بۆ
 هەموو ئەو مەسەلانەى پەيوەندیان بە خوا ناسی یەو و هەیه و لەوێ دا بە
 تیرو تەسەلی ئەم چەشنە باسانە توێژراوە و ، بەلام هەر چۆنێک بێت
 لێرەش دا وەلامێکی کورتی ئەم بڕیارە دەدەینەووە :

(۱) بخاری و مسلم و ترمذی و نسائی لە (ابی هريرة) وە
 پێوا یەتیان کردووە .

يڭومان ھەر كامېكمان چەندىن جار دىتوويەتى خۆر ھەللاتوۋە تىشكى
زىپىنى بە ھەمو لايەكى دىيادا بلالو كر دۆتەو ، بەلام لەنەكاوپا ھەر
ھىندەى زانىوۋ بەلە ھەورىكى چلكن و پس ھاتوۋە عاسمانى و بەرىنگى
بەپۆژى گرتوۋ بى ئاسەوارى كردوۋ .

خۆ ئاشكرايە ھىچ كەس زات ناكات بلت وەللا خۆر ھەر
لەودەمەى دا كە لەچاوان پرا ون بوە لەدنىاي واقعىش دا ماھىەت و خودى
خۆى لەدەست داوۋە نەماو ، مەسەلەى بپوا بەخوا بوونىش ھەر بەو
بى و دانەى ، بپوا بەخوا بوونىش خۆرىكى پېشنگ دارەو تىشكى پووناكى
خۆى بەسەر دنىاي سىروشتى مرؤفدا پەخش دەكات بەلام لەسۆنگەى
چەند ھۆيەكى تايپەتى و لەچەند بارو دۆخىكى تايپەتى دا بەلە ھەورى
چلكنى گومان و دوو دلى يان سەرە خەرى و نەسەلماندن و بۆدەتائى نەخشىن
تىشكى زىپىنى ئەو خۆرە دەشارپتەوۋە ونى دەكات .

ئىستا كە دلىا بوين لەمە كە ئەم ئايەتە دەلالەت لەسەر ئەو
ياسايە - ياساي خۆپسك بوونى بپوا بەخوا بوون لەسروشتى
مرؤفدا - دەكات با چەند بەلگەيەكى زىرى بىنەوۋە بۆ پتر ئاۋەلا
كردنەوۋە پوون كردنەوۋە ئەم مەبەستە :-

يەكەم :

لەو بەلگانە خۆپسك بوونى بپوا بەخوا بوون دەسەلەتن
لەسروشتى ئىنسان دا ئەو ياسا زىرى يەيە كە دەلت : ھەمو پەيدا بوپك
نەدى ھىنەرىكى گەرەكە . لەزاراۋەى فەلسەفەش دا بە (ياساي ھۆكارى)
« قانون السبيّة » ناسراۋە . شايانى باسە كە پتول و زانايان خپ لەسەر
ئەوۋن كە ئەم ياسايە گەورەترىن ياساي بەلگە نەويستى زىرى يەو ئەگەر
ئىنسان ھەر لە ھەوۋل پۆژى ژيانى يەوۋ بپواى جەزم نەبوايە لەسەر

پاستی ئەم بامایە ، ئیستا هیچ جوۆرە دیاردەو پوخسارێکی ژیارو
پیش کەوتن نەو هاتە بەر چاوان ، چونکە ئەوەی پالێ بەمروڤەو نەو
بەدوای هەوی دیاردەو پوآلەتەکانی بوونەوودا بگهڕێ و دنیایان
لێ دەسەنگ و سووژن بنێ ئەم یاسا ژیری یە سرووشتی یە یە .

کەواتە وەختێک دەبینین بێرێک سۆفستانی ئینکاری و لا موجدومی یە
دەکەن لە ئاقار ئەم دەستوورە ژیری یەدا نابێ بپروامان لەق بێت ، ئایا هیچ
کەس گۆی دەداتە و پێنە یە بابای نەساغ و میزاج تێک چوو کاتێک بۆ خەلکی
دەتانی ناخو نای سەلمێت کە ئازێ سازگار و شیرین شیرینە چونکە زاری
نەخۆشی وی پێ تالە ؟ نەخیز ، پێشانیشت لەمێژە گوتوو یانە هەر کەسە
لە هەمبەنەوی خۆی دا گۆزان دەژمێرێ . بۆ پتر پروون کردنەوی ئەم یاسا
بەلگە نەویستە و ئێنە بەر چاوان :

ئایا بێرانی جێ پێی مەروڤێک لە دەشتێکی کاکێ بە کاکێ و چۆلدا
بەلگە یە کێ ئیقناع کەر نیە بۆ تێدەپ بوونی کەسێک بەوێ دا ؟ دیارە یا باشە
چ شێک ناچارمان دەکات دان بێتین بەوودا کە کەسێک بەزێدا پار بوردو
لەگەڵ ئەو هەشدا ئێمە بەچاوی خۆمان کابرامان نەدیو ؟ بێگومان هەبوونی
ئەم یاسا ژیری یە یە لە سرووشتی ئینساندا .

ئیستا کە زانرا یاسای هۆکاری (قانون السببية) یاسایەکی ژیری و
بەلگە نەویستە بابگوازی نەو بۆ باز نە یەکی فراوانتر و لەگۆشە نێگایەکی
تر وە سەرئێج بەدین .

ئەم بوونەوودە کە لەگۆشە یە کێ گچکەدا لە نێو یە کێک
لەخپۆکەکانی دا دەژین زانراو شارەزایان تێکپا لەسەر ئەوەن - هەتا
ماتریالیستەکانیش - کە کاتێک بوە ئەم بوونەوودە نەسەری سیری بوە نەبێ
پێوازی ، کەواتە هەر وەک چۆن جێ پێکان پیش دەمی پەت بوونی پێرۆکە

بەشۈنەدا نەبوون ، بوونەۋەرىش پېش دەست بەكارکردنى بەدى ھىنەر
نەبۇە ، چونكە ھەر ۈك چۆن پەيدا بوونى جىي پىي كان بەستراۋە بە پەت
بوونى باباى پېرۇ ، پەيدا بوونى بوونەۋەرىش بەستراۋەتەۋە بەدەست
بەكارکردن و خولقاندنى خۋاى • بەدى ھىنەر •

توخۋا برالە لەخۆت بېرسەۋ و بېزدانت بىكە بەدادگەر ، ئايا نەگەر
ھاتنەدى چەند شىن پىيەك - لەگەل ئەۋ ھەموو ساكارىيەى دا - بىي
پەت بوونى پىرۇيەك مەحالى بىي ، دەبىي ھاتنەدى بوونەۋەرىك بەۋ زەبەلاھى و
پېرۋەنەرى و وردەكارىيەيەۋە بە چ كەلۋچىك بەبىي پەروەردگارو
بەدى ھىنەرى مەزن جىي چاۋەپوان كەرن بىي ؟

ئىستا پەنگە پىسارىك خوتخوتەى زۆر ۋلان بدات :

باشە ئىمەش دانى پىدا دىنن كە بوونەۋەر بەم شىۋە وردەكارى و
پىك و پىكىيەى ئىستا لەسەرىتەى ئەزەلى نىۋە دۋاى نەبوون ھىتراۋەتە
دى بەلام ئاخىر بۇچى بەكسەر پەنا بەرىنە بەر خۋا ، ئايا ھىچ شىكى دى
نىە ئەم كاردى لى بوەشەتەۋەۋ پىۋىست نەكات پەنا بەرىنە بەر شىكى
نەدىتراۋ ھەست پىنەكراۋى ۈك خۋا ؟

لەۋەلام دا دەلىن نەخىر لەدروست كىرانى بوونەۋەردا لەخۋاى
ۋەۋلاى كەۋى كەس پەرىزى ديار نىۋە لەبىناى بوونەۋەردا غەيرى
پەروەردگار ھىچ ۋەستايەك چەكۈچى خولقاندنى ئەۋەشاندۋە • بۇ پوزون
كەرنەۋەى مەبەست ۋىنەيەك دىننە بەر چاۋان : كاتىك لەگەل يەكك
لەبرادەرانت لەۋۋورىك دا دادەنىشى و بەئىشىك دەچىە دەرى و ۋەختىك
دەگەپىيەۋە ژوۋرەكەتان برادەرەكەت نابىنى ھىچ سەرت سوپ نامىنى و
عاجباتىت نايەت چونكە برادەرەكەت كە مرقۇقىكى خاۋەن ئىرادەۋ توانايە
تەۋەى لەباران دا ھەيە بۇ خۋى دەرو ژوۋرى بكات •

بەلام ئايا وەختىك بۇخۇت بەتەننى لەزۋورلىكدا دادەنشى و بەئىشەك دەچىە دەرىژ كىتىك لەشۋىنىكى تەرخان كراودا بەجى دىلى و لەگەرەنەودە وەبەر چاوانت نايەت ، سەرسام نابى و دەست ناكەى بەلىكۆلىنەودە وەردبۈنەو سەبارەت بەھۋى لەجى خۇ لاجوونى كىتەكە ؟! ديارە با ، دەبا ئىستا بزانين ھۋى جياوازى ئەم دوو ھەلوئىستەت چىە ؟ !

لەھالەتى يەكەمدا لەسۋىنگەى ئەوۋە كە « لەجى خۇ لاجوون » كە بەيوەندى بە كەسكەو ھەبە كە دەشتى بۇخۇى سەربەخۇ ئەنجامى بدات خىچ سەرگىزەكەت ناگاتى و ناگەرىي بەدواى ھۋى بەجى ھىنانى كارەكەدا ، بەلام لەھالەتى دوۋەمدا كە « لەجى خۇ لاجوون » كە بەشەتكەو بەستراوە دارى پى لەسەر بەردى دانانرى و مىشى پى لەخۇ دەرناكىرى ژىریت ناچارت دەكات بەشۋىن ھۋى بەجى ھىترانى كارەكەدا بکەوۋە گەپان و سووپانى ، ئىستا پىسارىك ئاراستەى ئەوان كەسان دەكەين كە پىسارى ھەوۋەل خوتخوتەى دلى دەدان :

ئايا دەتوانن خۇتان ئىقناع بکەن بەوۋە كە پىۋىست ناكات بەدواى ھىچ ھۋىەكەدا بگەپىن كە بۆتە ھۋى لابرانى كىتەكە لەجى خۇى و بلىن جا چ ھەوجى بەوۋەى دەكات بە دواى ھۋىەكى دىدا بگەپىن و خۇمان مانوۋوبكەين ، ئىمە دەلىن : ئەوۋەى كىتەكەى لەجى خۇى پاكواستوۋە ، يان ھەر ھىزىكى نۆ خۇى كىتەكەى ، يان دەۋرۋەرى كىتەكەى ۋەك : دارو دىوارو پەنجەرەو كورسى و ... ھند !!؟

لەوۋە كەپاۋورد دەگەنە ئەم ئەنجامە : لەھەر كات و شوئىكدا گۇپان بەسەر شىكى ماردىدا بىت - واتە ھەر دياردەيەكى بى گيان و بى ئىرادە - جا چ ئەو گۇپانە لەچوارچىۋەبەكى چوۋكەلەدا پوۋبدات ۋەك

لاچوونى كىتپەكە لەشۈننى خۆى ، يان لەبازنەو زەمىنەيەكى فەرت و
 فراوان و بەبەرەو بوودا وەك گۆپانى ماددە لە حالەتى گازىكى پەرەتەوازەو
 تىكەل و بىسەرەو بەرەو بوۇ حالەتى ئىستاي كە لەچەند كاكىشان و ئەستىرەو
 خەركەيەكدا بوونەو درىكى پىك و پىك و پىساو وردە كارى پىك هىناو ،
 بەلى لەهەر كام لەم حالەتەدا دەستەوساين لەئاقار تەفسىر كەردى دياردەى
 گۆپاندا مەگەر بەهانا بىردنە بەر ھۆيەكى دىكەى دەرەكى لەخودى
 ماددەكە ، ھەلبەتە ئەو ھۆيەش كە دەلىل لە دەرەوۋى جوغزى ماددە دايە
 دەبى خاودى چەند خەسەت و تايەتى يەك بىت كە لەماددەدا چىك نەكەون ،
 وەك گيان و ئىرادەو زانىارى و توانا ... ھتد ، بەم پەنگە لەحالەتى يەكەم
 - لاچوونى كىتپەكە - دا گۆپانەكە پال دەدەينە لاي ئىنسانو لەحالەتى
 دووۋەمىش - دروست بوونى بوونەو - دا پالى دەدەينە لاي خواى
 بەرەردگار .

ئىستا كاتى ئەو ھاتە مەسەلەيەك بىوئىرەتەو كە زەينى زۆرانى تىدا
 بەسەھو و چوۋەو ساتمەى بردەو :

ئىتە كە دەلىل ھەر چەشەنە گۆپانىك بەسەر ماددەو دياردەكانى دا
 بىت پىۋىستە بوۇ ھۆيەكەى بىكەوينە گەپان و سووپان لەدەرەوۋى جوغزى
 ماددەدا مەبەست لەگىشت چەشەنە گۆپانىك نىە بەلكو مەبەست لەو جۆرە
 گۆپانانەيە كە لە دەرەوۋى جوغزى گۆپانە فیزیایی و كىمىيىيەكان دان ،
 بەتەعبىرىكى دى ئەو گۆپانكارى يانەى كە بەھىچ پەنگىك نالوئ لەسەر
 بىچىنەيەكى كىمىيىي يان فیزیایی تەفسىر بىكرىن ، بوۇ پىتر ئاۋەلا بوونەوۋى
 مەبەست با كەپەتىكى دىكەش سەرنىچ لەھەر كام لەدياردەى :
 گواستراۋەوۋى كىتپەكە لە شۈننى خۆى و گواستراۋەوۋى ماددە لەحالەتى
 گازىكى پەرەتە وازەيى و بىسەرەو بەرەيىيەو بوۇ حالەتى ياسايى و پىك و
 پىكى بەدىن :

ئايا چ كىتپەكەش و چ ماددە - كەرەسمەى خاۋ - ى بوۋنە وەرىش
دەكونجى بلىن بەگۈرپانى نىو خۆى گەردىلەكان يان بەھۆى دەرور
بەريانەوۋە ئەو گۈرپانەيان بەسەردا ھاتوۋە !!؟

دەزانم ھىچ كەس سەبارەت بەكىتپەكە ئەۋدى بەبىردا نايەت كە بەھۆى
كارەنجام (تفاعل)ى نىو خۆى گەردىلەكان يان بەھۆى كارتىكرەنى
دەروربەر گۈرپانى بەسەردا ھاتىبى * ئەمما سەبارەت بەگۈرپان
گۈرپانەۋەدى ماددە لەھالەتەى ھەۋىرە ترشى و پىرژوبلاۋىيەۋە بۇ نىو
قالب و بۆتەيەكى ياسايى و پىك و پىك ، لەۋانەيە بەغزىك سەرچاۋەى
دەرۋزى گومانىان چۆرەپ نەبوۋى و ايان بەخەيالدا بىت كە بوۋنەۋە
تەنيا لەپنى گۈرپانە كىمىيى و فىزىيىيەكانەۋە ھاتىتە دى !!

ئەمما ئىمە بۇ پەۋاندەۋەدى تارمايى ئەم گومانە چەند پراستىيەكى
بەلگە نەۋىست دەخەينە بەرچاۋى ئەۋان كەسان :

يەكەم : شىكى سەلىتراۋ لەبەر چاۋە كە ماددە بەرلەۋەدى بىتە ئەم
بوۋنەۋەردى ئىستائ ئىستاش خاۋەنى ھىچ كام لەۋخەسلەتەنە نىە كە
ھەۋىيان شىكى جەتمى و پىۋىستە بۇ بەجى ھىنانى ھەر جۆرە ئىشك ،
ۋەك : ژيان و ژىرى و ئىرادە و توانايى *

دوۋم : زۆر كەس بەمەسەلەى ھەۋىي جۈۋلان (حركە)
لەماددەدا ھەل دەخەلەتەن و ۋا دەزانن مادام ماددە جۈۋلان و بزۋوتەۋەدى
تەدايە بۇ خۆى سەربەخۆۋ بى ھىچ ھۆيەك لەباراندا ھەيە كە
بگۈرپى و پەرە بىستىنى ، بەلام ئەم گومانە دەپە زىننەۋە بەم دوۋ بەلگەيەى
خوارى :-

۱ - جۈۋلان لەماددەدا سەرەتاۋ دەست پى كىرەنكى ھەيە و ھىچ كەس
ئاتوانى جۈۋلان بەبىرى خۆى دا بىتە بەبى ھىنانە بەرچاۋى دەست پى كىرەن

سهره تايەك - لەكۆتیی «گه‌وره‌ترین پراستی» دا ئەم مەسەلە یەمان چاك
پروون كردۆتەوه - دیاره كه جوولانی‌ش لەمادده‌دا سهره‌تای هه‌بو پ‌یوسته
مادده‌ش سهره‌تای هه‌بێت چونكه زانیان خپ له‌سهر ئەوه‌ن كه مادده‌و
جوولان لێكدی جوێ نابن‌وه .

۲ - جوولان و بزوو‌تنی به‌ته‌نێ نایته‌ هۆی ئەنجام دانی هیچ چه‌شنه
تاریکی و یستراوژ هه‌ده‌ف‌دار ، د‌یقه‌ت له‌و فیشه‌كه‌ ش‌یته‌یه‌ی نه‌گرت‌وه
كه بابای پ‌اوچی پ‌ده‌ش كوژ د‌دی‌هاوێ ، نه‌ك هه‌ر ئامانج نایكۆی به‌لكو زۆر
جاران ئ‌ش‌یكی زیان به‌خش‌ش ئەنجام د‌ده‌او بابایه‌ك‌سی ب‌ئ‌ی خه‌ت‌ای
پ‌ی ده‌نگوێ ، ئەمما كات‌ك هه‌ر ئەو فیشه‌كه‌ی كا‌برای پ‌اوچی د‌دی‌ته‌قاند ،
تفه‌نگ چ‌ی‌یه‌ك‌ی كا‌رامه‌ د‌دی‌ته‌ق‌ن‌ئ‌ی د‌ه‌بین‌ی كا‌ریك‌ی و یستراو و ب‌ایه‌خ‌دار
وه‌ك ئەنگاو‌تن‌ی ن‌ش‌انه‌یان كوشت‌نی ن‌چ‌یر‌ك به‌ج‌ئ‌ی د‌ئ‌ی ، كه‌واته‌ جوولانی
به‌ته‌ن‌ئ‌ی ب‌ۆ ئەنجام درا‌نی ش‌یك‌ی و یستراو و سوود به‌خ‌ش ، به‌س ن‌یه‌و
پ‌یوست‌ی به‌ كه‌س‌ئ‌ك هه‌یه ، كه‌ پ‌ر‌ن‌مای‌ی بك‌او پ‌ر‌پ‌ره‌و‌ن‌ك‌ی پ‌راستی ب‌ۆ دیاری
بك‌ات .

باشه ئ‌یمه‌ وه‌خت‌ك د‌ه‌بین‌ن ئەو گ‌ۆپ‌ان‌ك‌اری و به‌ره‌سه‌ندنه‌ی به‌سهر
دیارد‌ه‌كان‌ی مادده‌دا د‌ئ‌ن چ به‌ش‌ی‌وه‌ی گ‌ۆپ‌انی ك‌ی‌م‌ی‌ای‌ی ، وه‌ چ به‌ش‌ی‌وه‌ی
گ‌ۆپ‌انی ف‌یز‌ی‌ای‌ی هه‌موو‌یان به‌پ‌ی‌ی چه‌ند یاسا و د‌ست‌و‌ور‌یك‌ی ع‌یلم‌یانه‌ی
سهر‌سو‌وپ‌ه‌ینه‌ر به‌پ‌ت‌وه‌ د‌ه‌چ‌ن و د‌ه‌به‌ هۆی ه‌ئ‌انه‌ د‌ی هه‌زاره‌ها ئ‌امانج‌و
مه‌به‌ستی سوود به‌خ‌ش‌ن و ب‌ایه‌خ‌دار ، ئ‌ایا ئە‌گه‌ر ب‌ئ‌ین مادده‌و گه‌رد‌یله‌كان‌ی
به‌هۆی جوولانه‌وه‌ وه‌ك فیشه‌كه‌ ش‌یته‌ی كا‌برای پ‌ده‌ش كوژ ته‌ق‌تر‌اون و پ‌ه‌كار
خراون ئ‌ایا ئەم ق‌سه‌یه‌ له‌گه‌ل ئ‌اوه‌زو زانیاری‌دا دانووی د‌ه‌كو‌ل‌ن و پ‌یكه‌وه
هه‌ل د‌ه‌كه‌ن ؟!! ئ‌ایا ئە‌گه‌ر گ‌ولله‌یه‌ك به‌ناشت‌ی‌ب‌ی و چه‌پله‌ك‌ی و پ‌ه‌شه‌كوژی
باو‌ش‌تر‌ئ‌ی نه‌ب‌ته‌ هۆی هات‌نه‌وی مه‌به‌ست و زۆر جار‌ان زیانی‌ش به‌خ‌ش‌ئ‌ی ،
د‌ه‌ب‌ئ‌ی ئە‌گه‌ر ئەو هه‌مو گه‌رد‌یله‌ن‌ی مادده‌یان ل‌ئ‌ پ‌ئ‌ك هات‌وه‌ سهر‌به‌خ‌ۆ و ب‌ئ‌

هیچ پئیمايی کهرئیک وه گه پرکه وتبن و دهستان کردیی به جوولان ئیستا
بوونه وەر نه ده بوو بهشیوی شتیه و دنیا وهك شاری بی ساحب کاول و
ویران نه ده بوو !؟

بهائی ئهو پئیک و پئیکی و ورده کاری بهی له بوونه و وەر دا بهدی ده کهین
که له ئه نجامی جوولانی ماده ده دا هاتوته دی چ بهشیودی کیمیایی و
یج فیزیایی که سینک ههر لویچیک لیکدانه وه تیگه یشتنی هه بئت به پده وای
نایینی که پالی دانه لای ماده دی پهق و تهق و هیچ سه ره رشتی کهرو
بهرو و ردگاریک له دی وای ماده وه نه یینی .

ئیستا که هه گه یشتنه ئهو ئه نجامه ، که ههر کاتیک جمووچۆل و
بزوو تئیکمان له شتیک دار دیت که ده بوو بههوی هیانه دی مه به شتیک
بی سی و دوو ، ئاو و زو لیکدانه وه پالمان پۆوه ده تی که دان یئین به
هه بوونی جوولنه رو پئی نمایی کهرئیک دا ، با بۆ پوون بوونه وهی مه به ست
وینه یه که له ژبانی پۆژانه مان دا یئینه بهر نیگا :

ئه گهر پۆژئیک له پۆژان دوو ترومیلت دیتن یه کیکان بهشیویه کی
ژیرانه و کارامانه به پئی تایبه تی و دیاری کراوی خۆی دا ده پۆی و له شوینی
تایبه تی و دیاری کراودا پاده و ستاو پئچی ده کرده وه . . . هئد ئهوی
دیشیان به پئچه وانه وه ههر ملی لئی ده ناو پراوه ستانی نه ده زانی و هه زچی
هاتبا به بهرئی دهی شتلا ، ئایا پهفتاری ههردووک ترومیله کهت وهك یه که
دیته بهرچاوان ؟! دیاره دوو هه لۆستی جودات ده بی و ده زانی که ترومیلتی
یه کهم سایه فیککی کارامه و شاره زا دهی ئازوئی و ئی دووه میشیان که سی تیدا
نیه بی ئازوئی یان ئه گهر هه شبی بابایه کی نه زان و ناشی به ، لیره دا ژیریت
دیمه نه پئیک و پئیک و هه ده فداره کهی پال دایه لای ئینسانیککی پسپۆرو لیران و
به بهراوه ژووه وه دیمه نه ناتوه اوو بی سه ره و به ره کهی پال دایه لای نه بوونی
پسپۆرو کارزان و شاره زایه که .

ټیستا با سهرنج دهین : باشه توخوا ته گهر دیمه نې ترومیلنک که بهرلک و ټیکی و بهووستایی بهرپی یه دا ده پوا ناچارمان کات دان بټین به هه بوونی سهرپهرشتی کهرلک و پرئ نمایي کهرلک دا ، ئایا دیمه نې هات و چوئی روژو مانگ و زهوی و ئه ستره و که هکشانه کان له چهند سوپرگه و پرئ و بانیکي پر ورده کاری و حسیب کراودا ناپته هوئی ناچارکردنت که بهرپوا بټی و قه ناعت بهیداکی بهو زاتهی وه گه پی خستوون و په کاری خستوون !!؟

ئایا ته گهر به به چه وتی پوین و له یاسا ده رچوونی تاقه ترومیلنک چنده ها کاره ساتی زیان به خش و گټره شیوین پوو بدات ، به هوئی نه بوونی سهرپهرشتی کهرو پابه ریکي کارامه و لیزان له تیو تهو ترومیلدا ، ده بی ته گهر وه که به عزه که سیکي ساده بیرو بی ته زموون و ساویلکه ده لین بوونه و ده بی سهرپهرشت و په ورو دگار بوایه کار به کوئی گه یاو دنیا چی به سهر هاتبا ؟ !

یوخته ی قسان ته مه یه که له مادده دا جوولان و گورپانکاری هه به چ تهو جوولان و گورپانکاری بهی له تیوان گهر دیله کان دا دټه دی و ده بټه هوئی گورپانی توخمه کان و کارلک کر دنیان ، وه چ تهو جوولانهی له تیو ته نه کان دا پوو ددات ، بهواتایه کی دی ، چ فیزیایی وه تهو جوولانهش به ورده کاری و کارامه یی بهرپوه ده بری و ده بټه هوئی هټانه دی چهن دین ئامانچ و مه به سټی و ستر او و سوود به خشی له زمیره نه هاتوو . جا ټیمه ههر وه که چوون جوولانی سعات و فرۆکه و پوکت و ترومیل و کارگه و ناش و ... هټد یال ده ده بټه لای سهرپهرشتی کهرو وه گه پخه ریکي شاره زاو لی وده شاره به هه مان شیودش پیو بټه - مادام پیزو حورمه تی ژیری و زانیاری مان له کن بټ - جوولانی ماددهش به هه موو شیوه کانی یوه

بگه پېښه وه لای په روږد گارو به پړیوه بهر نیک که خوای داناو کار به جی و
به زه یی به •

سی بهم : تا قمنکی بیر کورت و کم نازه ز هن دلین : نهو گورپان و
په رسته ندن (التغير والتطور) دی به سهر ماده ده دای زاده دی خودی
ماده یه واته : ماده خوی خاوه نی چهند خهسله تیکه که هیچ کس تیدا
نه خولقاندون و هدر هه بیون وه له سوځنگه یی هم خهسله تانه وه ماده گورپانی
به سهر دا دی و له مالیکه وه ده چته حائیکه دی و پهره ده سیتی ! ! ده زانن
کورپه نه قسه یه چوډ دته بهر چاوان : وه قسه یی نهو که سم دته
بهر چاوان - له واقع دا هدر و اشه - که ښکاری نهو ده کات (کامپیوتر)
له نه نجامی بیر کردنه وه و پامان و توپیرینه وه یی زانسته یی دریز خالان هاتنه دی و
ده لیت : کورپه بام نهو دلین چی (کامپیوتر) نامیریکه له چهند پارچه یه که
پک هاتوه که هدر یه که لهو پارچانه شیوه و چوڼیه تی و نه اندازه یه کی تایه تی
هه یه وه له نه نجامی پیکه وه نو و ساندنیان دا به شیوازیکی پک و پک و عیلمانه
ده توانی نهو کار دی پیی ده سپرری نه نجامی بدات • یمه ج پیوست
ده کات به خرتو خورپایی به ولوا لایان دا پر وین و به دوا یه هیه کی دهره کی و
نامه دا بسو و پېښه وه ، پیوسته بو دینه وه دی هوی په یدا بوونی هدر شتیک
ههر له خودی خوی دا بوی بگه پړین و په نا نه بهینه بهر هوی به کی نادیار
(غیب) و په نهان ، کور دیش گوتو یه تی : (سهرت نایه شی سیتی بو لی
دالینی ؟)

دلیم له وهی هیچ کس دوو دلینه له بی بنچینه یی و قریو کی نه م
قسه یه یی ښتا دیتان ، چونکه ده توانین زور به سیتی پده تی بکه یه وه و
بلین : باشه براله نکو و لیمان له وه نه که (کامپیوتر) له چهند به شتیک
پک دی و له نه نجامی لیک دان و پیکه وه چه سپ کردنیان به شیوازیکی
عیلمانه و تایه تی ده توانی نهو نه رکه یی پیی ده سپرری به جی یی پیی ، به لام

مەسەلەى تەفسىر كىردىن و شى كىردىنەۋەى جۆرۈ چۆنىيەتى پىك ھاتىن و
كار كىردى (كامپيۇتەر) بەھىچ كىلۋىك ناتوانى بىيى بە ۋەلام بۇ پىسارى
(كىي كامپيۇتەرى دروست كىردۈ ؟) •

ئىمە گەرە كمانە بىزانىن كىي كامپيۇتەرى ساز كىردۈ ، بەلام ئەتۈ
ۋەك پىيۈى فېلباز قۇرتى دەكەى و خۇت لەۋەلامى پىسارى كە دەزىيەۋە
مەسەلەى كى دىكە دىيە گۇپى ، پاست لەتاقار ھەلۋىستىكى ئاۋادا بىۋە
كە كوردان گۇتويانە : (كەر لەكۇي كەوتۈۋە كۈندە لەكۇي دىراۋە !) ،
چۈنكە ئەگەر ھەزار لاپەپان دەربارەى چۆنىيەتى دروست بونى
(كامپيۇتەر) و خەسلەتە تايەتى يەكانى پى ۋەكەى تەنبا ئىشك كە كىردۈتە
تەفسىر كىردىن و پىۋون كىردىنەۋەى شىۋازو چۆنىيەتى كار كىردى ئەۋ
ئامىرەۋ پىناسە كىردىن و خىستە بەر چاۋى ماھىيەت و سىفەتە كانيەتى ،
بەتەبىرىكى ئەتۈ تەنبا ئەۋ ئىش و كارو ۋەدە كارىيەت خىستۈتە پىۋو كە
ۋەستاي كامپيۇتەر لەدروست كىراۋەكەى دا بەجىي ھىناۋەۋ كەم و زۆر
بەلای ئەۋەدا نەچۋوى كە بەلگەت چىيە لەسەر نەبىۋونى ۋەستىاۋ
كارسازىك بۇجىي بەجىي كىردى ئەۋكارە •

جا ھەر بەھەمان پىي و دان ئەۋانەى دە تەفسىر كىردىن و پىناسە كىردى
ماددە پادەچىن و دەللىن ئەمە ھالىيەتى و ئەمە خەسلەتەتى ئەمە مەسەيەى وان
بەچ مەزەيان ئالوى بىكرىتە ۋەلام بۇ پىسارى : (كىي ماددەۋ دىياردە
سروشتى يەكانى خۇلقاندۈۋە بەگۇپىرەى چەند ياسايەكى عىلمانەى پى
ۋەدەكارى بەپىۋەى دەبات ؟) •

بۇ پىر ئاۋەلا بۈۋنەۋەى مەبەست باگۇي لەم مەشت و مپەى خۋارى
بىگرىن و نەختىك بەچاۋى دل تىتفكرىن :

بەھەر ھال ديارە ھىچ كەسك پىبازى خۇي پى خەراپ نىۋە كەس

دۆى خۆى بىى ترش نيه ، ئەمما زۆر چاك بزانە لەوەتى ئىنسان چاوى
كراونەووە لەبوارى زانىارى يە سروشتى يەكاندا پىش كەوتووە شەقلىكى
نويى بەخۆو گرتووە لەچەنگ ئەفسانەو خەيال پەرسى پزگارى بووە
بىرى خواپەرسى و دىندارى جى بىى بىى لەق بووە وەك بىى سەر كەندى
بەحال و بال خۆى پاگرتووە .

+ چۆن ؟ تەكايە بىى زەحمەت تۆزىك ئەم قسە يەتم بۆ پروون بكەو ،
چونكە ئەمەن پاستا بەپىچەوانەى تۆو لەو مەسەلە يە حالى بووم و پىم وايە
هەتا زانىارى شەقلىك بەرەو پىشتى پروات ئىنسان باشترو زياتر پاستى و
بەجىى دىن و گەورەىى خواى بۆ دەردە كەوتى .

- لەم بارەو بەلگە زۆرن بەلام ئەمەن تەنيا نمونە يەكت بۆ دىنمەو :
چەند سەدە بەك بەر لەئىستا خەلك لەسۆنگەى ئەووەو كە
تەيان دەزانى باران چى يەو چۆن دەبارى پالىن دەدا يە لاى خواو وايان
دەزانى فەتى وى يە ، بەلام ئىستا كە ئىنسان ئاستى زانىارى پىمەلا چووەو
بەنەتى يەكانى سروشت ئاشنا بووە دەزانى كە باران لەئەنجامى ئەو
هەلمەو پەيدا دەبىت كە تىشكى خۆر لەدەرياكەكاندا پەيداى دواى بەرز
بوونەووە بىنىۆ چىنەكانى هەواو گەيشتى بەچىنىك هەواى ساردوخەست
بوونەووە هەورى لى دروست دەبى و لە هەورىش ئەو بارانە دىتە
خوارى كە دەى بىنى بەلى ئىستا بۆى دەر كەوتووە كە لەپاوردوودا
بەهەلەدا چوو بوو پاستەقەنى لى بزىر بوو بوو .

+ برادەر ئەتۆ گوتت بەلگەت بۆ دىنمەو لەسەر ئەفسانە يىتى دىن و بىرى
خواپەرسى ، بەلام باسى چۆنەتى باران بارىنت بۆ كردم بەشێو يەكى
عەلىمانە ، واتە تەنيا چۆنەتى باران بارىنت تەفسىر كرد ، بەلام بىت نە گوتم
كە بەلگەت چى يە لەسەر ئەو كە باران بارىن هىچ كەسنىك بەپۆتەى ناباو
سەر پەرشى ناكاو نەخشەى بۆ ناكىشى .

- کاکه ئەمن که بۆم دەرخستى باران چۆن دەبارى و دەرم خست که له دروست بوونی باران دا دەستی خوا له کاردا نیه به لکو به پێى چهند دەستوورو یاسایه کى سرووشى به پێوه ده چیت ، مانای وایه هەر لهو کانهش دا بۆم سهلماندوی که خوانیه ، کاتیک سهلمناش خودانیه ئەفسانه یی یه تی ئاینیش سهلمناوه چونکه وهختیک بناغه ی دیواریک پرووخوا دیواره کەش هەرس پێی .

+ براگیان لیڤه دا بیری پووچی بێ پروایت دوو جارانی هه تریزاندوی یه کهم : که وات زانیوه مسولمانان که ده لێن خوا فلان ئیشه ده کات وه ک باران بارین مه به ستمان ئه وه یه که خوا به بێ به کارهتانی هوو ئامراز ئه و ئیشه به جێ دێی ئینجا تۆش چه مکی به راوه ژووی (مفهوم المخالفة) ی ئەم گومانه هه له یه خۆت کسردوه به به لگه له سه ر نه بوونی خوا و ئەفسانه یی یه تی دین ، به م شیوه یه :

مسولمانان ده لێن خوا هەر کاریک یکا پاسته وخۆو بێ به کارهتانی هیچ هوو ئامرازیک ئه نجامی ده دات ، به لام ئیمه ده بین هەر شتیک له بوونه و وردا به گوێردی چهند هو به ک و به پێی یاسا و به رنامه به پێوه وه چێ ، که واته خوا نیه .

واته : ئەگەر مه سه له که بکه یه موعاده له یه کى ماتماتیکى به م شیوه یه ی لێ دێ : پروای مسولمانان سه باره ت به چۆنیه تی په قتاری خوا له بوونه و وردا + تێوه پامانی عیلمانه له بوونه و ورد = نه بوونی خوا !!

دیاره لیڤه دا ئەگەر ته نیا سه رنج بدرتیه شیوه ی رواله تی ئەم موعاده له یه پاست و دروست دیت به رنیکا ، به لام یه کیک له یاسای نه پرتیه به به لگه نه ویسته کانی ژیر پێری (منطق) ئه وه یه که وهختیک ده لوئ ئه نجام (نتیجه) یکی پاست وه ده ست شێ له هەر (قضیه) یه کدا که

پېشه کی ی (مقدمه) ه کانی راست و واقعی بن ، نهما وهختیک یه کیک له پېشه کی ی (مقدمه) ه کانی درو و نا واقعی بون نه و نهجامهش که له وانه وه ودرده گیرئ به هله و ناته و او حسیب ده کریئ ، ده با ئیستا له و (قضیه) یه وردینه وه و بزاین له کام جوړه : جاری پېشه کی یه که میان که ده لیت : مسولمانان پروایان وایه که خوا هدر کارنیک بکات راسته و خوړو بی به کار هینانی هیچ چه شنه هویکه نهجامی ده دات ، نه م قسه یه شتیکی ناپراست و درو یه و پرسته ی (لکل شیء سبب) بو هدر شتیک هویکه هیه ته نانه ت مسولمانه عه وام و نه خوینده واره کانش به سر زاریانه وه یه ، نه مه له سر یرکه وه له سر یرکی دیشه وه کئی ده لیت ئیسلام با وهری به مه نیه که خوا له پرېگه ی به کارهینانی هو و نامرازانه وه ئیش و کاری گیتی به پرېوه ده بات بی منه تی ده که یین با هدر ته نیا ئایه تیک یان حه دیستیک بیتسه وه بو سملاندنی راستی به تی ده واکه ی ، دیاره نه مهش مه حاله .

ئیستا که زانرا حالی پېشه کی یه کهم چونه با بچینه سهر و کاری پېشه کی دووه میان که بریتی یه له (تپوه پامانی عیلمی یانه له بوونه وهر) : شکی تپدا نیه که تپوه پامانی زانستی یانه له بوونه وهر هه تا ئیستا سملاندوویه تی که هه مو ئیشکی ئهم بوونه وهره به بیی چه ند هو و دستورنیک به پرېوه ده چیت ، واته نه م پېشه کی یه خو ی له خو ی دا راسته به لام ئایا به ته نیئ نه وه ی ده باران دا هیه که نه و نهجامه ی لی و فامرئ که بابای نامسولمان ده یه وئ ؟! له ولام ده لین : نه چونکه مادام پېشه کی یه کهم هه له بوو تازه (قضیه) که به هه له ده درتیه قه لم با پېشه کی دووه میش راست بیت ، با بو پروون کردنه وه ی مه به ست وینه یه که بیتنه بهر چاوان : ئایا ئهم (قضیه) یه هه له نیه : هه مو و گیاندارنیک ئینسانه ، هه مو ئینسانیکیش خاوه نی زیری یه که واته هه مو و گیاندارنیک خاوه نی زیری یه ؟!

دياره ههلهيه چونكه ههموو گيانداريك خاوهني ژيري نيه *

بهلام نايا خهتاي كام له پشمه كسي به كانه كه ئهم (قضية) يه
وه دروگه پراوه ؟ بنگومان فتي پشمه كي يه كه ميانه كه شتيكي ناواقيعي له نيو
خوگرتووه ، دنا پشمه كي دووه ميان چ به لاي لي نين و راست و دروست
(ههموو ئينسايتك خاوهني ژيري يه) *

ئهو مهسه له يه مەش كهومت وەك ئهم وئنه يه يي زيادو كه م *

دووه م : كه ههتريزاوي له ودا كه وات زانيوه هدر شتيك به هوي چهند
ياساو دهستور بكه وه به جي بهتري بهدي هينرو سهر پهرشتي كهرى
كه رهك نيه ! بهلام ئيمه توژيك له موه بهر پوونمان كرده وه كه به م
چه شيه بير كرده وه يه ئينسان ده چته وه تافي مندالي و به م چوره قسانه
ئينسان خوي ده باته ريزي مندالاني ساواو پير و چكه كه تازه فيري داره و
بابه ي ده بن (۱) ! *

دووه م : له و به لگانه ي كه ئيسپاتي ده كەن كه پروا به خوا بوون
شتيكي خوړسك و سرووشتي يه له ئينسان دا ئهو ياسا ژيري يه يه كه
ده ليت : بو هدر پيك و پيكي و ياسا يه ك پيك خهرو ياسا دانه پيك ههيه ،
(لكلك نظام منظم) * ئيستاش به هينانه وه ي ميساليك چه مكي ئهم ياسا يه
ئاوه لا ده كه يه وه :

ده نكه شخارته كه بريتي يه له دار و چكه يه كي گچكه و پينج شەش
ساتيمه تر دريزه و نزيكه ي (۲ ملم) ئهستور وه له سهر يكي يه وه

(۱) بوخته ي مه بهست ئه مه يه : كه ئهم بوونه وه ره په يدا بووه و ده بوي
هيزيك هه بوي بوويته هوي په يدا بووني ، بوخوشي ئه وه ي
لي ناوه شته وه كه واته ده بوي ئه وه يره ي بوته هو په يدا بووني بوونه وه
غهيرى مادده و غهيرى بوونه وه زيني ئه و م ش زاتي باكي خوايه *

تۆزۈكىڭ گۆگرد چەسپى كراۋە • ئەو دەنكە شىخارتەيە ھەر كەسنىڭ
تۆزىڭ لىي وردىتەۋە بۆي دەرەكەۋى كە ۋەستايەك دروستى كىردۈە ،
بازانين ھۆي ئەمە چىيە ؟

لە سۆنگەي ئەۋەۋە كە تى دەفكرين درىئى و ئەستۈورى و ئەندازەي
ئەو گۆگردەي بىيەۋە نوۋستىراۋە ھەر كاميان ئەندازەيەكى تاپىتەي
ھەيە ، كە ئەگەر ھەر يەككە لەۋانە ئەندازەكەي پىر يان كەمىر بايە
ئەو مەبەستەي كە دەنكە شىخارتەي بۆ دروست كراۋە ئەدەھاتە دى ،
دىارە ئەو شىۋەۋ چۆنىتەي يانەش كە دەگونجا دەنكە شىخارتەيان لەسەر
بىت يەكجار زۆرن جا ۋەختىڭ ئىنسان بەراۋردى نيوان • ئەو ھالەتەي
ئىستاي دەنكە شىخارتەۋ ھالەتە لەئىمكاندا بۈەكان دەكات بىي سىۋ دوو
دەلىت : دەبى دەستى گازسازىڭ لەدروست كىردنى ئەم دەنكە شىخارتەيەدا
ھەبۈۋىت • لەمەۋە كە پاپورد دەگەينە ئەم ئەنجامە :-

ھەركاتىڭ لەھەر جىيەكدا پىڭۋىڭى و وردەكارى لەشتىڭدا
بەدى كرا ناچار دەبىن ۋەستەۋ نەخشەدانەرو سەرپەرشتى كەرىڭ بۆ
ھاتەدى ئەو شتە پىيار بەدىن •

كەۋاتە ئىستە باسەرنىج دەبىن داخۋا پىڭۋىڭى و ياساۋ وردەكارى
لەم بوۋنەۋەردە بەدى ۋەكەين ؟!

دە ۋەردە خۋىنەرى بەپىزو ئازىز بايىكەۋە بەزەپەبىنى ژىرى و زاننىت
تى فكىرىن و چەند پۈۋپەپىڭ لەكتىيى زەبەلامى بوۋنەۋەر ھەل دەينەۋەۋ
لە چەند تابلۋيەكى پاراۋەۋ سەرنىج پاكىش وردىنەۋە ، تا بزانين چەند
بەختىكى درشت و جوان لەسەر ھەركام لەتابلۋكانى بوۋنەۋەر نوسراۋە :
(لا اله الا الله) غەيرى خۋاى چ بەرستراۋ نىن :

* تابلۆى يەكەم :- پىكەوۋە بەستىرانى كائىنات^(۱) :

كائىناتى ئەم بوۋنەۋەرە ۋەك خانەۋ سىلەكانى جەستەيەك پىكەوۋە
بەستراۋن ۋە پەيۋەندى يەكى ۋايان لەنيۋاندا ھەيە ئەگەر خوانەخواستە
ناگوزوورى يەك پرووبكاتە يەككىيان ھەموو ئەۋانى تر زىيانىن پى دەگاۋ
ۋەزىيان تىك دەچى ، تەنيا يەك ۋىنە دىننەۋە بوۋ دەرخستى ئەم
پاستى يە :-

ئايپا پۇژىك لەپۇژن بىرت لەگىرنگى پەپرو پۇي پالندەۋ پەپەرەكان
كردۆتەۋەۋ دەركى ئەۋەت كىردەۋ كە ژيانى تۆۋ گيانداران ۋە شىنلوردى
پىۋە بەستراۋە ؟ پىۋا ناكەم شتىۋات بەبىردا ھاتىپى مادام وايە تۆژىك
گوى بگرە : پەپرو پۇي پالندە جەستەي پەپەرەكان لەگەرماۋ سەرما
دەپارلىزى ، واتە ئەگەر پەپەرەكان پەپروپالىيان نەبۋايە تواناي
خۇپراگرتن يان نەدەبو لەئاقار گەرماۋ سەرماۋاد ۋەزۋىيى سەريان بەفەتارەت
دەچو ، لەئەنجامى ئەۋەشدا ھەمو ئەۋ زىندەۋەرە مىروۋانەي كە بەشى
سەرەكى خۇراكى پالەكان پىك دىنن پەرەيان دەستاندەۋ دەبون چونكە
لەبەر دەنۋوكى پالندەكان قوتار دەبوۋن ، ئەمەش سەرى دەكىشا بوۋ
سامەردەستۋوتىر بون ۋە پىر شۋول لى ھەلگىشائى زىندەۋەرەكان ۋە بەئوردو
دەژانە نىۋ كىلگەۋ مەزراۋ باخچەكان ۋە قىيان دەكشت ۋە كال ۋە شىنلوردو
گىاۋ گۇلۇن دەخست ، ئىنجا ئازەل ۋە گياندارە شىنلورد خۇرەكان
لەسۇنگەي نەبوۋنى تفاق ۋە لەۋەپرو خۇراكدا سەريان دەنايەۋەۋ كورد
گوتەنى لە لەۋەپ دەبوۋن • بەلەنىۋ چوۋن ۋە ماللاۋايى كردنى گياندارە گىا
خۇرەكانىش نۇرە دەگەيشتە سەرگياندارە گۆشت خۇرەكانىش ۋە بەم

(۱) ئەۋ تابلۆيەم بەدەسكارى يەۋە ۋەرگرتۋە لەكتىپى (نىشانەھائى از

أو) دفتر يكىم ، لاپەرە (۸۸) ، اثر (سید رضا صدر) •

جۆره زهوى دهبو به گاولاش و زير و وحى تيدا نهدما • ديسان زور بوونى
 زينده درو كرم و ميروو ده عبا ورديله كان دهبو به هوى زور بوونى
 به گرياو قايرۆسه زيان به خشمه كان و قسريان ده ئينسانان ده خست و
 ئاسه واريان ده بپين و كورد گوتنهى • فريزوويان پى ده پينه وه • كهواته :
 ئايا پاست نيه كه بوونه ودر پر له ياسايه و ورده كارى تيدا پرچاو
 كراوه و پهروورد گارنك مشورى ده خواو به پيوهى ده با ؟

* تابلوى دووم : ئاوى زهرياكان بۆ سوئره ؟ (۱) :

پهنگه زورى وا ههبن به سئرى و تفتى ئاوى زهرياكان قهلس و
 ناسه رسهنگ بن و بلين برىا ئاوى زهرياكانش وهك ئى كانياوو چوم و
 پرووباره كان شيرن و بهله زهت بايه و ، پهنگه به عزه كه سينكيش ههبن
 به دل ئه وه بخوازن كه توانايان به سهر جيهان دا هه بايه تا ده سكارى به عزه
 شتيكيان كرد بايه بۆ وئنه : ئه و سوئرى بهى ئاوى زهرياكان •

به لام باسه رنج بهدين و بزائين جيكمه تى سوئرى ئاوى زهرياكان
 چيه ؟ (ئاركدى لئوكوم) ده لئيت : زور جارن هئندك پاستىيان ده بينين
 كه سه رمان گيژ ده كاو ناتوانين وه لامىكى ئيقناع كه رى بۆ بينين ، يه كيك
 له و راسته يانه دياردهى هه بوونى خوئيه له ئاوى زهرياكان دا كه تا ئيستا
 نه زانراوه چۆن پهيدا بوه ، بهلكو ساده ترين وه لام بۆ چۆنيه تى بهيدا
 بوونى خوئيه له ئاوى زهرياكان دا ئه وه يه كه بلين : نازانين •

به لئى تائىستا - وهك ئهم زانايه گورتى - نه توانراوه به شيۆه يه كى

(۱) بۆ نوسرانى ئهم تابلويه سودم له كتيبي (بمن بئو چرا)

وه رگرت به رگى (۳) لاپه ره (۴۶۳)

نوسراوى زاناي به ناوبانگى ئه وروپايى (آركدى لئوكوم) ،

ته رجه مهي فارسى •

www.alibapir.net

عيلمی يانه چۆنيتهی پيدا بوونی خوئی له زهرياکان دا تهفسير بکړی ،
بهلام بازانين هه بوونی خوئی له زهرياکان دا چ تهسيريکی سهلبی يان
نيجايی ههيه بو سهر ژيانی دانيمتوانی سهر زهوی :

بهري هه مو قسان پيوسته بزانيه که نه دازهی نهو خوئی يه له
زهرياکان دا ههيه نه گهر بلوئی ئاوی زهرياکان پاپازين و خوئی يه که يان
لی بگريه ده توانين بهو خوئی يه ديواريك دروست که يه که بهرزی يه که ی
(۱۸۰) ميل بئژ پانی يه که ی (۱) ميل و به باری دريژی دا دهوری زهوی
بداته وه و له سهر هیللی يه کسانى (خط الاستواء) ههردوو سهره که ی پیک
بگه نه وه !!

بهلام بو تهسيري سویری زهرياکان له ژيانی دانيمتوانی سهر خپوکی
زهوی دا ده ليين : کتهمان نهی دیوه زور جارار له مالی خوئی يان
بهو گوشتهی وه کردوه که بهه ويا هه لگرتنی ی بوون ؟ •

بگومان نهو خوئی پي ده چاندنهش بو نهويه که گوشتی تايه
نه پته دهورو بهريکی له بارو گونجاو بو تيدا زيانه زاووزی کردنی
به کترياو فایرۆسه کان ، ده ئاوی زهرياکانیش بو هه مان مه بهست
بهرو دهردگاری زاناو کار بهجی خوئی ی پي وه چاندوون و بگره کردوونی
به خوئی واوک •

ئهما بهرو دهردگاری کار بهجی وه نه پي وه که مهی ئينسان پير کورت و
بئ لیکدانه وه بئ و (سبحان الله) بو خاتری وه دهست هيتانی بهرزه وه ندى يه که
له سهر يکی ديکه وه زيانه به خوئی بگه يه ني ، نهخير خوای به خشنده چونکه
زانويهتی ئاوی سویری زهرياکان به که لکی خواردن و خواردن و نايهت ،
له بهر نه مه له پيگه ی چهند ياسايه کی وردی عيلمی يانه وه هه ستاوه
به پالاوتنی نهو ئاوه سویره خوئی يه که ی لی وه لایر دوه و ئاویکی شیرنو
زولالی بو فراهه م هيتاوين نهوش له پي ی باران بارينه وه ، له هه موی

سەرئىچ پاكىش تر - خوينەرى بەرپز - ئەو ەيە گە خواى بالادەست ەەر بە
 ەندى لى ئە گەراو ە لەپىى بارىنەو ە ئاويكى شيرىن و بەلەزەتمان بو
 پرەخسىتى ، بەلكو وپراى ئەو ەش لەئەنجامى يە كگرتنى ئوكسىجىن و
 نايتروجىن دا خوئى نيترايشى پىك ەناو ە لە پىگەى بارانەو ە خستوى ە
 خوارى و ناردوو ەتە نيو زەوى بو خاترى وەى زەوى يە كشتوكالى و
 لەو ەرپاگايى يە كانمان بو بەپىت و پىز بكات *

كەواتە : فەرزى ە لەسەر بەندەكان كە سوپاسى خواو ەندى مەزن
 بكەن كە بەرپو ە بردنى ئەم جىهانەى بەئىنسانى بىر كورت و تەزان
 نەسپاردو ە ەەر بو خوى سەرپەرشتى دەكات !!؟ *

* تابلوى سىيەم :- ەواى دەورى زەوى :

ئەو ەوايەى دەورى زەوى داو ە نزيكەى (٥٩٠٠) ^(١) مليون تەن
 دەپ ، ئەگەر پتر يان كەمتر بوايە زيان مەحال دەبو ، چونكە ئەگەر پتر
 بوايە پالە پەستو و فشار لەسەر ئىنسان زياتر دەبوو كارى دەكردە سەر
 ئەندامەكانى و گىچكە دەبوو ە بەزەحمەتىش تواناى جموجوللى دەبو ، خو
 ئەگەر كىشى ەوا كەمتر بايە لەو ئەندازەيەى ئىستاي ئەو ە فشارو سەنطى
 ەوا لەسەر جەستەى ئىنسان كەم دەبوو ە فشارو پالەپەستوى نيوو ەى
 جەستەى ئىنسان ەوروزمى دىناو ماددە شلەكانى نيو لەشى مروف بەهەمو
 كون و كەلتىكى دا فر كەيان دەكردو كوئەندامەكانى لەش لەكار دەكەوتن ،
 چونكە ئىستا لەنيوان فشارى نيوو ەى لەشمان و فشارى ەواى ژوور
 سەرمان ەاوسەنطى و يەكسانى ەيەو ەيچيان لە ەيچيان پتر نىن ، بەلام
 بەزىاد بوون يان كەم بوونى كىشى ەوا ، ئەو پىكەل پىكى و ەاوسەنگى يە
 تىك دەچى و دەشيوئ *

(١) (نشانەهائى از او) دفتريكم • سيد رضا صدر •

ئەمە ھەمووی لەلایەكەووە لەلایەكی دیشەووە ھەوا لەچەند توخمێك
 نێك ھاتووە كە ھەر كامێكیان ئەندازەيەكی گونجاوی ھەيە لەگەڵ ژيانى
 ئىنسان و گیاندارو پووەكدا كە ئەگەر ئەو ئەندازەيە بپۆپرى جا كەيفى
 خۆيەتى بەلای كەمىيەدا يان بەلای زۆرىيەدا ئەو كەرەكە قۆپ دەبێ و
 شیرازەى ژيان دەبچرێ *

وەك دەمشزانين ئوكسىجين پێژەى لەھەوادا (۲۱٪) و دووھم

۳

ئوكسىدى كاربۆن (۳و۰٪) يە واتە (—) ودايتروژين (۷۸٪)

۱۰۰۰۰

و (۱٪) ى ھەواش تۆزو غوبارو ھيئەتێك توخمى تر پێكى وێن * جا
 وەك زانايان دەئێن ئەگەر بێت و پێژەى ھەركام لەم توخمانە پتر يان كەمتر
 بایە لە ھەوادا ئەو ژيانى گیاندارو پووەك دەشێواو بپۆ بەخێرھاتى *

ئىنجا لەھەمووش سەرنج پاكێش تر ئەمەيە كە لەتوان توخمى
 ئوكسىجين و دووھم ئوكسىدى كاربۆندا چەشنە پەيوەندىيەكی برايانەى
 سەير ھەيە ، ھەرچى (ئوكسىجين) - ئىنسان و باقى گیاندارەكانى ھەلى
 دەمژن و بەبێ وى نازين ، بەلام دووھم ئوكسىدى كاربۆن سەبارەت
 بەئىنسان و گیانداران ژەھرێكەو خۆ لێ پزگار كردنى سەربەسەر بەزێپى
 بکړي ئىستا ھەرزانە ، ئەمما پووەك و شیناورد پاست بەبەراوێزوووە ،
 واتە : دووھم ئوكسىدى كاربۆن دەمژى و ئوكسىجين فېرى دەداتە دەرى *
 باشە دەبێ بۆچى پەروەردگار وای لە پووەك و شیناوردان كړدې كە
 بەبێ ئەو ژەھرەى نەزىەت كە لەپاستىدا بریتىيە لەخۆلەمیش و زېل و زالى
 خانەكانى جەستەى گیانداران ؟! بپۆمان بۆيە ئەو كەرەى كړدووە ھەتا
 سەودا و ماملەت و كړين و فرۆشتن لەتوان پووەك و گیانداراندا بەرقەرار
 بكات و پێكەو بپانكاتە برا و وایان لێ بكات بەبێ يەكدى نەزىن ، ئاخىر

ئەگەر ئىنسان باقى گيانداران لەلايەن پوووە کەووە ئۆكسجينيان بۆ ساز
نە کرابايە ئەو ئەندازە (ئۆكسجين) ەى ھەيە لە ھەوادا لە مېژبوو دەپراو
ئەوانىش بى بژيو دە کەوتتە گۆپى ، ديسان پوووە کيش ئەگەر لەلايەن
گياندارانەووە خۆراکى بۆ داين نە کرابا ئەویش بەمەرەدى برادەرە کەى
دەچوو *

دە ئىستا خوئەندى ئازيز ھەر ھىندەم پى ماوہ بلىم سەيرى ئەو
وردە کارى و پىک و پىکى يەى کائىناتى خواى بەبەزە بى بکەو با وىژدانت
نايل بى بەندايەتى نە کەى !!

* تابلۆى چوارەم : گىرنگى پىستى لەش :

۱ - پىست چەند کونىكى وردىلەى تىدايە کە بەشپىک لەھەناسەدان
لەپىى ئەوانەووە ئەنجام دەدرى ، خۆ ئەگەر ئەو کونانە گىران ئەو
ئىنسان حسابى دەپراو دەپى دەستانى لى بشۆين *

۲ - پىست چەند لوبىكى تىدايە کە ئارەق دروست دە کەن و لەلەشى
و دەدر دەتەن بەھىواى کەم کردنەووەى پلەى گەرمى لەش ، بۆيە دەپىن
لەدەمى ھاوینان و لەوختى بەرز بوونەووەى پلەى گەرمى ئاو و ھەوادا ئادەق
دەردانى لەش زۆر چالاکەو بەبەراو ژووەو لەوختى نزم بوونەووەى
پلەى گەرمى ئاو و ھەوادا ئارەق دەردانى لەش سست تر دەپىت ، چونکە
وختىک پلەى گەرمى ئاو و ھەوا دادەبەزى و ھەوا سارد دەپىت لەشمان
بۆ خاترى وەى تووشى زبان نەپىت پۆيسى بەوزەو گەرمى ھەيە بۆيە
بەشپوہە کى ئۆتۆماتىكى کەسەرما داھات بى ئەوەى ئىمە ھەر ئاگادارىش پىن
کونەکانى پىست دادەخرىن و مەودا نادرىت بە وزەو گەرمى نىو لەش کە
لەپىى ئارەق کردنەووە پىرواتە دەر ، ھەر بۆيەشە پلەى گەرمى لەش چ
لەدەمى قرچە قرچى گەرمای ھاوین داو چ لەوختى سەرماو زوقمى

زستان دا لهدووری (۳۷)° دهمیتهوه ، بهلام باقی تهنهکان به پیچهوانهوه
لهدهمی گهرمادا گهرم دادین و لهکاتی سهرماش دا سارد دهبن •

۳ - پیست چهند لویکی تیدایه هلهدهستن بهدهردانی چهووری
بوخاتری و دی مووهکانی لهش ههمیشه نهرم و نۆل و تازهبن و پیستیش وشک
ههله گه پئی و چرچ و چۆل نه پئی و ته پرو پاراو بیت •

۴ - پیست هیلی یه کهمی بهرگری کردنی لهشه لهناقار هیرشی
میکروبو و چروجانوهووری وردیله داو و دک دیواریکی مه حکم نایه لئی
پئی بینه نیو سنووری لهشهوه ، وختیکش پیست بریندار ده پئی و
که لینی تی ده کهوئی و هیلی یه کهمی بهرری بهرگری کردنی لهش
دهشکیریت گرنگی پیست دهرده کهوئی ، کوردانیش له میزه گووتویانه :
قهدری مانگی له تاریکه شهوان دا ده زانری !!

۵ - پیست نهو ماده زاراویانهی له لهش دا پهیدا دهبن بهشیکان
له پئی ی ئارهق کردنهوه له وه لاتی لهش دهرداوئی و بهم کسارهش
یارمهتی یه کی برایانهی گورچيله کان ددهات •

۶ - پیست له چوونه دهردهوهی ماده شلهکانی لهش بهرگری دهکات

۳

که پتر له (—) ی جهستهی ئینسان پیک دین بو وینه : خوین •

۴

۷ - پیست تیوجهرگهی ههستی دهست لئی کوتانه (مرکز حاسة اللمس) •
نهو ههستهی که ساردی و گهرمی و تهکی و نهستووری و توندی و شئی و ...
هتدی پئی ده زانری •

بگومان ههریه کیک لهم ئهرکانهی پیست چهندین کریکارو
ئهندازیارو سپۆپی زه بر بهدهستی گهره که ، جا نازانم خوینهری به پیز

هیچ جارن کړنووشی به ندایه تی و شوکرانه بژیریت یو پوره ردگار
برده که نهو همو ورده کاری و دستوورو یاسایانه ی له دروست کردن
له شت دا په چاو کرده یان نا؟؟ (۱)

* تابلوی پنجم : زه به لایمی بوونه وەر :

به عزه که سیکي بیرکورت و ساویلکه ده لښ یمه وختیک پړوا به خواي
میهره بان دین که بتوانین بی هیینه به رخه یال و بزاین چونه !! به لام
نه وانه وادیارده نه خویان ده ناسن و نه خواو نه مولکی خوا ، ده نا نه وانه
نه گهر بزاین میسکی وان چند چوو که له یه و مولکی خودا چند پان و
به رینه که به هیچ کلوجیک ناتوانن ته نانهت به شیکي مولکی خودا به خه یالی
خویان دا بین چ جای همووی به هیچ په نگیک هینده خویان لی نه ده گورا
که لای و لی بدهن و یدیعای واکه ن *

تستاش بو خاتری و دی بیرکورتی و بی نه زمونی نه وان چه شنه
که ساغان چاتر بو درکه وئی که ده یانه وئی زات و ماهیه تی خودا بناسن و
بی هیینه بهر ناوینه خه یال با پرک له گو شه یه کی مولک و ممله که تی خودا
بکه وینه موتالو تی فکرین : (نارکدی لئوکوم له کتبی
(۲) (پیم بلتی بوچی) دا ده لیت : نینسان نه ک
هر ناتوانی نه ندازه ی پاسته قینه ی بوونه وەر بزانت به لکو ناتوانی هر
بیریشی لی بکاته ووه بی هیینه بهر خه یالیش ، نه گهر له زه وی یه و ده ست
بی بکه یین و بهر و پشتر پروین تی ده گه یین بوچی یمه وایه *

(۱) کتبی (نشانه های از او) دفتر دوم (سید رضا صدر) *

(۲) هم کتبه وهر گیرا وده سهر زمانی فارسی به ناوی (بمن بگو
چرا) ، سهری بهرگی (۳) لاپه (۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷) بکه *

[illegible]

ههتا ئیره قسه ههه له کهشکه شانه کهی خو مانه!!^(۱)

نەمما زۆر باش بزانە كە مەلۇنەھا كەھكەشانى تىرى وەك ئەوەى
لەمەپ مە لەبوونە وەردا ھەن ، كە پەنگە ئەگەر گشت ئىدو كەھكەشانە
لەسەرئەك كە ئەكە بکەين ئىستە بەھەموویان گۆشەيەكى ئەم مولكە بەرینەى
خوایەك بىنن .

ئەمە ھەمووی لەلایە کەووە و لەسەر یەکێ دیکە شەو ە گەردوون ناسان
 بپرواشیان وایە کە ئەم بوونە وەرە تاو بوو تاوی پتر خۆی لێک دەکێشێتە وەو
 بەرین دەبێت ، سەر سوو پر هێتەر تر لێرە دا ئەمە یە کە گووتاری خواش
 - قورئانی گەورە - ئاماژە ی بوو ئەم پراستی یە کردو ە وە ک دەفرمێ :
 (والسماء بنیانا بآید وانا لموسعون) الذاریان • واتە : ئاسمانمان بە هێزو
 توانا خوێاندو ەو بەر بنشی دەکەین ! •

پیم وایه تیتستا ساویلکه بی به تی نه وان که سانمان بو ددر کهوت
که به هویان په رو رد گاری مه زن و بالاد دست بینه بهر ناوینه یی پرو خدیال و
و دک شتکی بهر هست هست پی بکن *

★ تابلوی شه‌شهم : پوژو تشك دانه كهی :

پۆز وەك پېشتر گوتمان يەككە لە ئەستىرەكانى كاكيشان ، ئەمما
لە سۆنگەى ئەودە كە نيزىك ترين ئەستىرە يە لەزەوى يەوە لەباقى
ئەستىرەكان گەورەتر خۆى دەئوئى *

(۱) تیشک که لهجر که یه کذا (۱۸۶۰۰۰) میل ده بری به (۸) ده قیقه له خوره وه ده گاته زهوی ، نهما لهچه قی کاکیشانه وه تاده گاته رۆز (۲۷۰۰۰) سالی گهره که .

پۇژ (۱۳۰۰۰۰۰۰) چار ھېندەي زەوى يەو (۹۳۰۰۰۰۰۰۰۰) ميل

لە زەوى يەو دەۋرە *

لە پۇژدا پىر لە (۶۰) توخم ھەن لەو توخمانەي كە لەزەوى دا
ھەن لەئو ئەو توخمانەدا ھايدروژىن و ھىليوم و ئاسن و كالىسيوم ھەن
پلەي گەرمى پۇژى لە پووكارى دەرىي دا نىزىكەي (۱۲۰۰۰) پلەي
(ھەرەنھاي) و لەدىوى ئىوۋەي دا نىزىكەي مىليۇنك و بگرە پىرىش ،
بۇ خاتىرى وەي بزائىن مىليۇنك پلەي (ھەرەنھاي) چەندە پىويستە
بزائىن كە لە (۲۴۰۰) پلەي (ھەرەنھاي) بەردو ئاسن و كانزاكان ئەك
ھەر دەتوئەو بەلكو دەنە گازىش *

تىشك دانەوۋى خۆر چۆن چۆنىيە ؟

سالانى پىشمو زانايان و ايان دەزانى كەھۋى تىشك دانەوۋى خۆر
سووتانىيە ، ئەمما شكى تىدا نىيە كە بەھەلەدا چو بوون چونكە ھىچ
تەئىك ناتوانى سەدان مىيۇن سال بسووتىي بەردەوام بىت *

ئەمپۇ زانايان پرواين وايە كە تىشك و گەرمى خۆر ئەنجامى
دياردەيەك وەك دياردەي تەقاندەوۋى بۆمباي ئەتۆمىيە ، واتە خۆر
ماددە دەگۆپى بۇ وزە ، ھەلەتە ئەم دياردەيەش لەگەل ديا دەي سووتاندا
جوئىيە ، چونكە سووتان بىرىيە لە گۆپرانى ماددە لەشئوۋەكەوۋە
بۆشئوۋەكەي تر بەلام گۆپرانى ماددە بۇ وزە دەبىتە ھۋى پەيدا كىردى
وزەيەكەي زۆرى ئائاسايى لەئەندازەيەكەي كەمدا ، بۇ وئە نيوكىلو ماددە
دەتوانى ھىندە وزە بىرەخسىنى كەپىر لەيەك مىيۇن تەن بەرد قال
بكاتەوۋە !

۱

كەوانە ئەگەر زانايارى ئىستامان پاست بكات (—) ي ماددەي خۆر

۱۰۰

هينده وزه دەرځمځينى كه بهشى (۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰) سەدو پەنجا
هەزار ملىون سالى دىكه دەكات !

جا نازانم كەسنىك هەر لويچىك لىكدانهوه و ئەمەگى هەبىت چۆن
دەخۆى پادەبىنى سەرى شوكرانه بژىرى و بەندايەتى بۆ پەردەردگارە
بەخشىندەو خاوەن بەزەبىيە دانەنوینى و نازانم چۆن غىرەتى دىنى هينده
سپلهو پىنەزان بىت ئىنكارى هەبوونى بكات !!!^(۱)

* تابلۆى جەوتەم : زىندەورى هەزار چاوه :

پىم وايە كەس نەك جارنىك سەدان جار مېشمە جاپزى نەكردى و
پقى هەلنەستەندى بىهوىزە گىزەو هەلفىن و و دافىنى دووبارەو
سىبارەى ، بەلام ، ئايا هېچ كامىكان پۆژنىك لە پۆژان بىرمان لەزانايى و
توانايى خولقەندەرى (مېش) كىردۆتەوه و لەجهانى پى وردەكارى و
سەرسوڤهينەرى دا كەوتووینە موتالۆ تىفكرين ، لەو بىروايەدا نىم هەتا
ئىستا - مەگەر چۆنەكايى - دەنا هېچمان كارىكى وامان كىردى ، بەلام
ئەمپۆ بابەدەم بانگەوازی گوتارى خواوه بچىن كەدەفەرمىوى : (اولم
ينظروا في ملكوت السموات والارض وما خلق الله من شىء) اعراف ،
« ئەوه سەبرى مولكى ئاسمانەكان و زەوىيان نەكردوووه و هەرشىكى تر
كە خوا خولقاندووینەتى ؟ » بەلى باتەماشايەكى (مېش) بكەين و پوو پەپىكى
تر لە كىتى بوونەوه وەرى خوا هەلدەينەوه :

مېش درىزىيەكەى نىزىكەى يەك سائىمەترە ، بەلام دەزانى
لەسەعاتىك دا دەتوانى چەند پىگا بپى ؟ دەتوانى (۸۰) كم بپىت وىرپاى
ئەوهى هەرنچى لەسەر پى و دەورو بەريەتى هەستى پى دەكات !!

---

(۱) سەبرى كىتى ناوبراو بەرگى سىيەم لاپەرە (۳۴۸) بكە .

ئىنچا وەك لە ھەموان پروتە ھەر كىلومەتىرىك (۱۰۰۰) مەترە ھەر مەترىكىش (۱۰۰۰) سانتىمەترە كەواتە : $۸۰ \times ۱۰۰۰۰۰ = ۸۰۰۰۰۰۰۰$ سم (ھەشت مىليۇن سانتىمەتر) دەپرىت لەيەك سەعاتدا ، بەتەبىرىكى تر مىش لەماودى يەك سەعاتدا دەتوانى ھەشت مىليۇن بارتەقاي جەستەى خوى بېرىت ، مادام وابى مىش خىراترە لەخىراترىن پۈكىت كسە تائىستا داھىتراوہ *

زىندەوەر ناسان بەھوى مىكرۇسكۇبە بەھىزەكانەوہ سەيرى چاوى (مىش)يان كىردوہ گەيونە ئەو ئەنجامە كە ئەو مەگەزە خاوەنى (۶۰۰) تا (۱۰۰۰) چاوە ، بەتەبىرىكى تر خاوەنى (۶۰۰) تا (۱۰۰۰) دوور يىنى وئە گىرتە ، بەلام چاوى ئىنسان لەگەل ئەو ھەمو وردەكارى يەىدا تەنبا خاوەنى دوو دوورىنە ھەر چاوە يەكىكى تىدايە !!

مىش بەھوى يىيەكانى يەوہ پۈلىكى گىرىگ دەگىپى لەمتوربە كىردى زۆر جەشەنە گۈل و گياو گىزدا ، دىسان دەورىكى بالاش دەگىپى لە گواستەوہى مىكرۇب و بلاو كىردنەوہى نەخۈشى جۆراو جۆردا *

ئەم شتەنەى گوتىران سەبارەت بەم زىندەوەرە بىي ئەمىتە - لەپروانگەى ئىنسانەوہ - جىي سەرنىج بون ، ئەمما چۆنىتەى زاووزىي ئەم مەگەزە لەھەمو شىكى سەرنىج پراكىش ترە :

مىش ھەر كەپتەى (۱۰۰) تا (۱۵۰) ھىلكە دادەنى ، ھەر كام لەو ھىلكانەش پاش (۱۰) پۆژ دەتروكىن و دەبنە مىش ، ئىنچا پاش (۱۰) پۆژى دىكە دەست بەزاووزىي دەكەن ، كەواتە ھەر جووتە مىشك لەماودى (۲۰) پۆژاندا لەدايك دەبىت و سەرلەنوئى گەراش دادەنئەوہ ، جاتىستا بادەست دەينە فەلەم و قاقەزو حىسابىكى وردى بۆيكەين بزانين ئەگەر جووتە مىشك پى لەزاووزىيان نەگىرىت و ھەتا (۲۴۰) پۆژ لەزىياندا بىتئەوہ چەندەيان وەچە لى وەپاش دەكەوى ؟ :

۵ - له بیست رۆژی یتیمه‌دا ژماره‌ی میشه‌کان ده‌گاته :

$$\bullet (625000000 = 100 \times 6250000)$$

۶ - له بیست رۆژی شه‌شهم‌دا ژماره‌یان ده‌گاته :

$$(3125000000 = 100 \times 31250000)$$

۷ - له بیست رۆژی حه‌وته‌م‌دا ژماره‌یان ده‌گاته :

$$\bullet (15625000000 = 100 \times 156250000)$$

۸ - له بیست رۆژی هه‌شته‌م‌دا ژماره‌یان ده‌گاته :

$$\bullet (78125000000 = 100 \times 781250000)$$

۹ - له بیست رۆژی نۆیه‌م‌دا ده‌گاته :

$$(390625000000 = 100 \times 3906250000)$$

۱۰ - له بیست رۆژی ده‌یه‌م‌دا ژماره‌ی میشه‌کان ده‌گاته :

$$= 100 \times 1953125000000$$

$$(1953125000000000)$$

۱۱ - له بیست رۆژی یازده‌م‌دا سه‌رجه‌می ژماره‌ی میشه‌کان ده‌گاته :

$$= 100 \times 6562500000000$$

$$\bullet (976562500000000)$$

۱۲ - له بیست رۆژی دوازه‌م‌دا ده‌گاته :

$$(488281250000000000) \text{ مئش !! جا ئیستا بۆ وه‌ی بۆ }$$

په‌زایی ته‌و ژماره‌یه‌ بزانین بزانین با ژماره‌ی میشه‌کان دا به‌ش که‌ین به‌سه‌ر

په‌وه‌ری زه‌وی دا تا بزانین (اسم) (اسم^۲) چه‌ند مئشی به‌ر ده‌که‌وی :

$$) 488281250000000000 \div 95 = 5140000000000$$

$$\bullet 95 = 5140000000000 \text{ مئش بۆ هه‌ر (اسم) } *$$

بهلام ئايه كئى نابهلى مىش بىر له به پدى خوئى لىنگان پاكىنى؟
 باسى سرووشت و پىكهوت و مى كهوتان مه كه چونكه به زه يى و ژىرى و
 زانبارى يان نى يه و فهرقى به زه درو فازانجان ناكهن ؟ ^(۱) ، ههلبه ته لىره دا
 چاو پو شيمان له وه كرده كه تايا نه و سرووشت و پىكهوت به و چه لك و
 مه به سته كه بى پروايان ده دلى ده گرن هه ن يان نا .

ئهمانه - ئهم جهوت تابلؤيه - چهند تابلؤيهك بوون له گۆشه يه كى
 چوو كه له ي مولكى خوادا كه ئه و به پى ورده تارى و پىك و پىكى يان تىدا
 درده كه وئ و به هيچ رهنگىك په و نيه له گه ل ده نكه شخارته دا بى زنه ئو
 تهرار و وه و پىك هه لمه ن گى ترين .

بهلام نه چى ئهمه شت له بىر بچىت كه ئهمانه ي گوتران وهك اوچىك
 بوون له ته غارىك و چهند شتىكى ساده بوون له چاو هه زاره وها و مليونه ها
 تابلؤى ترى دل بزوينى ئهم بوونه وهره كه به پشتيوانى خودا له كىتى
 (گه وهره ترين راستى) دا كه تهرخان ده كرى بؤ ئه و چه شنه باسانه
 بپىكيان لى باس ده كه ين .

ئىستاش خويندري ئازيز ، ژىرى و وىژدانى بكه به داد گهرو پامىندو
 ورده كارى و پىك و پىكى ده نكه شخارته يهك - كه ناچارى كردى دان بىنى
 به بوونى وه ستاو كار سازىك دا - له گه ل پىك و پىكى بوونه وهر له به رىك
 پاگروه بزانه هه لوئىست چى ده بىت !!

سى يهم : له و ياسا ژىرى يانه ي ئىسپانى سرووشتى يه تى بپروا بوون به
 هه بوونى خوداى به خشنده ده كه ن ، ئه و ياسا يه يه كه ده لىت : هه ر شتىك

---

(۱) بؤ بوسرانى ئهم تابلؤيه سوود له كىتى (پدیده های اسرار آمیز) و .

كىتى (عن بگو چرا) به رگى يه كه م ودر گىراوه .

ئهمه له كاتىك دا جهسته ي هه رمى شىك به (اسم ۲) دابىرى .

بوونو نه بوونی به کسان بئی بوونی به سهر نه بوونی دا زال نایست
به بئی زالکدریک (يستحيل ترجیح أحد طرفي الامکان بدون مرجح) •

له پشمه وه پوښته بزاین که زانایان خپ له سهر نه وهن که سهرده میک
بوه ئهم بوونه وهره ی ئیستا بهم شیوه یه ده ی بین سهر و شوینی دیار
نه بوه ، هه لته قورئانی قسه له جئ و پریت و بهر دس پشت گیری ئهم
پایه ده کاو له گه لیک جئ یان دا ئامازه بو ئهم راستی یه ده کات بو وینه له
سوورپه تی (فصلت) دا ده فهرموئ : (ثم استوی الى السماء وهي
دخان) یانی : ئینجا - خودا - ویستی ئاسمان دروست کات که
له وده می دا دوو کهل بو • لیره دا مه بهست له دوو کهل حاله تی گازی
ماده یه (۱) •

که واته هیچ کهس لاموجوومی یه له وهی ناکات که ئهم بوونه وهره بهم
شیوه و قالبه ی ئیستای نه زلی نیو پهیدا بوه دوا ی نه وهی که نه بوه ،
بئی گومان نهو راستی یه ش کهس له بیاوه تی خوی دانی پیدا نه ناوه ، به لکو
شیکه سملیتر اووه زانیاری پشتگیری ده کات •

ده ئیستا با سهرنج ده ی و تی فکرین داخوا زیری و زانیاری مان
هه لوئستان چونه سهاره ت به گورانی ماده له حاله تی هه ویره ترشی و
بئی سهره و بهر یی و پرزو بلاوی یه وه بو ئهم حاله ته ی ئیستای که له
نیوه ی چه ندین که شکه شانی زه به لاج دا خوی ده نوینی ههر
که شکه شانیکیش له ملیاره ها ته ستیره و خرۆکه ییک دیت ، ههر کام لهو

(۱) بیرۆزه ی (لاپلاس) یش هه مان قسه ده کات ، ئهم بیردۆزه یه هه تا
ئیستا پاست ترین بیردۆزه یه سهاره ت به چۆنیه تی دروست بوونی
بوونه وهر •

كەشكەشمان ئەستىرەو خېۋكانە بەشپۈەيەكى عىلمى يانەى پېر وردە كارى و
بەپىى چەند ياساۋ دەستۈورىكى فېزىيائى و كېمىيائى بەپۈە دەچى •
بەر لەۋەى وە بەر توپۇزىنەۋەى ئەم مەسەلەۋە بېشىن بە پۈيۈستى دەزانم
ۋىنەيەك بىنېنە بەرچاۋان :

تەرازوۋىكىمان ھەيە ھەردوۋ تاي بارتەقاي يەكنۋ شتاقان لەۋى تر
گراىتر نىە ، ئايا ئەگەر بىتۋ ئەۋ تەرازوۋە لەھەۋادا پابگرىن پىى تى
دەچى بى ھىچ ھۆيەك لايەكىان دابكەۋى لەپىكارى ئەۋى ترىان نىزم تر
بىتەۋە ، بىگومان ئەۋە شىكى مەحالۋ چاۋەپروان نەكراۋە •

دەئىستا با بادەپتەۋە سەر توپۇزىنەۋەى مەسەلەى دروست بوۋى جىهان

سەردەمىك بوە كە ئەم كەھكەشمان ئەستىرە مانگۋ خېۋكانە ناۋيان
لە كوۋلەكەى تەپىش دا نەبوۋە ماددەى بوۋنەۋەز بە شىۋەى تۈپەلە
گازىكى تىك چىراۋو بىسەردە ناپىك و پىك بوە • كەۋانە چۈن چۈنى
ئەۋ گازە پىرژو بلاۋو بىسەردە بەردە تىك چىراۋە گۈپرا بۆ ئەم
بوۋنەۋەردە تىرو تەۋاۋو پىر وردەكارى و دىگىرو پارا ۋەيە ، بە
تەبىرىكى تر چۈن چۈنى ئەۋ ھەۋىرە ترشۋ كەرسە خاۋە ئەم كۆشكە
خۆشۋ پىر عەيشۋ نۆشەى لى پىك ھاتۋەۋ ئادائىش دراۋە !

ھەلبەتە ھەر كەسىك لويچىك زىرى و لىك دانەۋەى ھەپى و لەئاقار
پاستى دا چاۋان لە قوۋچ نەنئ دەئىت : ھۆيەكى دەرەكى ئەۋ كارەى بەچى
ھىتاۋە زاتىك بەۋكارە ھەستاۋە كە خۇداى خاۋەن سۆزو تواناۋ زانىارى
بى سنوۋرى ناۋە • چونكە زىرى پىمان دەئىت : ھەر شىك بوۋن و
نەبوۋى يەكسان بن شتاق لەۋ بوۋن و نەبوۋنەى بەسەر ئەۋى دىكەيان دا
زال نايىت بەپى ھۆيەكى زالكەر ، ماددەى بوۋنەۋەرىش بەر لەۋەى كۆشكى
پىر وردەكارى بوۋنەۋەرى لى ئارائىش بەرى دوۋ ھالەتى گونجاۋو ۋەك

يەككى دەباراندا ھەبۇە ، واتە دەبارانى دا ھەبۇە ھەر بەشۈەى گازى و وەك
كەرەسەيەكى خاۋ بىننەتەۋە ، وە دەبارانىشى دا ھەبۇە كە گۆپرانى بەسەردا
بىت ، ھەلبەتە چاۋ پۇشى لەۋە بىكەين ئايا ئەۋ گۆپرانكارى يە دەپتە ھۆى
پىك ھاتنى بوۋنەۋەرىكى پىك و پىك و پىپ وردە كارى يان دەپتە ھۆى
گۆپرانى ماددە بۇ ھالەتتىكى دىكەى بى سەرەۋ بەرەترو شل و شىۋاوتر لە
ھالەتە گازى يەكەى •

بەلام ئىستا دەبىنن ھالەتى گۆپرانى ماددە گازى يەكە بەسەر ھالەتى
نە گۆپرانى دا زال بوە ، ئەمما نەك ھەر گۆپرانى سادەۋ ھىچى دى بەلكو
گۆپرانىكى وا كە بۇتە ھۆى ساز كردنى بوۋنەۋەرىكى بەپۇە بىراۋ
لەپىى ملىۋنەھا ياساۋ دەستوورى عىلمى يانەۋە ، كەۋاتە پىۋىستە ھۆىەكى
زالكەر ھەبىت لەئارادا ھەر تەنبا بۇ تەفسىر كردنى ئەۋ گۆپرانكارى يەى
ماددە ، ئىنجا ۋەخىت كەشەبىنن ئەۋ گۆپرانكارى يە بۇتە ھۆى بوۋنەۋەرىكى
پىپ ياساۋ وردە كارى دەزانىن كە ئەۋ زاتەى بۇتە ھۆى ھىنانە دى
گۆپرانكارى لەبوۋنەۋەردا زاتىكى زاناۋ بە بەزەبى ۋبالا دەستە •

ھەر كەسكىش بلى نەخىر لەمەسەلەى ھاتنى گۆپرانكارى بەسەر
ماددەى بوۋنەۋەردا دەستى پەرۋەردگار پىك لەئارادا نەبۇە ، وەك ئەۋ
باباىەى كە دەلىت يەكك لەدوۋوتى تەرازوۋىەك سەرىخو بى ھىچ
ھۆىەك نەۋى دەپتەۋ دادەكەۋىۋ لەئاستى ئەۋى نزمەتر دەپتە !

بەلكو لەپراستى دا ئىستا ھەر ئەۋ باباىەى كە دەلى : تەرازوۋ تايەكى
لەۋى تر نزمەتر دەپى كار تى كردنى عامىلىكى دەرەكى ، ھالى چاترە
لەۋى كە دەلى ماددەى بوۋنەۋەر ھالەتى بوۋن بە بوۋنەۋەرى زال بوە
بەسەر ھالەتى مانەۋەى لەدۇخى پىشۋىۋى دا بەپى ھەبوۋنى بەدى ھىنەرو
سەرپەرشى كەرىك ، چۈنكە لەمەسەلەى تەرازوۋ دوۋ پى يەكانى دا تەنبا
نزم بوۋنى پى تەرازوۋىك لەگۆپى داىە ، ئەمما لەمەسەلەى ماددەۋ گۆپرانو

نه گوراني دا وانيه ، چونكه مهسه له كه ليردا ته يا گورانيكي ساده و پوښني
 نه بهلكو هاتنه دي و خولقي تراني بوونه زهريكي سهيرو سه ميره و
 سه رسو و پهنه ره ، كه وانه گوتمان نه و بابايه دي دهلي ته رازو و يه كيك
 له دوو تاكاني به يي هيچ عامليك له ناستي نه وي تريان نرمتر ده يي
 نيسا نكي ناتي گه يشوو بيركورت ته نه و پيوسته زه رهق به و بابايه دي
 كه ده ليت : كه ره سه دي خاوي بوونه و در له خو و به يي سه رپه رشتي
 كردن و به سه رپا گه يني خوا و وندي مه زن و بالادست نه م بوونه و و ره
 سه رغ پاكيش و دلگيري لي پيك هاتو بلين : نه و كابرايه حالي زور
 خراپه و له وي دا نه ما و هره به ناتي گه يشوو بيركورت حسيب بكرت
 بهلكو پيوسته پيناسه يه كي تا به تي بو دابرت ، شكيشي تدا نه كه
 گوتاري خودا له هموان چا تر تواناي پيناسه كردني هه يه ده با بزاني
 فورثاني قسه له جي نه وان چه شنه كه سان چو ن تاري ف ذكات : (* * له م
 قلوب لا يعقلون بها ولهم آذان لا يسمعون بها ولهم اعين لا يبصرون بها
 اولئك كالانعام بل هم اضل اولئك هم الغافلون * * *) اعراف *
 وانه : نه وانه زيري يان هه يه اي دهشت نافكرن ، وه گوي يان هه يه شتي
 يي نابهن ، وه چاويان هه يه يي نابهن ، نه وانه چه شني نلغلن بگره
 گومر اتريش ، نه وانه گه وچو يي ناگا *

نيسا و هختي نه و هاتو كه قسه يه كي مندا لانه يي سهرو يي زور
 كه تان گوترا و رده لي دراوه ي لامه زده كان بده ينه بهر نشته ري يه كالا
 كردنه و وه : ماترياليس و يي دينه كان فيرن هره كاتيك ته نگت
 يي هه لچين و هه موو ريت لي برينه و وه نه و پيو يه ي كه له پيش
 سواران دا ده و هس و بپستي لي ده بري و چيدي تواناي پا كردني ناميني
 قورتيكي بو ده كه ن و خويان دهر باز ده كه ن ، بو وينه ليردا دواي نه وي
 هيچان به دهسته و نه ما ناوي لينن بهلكه !! يه نا ده به نه بهر دوو سي

زاراوهی زریق و بریق و بهدیمهن جوان و نیوه پوک بهتله و پروت و
 پهجال وهك : سروشت و پیکهوت ئه ماما ئایا پیتی بهسته زمان بهفیسق
 کردنیی پزگار ده بی؟! نه خیز ئهوانهش قورئان گوتنه ی : (كمثل
 العنكبوت اتخذت بيتا وان يوهن البيوت لبيت العنكبوت لو كانوا يعلمون)
 عنكبوت ، واته وهك ئه و جالجالو كه یه و ان كه مایکی پیکهوه ده نیی بهلام
 خهراپترین مال مالی جالجالو كه یه ئه گهر بزانی !!

بهائی بههینانه نیوه وهی سروشت و پیکهوت و میکهوتان هیچ لهو
 پاستی به ناگۆپرئ که به بهلگهی ژیری و ژیریژی سهلیترا و پانوترا
 چونکه ، ئایا هیچ کس له مهسهله ی تهفسیر کردنی دیاردی داکهوتسی
 به کێك له تهرازووه کان دا پیکهوت و سروشتی به خه یال دا دیت و تی یان
 پادهینی که له و گرفته ی پزگار کهن؟! دیاره نه ، ئه مه هه مووی
 له سه ریکه وه و له حالیک دا که ئه مه ئیتراف بکه ین به هه بوونی سروشت و
 پیکهوت – واته سروشت و پیکهوتیک که لاهه زه بو بی دینه کان ده دلی
 ده گرن – بهلام ئه مه بۆمان هه به پرسیار بکه ین و هه لوه سته بهك له ئافار ئه م
 چهشنه زاراوانه دا بکه ین : شکی تیدا نه که چ سروست و چ پیکهوت
 – وه چ هه ر هینیکی تر که دروست کرانی بوونه وه ری وه پال ددرئ –
 له دوو حالان به ده ر نین : یان هه ر خودی مادده ن ، یان شتیکن غه ییری
 مادده ، جا ئه گهر هه ر بریتی بن له خودی مادده که واته مادده هه ر بۆ
 خۆی سه ره بخۆ گۆرانی به سه ر خۆی دا هیناوه به بی ته ئسیری هیچ چهشنه
 عامیلک!! ئه ماما وهك گوتمان مه سه له ی دروست بوون و دروست نه بوونی
 بوونه وه ر وهك مه سه له ی نزم بوون و نزم نه بوونی پی تهرازووه کان وایه ،
 جا نازانم ئایا هیچ کس له ئافار دیاردی نه وی بوونی تا تهرازووه که دا
 به خۆی په و ده یینی باسی سروشت و پیکهوت و میکهوتان بکات یان

سا؟! ئەمە لەحالیكدا كە لامەزەبو بۆ دینهكان بۆلین ئەو پێكەوت و سرووشە شێکی ماددین خۆ ئەگەر بۆلین ماددی نین ئەو دەمی توند مەچهکیان دەگرین و دەلێن : ئەدی پاكردنی ئیوه لەبەر ناوی (خودا) هەر لەبەر هێندێ نەبو کەشتیکی ماددی و بەرهەست نەبوو نەدەهاتە ئیو هەگبە ی خەیاڵەوه و بەچراو شەداوی پێنج هەستەکان نەدەگیرا؟! جا مادام ئیستا ئیوش هەر بگەڕێنەوه سەر شێکی غەیرە ماددی و نابەرهەست پێتان دەلێن :

بێگومان ئیوه هیچ چەشنە سیفەتێك بۆ پێكەوت و سرووشت بپریار نادن لەزانایی و توانا و ئیرادە و بەزەیی و ... هتد بەلام ئیمە ی بپروادار دەلێن پەرورەدگاری مەزن خاوەنی هەموو سیفەتێکی بچاکە وەك زانایی و توانایی و بەزەیی و ئیرادە و ... هتد جا ئیستا لێتان دەپرسین : ئایا بپروا هێنان بەخوایەکی زانا و توانا و بەزەیی و خاوەن ئیرادە ماقول تر و وێ چوو ترە یان بپروا هێنان بە پێكەوت یان سرووشتیکی پەق و تەق و بێ گیان و بێ ئیرادە نەزان و کەپو لال؟! (۱)

خوێنەری بەپێز ئەم سێ بەلگەیه بەسن - بۆ هەرکەسێك چاوان لەئاقار راستی یان دا لە قروح نەئێ - بۆ قەناعەت هێنان بەوه کە پەرورەدگاری مەزن سرووشتی ئینسان بە ستیایی هەستی بێ دەکات و بپروای بێ دینیت ، بەلێ بپروا بە پەرورەدگار بوون شێکی سرووشتی و خوێرسکە لە دڵ و

(۱) وەك گوتمان لە کتیی (گەورەترین راستی) دا ئەم مەسەلانە بەتێر و تەسەلی دەتوێژینەوه ، بەتایبەتی ئەم سرووشت و پێكەوتە ئەفسانەیی یانە !

دەرونى ئىنساندا ، بەلەم بەرزە جارىك لەسۆنگەى چەند ھۆيەكى
ئابوورى و سىياسى و كۆلايەتىيەو ھەورى چلكنى گومانو دوو دلى
ئاوينەى دلى مروف تاريك دەكەن و نايەلن خورى پرشنگدارى خواناسى
تيدا دەرکەويى و لەبەر غەورو تارمايى ئەو چلكە ھەورە ئاوينەى دل
حەشتەباى تيدا دەرناكەويى ، وەك چاوى باباى كوڤر ھىچ شىك بەدى
• ناكات

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

(گهوههري دووهم)

۲ - دووهمين گهوههري هم دهريايه نهويه كه :

په وشتيكي ئيسلامي بهرزو جوانه كه ئينساني مسولمان بهر له دهست كردن به هر ئيشيكي ناوي خوا بښت و خوداي له ياد بښت وه پيغمبهري خوښه ويست (صلى الله عليه وسلم) فرمويته : (كل امر ذي بال لم يبدأ بسم الله فهو ابر) واته : هر ئيشيكي گرنگ به ناوي خودا دهستي پي نه كړت ناته واوه *

هه له به ته نه وېش بڼوويه كه ئينساني مسولمان هميشه خوداي له ياد بښت و هه ست به چاودېږي و به سهر پر اگه يشتي بکات ، شكي تېدا نيه بابا يه کيش هميشه خوداي له بير پي و ناوي وي له سهر زاري پي و وا بزاني كه له هه موو هه ستان و دانېشتيكي دا په روږدگان ټاگاي لي يه و چاودېږي ده کات ناتواني لامل و سهر پيچي له بهر نامه و پي و شوي نه که ي بکات ، هه له به ته ئيمه له ده مي تويزينه وې وشه کاني هم نايه ته به پي و پيژده دا ده رمان خست كه مه به ست له (بسم الله) كردن چيه *

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

(گهوههري سىيهم)

۳ - سىيهمين گهوههري دهرياي يى سنوورى ئىم ئايەتە ئەمەيە :

خوداي مەزنو بالادەست خىوى ھەمو سىفەتتىكى بەرزو جوانە
وہك : دەسەلات و زانیاری و بەزەیی و میھرەبانی و ئیرادە و دیتن و بیستن و
ئاخاوتن و ... ھىد ، ئەمما لیرەدا تەنیا سىفەتتى بەزەیی و بەخشندەیی باس
کراوہ چونکە شوینە کە شویتى ئاخاوتن و دوانە لەگەڵ پەرورەدگارداو
داواکردنى فەزىل و بەخششیەتتى ، لەبەر ئەمە پێویستە خودا بە سىفەتتىك
ستایش بکړئ کە لەگەڵ ئەو پایە و مەقامەدا بلوئ وەك گوتراوہ : لکل مقام
مقال (بۆ ھەر کات و جىيەك و تووئژىكى تايەتتى ھەيە •

لیرەدا سەبارەت بە سىفەتەکانى خوداي بالا دەست چەندین باسى
فەلسەفى و قوول ھەن کە زاناو پیتۆلانى مسوڵمان و غەیرە مسوڵمان چەندین
کتیبى زل زلیان دەربارە نووسیون ، ئەمما لە سۆنگەى ئەووە کە ئەم
نوسراوہ بۆ وان چەشنە باسان تەرخان نەکراوہ بە کورتى شتىكى دەربارە
دەدوین و کورد گوتەننى : کالە پرووشىنى دەکەین :-

ئاشکرایە کە زاتى خودا شتىكى بەرھەست نەو بەچراو شەداوى
پنج ھەستەکان ناگیرئ بەلام خودى ھەر شتىك لە سىفەت و ئاکارەکانىدا
دەردەکەوئ ، ئەمما سىفەت و ئاکاریش دىسان شتىكى مەعنەوى و نابەرھەستن ،
کەواتە لەچ پئىيەکەوہ دەتوانین دەرکى سىفەتەکانى خوا بکەین و
لەپرىگەى سىفەتەکانیشیەوہ دەرکى زاتى بکەین ؟!

بۆ پروون کردنەوہى وەلامى ئەم پرسیارە وینەيەك دیننەوہ : ئایا
ئەگەر بمانەوئ (ئیفلاتوون) ی پیتۆل و دانا بناسین ناچار نابین بکەوینە

گه پان و سووپان به دواى ئه شوينه وارانه دا كه لى به جى ماون ؟
 دياره با ، چونكه ئىستا (ئىفلاتوون) له بهر دهستان نيه تا تى يه وه پاميين و
 بى نرخين ، مادام و ابى چارمان ناچاره به شوين ئه و ئاسه وارانه دا بگه پرين
 كه له دواى خوى به جى هشتوون بۆ نمونه : كىتى (كۆمارى
 ئىفلاتوون) چونكه سيفهت و ئاكارى هه ر بابايهك له سه ر پوو به پى
 شوينه واره كانى تو مار كراون .

سه بارهت به ناسينى بهر و در دگارش هه ر به هه مان شوه ، زاتى
 بهر و در دگار پينج ههسته كانى مه له بارانيان دا نيه دهركى بكه ن به لام ده توانن
 شوينه وارى خودا ههست پى بكه ن كه دوو كىتى بىراو و گۆياى ئه ون
 واته كىتى بوونه و در و كىتى قورئان ، ئىنجا ژيريش له م دوو كىته دا
 سيفهته كانى خودا ده بينى له زانيارى و به زه بى و حىكمهت و ده سه لات و
 به خشنده بى و ... هه د دوايش له پى سيفهته كانه وه ده گات به به پى
 بردن به زاتى خودا چونكه هىچ سيفهت ك هه بوونى ماقوول نيه به بى زاتىك ،
 به لى به ته بىرى فهيله سووفه كان سيفهته كان (عرض) و (عرض) يش به بى
 (جوهر) هه بوونى مه محاله . ئىستا بۆ وه پى بهر مه بهست ئاوه لآ پى دور و ئنان
 دىينه وه :

يه كه م : ئىمه وه ختىك سه رنجى زه وى ده ده بن و ده بينن به ده ورى
 خوى و پۆژدا ده خولته وه و له نه نجامى ئه و خولانه وه ش دا شه و پۆژو
 چوار فه سه له كانى سال دىنه دى ، وه ده يشين كه زه وى وهك تاو لى
 كوستان چيان به چهنه گولمى خىكى گه و ره و مه حكه م به ستر او ده وه قايم
 كراوه ^(۱) ، وه به هوى هيزى كيشنده (جاذبيه) وه هه وا و ئاو باقى
 گياندا و شته كانى ديكه له سه ر پشتى به ند ده بن و ناكه ونه خوار و ...
 هه د ئه مانه و چهندين ديارده ي ترى سه رنج پاكيشه ر له زه وى دا ده بينن كه

(۱) مه بهست له شاخه كانه .

بە جۆرىكى عىلمى يانەى زۆر وردە كارى بەپۈە دەچن ، ئىمە يەكسەر بى
سۇ دوو بىرپاپ دەدەين كە لە دروست بوون و پەخساتى زەوى دا زانىارى
زانايەك و بەزى و سۆزى خاوەن بەزەبى يەك و گەورەبى و بالا دەستى
زاتىك و بەكورتى بەسەر پراگەينى پەروەردگار يەك بەدى دەكەين و دەزانين
كە دنيا شارى بى ساحب نىو لەو دىوى پەردەو شىك ھەيە •

دووم : كاتىك دەقورئانى دەفكرين و سەرنج دەگرين دەينين ئەو قورئانە
ھەزارە ھاراستى كۆمەلە تەبى و سىياسى و ئابوورى و زانىارى و مېزووبى و مەعنەوى
خستۇتە پوو كە نەك ھەر بەپۈەرو ترازووى سەردەمى ھاتنە خوارەو و
قورئان شىكى سەرسوپ ھەنەرو نا ئاسايى بوون بەلكو بە پۈەرو ترازووى
سەدەى بىستەم و دواى بىستەمىش !!

ئىستا تەنيا بۆ نمونە چەند پراستى يەكى زانىارى دەخەينە بەرنىگا كە
قورئانى بەپىت و پىز بەر لە چوارە سەدە گوتوونى :

۱ - بوونەوەر پىش دروست بوونى تۆپەلە گازىك بوە پىكەو
جوش دراوہ (أولم ير الذين كفروا ان السموات والارض كانتا رتقا
ففتقناهما ••) انبياء •

۲ - بوونەوەر بەھوى ھىزى كىشندەو پراوستانوہ (رفع السموات
بغير عمد ترونها) ، رعد •

۳ - زەوى شتى بۆ لاى خۆى پادە كىشى (الم نجعل الارض كفانا
احياء وأمواتاً) مرسلات •

۴ - زەوى لەسەر شىوہى ھىلكەيە (والارض بعد ذلك دحيا) نازعات •

۵ - لەچىنەكانى ژوورووى ھەوادا (نوكسجين) كەم دەپىتەو
(يجعل صدره ضيقا حرجاً كأنما يصعد في السماء) انعام •

۶ - زەوى ھەمو كاتىك نىوہى پۆژەو نىوہى شەوہ (أئنھا امرنا ليلاً
أو نهاراً) يونس •

ئەمانەت دورىسىمۇ ئۆزىگە دورىسىمۇ بەرگەن ، كىشى
(بۇرۇنقى) ۋە كىشى (قورۇن) شىشى تېدا نىيە كە لە ھەر كام لەم دورىسى
كىتاپىدا سىفەتە كەننى خۇدا بەدى دە كرىن ۋە ھەر كەشكىش بەچاۋى دىل
تىفكرى ۋە لەخۇي نەگۈرۈ دەزائىت كەچ كىشى بۇرۇنقى دورىسى
چى كىشى قورۇن بېچكە لەخۇي مەزىن ۋە بالا دەست پەرزى كەسى دىكەيان
پۇتە دىار نىيە *

ھەر بۇيىشە دەيىن پەرزەتگار فەرمانمان پى دەكات كە لە ھەر كام
لەم دورىسى ۋە دىنە ۋە دىقەت بگرىن ، دىسان پەرزەتگار ھەر ۋەك
چۇن پىشە ۋە دىرە كەننى قورۇن ناۋ دەننى (آيە) ۋە نىشانە ، دىارە كەننى
بۇرۇنقى دورىسى ۋەك : مانگ ۋە ئىستىرە باران ۋە شاخ ۋە پۇتە ۋە گىاندەرو **
ھەدىش ناۋ دەننى (آيە) چۇنكە ھەر كام لەم ئايە تانە - چى ئى كىشى
بۇرۇنقى دورىسى چى ئى كىشى قورۇن - نىشانە لەسەر زاتى خۇدا ۋە نىشان
پى نىيە دەكەن بۇ ناسىنى خۇدا ، چۇنكە ۋەك گۇتەمان ھەر كام لەم دورىسى
كىتە شۇننى تېدا دەركەۋەتنى سىفەتە كەننى خۇايە *
ئەمە كورەتەك بۇ لەتەفسىرو پاقە كەرنى ئايەتى يەكەمى سۇرەتى
فاتىحە ، ئىستاش نۇردى ئايەتى دورىسى *

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

۸۳ -
www.alibapir.net

(ته فسیری ئایه تی دووهم)

« الحمد لله رب العالمین » سوپاس بۆ خوای بهر وهر دگاری جیهان •
 بهر له وهی مه بهست و چه مکی ئهم ئایه ته پیرۆزه بخهینه پرور پیوسته
 بهواتای یهك یه کي وشه کانی دا بینه خوار •

الحمد لله : ئەلف و لامی سهر وشه ی (حمد) بۆ جینه ، واته هه مو
 تاکیك له تاكه کانی (حمد) بۆ خودا • لامی سهر وشه ی (الله) ش لامی
 (الملک) ی بۆ ده پێژری واته خاوه نایه تی ، که واته مانای (الحمد لله) ئاوا ی
 لێ دێ : هه رچی سوپاس و شوکرانه هه یه ئی خوایه •

رب : وشه (رب) له زمانێ عاره بی دا مانایه كه هه لده گرتی^(۱) :

- ۱ - گه و ره و قسه پوشتوو (السيد المطاع) •
- ۲ - بابایهك كه ههستی به جاك كردن و ئیسلأحی شتیک (المصلح) •
- ۳ - سهر بهرشتی كه رو خاوه ن (المالك) •

العالمین : وشه ی (العالمین) کۆی (عالم) ه و (عالم) یش کۆمه له شتیکن
 كه له یهك جوړ بن وهك : عاله می ئینسان ، عاله می بهری (جن) ، عاله می
 فرشته ، عاله می ئازه ل ، عاله می پر ووهك ... هئد •

كه واته وشه ی (عالمین) لێره دا بوونه و ره و هه رچی تی یه دایه
 ده گرتیه وه^(۲) • ئه مجار بۆ یه ر سهر چه مك و مه بهستی گشتی ئهم ئایه ته
 پیرۆزه :-

---

(۱) ته فسیری (جامع البیان) طبری بهرگی یه کهم لایه په (۴۷ ، ۴۸)
 (۲) هه مان ته فسیرو بهرگ ل ۴۸ •

ئەم ئايەتە پیرۆزە دەریایەکی بێ سنووری پێ لەسوورە بیروزیی
کەم و کورتە تەنیا پێنج گەوهەری گرانباری لێ وەگیر کەوت :-

* گەوهەری یەكەم : پەروەردگاریتی خودا *

پێشتر زانییمان کە وشە (رب) لەزمانی عەرەبی دا بەچەند واتا
بەکارهێنراوە ، ئەمما ئێستا گەرە کمانە بزاین پەروەردگاریتی (ربوبیە)ی
خودا لە پرواتگەیی قورئانەوه یانی چی ؟!

ئەو نەدی ئەمەن بۆم و دەدرکەوتووە (ربوبیە)ی خودا لەقورئان دا
بەدوو مانا بەکار هێنراوە : یەكەم : بەمانا حاکم و فرمانپەرەواو بەرنامەپێژ .
دوووە : بەمانا بەدی هێنەر و پەروەردە کەر ، ئێستاش چەند نموونەیک
دێنێهوه لە قورئانی قسە لەجێ بۆ خستە پووێ ئەم پاستی یە :

سەبارەت بەمانای یەكەمی وشە (رب) قورئان دەفەرموێ :
« اتخذوا احبارهم ورهبانهم ارباباً من دون الله والمسیح ابن مريم وما
أمروا الا ليعبدوا الها واحدا .» توبە - ۳۱ . واتە : (مەسیحی یەكەن)
زاناو پیاوێ ئایینی یەكەنی خۆیان کردووە بە فرمانپەرەوا و خۆیان لەباتی خوا ،
دیسان (عیسی)ی کوپری (مریم)یش ، لەگەڵ ئەوەش دا فرمانیان پێی
نەکراوە کەجگە لە خواکەس بپەرستن .

ئەم ئایەتە پیرۆزە لێی دەفەرمێتووە کە هەر کەسێک غەیری خوای
کرد بەحاکم و فرمانپەرەواو بەرنامە پێژی خۆی مانای وایە پەرستووبەتی و
بە خوای خۆی حسیب کردووە .

لەجێ یەکی دی دا فەرمووبەتی : (فقال انا ربکم الاعلی) نازعات (۲۴) .
واتە (فیرعەون) گوتی : ئەمەن پەروەردگاری هەرە بەرزتانم ، خۆشکی
تێدانیه کە فیرعەون لافی ئەوێ لێ نەداوە کە ئەو میللەتەیی خولقاندووە ،

کهواته لیره دا مه بهستی نهوه بوه که ههر ئه من بوم ههیه یاساو ده ستور ئان
بۆ دانیم و بوم گهردن که چ بن *

سه بارت به مانای دووه می وشه ی (رب) یش قور ئان فهرمو و یه تی :
(قال : ربنا الذی أعطی کل شیء خلقه ثم هدی) طه ، ۵۰ + واته :
(موسی) فهرمووی : پهروه ردگار مان نهوه یه که هه مو شتیکی خولقاندوه و
ئینجا پئی و شوینی بۆ داناوه *

کهواته بوخته ی قسان نه مه یه : خوا نه و زاته یه هه مو شتیکی
خولقاندوه و پرای نه و ش بهرنامه و پئی و په سمی ژیان و به پیره چوو
نیشی بۆ داناوه ، مادام وایه که سیك به ته وای برپای به خوا هه یه و به
به نده ی وی حسیب ده کسری و به مسولمان داده نری که برپای به
حاکمایه تی و فهرمان په وایه تی خودا هه بیت ، ههروه ک چون برپای به
خالقیه تی هه یه ، به بشتیوانی خودا له ده می توژی نه وه ی ئایه تی پینجام دا
چا تر ئه م با سه ئاوه لا ده که ی نه وه *

* گه وه ری دووه م : سو پاس و ستایش به ته نی لایقی خوا یه :

له راستی دا واقعی بوونه و هه رو ژیا نی * ئینسانیش هه ر نه وه ی تیدا
به دی ده کری چونکه هه ر که سیك که سو پاسی ده کری یان له بهر
هه ردووک یان یه کیك له م دوو هویانه یه :

یه که م : نه و که سه خاوه نی سیفه ت و په شت و ئاکاری بهرزی و
ده ورو به ره که ی لی به هه رمه مند بیت هه ر چه ند نه و به هه رمه مند بوونه تر
ئیمه نه گری نه وه *

دووه م : که له و که سه وه سوود و قازانج مان پی بگات ، هه لبه ته خوا ی
مه زینش هه ر کام له م دوو خه سل ته ی تیدان ، هه م خاوه نی سیفه تی بهرزی
ئاکاری چاکه و هه و ئیمه و گشت بوونه و هه ریش له نیعمه ت و به هه ره کانی
سورد مه ند ده بین *

ئىستاش با سەرنجىكى خىرا بىدەينە بېرىك لەنعمەتەكانى خودا
لەزىيانماندا :

۱ - ئايا ئەو زىرىيەى كە مەرۋىيى بى بۆتە سەر تۆبى كائىناتو
ھەلئاردەى بوونەوورۇ ھىچ ئىنسانىك تىۋكە ئارەقنىكى لەپىتاۋى وەدەست
ھىنانىدا نەپىشتوۋ نىعمەتىكى نىدە گرانبايى نى ؟!

۲ - ئايا ئەو پىنج ھەستانەى كە لەپىيى ئەوانەوۋە تواناى بەستىنى
پەيوەندىمان ھەيە لەگەل جىھانى دەرەوۋە دياردە سروشتىيەكانداۋ زەك
پىنج دەلاقە زىرى لىيانەوۋە سەيرى جىھانى ماددە دەكات نىعمەتىك نىن فرە
بەقىمەت ؟!

۳ - ئايا ھەبوۋنى جومگەكان لەلەشداۋ ھەبوۋنى ماددەيەكى لىنج لە
نىۋ ئىسە جومگانەدا كە پۈلىكى نىدە گىرنگ دەگىرن لەنوۋىستانەوۋە
جوۋلانۋ سوۋپانى ئەندامەكانى لەشداۋ تەنەت ئەگەر - خوانە خواستە -
لەجەستەى ئىنسادا جوۋمطەكان نەبوۋنايە يان ھەبوۋنايە بەلام ماددەيەكى
لىنج يان لەنىۋدا نەبوۋايە ئىنسان نەك ھەر نەى دەتوانى سەرۋ پىشتۋ شانۋ
پىلۋ لاقۋ دەستۋ بىيى بىجوۋلىنى بەلكۋ نەى دەتوانى ھەر تاقە قامكىكىشى
بىزىۋى ، نىعمەتىكى شايانە باس نىن ؟!

۴ - ئايا ئالى ئاۋى نىۋ گۈيى كە بەرگرى لەچوۋنە زوۋرەوۋەى دەعباۋ
نىندەوۋەران دەكاۋ ، سوپىرى ئاۋى چاۋ كە ھەلدەستى بەشتىنۋ پاكردنەوۋەى
چاۋ لەپىيى فرمىسك پىشتىنۋ پىپۋۇق كىردنەوۋە ھەمو ئەو شتانەى لە
برۋو بىروپىلك - بىزانگ - وپىلو ۋەكان قوتار دەبنۋ دەچنە نىۋ چاۋ
ۋەدەرىيان دەنىۋ ، شىرىنى ئاۋى زار كە يارىدەى گەدەۋ پىخۋلەكان
دەدات لەھەرس كىردنى بەشىكى خواردەمەنى داۋ وپىراى ئەمەش
ھاۋكارىيەكى بىرايەنى زارۋ زمانان دەكات لەجوۋىنۋ پۈھىشتى
باروۋدا ، نىعمەت نىن ؟!

۵ - ئايا تيزى و تالى و تفتى لينجاوه كانى جگهرو به نكرياس و لووه كانى نيوگده ، كه دهورينكى بنه پرتى ده بينن له هدرس كردن و تفررو توونا كردنى خوارده مهنى دا نيعمهت نين ؟!

۶ - ئايا پيرز بوونى دانه كان يه شيوه كى ده بينن و پرده كان (القواطع) له لاي پيشه وهى زارن و كه لپه كان (الاياب) له نيود پاست داو خرينه كان له كوتايى دا ، چونكه يه كه مين كار كه له گهل پاروودا بيوسته نه نجام بدرى برينى يه تى و نه مەش به پرده كان نه بى نايه ته دى و دووه مئيش لهت لهت كردنى نهو پارووه و نه مەش نهركى شياوى كه لپه كانه و سى يه مين ئيشيش هاپرينى يه تى هاپرينش نهركى پر به پىستى خرينه كانه و له كه سى دى ناوه شينه وه : به لى ئايا پيرز بوونى دانه كانى هه موو ئينسانه كان ئاوا نيعمهت نيه ؟!

۷ - ئايا نه بوونى تواناي پىستى كه متر له (۲۰) له رينه وه (ذبذبه) له گوى ئينسان دا ، كه نه گهر - خوانه خواسته - هه ي بايه ئينسان ژيانى لى تال ده بوو له بهر گرپه و هاپره ته قه و په قه ي ئيش كردنى ئامپرو كارگه كانى لهش وەك : دل و گه ده و سى يه كان و ... هتد نيعمهت كى مهزن نيه ؟!

۸ - ئايا دروست بوونى گه ده (المعدة) بهو شيوه يه ئىستاي ، كه برينى يه له قابله مه (مه نجهل) يكى مه حكه م و هه لده ستى به كولاندن و هدرس كردنى نهو خوراكه ي ده چته نيوى جئى سهرنج نيه ! وه ئايا پتر شياوى سهر سوپمان نيه كه زانيمان نهو مه نجهل له گوشت دروست كراوه : به لام له گهل نه مەش دا تواناي كولاندنى هه موو جوړه گوشتى كى هه يه بيجگه له خوى ؟!

ئهمانه هه زاره ها نيعمهت تى تر هه ر له نه فسى خو مان دا هه ن كه هه ر كامپيان ئينسانى پى منهت يارو قه رزدار له تاقار په روه ردگار داو باپا يەك

ههست به به نډا به تې و شو کرانه بڅړی نه کات دهرهق به خودا هه تا بلای
سپله و بی نمه کو بی نه زانه •

تېستاش با بریک له نېعمهت و به هره کانی خودا له دهورو بهری خو مان دا
بکهینه جی ی سهرنج و تېوه پرامان دواى نه وى بریک له نېعمهت کانی خودای
گهوره مان له نه فسی خو مان دا کرده جی سهرنج و ديقهت گرتن :-

۱ - دابهش کرانی پېداویستی په کانی ژيان به نه اندازه و به گوږه
پيوست :

نه گهر چاویکی ژیرانه به دهورو بهرمان دا بگړپن ده بینن نازو
نېعمهت کانی ژيان هه تا زه ووری تر بن بترن و هه تا که متر جی نیاز بن
که مترن ، هه وا له سونگى نه ووه که هیچ که سیک پتر له سى چوار ده ققه
به بی نازیهت له هه مو کون و که لیکى سهر زه وى دا چنگ ده که وى
تیشکی پوژیش هه بهم بی و دانه ی ، به لام ئاو چونکه ئینسان ده توانی
چه ند پوژیک به بی مه دارکات به نه اندازه ی هه وا نه و له هه مو جی یان دا
چنگ ناکه وى • گل (تربه) یش چونکه زیانی ئینسانی پوه به ند ده بینن
ده ستی به زه بی و سوزی بهر و ردگار به هه مو لایه کی دنیا به دا بلاوی
کردو ته وه ، تېستا باتی فکرین ، باشه نه گهر له باتی گل - که شتیکی
بی بایه خو کهم قیمةت دتته بهر چاوان - گرانترین کانزا - که زپه - له
دنیا دا هه بایه چ ده قهرما ! شکى تېدا نه ئینسان و زینده ران قپه واریان
تې ده که وت و دوا پر اوو بی پاشه وار ده بوون !! چونکه زپه هه رچه ند
گران باشه ناتوانی ده نکه گهنمیک ده تېوه خو ی دا وه شیرى و پیکه ی پوان و
چه قهره کردنی بدات •

۲ - گهوره بوونی قه باره ی ئاوو کهم بوون نه وى کیشی له ده می
به ستی دا :- ئاو به پیچ هوانه ی هه مو ماده شله کانی تره وه له ده می

بەستىن و گۆپرانى دا بۆ حالەتى وشكى (الجمود) قەبارە كەى زىاد دەكاو
كىشى كەم دەپتەو وەك بۆ زاناىان دەر كەوتو ئاوا لە رەختى بەستى دا

۱

قەبارە كەى — زىاد دەكات^(۱) ، بەلام ئىستا بابزانىن بۆچى پەرورەردگار

۹

ئاوى ئاوا خولقاندو ئايا ئەو حالەتە پىز پەپەي؛ او تەئىرىكى ھەيە
سەبارەت بەزىان؟

دەلىن بەلى ، دەگوئ شل كەو دلت بىدار تا لەم نەئىيە بىي ئاگادار ،
شكى تىدا نىە كە زىندەوەرانى نىو ئاوى ھەر لە كۆنەو و ئىستاش بەشى
سەرەكى و بىرەتى خواردن و خۇراكى ئادەمىيانى دابىن كەردو ، بەلام
ئايا ئەو زىندەوەرانە لە دەمى بەستى ئەو ئاوانەدا كەتتىدا دەرەن پوو
دەگوئ دەكەن و ھانا وەبەر كى دەبەن؟ بى گومان پوو دە پەخمەتى خودا
دەكەن و ھاناش ھەر وەبەر وى دەبەن ، بەلى پەرورەردگار ئاوى وا
خولقاندو كە لەوختىك دا دەى بەستى و دەپتە بەستەلەك و سەھۆل
قەبارە كەى زىل بى و كىشى سووك بى بۆ خاتىرى وەى ئەو سەھۆل
بەستەلەك نەچىتە بارى بىو و بەلكو سەراو بى و دەم بۆ دەمى لە ئاستى
پووى ئاوى بلىندتر پىتەو و پىر لەبەپەى خوى لىنگان پانە كىشى و جى و
پى بەزىندەوەرانى نىو ئاوى تەنگ نەكاو ئىسپراحتىان لى تىك نەدات .

۳ - درەوشانەزەى سۆزو بەزەبى خودا لە ئاگر بۆزىن (براكىن)ەكان دا:

بەرلەو وى سوو وى ئاگر بۆزىنەكان بىخەينە پوو بابزانىن چۆن دروست
دەبن :- ھەتا پىر بەناخى زەوى دا بۆيىنە خوارى پلەى گەرمى ژوورپا

دەچىت تەنەت ئەگەر (۲۰) ميل بەزەوى دا بچىنە خوارى پلەى گەرمى
بەپاددەيك پېھەلا دەچىي كە بەشى تۈاندەنەوى بەردان دەكات^(۱) .

جاوختىك ئەو كانزاو بەردو مەردەى دەنيو چەقى زەوى دا ھەن
توانەو قەبارەيان زۆر دەبىي ۋەھلى پېھەلا چوون و پويشتە دەري
دەدات ، ئىنجا لە نيوان ئەو درزو كەلن و كۈنەدا كە لە پىستى زەوى دا
ھەن خوى قوتار دەكات ، بەلام ھەلبەتە مەرج نىيە ئەو تەوژم و فشارە ئەگەر
درزو كەلتنى دەست نەكەويى تواناي چوونە دەرى نەبى ، بەلكو ھەر
كاتىك تەوژم و فشارى نيو زەوى پتر بىت و بەھىتر بىت لە تۈيلىكى زەوى
تۈيلىكە كە دەشكىتىي ۋە خوى قوتار دەكا .

ئىستا پەنگە دەركى ئەو تە كەردىي كە بۆچى ئاگر پىزىنەكان نەك
ھەر خەراپ نىن بگرە فرە گرنگ و پويستىش بۆ دانىشتوانى سەر پرووى
عەرزى ، ئاگر پىزىنەكان ۋەك ھەناسە دانىك وان بۆ تەوژم و فشار و تىن و
تاوى نيو عەرزى ۋە پەرۋەردگار لەو پىيەو لانىكۆلە كەمان لەتەقىنەو ەيەكى
گەورە مال كاول كەرو ھەتمى دەپازىي ، چونكە كورد گوتەنى : ئەگەر
جام پى بوو دەسەرى يەو دەپىزى . ئەويش ئەگەر جارو بار ھەناسەيەكى
بۆنەدابا ۋەك باباى پقە ستوورو دل پى لەقىن و قەھرو غەزەب دەتەقى يەو ۋە
ھەلا ھەلا دەبو !!

۴ - گرنگى تۆزو خۆل ۋە غوبار لەريانى مەدا :

زۆر جار ان لەئاقار ژمارەيك لە دياردە سىروشتى يەكاردا
دەستەوستان پادەو سىتىن ۋە ھىچ سەرە دەرى لىي ناكەين و لەوانەيە ئەگەر
ئىنسان مسولمانىكى ژيرو تى گەشتو نەبىت بەشتىكى خەراپى لىك دانەو ۋە

(۱) سەرچاوى پىشمو بەرگى (۲) لاپەرە (۹۶ - ۹۷) .

مۆرى (هیچو بووچی) پئوہ بنی^(۱) ، یه کیلک لهو دیاردانه تۆزو غوباری
نیو ههوایه ، دهبا بزاین تۆزو غوبار چ پۆلک ده گپریئو سوودی چیه :

سوودیکی گهوره ی تۆزو غوبار نهوهیه : که گهر دیله کانی تۆزو غوبار
ههله ستن به عه کس کردنه وه ی تیشکی پۆژ که پئی به دیتی پووانی
پۆژ ده دات ههتا سهعاتیک تا دوو سهعات دوا ی ئاوا بوونی پۆژ ، ره
بۆ ههموان پوونه که تاویکی زۆر پش ههلهانی پۆژو باش ئاوا بوونی
ئاسوی زهوی دیمهتکی زنده قهشهنگ و دلگیر به خووه ده گریئو ئیسان
له تی فکرینی تیر نایت ، ههلهته ئه گهر - خوا نه کرده - ئه تۆزو غوباره
ده نیو ههوادا نه بایه لهم دیمه نه جوان و دلگیره ی ئیواره و به یانیان بی بهش
ده بوین *

سوودیکی دیکه ی تۆزو غوبار په یوهندی به باران بارینه وه ههیه ،
ههلمی ئاوی نیو ههوا ئه گهر تۆزو غوباری نیو ههوا نه بایه نه ی ده توانی
وابه ستایی پیکه وه بنووسی و خرپته وه و دلۆپه ئاوان پتک بیتی ، چونکه
ههر دلۆپه بارانیک که پتک دی بریتی به له چهند گهر دیکه ههلمی ئاو که
له دهوری گهر دیکه غوباری تاین کۆ ده پته وه واته ئه گهر - خواته
کرده - ئه تۆزو غوباره نه بایه ههلمی ئاوی نیو ههوا نیو جهرگه و
چه قیکی و ده چنگ نه ده کهوت که له دهوری کۆپته وه و له ئاکامی ئه مهش دا
دلۆپه باران دروست نه ده بوون *

(۱) چونکه مسولسانی ژیر و نیگه یشتو ئاسوی بیر بهرین و فراوانه و
ئه گه به عزه جاریک حیکمه تی بریک له دیارده سروشتی به کانیسی بۆ
ده رنه کهوت نایت هیچ حیکمه تیان تیدا نه و بی سوودن ، له سۆنگه ی
نه وه وه که ئه ده زانی خوی گه وره کار به جی یه و هیچ کام له
دروست کراوه کانی بووچ و بی سوود نین *

كەواتە تۆزۈ غوبار یش بە پېچەوانەى پىر كىر دىنەۋەى گەلئك كەسەۋە
بەكىكى دىكەيە لەسەربازە نەناسراۋە خىزمەت گوزارە كانى خوداۋ
نېمەتىكى شايانى سۈپاسە (۱) *

۵ - گىرنگى شىرو چۆنىەتى پئك ھاتنى :

شىر كەيەكىكە لە خۆراكە تەۋاۋە كان ۋ ھەمو ئەۋ ماددانەى تىدان كە
جەستەى ئىنسان ھەۋجىيانە ، يەكىكى دىكەيە لە بەھرە بايەخ دارە كانى
پەرۋەردگار * دە ئىستا با بىزانىن شىر چى تىدايەۋ لەچى پئك دىت :

أ - ئەۋ پىرۋىنەى كە بۇ دروست كىردن ۋ نوئى كىر دىنەۋەى خانە كانى
لەش پىۋىستە لەشىردا چىنگ دە كەۋئ *

ب - سەرتۋى شىر بەشىكى سەرەكى شىرەۋ ئەندازەيەكى زۆرى
چەۋرى تىدايە *

ج - لە شىردا (شەكر) یش ھەيە ، ئەۋ شەكرەى لەشىردا ھەيە
شەكرى (لاكتۇز) ى پى دەگوتىرى كە يەكىكە لە (كاربۇھىدرات) ە كان
ۋ لە ھەمو جۆرە شەكرۋ شىرىنىيە كانى تر سىنايى تر لەش دەتۋانى ۋەرى
گرئ ۋ دەكەلئىكى باۋئ *

د - شىر ژمارەيەكىش لەماددە كانزاىيە كان بەلەش دەبەخشى كە
لە دروست كىردنى ئىسقان ۋ خۋىن دا بەكار دىئىرىن ، كالسىيۇم ۋ فوسفۇر
بەشىكى سەرەكى ماددە كانزاىيە كانى شىرن *

ه - ماددە كانزاىيە كانى تىرىش لەشىردا ھەن ۋەك : ئاسن ، مىس ،
مەنگەنىز پۇتاسىيۇم ، كلۇز ، كۆبالت ، مەنزىم ۋ ... ھتد *

(۱) ئەۋ باسەم بەدەسكارىيەۋە لەكتىنى (بىمى بگو چىرا) ۋەرگىرت

بەرگى (۲) ل ۲۶۳ - ۲۶۴ *

ح - له شیردا ئەم قیتامینانەش هەن : قیتامین A.C.C

گ - وێرای هەموو ئەو شتانەی گوتران دەشیردا ئازو چەند خۆراکیکی ئیشکیش هەن^(۱) . ئایا خێرا نەوێی هەموو ئەم ماددانە - کە لەش پێویستی پێن - لەشیردا یەکی دی نیە لە نێمەتە ئەزەمار نەهاتووێ کانی پەرورەدگار !!؟

خوێنەری ئازیز ئەمانەی گوتران لویچێک بوون لە تەغاریک سەبارەت بە نازو نێمەتە نەزەمێراوو بێ پایانەکانی خودا ، بەلام قەت وانەزانێ ئێسنان - هیچ ئێسانیک - توانای ژماردنی نێمەتەکانی خوای هەبێت ، نا نا قەت شتی وات بەبیردا نەبێت ئەدی پەرورەدگار نە ی فەرموو : (وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها) واتە : ئەگەر نێمەتەکانی خوا بژمێرن بۆتان حسیب ناکرێ .

ئەمما کورد لەمێژە گووتووینەتی : کەسیک کەسە حەرقێکی بەسە .

* گەوهەری سێیەم :

لەم ئایەتە بەبیت و پێژە دەفامریتەوێ کە ئامۆزگاری کەران و پەرورەدە کەران ئەرکیکی زێدە گران داوێتە سەر شانی ئەوانەی پەرورەدەیان دەکەن ، چونکە پەرورەدگاری بێ هاوتایاش ئەوێ فەرموی (الحمد لله) سوپاس و ستایش گشتی مۆلکی خوا یە ، فەرمودی (رب العالمین) پەرورەدگاری بوونەوێ هەر وەک یەوێ بە (رب العالمین) وەلای یەرسیارێک بداتەوێ کە لەسەر پرستە (الحمد لله) هەڵدەستێ ، چونکە دوا ی ئەوێ گوترا (الحمد لله) یەکیک بۆی هەیه یەرسیار بکات بۆچی

(۱) (نشانه هائی از او) دفتر یکم لایەرە (۲۳۹) اثر : سید رضا حیدر .

سوپاس هدموی ئی خوایه ؟ بویه دواي ئه و پرسته یه یه کسه در فەرموو یه تی
(رب العالمین) واته بویه شایسته ی هدموو سوپاسیکه چونکه بهدی هتیه رو
بهروەردگاری بوونه وەرە ، که واته خواي بهخشنده سیفه تی بهروەردگاریت
(ربو یه) ی له ئیو هدموو سیفه ته کانی تر دا هه لێژاردوه بۆ خاتری وه ی بیکانه
به لگهی ئه وه که ته نیا خودا شیای سوپاس و ستایشه ، مادام وایی سیفه تی
بهروەردگاریتی گه وره ترین سیفه تی خوایه و هه ر بهنده یه کیش ئه م
سیفه ته ی تیدا بیه دی جیی ئه وه یه که سوپاسی بکری و پیزی لی
بگری هه ر بویه شه که ده بینین پیغمبه ران (صلی الله علیهم وسلم) به سه ر
تویی مرقایه تی داده نرین و هدموو مرقایه تی فەرزدارو منه ت باریانه •

دیسان هوی بهرز کردنه وه ی پله و پایه ی زانایان و دایک و بابانش
پیوسته هه ر به هه مان ترازوو هه لسه نگیری ، زانایان چونکا هه لدهستن به
بهروەرده کردنی گه لو دایک و بابیش هه لدهستن به بهخێو کردنی
کوچه کانیان ئیسلام له سه ر ئینسانی فەرز کردوه که پزیران لی بگری و
ئیمتیا زیان بداتی به سه ر باقی خه لکی دیکه دا •

که واته ئه وانه ی هه لدهستن به بهروەرده کردن و ئامۆزگاری خه لک
له مه کته بی ئیسلام دا به چاکترین خه لکی خوا سهیر کراون قورئانی
به دیت و پزیش له م باره و فەرموو یه تی : (وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَى إِلَى
اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ) فصلت - ۲۳- واته : گو فتاری
کئی چاتره له ئی ئه وه ی بانگه وازی ده کات بۆلای خوا و په فتاری چاک به جی
دینی و ده شلی من له پیروی مسو لمانانم ؟!

خوشه و یستیش (صلی الله علیه وسلم) فەرموو یه تی : (ان الله
وملائكته واهل السموات واهل الارض حتى النملة فی جحرها وحتى الحوت

خه لکى عاسمانه کان و خه لکى عه زى هه تا مېروو له قووله مېرووه کهى داو نه ههنگ له دهر يايه دا دوو عا ده کهن بو ټه وهى چا که فېرى مهردووم ده کات • ديسان پېغه مېهر (صلى الله عليه وسلم) فهرموويه تى (على خلفائى رحمة الله ، قيل : ومن خلفائك ؟ قال الذين يحيون سنتى ويعلمونها عباد الله) ^(۱) واته : په حمه تى خوا له سهر جى نشينه کانم ، گوترا : جى نشينه کانت کين ؟ گوتى : ټه وانن که پى و شوئى من ده ژينه وهو ده خه لکى خواى ده گه يه نن •

ټيستانى واى به چاک ده زانم چهند خا ټک بنووسين سه بارهت به بهروه رده کردن و شىوازى خه لک بانگ کردن بو ئيسلام :

* يه کهم : بهرى هه موو شتيک پيوسته ټه و که سهى بهم کاره مهنه هه لده ستي ده بارهى بېرو باو په کهى شاره زاو بسپور بى بو خاترى وهى سهر له خو شى و له خه لکيش تيک نه دات ، به لى کورد له مېره له کاتک دا کارىک به بابايه کى ناشايسته ده سپيرى گوتوويه تى : فيتوى به برالهى بى ليو ده سپرن • هه لبه ته که سيک لئوى نه بن ناتوانى فيتوى لى بدات ، ههر ناواش که سيک سه بارهت به ئيسلامه تى شاره زا نه يت دروست نيه خوى بکات به چاوساغى خه لکى ، به لى باباي کوږ بو خوى به پى به نازاننى چ جاى پى به خه لکى نشان بدات به عزه لاويکى تازه پى گه شتو هه نن پى يان وايه ته نيا حه ماسهت و خوږن گهرمى به سه بو خزمه تى کردن به ئيسلام ، ټه ما شکی تېدا نيه فى البحر ليصلون على علم الناس الخير) ^(۱) • يانى : خوداو فرشته کانى و

(۱) ترمذى له (أبى امامة) وه پيوايه تى کردوه •

که خەراپ ھالی بوون چونکہ ئیسلام وەك بەرنامەو پڕیچکە دەسکردەکان
 نیە کە پڕو پاگەندەو ورووزاندنی خەلکی بەس بێت بۆ وە دواکەوتنی ،
 وە ئەوانەش کە خۆیان بە خاوەنی دەزانن هیچ بێیان نەنگ و کەسری
 نەبێت کە سەد شاخ و بāl و کلکی زیادەو دەسکرد بۆ بەرنامەکەیان بکەن و
 ھەر دەمەش بە کالā و بەرگێک بپۆشن و ناویکی نوێی بۆ داتاشن کە
 لەگەڵ ئارەزووی خەلکی دا بگونجیت و سەرنجیان پرابکیشی ، وە دەربەستیش
 نەبن کە ھەر چەشنە شێوازیکی دزیو و ناوۆلا بەکار بێن بۆ وە
 پڕۆچکەکەیان بەرقەرار بێت .

ئىسلام پڕیازو بەرنامەى خوايەو بنجینەيەکی زیری و زانستیانی
 نەگۆپراوی ھەيە چونکہ پەيوەستن بەچەند یاساو بنەمايەکی نەگۆپراوەو لە
 سروشتی بوونەو ورو ئینسان دا • مسوڵمانی تێکۆشەر بۆی ناکریت و پڕی
 نادری شێوازی خراپ بەکار بێتی بۆ گەشتن بە ئامانجی واتە
 (میکافیلیەتی) لە ئىسلام دا نیە ، بەلێ ئینسانی مسوڵمان وەك شوین
 کەوتووی پڕیچکە پووچە دەسکردەکان بۆی نیە درۆو دەلەسە بۆ خەلکی
 ھەلپژێو چاو بەستەکیان لێ بکات بەلکو پۆیستە پیغەمبەرانیە بلیت :
 (ادعو الى الله على بصيرة انا ومن اتبعني ••) یوسف (۱۰۸) واتە :
 بانگەوازی دەکەم بۆ پڕی خوا لەبەر پۆشنایی دا ئەمن و ئەوانەى شوینم
 کەوتوون •

پوختەى قسان ئەوێە کە مسوڵمان شەلم کوێرم ناپارێزم وە پڕی
 ناکەوئ و تەنگی بەتاریکایی یەو نانی بەلکو ھەول دەدات بەر لە ھەموشتیک
 بەنج و بنەوانی بیرو باوەرپەکەدا بچیتە خوارو لێی ھالی بێت و بزانی
 ئىسلامەتی چيەو چۆنەو چۆن خەلکی بۆ بانگ دەکات •

* دووہم : پۆیستە پەفتارو ئاکاری بەپڕی ئەو پڕیازە بێت کە
 خەلکی بۆ بانگ دەکا وە نابی بەھۆی کردەو و رەفتاری دزیو نەگونجای

له گهل بهرنامه كهی دا مهردوم لهخوی دپدوښك و دل كرمی بكات ، چونكه نهوانه ی كرداره كانیان شایه تی پاستی قسه كانیان نین هر قسه یه کی ده یكه ن ده عوايه کی بی ته ساسه و وهك پاره ی قهلب په سهریان دا ده درته وه كورد گوته نی : مالی قهلب سهر و ساسه یه تی • قورثانی قسه له جی و بهیت و یزیش فهرموویه تی : (یا ایها الذین آمنوا لم تقولون ما لاتفعلون) صف ۲ - ۳ ، واته : نهی سپرواداران چما به وهی ده یلین په فتار ناكهن ، گه وره ترین تاوان له كن خوا ته وهیه : شیتك بلئی بهزار به لام په فتاری بی نه كهی • دیسان گوتراوه : (عمل رجل في الف رجل ابلغ من قول الف رجل في رجل) یانی : كرده وهی پیاوړك له هزار پیاوړا به كارتره له قسه ی هزار پیاو له پیاوړك دا •

* سۍ بهم : ده بی دلسوز بی و تاقه هیوا و ثاوتی و ده ده ست هیتانی په زامه ندی خوداو گه یشتن به به هشت و پرگار بوون له جهه ندم بیت • به لی به پیزان دلسوزی (اخلاص) سهره کی ترین مهرچی سهر كه وتی نیسانی بانگه واز كهره له كاره كهی دا چونكه نیسان هتا به دلسوزی بو خوا ی گه وره كار نه كات خو شی ناوئ و نای كاته دوستی خوی ، كه سیکیش خوا خو شی نه ویست هر به ته نی ده بی له كاره كهی داو خوا ی له گهل ناپیت ، كه سیکیش خوا ی له گهل دا نه بوو دلی بهنده كانی له ثاقاردا داده خری و ناتوانی ته سیریان تی بكات ته دی نه ت بیستوه پیغه بهری پیشه و فهرموویه تی : (اذا احب الله العبد نادى جبريل : ان الله تعالى يحب فلانا فأجبه ، فيجبه جبريل فينادي في اهل السماء : ان الله يحب فلانا فأجبه فاجبه اهل السماء ثم يوضع له القبول في الارض) (۱) •

(۱) (بخاری) و (مسلم) پړوايه تیان كرده •

يانی : کاتیک خوای گه وره بهندهی خوش ویست بانگی جو برائیل
 ده کات خوای بهرز فلان کهسی خوش دهوی توش خۆشت بوئی ، ئینجا
 جو برائیل خۆشی دهوئیت دواپی جو برائیل بانگی خه لکی ئاسمانی ده کات :
 خوا فلان کهسی خوش دهوی تیووش خۆشتان بوئی ، ئنجا خه لکی ئاسمانی
 خۆشمان دهوی . دواپی خۆشه ویستیشی ده خرتیه تیو دلی خه لکی سهر
 عهرزی *

ئه وه له سه ریکه وه له سه ریکی دیشه وه له ئاکامی خۆشه ویستی خوا
 خوا له گه لدا بووندا بابای مسو لمان قسه و گوتاری تاوو تین و ته شیریکی
 زۆری ده بی و چه شنه موگاتیسیه تیکی تایبه تی تیدا ده خولقی که ده بیته
 هوی که مه ندکیش کردنی دلان و کلیلی کردنه وهی ده رگای گاله دراویان ،
 ده توانم بلیم نانی تازه و گهرم و گوړو نانی کۆن و ساردو سپ چه نده لیک
 جوین قسه یه کیش که له ده روونی بابایه کی خوا دۆست و دل پر له
 خۆشه ویستی به وه ده رده چیت له گه ل قسه یه کدا که لام سه لابی . ده کری و
 خاوه نه کهی خۆشه ویستی خوا نه و دلی پروون نه بوته وه به عیشق و نهوینی
 خواو پیغمه بهر (صلی الله علیه وسلم) هینده لیک دوورن !!

خوای بالادست و به به زه یی سه رو دلی مه لاومه ل له عیشقی

خۆی و پیغمه بهر کهی و دۆستانی مان پی به خشی ، ئامین .

* چواره م : پیوسته پله پله یی یه تی په چاو بکات له پاگه یاندنی
 بهرنامه ی خوادا :

بۆ وینه :- ده بی هه تا له چه سپاندنی عه قیده نه بیته وه نه چیه سه ر
 لایه نی ده ستوورو یاسایان ، چونکه بابایه ک پر وای به خوای نه بیت هیچ
 سوودی نه خۆت ماندوو کهی له باس کردنی نه و یاساو ده ستوورانه ی
 نه و خوایه دای ناو که نه و پر وای پی نه ! چونکه که سیک دان نه نی

بەبوونی خوادا ھەوچار دان نایەنئى بە بەرنامەو پىيازەكەى دا ، زۆر جارانشم دىئوھ كە مسوئەلەن خۆى تووشى وتووتىرى دوورو درىژ كرددوھ سەبارەت بەلایەنە كۆمەلایەتئى و سیاسى و ئابوورى یەكانئى ئىسلام لەگەل كابرایەكئى بئى دین و بئى باوەردا ئەمما لەئاكامدا دەم لە پووش بوو و لە ماندوو بوونئى پتر چىدى بئى نەبراوھ *

بەلئى كەسئىك دەیهوئى یەكئىك بانگ كات بو دینى خوادا بابەر لە ھەموو شتئىك نەمامى عەقیدەو پروای لە زەوى دلدا بئىژئى ، با پئش ئەوھى داواى نوئىژو پۆزوو باقى ئەركە ئىسلامئى یەكانئى تری لئى بكات خۆشەوئستى خواو پىغەمبەر و خۆشى بەھەشت و تووشى دۆزەخ و سزاو جەزەبەى سەختئى تاوان و سەرىنچئى و پاداشئى بەرزئى چاكەو فەرمانبەرئى و . . . ھتدى لەدلئى دا بچەسپئىئى ، جا ئەو دەمئى مولتەزىم بوونئى بە فەرمانەكانئى خواو پىغەمبەرئى لئى دەبئتە شتئىكئى سروشئى و لامئى و سەرىنچئى كردنئى لەكن دەبئتە شتئىكئى دزبوو ناقلۆ ، واتەداواى ئەوھى درەختئى بپروا لەزەمئى دلئى دا پروا بەرى ئىلتىزام و فەرمانبەرئى دەگرئى و بئى ئەوھى داواى لئى بكرئى سەربەخۆ ھەلە ستئى بە بەرپۆھەردنئى ئەركئى بەندایەتئى خۆى و ەك پئشتر گوتم بە بارئىكئى گران و شتئىكئى ئائاسائى سەرى ناكاو زۆرى لەقالئى خۆش دئى *

ئىسلام درەختئىكە لەدوو بەشان پئىك دئى : یەكەمیان پەگ و پئشەو دووھمیان قەدو لق و پۆپ و گەلآ ، جا ھەر ەك چۆن درەخت چ قەدو لق و پۆپ و گەلآئى ديار نین ھەتا پەگ و پئشەكانئى بەعەرزئى دا نەچنە خوارو تام و خوئى و چئىژئىك لەزەوى دەسگىر نەكەن كەدواتر بەشى دووھمئى درەختەكە پئىك دئىن . ھەر بەھەمان دەستوور ناگونجئى چاوەپروائى پەفتارو كەردارى ئىسلامئى یانە بئى لەبابایەك كە پەگ و پئشەى بپروا

عەقیدە لە دڵ و دەروونی دا خۆیان دا نە کوتاوە چونکە وەك گوترا پەگ و
 پێشەن کە بژیو و خۆراك حەوالە دەکەن بۆ لق و پۆیی درەختی ئیسلام ،
 لێرە دا لووت و بزووت گەیشینە ئەنجامی دیکە ی سروشتی ئەویش
 ئەوەیە کە هەر وەك چۆن مەحالە نەپەگ و پێشە بەبێ لق و پۆپ و
 نەلق و پۆپ بەبێ پێشە و پەگ و جووودیان بێ هەر بەو
 تەرزەش نەبیرو بپروا بەبێ کردار و نەکردار و پەفتار بێ بیرو بپروا نایەنە
 دی ، (لە ئایەتەکانی تردا چاتر ئەم مەسەلە یە دەتوێژینەو) *

* پێنجەم : پێویستە کادیبری ئیسلامی سەرەپای شارەزایی و
 پۆشەنبیری دەربارە ی ئیسلام سەبارەت بەپێچکە و کوێرە پێکانیش - واتە
 گشت ئیدۆلۆژی یەکان غەیری ئیسلام - پەپۆرو شارەزا بێت و بەبێجو
 بنەوانیان دا بچیتە خوار و بزانی چۆن پوچەلی و قەرۆکیان دەخاتە
 بەرچاوی مەردوم و دەیان داتە بەر لێزمە ی پەخنی ژیرانەو عیلمیانەو بێ
 نموودیان دەکات ، ئاگاداری لە پێچکە دەسکرده کان بۆ ئینسانێک گەرەکیەتی
 خەلک بە ئیسلام ئاشنا کات فرە پێویستە ، چونکە مسوڵمانی تیکوشەر و
 شۆرش گیر دەبێ پێغەمبەرانە بەدەستیکی سەرگەرمی دروست کردنی
 قەلای ئیسلام بێ و بەدەستیکی تریش کۆنەقەلای پزیوی پێچکە
 دەسکرده کان بداتە بەرپاچی ژیری و زانیاری و لە بەرێکی هەلقەنی و داری
 بەسەر بەردی یەو و نە یەلێ و کورد گوتەنی : کاریکی بێ بکات با بە
 دەواری شیری نەکردبێ *

* شەشەم : پێویستە مسوڵمانی شوێشگیر لە هەموو یان - لانی
 کەم - بەشی زۆری لقە زانستی یەکان سەرەدەری یەك بکات وشتیکان لێ
 هەلکپێنی بەگوێرە ی توانا و بۆ لوان ، بەتایبەتی : میژوو ، زانیاری یە
 سروشتی یەکان (فیزی و کیمیا و زیندەوەر زانی و جیۆلۆجیا و جۆگرافیا) و ئەو
 زانیاریانە ی دەربارە ی ئینسان دەوێن وەك میکۆلۆجیا (دەروون ناسی)

ۋېسپۆلوجيا (كارئەندامى) ۋە تىۋى كارى (تەشۋىخ) ۋە سوسپۆلوجيا (كۆمەل ناسى) ، ۋە گەردوون گەرى ، خۇنەگەر بىشۋانى تەقە تەقەك لەگەل فەلسەفە ۋە زىرى يىزىش دا بىكات ئەۋە كارەكەى زۇر پىك ۋە پىك دەپت *

سەرە دەرى كادىرى ئىسلامى لەم زانىارى يانەدا بۆيە پىۋىستە چۈنكە ئىسلامەتنى بەرنامەيەكى گىشتى سەرتاباى زىانە بەھەمەۋ لايەنەكانى يەۋە ، كەۋاتە مەۋف ھەتا ئاسۋى بىرۋە زەينى پىرى بەبەرەۋە ھەپت چاتر تۋاناي پاكەيانەنى ئىسلامى دەپى ۋە باشتر دەتۋانى لەگەل زۆربەى كۆمەلدا - يان ھەمۋى - بدۋى ۋە قەناعەتيان پى پىنى ۋە چ عوزرو بەھانايان بەچەنگەۋە نەيەللى *

* ھەۋنەم : كادىرى ئىسلامى پىۋىستە بزانى ئىسلامەتنى ھىۋاۋى يەكى سەرەكى لەگەل پىچكە دەسكردەكان دا ھەيە ئەۋىش ئەۋەيە كە ئىسلام بەرنامەۋ پىمۋىنى خۇدايە بۆ بەندەكان ۋە شىفاه دەرمانە بۆ دەردە دەروۋنى ۋە كۆمەلەيەتنى يەكانيان ، كەۋاتە باباى كادىر دەپى خۇى ۋەك دىخۇرىك ھىبب بىكات كە دەيەۋى چارەسەرى نەخۇشان بىكات ، ھەلەتە بەپەتەتە تىرەن خەسلەتنى دىخۇرىش ئەۋەيە كە نەرم ۋە نىان بى ۋە دل ۋە دەروۋنى كەلەپىزى يە بىكات لە عانفەۋ سۆزو پەرۋش لەئاقار نەخۇشەكانى دا ، كەۋاتە كادىرى ئىسلامى پىۋىستە زۇر دل نەرم ۋە ھىدى ۋە لەسەرخۇۋ بە پەرۋش بى ۋە ، ھەست بە بەزەپى ۋە دل سوۋتان بىكات دەرھەق بە خەلكى ، دەقى ئىسلامىش لەم بارەۋە يەكجار زۇرن بۆ ۋىنە : كاتىك خۋاى گەۋرە (موسى) ۋە (ھارون) ى براى ناردە كىن فەرعەۋن پىنى فەرموۋن : (فقولاً له قولا لائىنا لعلہ يذكرو او يخلصى) طە ۴۴ - بانى : قىتىكى نەرم ۋە ھىدى پى بىز بەشمك خۋاى ۋە پىر پىتەۋە ، يان بىرسى * جا ئەگەر پىتەمبەرىكى پاىە بەرزى ۋەك (موسى) فەرمانى پى

کرايي که له گهل گه وره ترين طاغوت و ديکتاتوري مژوودا - که
 فیرعه ونه - به هیواشی و ندرم و نیانی قسه بکات تیمدی مسولمان جه وچار
 جه وچار له سه رمان فدرزه نهو پچه یه په چاو بکدین *

ديسان خواي بالا دست پوو به پتغمه به رمان ده فدرموي : (فيما
 رحمة من الله لنت لهم ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك...)
 ال عمران ۱۵۹ واته : به هوی سوژو به زه یی خواوه بویان ندرم بووی ،
 نه گهر په وشت دزیوو توو په و تومن و دل په دای له ده ورته ده ته کینه وه
 و لیت ده پرینگانه وه * فدرمایشتی خوشه و یستیش له م باره وه به کچار
 زورن بو وینه فدرموویه تی : (ان الله رفيق يحب الرفق ويعطي على
 الرفق ما لا يعطي على العنف وما لا يعطي على سواه)^(۱) * واته : خوا ندرم و
 هیدی به و ندرم و نیانی خوش ده وی ، وه نه وهی له نه نجامی هیدی و
 هیواشی دا دهی به خشی نه له نه نجامی توندو تیژی داو نه له نه نجامی هیچ
 شتیکی تر دا نای به خشی ، ديسان پتغمه به ری پشه و (صلى الله عليه
 وسلم) فدرموویه تی : (يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفَرُوا)^(۱)
 یانی : شتی وده سینیایی بخهن و گرانی مه کهن و دل خوشکه ر بن و په وینه ره وه
 مه بن *

هه روه ها فدرموویه تی : (من يُحَرِّمِ الرِّفْقَ يُحَرِّمِ الْخَيْرَ كُلَّهُ)^(۲)
 واته : هه رکه سیک له ندرم و نیانی و ساده و په وانی بی بهش بوو بیت له هه موو
 خیریک بی بهش بوه ، ديسان فدرموویه تی (الا اخبرکم بمن یحرم علی

(۱) (مسلم) له (عائشة) وه پریوایه تی کردوه *

(۱) (بخاری و مسلم) له (انس) وه پریوایه تیان کردوه *

(۲) (مسلم) له (جریر بن عبد الله) وه پریوایه تی کردوه *

النار او بمن تحرم عليه النار ، تحرم عني كل قريب من لين سهل (۳)
 ياني : ئەررى پىتان بلىم كىي لى ئاگر حەرامە ، يان ئاۋرى لىي حەرامە ،
 ئاۋرى دۆزەخ - حەرامە لەسەر ھەمو - ئىنسانىكى مەسۇلمانى - نىزىك -
 لە مەردۇم - و ئاسان و ھىدى و سادە •

وەك پىشتر گوتمان كادىرى ئىسلامى پىۋىستە ھەنا بىۋى دەكسى
 ھىدى و لەسەر خۆۋ زارشىرىن و پوۋخۆش و سىنگ فراۋان پىت ، ھەلبەتە
 وەدەست ھىنانى ئەم خەسلەتەنەش زال بوۋنى باباى تىكۆشەرى گەرەكە
 بەسەر نەفس و شەيتان داۋ زال بوۋنىش بەسەر نەفس و شەيتان دا يەكەمىن
 قوناغ و گەۋرەترىن جۆرى تىكۆشان (جەھاد) •

* ھەشتەم : پىۋىستە لە گەل ھەر كە سىك دا بەشۋازىك بدوئى كە لە گەل
 بارو دۆخ و ئاستى پۈشنىرى و جۆرى بىر كەردنەۋى دا بلوئ ، دەنا پەنگە
 زۆر جار ان زەرەرى پىر پىت لەقازانچى و كورد گوتەنى : كىلۋى تىي
 دەنى ، ئاخىر ئەتۈ بچى لايەنە پامبارى و ئابوۋرى و كۆمەلەيتى يەكەنى
 ئىسلام بۆ باباىەكى تازە پىگەشتوۋ - وەك خويندكارى سەرەتايى و
 ھەلەكشىۋ تىرىش (۴) باس بىكەى وەك ئەۋە وايە كە قاورمە و پلاۋو گۆشتى
 بدەى بەمىندالى شىرە خۆردى ساۋا ، ھەلبەتە شتاقان - نەخويندكارەكەو
 نە مىندالەكەش - ئەو خۆراكەيان بۆ ھەرس ناكىرى و لانى كەمىش توۋشى
 زىگ چوۋنىكىان دەكات • دىسان بە بەراۋەزۋوۋەش ماقول نىە لە گەل
 ئىنسانىكى تىي گەشتوۋ و زىرەك دا بە شىۋەيەك بدوئى كە دەست دەدات

(۳) (ترمىزى) گىراۋىيەتەۋە •

(۴) لىرەدا ھالەتى گىشى پەچاۋ كىراۋە ، دەنا پەنگە ھەبى لەپەلى
 نىۋەندى دا بىۋ و ئاسۋى بىرى بەقەدەر خويندكارىكى زانكۇ يان
 ئامادەبى فراۋان پىت •

كە پۈيۈستە ھەموو دەمى ھەر ۋاپى ، نە چۈنكە لەواندە يە باباي دوتىراۋ
 ھەتا گرىڭ كۆيۈدى دلى نەكە يەۋە ئامادە نەبى ھەر قىسائىشت لەگەلدا پكا
 ھەتا ۋە سەلماندىڭ پادەگا ، ئەمە لەلايەكەۋە لەلايەكى تىرىشەۋە پىشىنان
 گوتوۋىانە : سەرت نايەشى سىتاي بۆ لى دالىنى ؟! مادام باباي دوتىراۋ
 بىرۈ پرواي ساغۇ سەلىم بىت چ پۈيۈست دەكات وئى بىزى •

ئەۋ گرىڭ كۆيۈرەش كە لەسەر دلى مىللەتى مە بوۈنە گرفت گرىڭ
 تىرىيان ئەمانەن : مەسەلەى نەتەۋايدەتى ، مەسەلەى چىنايەتى ، مەسەلەى
 لوانى ئىسلام لەگەل زانىارى و پىشكەۋتن و پىشەسازىدا مەسەلەى ھۆى
 دواكەۋتوۋىتى مسولمانان ، مەسەلەى مافى ئافەت ، مەسەلەى پەيوەندى
 نيوان دىن و سىياسەت ، مەسەلەى ھەبوۋنى ژمارەگەلئىك ئەفسانەۋ پىروپوچ
 لەنىۋ مسولمانانداۋ ھەلوۋىستى ئىسلام لەئاقار ئەم دياردەيەدا ، مەسەلەى
 گونجائى ئىسلام لەگەل گشت كات و جىئەكدا ، مەسەلەى پىكەۋە
 ھەۋانەۋەى دىن و دىنا^(۱) •

ئەمانە چەند قوچكەيەك بوۈن كە دەبنە ھۆى پىئىنمايى كىردنى
 مسولمانى شۆرشگىڭ بۆ چۆنيەتى بانگەۋازى كىردن ، ھەلبەتە ئەم باسە
 ۋەنوسراۋى : (لاچوۋنى گرفت و كرەنەۋەى گرىڭ كۆيۈرەن) •
 زۆرى بەبەرەۋەيەۋ كورد گوتەنى : ئەم ھەۋىرە ئاۋى زۆر پىدەۋى ،
 ئەمما لەبەر دوو ھۆيان لىرەدا درىژ دادپىم پەچاۋ نەكرد ، يەكەم : چۈنكە
 تىرە كەشۋىنى تەرحان كراۋى ئەم باسە نىە لەۋە پىرى لى

(۱) لە چەند نوسراۋىكدا - كەجائى ھىچيان بەخت و ئىقبالىان نەى
 گەياندوۋتە چاپخانان - ئەم مەسەلانەمان توۋىزىۋەتەۋە بەتايەتى
 زنجىرەى : [دەبەپىك پاجوۋنى ئىسلام و پىچىكان] كە كۆمەلە
 موناۋەشەيەكە تا ئىستا چۈر پىنج ئەلقەى لى پاكۋوس كراۋە •

که پيوسته هه موو ده مئ هه وای ، نه چونکه له وانه به بابای دوئراو
هه تا گری کوئردی دلی نه که به وه ئاماده نه بی هه قسانیش له گه لدا بکا
هه تا وه سه مانندی پاده گا ، ئه مه له لایه که وه له لایه کی تریشه وه پیشیان
گوتوو یانه : سه رت نایه شی سیتی بو لی دایتی ؟! مادام بابای دوئراو
بیرو بروای ساغو سه لیم بیت چ پيوست ده کات وئی پزی *

ئه و گری کوئران هه که له سه ر دلی میله تی مه بوونه گرفت گریگ
ترینان ئه مانه ن : مه سه له ی نه ته وایه تی ، مه سه له ی چینه یه تی ، مه سه له ی
لوانی ئیسلام له گه ل زانیاری و پیش که وتن و پیشه سازی دا مه سه له ی هو ی
دوا که وتوویتی مسو لمانان ، مه سه له ی مافی ئافره ت ، مه سه له ی په یوه ندی
نیوان دین و سیاسه ت ، مه سه له ی هه بوونی ژماره گه لیک ئه فسانه و پروپوچ
له ئیو مسو لمانان داو هه لوئستی ئیسلام له ئاقار ئه دیارده یه دا ، مه سه له ی
گونجانی ئیسلام له گه ل گشت کات و جی یه که دا ، مه سه له ی پیکه وه
حه وانه وه ی دین و دنیا^(۱) *

ئه مانه چه ند قوچکه یه که بوون که ده به نه هو ی پی نمایی کردنی
مسو لمانی شو رشگیر بو چۆنیه تی بانگه وازی کردن ، هه لبه ته ئه م باسه
وه نو سراوی : (لاچوونی گرفت و کرانه وه ی گری کوئران) *
زۆری به به ره وه یه و کورد گوته نی : ئه م هه ویره ئاوی زۆر پی ده وئی ،
ئه مه له بهر دوو هو یان لیره دا درێژ دادپیم په چاو نه کرد ، یه که م : چونکه
ئیره که شوینی ته رحمان کراوی ئه م باسه نه له وه پتری لی

(۱) له چه ند نو سراویک دا - که جارێ هیچیان به خت و ئیقبالیان نه ی
که یاندووته چاپخانه ن - ئه م مه سه لانه مان توئزیوه ته وه به تایبه تی
زنجره ی : [ده به پیک پاچوونی ئیسلام و پیکان] که کو مه له
مونا قه شه یه که تا ئیستا چوار پیچ ئه لقه ی لی پاک نووس کراوه *

نه‌ده‌وه‌شایه‌وه * دووهم : له نوسراویکی تاپه‌تی‌دا به‌ناوی (پێبازی
تیکۆشان) - که جارێ چاوی به دنیای پووینی چاپ هه‌لنه‌هێناوه -
به‌دریژی چاره‌سه‌ری ئهم باسه‌ کراوه *

★ گه‌وه‌ری چواره‌م :

له‌م ئایه‌ته به‌یته و پێزه ده‌فامرێته‌وه ، که هه‌تا ئێسنان پتر زانیاری شک
به‌ریت سه‌بارده‌ت به‌ بوونه‌وه‌ر چاتر توانای ناسینی په‌روه‌ردگاری هه‌یه ،
چونکه‌ ئێره‌دا وشه‌ی (رب) په‌روه‌ردگار پāl دراوه‌ته‌ لای وشه‌ی (العالمین)
کائینات ، که‌واته‌ ئێسنان هه‌تا زیاتر به‌ (العالمین) کائینات ئاشنا بیت چاتر
(رب) په‌روه‌ردگار ده‌ناسیت ، به‌لێ وه‌ک له‌مه‌وه‌به‌ر گوتمان بوونه‌وه‌ر
شانۆی تیدا دره‌وشانه‌وه‌ (تجلی) ی زاتی خواوه‌نده ، هه‌ر وه‌ک چۆن
کتیبه‌کانی ئیمامی غه‌زالی شوینی تیدا وه‌ده‌رکه‌وتنی شه‌خسیه‌تی وینو
ئێسنان هه‌تا پتر موتالای کتیبه‌کانی بکاو لێیان سه‌درپاست ترو پێیان
ئاشنا تریت چاتر ئیمامی غه‌زالی ده‌ناسی هه‌تا پتریش له‌ کتیی خودا
- کائینات - ورد بێته‌وه‌ باشر توانای ناسینی خودای ده‌بیت * هه‌ر
بۆیه‌شه‌ خوا ی مه‌زن د نه‌ی ئێسناه‌کان ده‌دات که له‌ نیشانه‌کانی بوونه‌وه‌ر
(الآيات الكونية) وردب نه‌وه‌و تی فکرن بۆ وێنه‌ ده‌فه‌رموئ (سريهم
آياتنا في الآفاق وفي انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق ...) فصلت (٥٣)
یانی : نیشانه‌کانمانیان پێشان ده‌ده‌ین له‌ بوونه‌وه‌رو له‌ نه‌فسی خۆیان‌دا
تاكو بۆیان ده‌رکه‌وئ که خوا هه‌یه *

وه ده‌فه‌رموئ : (وفي الارض آيات للموقنين وفي انفسكم افلا
تبصرون) زاریان (٢٠ - ٢١) یانی : له‌زه‌وی‌دا نیشانه‌گه‌لێک هه‌ن بۆ
پرواداران وه له‌ نه‌فسی خۆشان‌دا بۆچی تی‌نافکرن !؟

• وه ده فەرموئى : (فلينظر الانسان الى طعامه ....) عبس (٢٤) •

• واتا : با ئىنسان سەيرى خواردنە کەى بکات •

• وه ده فەرموئى : (فلينظر الانسان مم خلق) طارق (٥)

• واتە : با ئىنسان دىقەت بگريئ لەچ خولقنراوه !

• وه فەرموويەتى : (افلم ينظروا الى السماء فوقهم كيف بنيناها

وزيناها وما لها من فروج) (ق) (٦) •

يانى : ئەو تەماشای عاسمانىيان نە کردووە لەسەر وویانەووە چۆنمان

بنا کردووە پازاندوومانەتەووە چ کەم و کەسرى نین ؟! هەلبەتە ئەم باسە

گەلێک گەلێکى بە بەرەو مەیدانىکى یە کجار بەرینە بو پمبازینى قەلەم،

بەلām ئیمە لە کورتى دەى بپنەووە بە دوو ئایەتى پر لە دەلالەت و واتا

کۆتایی پى دینین •

(الم تر ان الله انزل من السماء ماءً فأخرجنا به ثمرات مختلفاً الوانها

ومن الجبال جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ الوانها وَغَرَايِبُ سَوْدٌ وَمِنْ

الناس والدواب والانعام مختلف الوانها كذلك انما يخشى الله من عباده العلماء

ان الله عزيز غفور) فاطر (٧١-٧٢) •

• واتە : ئایا نابینی کە خوا لە عاسمانى پرا ئاوى ناردووتە خوارى ،

میوهجاتى پەنگ جوى جوى مان پى وەدەر ناو - لەزهوى - ، وه لە

شاخەکاندا خەت و خالى سپى و سوورو پەنگ جوى جوى و پەشیکى

تۆخ ، وه ئىنسانەکان و ئازەل و مەپو مالات ديسان پەنگيان جوى جوى یە ،

بەپراستى بەتەننى بەندە زاناکان لەخودا دەترسین ، خوا زۆر بەدەسلات و

لىخوش بوویە ، لێردا دەبینین لوتکەى هەرە بلندی خواناسى

- کە ترسانە لەخوا - تاپەت کراوە بەوان کەسانەووە کە زانیاری شک

دەبن ، بەلām چ جوۆره زانیارى یەك ؟ وهك لێردا دەردە کەوئ مەبەست

له زانيارى ليرده زانيارى يه سرووشتى يه كانن واته نهوزانيارى يه ي كه
 ئينسان كائينات و سرووشتى ، خواى بى دهناسى ، چونكه ليرده چهند
 ديارده يه كى سرووشتى پانوينراون وهك : باران بارين و پووانى شيناوردو
 جيلوازي پهنكى ميوهجات و جيلوازي پهنكى مهردوم و ئازهل و مهرو
 مالآت ، ههلبهته هيچ كام لهم دياردانهش تواناي تويزرانهويان نه بهي
 شارهزايى دهرباره ي زانيارى يه سرووشتى يه كان (العلوم الطبيعية) •

جيا خواى بالادهست و ميهربان بجاوى دلمان بکاته وه له تافار
 نيشانه كانى داو وامان لى بکات كه له ههمو ديارده يه كى سرووشتى داگه وره يى
 وى بهدى بکين •

گهوههري پينجه م :

پينجه مين گهوههر كه له دهرياي دهوله مهندي ثم ئايه ته ده سگير
 دهيت ، ئه مه يه : كه پربازى ئيسلام ده يه وي پيه وندي ئيوان خواو
 بهنده پيه وندي يه كى وايت كه كار بکاته سهر ژيانى ئينسان ، به واتايه كى
 دى ئيسلام بهو چهشنه ئيمان و بروايه پازى ناييت كه ته نيا ده چيته كه لله
 ئينسانه وهو له ئيو چوارچيوه يه كى ته سكى فله سفي و ژيري دا كورت
 هه لدئ و هيچ ته ئسيريك ده ژيانى ئينسان ناكات ، چونيته تى فامرانه وهى
 ئهم ياسايش لهم ئايه ته پرۆزه بهم جوړه يه : وهك گوتمان وشه ي (رپ)
 دوو مانايان هه لده گري ، يه كه م : په روه رده كردن •

دووه م : بهرنامه دانان ، بيگومان بهرنامه دانانيس هه ربه شيكه
 له په روه رده كردن ، ئينسان په روه رده كردنيس ئويستى به وه
 هه يه كه خواى بالا دهست و به بهزه يى به رده وام
 ئاگادارى بى و چاوى سوژو بهزه يى و ميه رباني تى يه وه بى ، كه واته

وختیک ئېسان ئېم وشه يه ي بهيردا دئ ههست بهو ده کات که هه مو کاتیک
خودا چاوی لوتف و به زه یی له بهنده کانی بهو ده و هېچ تاویک ای یان غافل
نیه ، دایکینکی داسۆزو به خوشنده چنده به خه می کۆر به که بهو ده خوای
مه زو زانا چنده قاتی ئه وه ، وهک پېغه مبه ری پېشه وا (صلی الله علیه
وسلم) له فخر مایشتکی دا فخر موو یه تی *

پوخته‌ی قسان نه‌مه‌یه : ئیسلام ده‌یه‌وئ ئینسانی مسوئلمان به‌رده‌وام
له‌همو هه‌ئس و که‌وتیکی‌دا خوای له‌بیریت و هه‌ست به‌چاودیری و
ئاگاداری بکات ، له‌شه‌وئ‌داو له‌پوژئی‌دا ، له‌ده‌می خه‌وئ و له‌ده‌می
به‌خه‌به‌ری‌به‌دا ، له‌ده‌می توو‌په‌یی و له‌ده‌می ئاشتی‌به‌دا ، له‌مزگه‌وتی و
له‌بازاری‌داو ... هه‌ند ئیمان و بر‌په‌ی‌ه‌کێش ئاوا نه‌بێ چ نه‌یه چونکه هه‌یج
تاوو ته‌ئسیریکی نایێ له‌ژيانێ ئینسان‌دا .

ameer.maktab@yahoo.com

 /AliBapir

 /AliBapir

 /MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

تەفسیری ئایەتی سىيەم

« الرحمن الرحيم » بە بەزەبى بەخشندەيە •

لەدەمى تەفسىر كۆردى ئايەتى يەكەمدا ماناى (الرحمن الرحيم) مان
لېك دايەو بە پىۋىستى نازانم لىرەدا دووبارەى بىكەينەو ، ئەمما ئەو
لىرەدا پىۋىستى بە باسكردن ھەيە ، ھۆى دووبارە كراندەو ئەم ئايەتەيە
لىرەدا ، زانايان لەئاقار ھۆى دووبارە كۆردەو ئەم ئايەتەدا لىرەدا چەند
پايەكيان ھەيە ، پوختەيان ئەمانەى خوارىن :

أ - بېرىك دەلېن ھۆى دووبارە كراندەو ئەم ئايەتە چەسپاندەى
زۆرۈ زەۋەندەى سىفەتى پەخمەت و بەزەبى خوايەو ھىچى دى •

ب - تاقىكى دى دەلېن بۆيە لەباش پستەى (الحمد لله رب
العالمين) ھەو (الرحمن الرحيم) ھاتو تا بزانرى كە خواى گەۋرە تەيا
لەئەنجامى سۆزۈ بەزەبى خۆيەو كائىناتى خولقاندەو ، نەك بۆ ۋەدەست
ھىنانى سوودو بەزەۋەندەى يەك يان دوور خستەو زەرەرو زىيانىك ،
چونكە لە ئايەتى دوۋەمدا (الحمد لله رب العالمين) پەنگە پىسارىك
سەرەتەكەى بىكات ، باشە چما خوا خۆى كۆدە بە پەرۋەردگارو كائىناتى
خولقاندەو ؟! بە ئايەتى سىيەم (الرحمن الرحيم) ۋەلامى ئەم پىسارى
دەدرتەو ، كە خوا تەيا لەئەنجامى سۆزۈ لوتقى خوايەتى خۆيەو
كائىناتى خولقاندەو نەك بە مەبەستىكى تر •

ج - پېرىكى دى ئاۋا ۋەلام دەدەنەو ، دەلېن : لەوشەى (رب) ماناى
گەۋرەبى ۋە قەھرو ھەيەت دەفامرىتەو ۋە جۆرە ترس ولەرزىك دلى ئىنسان
دادەگرى بۆيە لە ئايەتى سىيەمدا گوتراۋە : (الرحمن الرحيم) بۆ خاترى

وہی بزائن کہ خوا لہ گہل دہ سہ لات و گہورہ یی دا پرحمہت و بہزہ یی و
لوتفیشی ہدیہ *

تستاش با بی ینہ سہر دہرہینانی برٹک لہ گہوہرہ گرانباپی یہ کانی
دہریای مہلاومہلی تہم ٹاہتہ :

گہوہری یہ کہم :

درہوشانہ وہی سۆزو بہزیی خودا لہ کائنات دا :

* دیاردہی یہ کہم : زاووزئی زیندہ وہران^(۱) :

زیندہ وہر ہتا گچکہ ترو بی ھیزتر بیت و کہمتر توانای خو پاراستن و
بہرگری کردنی ہہ بیت لہ جوچکہ کانی ، زاووزئی خیراترو پڑہی زور
بوونی ہلکشیتورہ بۆ وینہ : زاووزئی لہ نیؤ گیاندارہ یہ ک خانہ یی یہ کان دا
لہ ماوہی چہند پوژیک دا دہ گاتہ چہندہا ملیون ، شازنی موریانہ کہ
پیویستہ بۆ خوی بہتہ نی زاووزئی و زور بوونی وہ چہ تہجام بدات پوژی
(۳۶۰۰۰) ھیلکہ دادہ نی ، شازنی مہشہنگوینہ پوژی لہ (۱۰۰۰) وہ ہتا
(۲۰۰۰) ھیلکہ دادہ نی ، مشکى بیابان ہہر سالی (۱۷) کہ پرتان دہزی
ہہر کہ پرتہی (۴) جوچکہی دہ بیت ، چونکہ ناحہزو دوزمنی لہ کایہ
بہہاری پٹرن * بہلام بہ بہراوہ ژو وہ ہتا گیاندار زلترو بہ ھیزتر بی و
زیاتر توانای خو پاراگری و پاریزگاری ہہ بی لہ بیچو وہ کانی زاووزئی
زور بوونی سست ترو کہمترہ ، بۆ وینہ : تہہنگ بہ دوو سالان جاریکی
دہزی و یہ ک بیچووی دہ بیت ، فیل کہ تہمہنی خودہ بہر (۷۰) سالی
ہہل دہ کات ، بہدریژایی تہمہنی چوار پینچ بیچوی دہ بی *

(۱) (نشانہائی از او) دفتر دوم لاپہرہ (۵) اثر سید رضا صدر *

ههلهته لیره دا په حمت و سۆزی خوا وەك مانگی چوارده
 ددره وشته وه ، گیاندارى گچكه و بى هیز چونكه هه مو ده مئى مەترسى
 له نیوچوونى ههیه بئویسته له سهرىكى دیکه وه بۆى تى ههله بته وه ، دهنه
 له ماوه یه كى كه م دا خپراپی یان لى ده بپړى و ئاسه واریان نامبى ، ئه م ما
 گیاندارى به هیزو زه به لاه چونكه پتر ده توانى بمبته وه بئویستی به وه چه ی
 زۆر نیه و ئه گهر خوانه خواسته گیانداره زل و زه به لاهه كانیس وەك
 گیانداره وردیله و چوو كه له كان زۆر بووبان هه م ژيانى ئىسنایش
 ده كه وته مەترسى به وه و هه م ژيانى گیاندارایش *

* دیارده ی دووهم : شهشه مه كویره و پادار : (۲)

زۆر كهس پى یان وایه شهشه مه كویره بۆیه تهنیا به شهوئى ده گه پى
 چونكه له شهوئى دا چاتر توانای دیتنى ههیه ، ئه م ما له پاستى دا وایه و
 له شهوئى دا حالى له پۆزى باشر نیه و هیچ بهرى پى خوى نابینى به لكو
 هوئى گه پان و سووپانى به شهوئى نه وه یه كه دوژمنه كانى زه فەرى پى
 نه بن ، چونكه ئه و به سته زمانه فرووزایى یه نابینى و په نگه دوژمنانى
 نه یه لن به بست بپوات *

به لام ئیستا بازانین په روهر دگار چۆن گىرو گرتنى ئه و بالنده قوپ
 به سهره ی چاره سهر كردوه :

كوردان له میژه گوتوو یانه : خوا هه تا ده رگایه كى نه كاته وه یه كسى
 داناخات ، لیره ش دا خواى زاناو توانا كه شهشه مه كویره ی له به هره ی
 دیتن بى بهش كردوه له لایه كى دیکه وه بۆى پر كردۆته وه و (پادار) ی پى
 به خشیوه * ئه م ما ده زانى پادار چیه ؟ : ئه و ئامیره یه كه به یه كىك له
 مه زن ترین داهیتراوه كانى ئىسلان حساب ده كرىت ، ئه و ئامیره دوورى و

(۱) سه رچاوه ی یشوو و لا په ره (۷ ، ۸)

نيزيكي كهشتي به كان له يه كتر پاده گه يه نې و هه والي دووري و نيزيكي قهراغي دهريكان ددهاو كهشتي به وانه كان له هه والي كيو به سته له كه كان خه به ردار ده كاو هه والي و نيزيك كه و تني فپو كه كان له سنووري وولات پاده گه يه نې هه موو هم كاراتهش له پي ي شه پوله سهروو دهنگي به كانه وه نه نجام ددهات *

ټيستا بابي نه سه رپاداري شه مشه مه كوړه : شهو بالنده يه له هه ر چر كه يه كدا (۳۰) تا (۶۰) جار شه پولي سهرووي ددنگ (الامواج فوق الصوتية) له گه روويه وه له چنه د كونيكي ورديله نيو لوتو يه وه په وانه ي دهري ده كات له پي ي گوي به كاني يه وه كه زيده پر ورده كاري و پيك و پيك خو لقي تراون ، شه پوله گه پاره كان - پاش تيك هه له نگو و تنيان له گه ل شهو ته نانه ي له پيشيه وه هه ن - ودرده گري و ده زاني له پيشيه وه چ هه يه و چ نيه *

شهري خوښه ري نازيز به دي پي درشت له سه ر ټوچاواني شه مشه مه كوړه و پاداره كه ي نه نو سراوه : له فابريقه ي سوژو به زه يي خودا داهي تراوه !!؟

* ديارده ي سمي يه م : خوړاكي گيانداراني ټو ده ريا : (۱)

له ټو ده ريادا هه زاران جوړه گياندار هه ن كه ژماره ي تاكه كاني هه ر جوړيك له مليونه ها ټيډه ده كات ، باشه ده بي شهو گيانداره ده ري اي يانه له كوئ و چو چوني خوړاكيان داين بكن ؟ ، ناي شهو خوايه ي كه فهرمو ويه تي : (وسعت رحمتي كل شي *) [به زه يي من هه موو شتيكي گرتوته وه] ده بي شهو گيانداره ده ري اي يانه ش نه كه ونه بهر پيژنه ي باراني په حمه ت و سوژي ؟ ! با ، ده ودره تي فكره ، هه ر (صدف) يك سالي

(۱) سه رچاوه ي پشمو و لاپه ره (۱۱) *

(۹۰۰۰۰۰۰) نۆ مىليۇن ھىلكە دەكات ، جۆرە ماسى يەك ھەيە يىيى دەپىژن (خاويار) سالى (۳) تا (۴) مىليۇن ھىلكە دەكات ، جىشكى ئاوى سالى (۲۰) مىليۇن ، كەرويشكى ئاوى لەھەر دەققەيەكدا (۴۰۰۰۰) چىل ھەزار ھىلكە دەكات و تا چەند ھەوتوو درىژر بەو كسارەى دەدات ، زاوويى گياندارە يەك خانەيى يەكان لەدەريادا لەماوەى پۇژىكدا خىي لەچەند مىليۇن دەدات ، بەجۆرىك كە دەتوانن لە ماوەى چەند ھەوتويكدا ھىندەى قەبارەى زەوى زۆرىن ! ! ئەمما پەجمەت و سۆزى پەرورەدگار بەبەردىكى دوو كىلى شكاندوون ، لەسەرىكەو لەپىي ئەو ھەمو گەرا زۆرەى گياندارانەو بىويكى زۆر بەلەزەت بۇگيانداران دابىن دەكات لەسەرىكى ترىشەو ھاوسەنگى (تەادل) يىك دىيى لەنيو دىيى گيانداران دا .

* دياردەى چوارەم : ماسى يە چرا دارەكان (۱) :

قوولى زەرياکان لەھەزارەھا مەتر پترە ئەمما تىشكى پۇژى زياتەر لە (۴۰۰) مەتر بەئاويى دا ناچىتە خوارى ، ئەدى ئەو ماسى يانەى لە قوولايى زەرياکان دا دەژىن تەگىريان چىە ؟

«زانبارى» وەلام دەداتەو دەلىت : كوپە برالە چۆن تەگىريان چىە پىت وايە دىيا شارى بى ساھىە ؟ مەگەر ئەو پەرورەدگارەى سەرىرەشتى بوونەوەر دەكاو زانبارى و پەجمەتى وەھەمو شىك پادەگات و ئاگاي لەمارو مىرووى ھەيە گىروگرفتى ئەوان ماسى يانەى لى عالى دەپىت ؟ ! نا ، پەرورەدگارى بالادەست و خاوەن سۆز چراو گلۆبى جۇراو جۆرى بۇ وان جۆرە ماسى يان خولقاندو كە پەردەى تاريكى و شەو زەنگى ئەنگوستە چاوى ژىر دەريايى پى دەدپن ، ھەلبەتە ئەو چراو گلۆپانەش جۇراو جۆرن ھەيانە شۆقەكەى بنەوشەيى يە ھەيانە سەوزەو ھەشيانە زەردەو

(۱) (نشانەھائى از او) دفتر يكم لاپەرە (۷۳ ، ۷۴) .

سووره و ... هتد سهر سوپر هیتسه رتر له هه موی تهوه به که به عزیزک
لهو ماسی بانه نهک ههر یهک و دوو به لکو چه ندین چرای تیشک دهریان
هه به ، ئی وایان هه به له ته پلای سهر یهوه هه تا سهری کلکی ی دو گمه یه و
پووناکی په خش ده کهن ، به لای خوینه ری به پیز دنیا شاری بی صاحب نیه و
کور دانیس زور پاستیان گوتوه : خودا کلاوی بو به پرویش کردوه !
* دیارده ی یتجه م : ده زگای په یام نیری له له شدا (۱) :

ئینسان کاتیک چاوی به کومه له ته لیکي هالوزو بلوزو لیک هالای
ته له فون ده که وی سهر گتیه که ی ده گاتی که چون چونی له یهک کات دا
هه زارده ها ته له فون قسان پیکه وه ده کهن بی ته وه ی هیچیان له گه ل هیچیان
تیکه ل بن * له سونگه ی ته وه وه ئینسان له ناقار نه و نه ندازیارو شاره زایانه دا
که ته له فونیان داهیناوه هه ست به سوپاس گوزاری و مهت باری ده کات ،
به لام ئایا ده زانی که ده زگای ته له فون و (بریدی) له شی ههر مروقیک
هه زارده ها که پت هالوزترو لیک هالوترو پیک و پیک تره له ده زگای
ته له فونی شاریکی گه و ره ؟!

ده زگای می شک شه وو پوژ ملیونه ها په یام به تپو ملیونه ها خانه دا تپه پ
ده کات و سهر باره ش ئیش کردن و جوولانی دل و جهرگت و سی یه کان و
گورچیه کان و په نکریاس و گه ده و سهر و ده ست و لاق و پشت و ... هتد
به پتوه ده بات !!

ئایا ده زانی که زمانت خاوه نی (۳۰۰۰) خانه ی چی شته و هه رکام له و
خانانه ش به هو ی تالیک ی باریکی نه دیتراوه وه به می شک وه به ستراوه ؟!
ئایا ده زانی که ههر گو ی یه کت خاوه نی (۱۰۰۰۰۰۰) (بهک

(۱) (نشانهائی از او) دفتر یکم لایه پره (۱۳۴، ۱۳۵)

مليۇن) خانەى بېستەنە ھەر خانەىە كىش بەھۆى تاللىكى يەكجىار بارىكەۋە
گەيەندراۋە بە مىشك ؟!

ئايا دەزانى كە ھەر چاۋىكت خىۋى (۱۳۰۰۰۰۰۰) [سەدۋسى
مليۇن] خانەىە كە ئەر كىان ۋەر گرتنى ۋىنەى شتە كانە لەپىۋ شەپۇلە كانى
تىشكەۋە گە ياندنيەتى بە مىشك ؟!

ئايا دەزانى كە پىستى لەشت خاۋەنى (۳۰۰۰۰) خانەى ھەست كەرنە
بە گەرمى ۋ (۵۰۰۰۰) خانەى ھەست كەرنە بە ساردى ۋ (۵۰۰۰۰۰) خانەى
ھەستى دەست لىۋ كوتان (لس) ؟! ھاتوۋچۆى نيوان خانەكانى لەش ۋ
مىكىش لەھەر سەعاتىكدا زياتر لە (۳۰۰۰) كەلم پىۋ دەپىن !!

ئايا - خوينەرى ئازىز - چ جاران لە ۋەندازيارو شارەزايە كەردۋتەۋە
كە دەزگاي تەلەفۇنى مىشكى خولقاندۋە ھەست بەۋە كەردۋە كە لىزمەى
سۆزۋ بەزەيى ۋى ھەمو جىۋى پىر كەردۋون ؟!

ۋە ئايا پەرۋەردگارلىكى ھىندە بەخشندەۋ خاۋەن سۆز شايانى ئەۋە
نيە خۇش بوىستىۋ سەرى بەندايەتى بۇ بخىرتە سەر عەرزى ؟!

* دياردەى شەشەم : ئايا زەۋى لانكىكى ئارام نيە ؟^(۱)

لەگەل ھەبوۋنى چەند عامىلى بەھىزدا بۇ تەفرو تۋونا كەردنى زەۋى
گەۋى زەۋى ھەزارەھا سالە ۋەك خۇى ماۋەتەۋە موۋى لىۋ تەلەخشاۋەۋ
لەنيۋ نەچۋە ، ئاۋى دەرياكەن بەردەۋام بەھۆى تىشكى پۇژىۋە دەپتە
ھەلمۋ بەرۋە سەرى دەپۋاۋ لەكاتۋ شۋىنى گونجاۋدا لە شىۋەى بارانۋ
بەفرو تەرزەدا دەگەپتەۋە نىۋ زەۋى ۋ لەمەببارە سىروشتىيە
ئامادە كراۋەكاندا جىۋى گىر دەپت ، ئاۋى خىپۋەۋى بن زەۋى جىۋى

(۱) (تشانەھائى از ۋ) دقتىر دوتم ، لاپەرە (۱۴ - ۱۵) .

پى تەنگ دەپى و لەزۆر جىيان دا بەشىئەوى كانى و سەرچاوان
 سەر و دەدر دەپى ، بەشىكىش لەئازى پەزمەندەى ژىر زەوى لەئەنجامى
 پلەى گەرمى نىو زەوى دا دەپتە ھەلم و گازو قەبارەيەكى زلى لى پىك
 دى و مەترسى تەقىنەو ەيەكى بى ئامان بۆ خپۆكەى زەوى دىتتە
 پىش *

دىسان زەوى لەسەعاتىك دا (۱۸۰۰۰) كەم بەدەورى پۆزى دا
 ھەل دەسوپى و لەھەر سەعاتىكىش دا (۶۸۰) كەم وەك فېرپۆكە بە دەورى
 خۆى دا دەخولتەو ە ، سەر بارەش زۆر لەمادە پەق و شلەكانى نىو زەوى
 لەسۆنگەى گەرمایى زۆرى نىو زەوى دا دەپتە گازو ھەلم و فشارو
 پالەپەستۆيەكى گەورە دەخەنە سەر توپلكى زەوى ، ئىستا كە ئەمانەمان
 زانى باپرسىارپك لەخۆمان بكەين ، باشە پۆچى زەوى لەگەل ئەو ھەمو
 بەزم و پەزم و پەت پەتتەو پتتەو بەرەپەدا كە پىى دەكسرى ھىچى لى
 نەھاتەو كورد گوتەنى : دەلىى تەباى دىو ە نەباران !!؟

«زانارى» وەلام دەداتەو ە دەلەت : بەزەپى و مېرەبانى پەرورەدگار
 دوو سى عامىلى بنچىنەپى پەخساندەو بۆ پاراستى زەوى :

يەكەم : زەوى سەرەپاى ئەو كە بۆ خۆى ھىزى كىشندەى ھەپەو
 ھەرچى لەسەر پىشتى بەتى بەخۆپەو ە گۆشى و سوپىدە پى دەخورى كە
 بەپەتكى لىيان شەتەك داو ە ، بەلى سەر بارەى ئەمەش بەچىتىكى ھەواپى
 زۆر قەبەو ئەشور دەورە دراو ە پىچراو ە كە عامىلىكى فەركارىگەرە
 بۆھتانه دى ئارامى بۆ دانىشتوانى سەر خپۆكەى زەوى *

دووەم : زنجىرە چىاكان بەپىى قسەى شارەزايانى زەوى ناسى
 (جىلۆجىا) چەندەيان بەدەرەو ەپەو دەپىرئى شەش ھەوت ئەو ەندەشيان
 بەناخى ەرزى دا چۆتە خوارو بۆ زەوى وەك بەيكەرى ئىسكى وان
 لەلەشى ئىنسان داو لەلك پچران و پەرم بەپەرم بوون دەى پارىزن ، قورئانى

گه وره و قسه له جیش له زور جی یان دا زنجیره شاخه کان وه سینک و
 گولمیکان ده چوینی : وهك ده فهرموئ : (والجبال اوتادا) نیا - ۷ - *
 سی یه م : ئاگر پزینه کان وهك هه ناسه دان وان بهو زهوی و له پلهی
 گهرمی نیو زهوی کهم ده که نه وه و نهو ماده شل و گاز یانهی که
 له نه نجامی گهرمی نیو زهوی یه وه قال بوونه وه و پاله بهسه و فشاریکی زوریان
 خستونه سهر توپلکی زهوی دهریان داوین و زهوی له ته قینه وه (انفجار)
 یکی حه تمی هه مه لایه نه ده پاریزن *

که وایی خوینه ری خوشه ویستم قه دری نهو خوایه بگره که
 لانکوله که مانی به سه زو به زهیی خووی دهره دازه و گونجاندوویه تی بو
 زیان و تیدا هه وان وه و تیدا مه دار کردنی مه ، سووراز سووریش بزانه
 نه گهر قه دری نهو پهروه ردگار نه گری به به ندهایه تی و پابه ندیت به
 پربازو ده ستووره کانی یه وه بی نه مک و بی نه زانی *

* دیاردهی حه وتم : خرپوکه کانی خوین : (۱)

له خوینی ههر کامیکمان دا دوو تاقمه خرپوکه هه ن که به چاوی
 پرووت نابینرین یه کهم : خرپوکه سووره کان که له ههر (مله ۳) دا نیزیکه ی
 (۵) ملیون هه ن ئیشی ته م خرپوکه سوورانه ش گسواستنه وه و گه یاندنی
 ئاوو ئوکسیجینه به هه موو سیکلدا نوچکه کانی سی یه کان و وه رگرتی
 خوراکی ههرس کراوه له پریخوله کان و ئوکسیجینه له سی یه کان و گه یاندیه تی
 - له کورت ترین ماوه دا (۲) به دوو ورتین وه لانی له ش ، و تپای نه مه ش
 ته م خرپوکه نهو پاشه روک و زه هرا نه کو ده که نه وه که له نه نجامی سهر ف

(۱) سه رچاوه ی یشوو ، لاپه ره (۲۵ ، ۲۶)

(۲) سهیری (آفریدگار جهان) بکه لاپه ره (۱۷۴) نوسراوی : علی
 حجتی کرمانی ، عباسعلی عمید زنجانی ، سید حسن طاهری *

کردن و سوتانی خواردن دا پهیدا بښه له نیو خانه کانی له شدا ،
 بدلې نهو خو له میښ و زېل و زاله به چالاکی خړده که نه ووه دهی گه یه نه ووه
 به دل و له ویش ووه ده چیتسه ووه نیو سې به کان و له پړی هه ناسه دانه ووه
 فېرې ددریته ده ری *

نهو به کورتی چوڼیه تی به سه رهات و حال و بالی خړوکه
 سووره کان بوو * نهو خړوکه سې به کان که تاقی دوو من پړه بیان
 له خوین دا که متره له چاو پړه ی خړوکه سووره کان چونکه له هه سر
 (ملم ۳) دا (۷۰۰۰) هه به ټیستا بابرانین سه په رشتی که ری بوونه ووه چ
 نهو کیکی به وان خړوکه ژیکه لان سپارد ووه : نهو کیکی نهو خړوکه به رگری
 کردنه له له ش و پاسه وانی کردنیه تی ، چونکه چ له پړی خواردن و
 خواردنه ووه ووه چ له پړی هه ناسه هه لمزینه ووه چ له پړی بریندار بوونی
 سووچیکې پیستی له شه ووه ژماره به کی زور به کتریای تریان به خش
 (میکروب) هوروزم دینه نیو و لانی له ش ووه دست ده کهن به کاری ناپه و او
 به رینگ به خانه کانی جهسته ی ټیسمان ده گرن *

لهو دهمه ی دا خړوکه سې به کان دست ده کهن به فیدا کاری و خو
 به دخت کردن له پناوی نیشتمان داو نهو کیم زووخواوه کی له برین و
 شوینه نه خو شه کانی له ش دا ده پیرنی لاشه ی خړوکه سې به کانه
 له سه نگه ری خه بات داو له پناوی پاراستی له ش دا به پله ی شه هیدی
 گه یون *

جا ټیستاش نازانم داخوا کهس هه به سوژو به زه یی خودا له تاباوی
 خړوکه سوورو سې به کانی خوین دا نه پینې یان نا ، به لام هه لېته به ش
 هندی ناکهس به چه هه رده بن نه دی کوردان نه یان گوتوه : چه م بی
 چه قل نابی ؟!

خوښه رانی ئازیز له تپو ههزاره ها دیارده دی ئهم بوونه وه ره دا که
له هه موویان دا سۆزو به زه یی خوای میهره بان وه مانگی چواره
ده دره وشته وه ته نیا جهوت دیارده م باس کردن چونکه له میژه کوردان
گوتوو یانه : زۆر گوتن قورئان خو شه ، دیسان گوتوو یانه : که سیک
به که می نه زانی به زوړیش نازانی *

★ گه وهه ری دووهم :

دووهمین گه وهه ری پرتیشکی ئهم ئایه ته - که هاتو ته به نیگی
نه قوستانی به نده - ئه وه یه : که په روهر دگار ئهم کائینه ی له نه نجامی
میهره بانی و به خشنده یی و سۆزی بی پایانی خو ی خولقاندوه و بویه به نده کانی
درست کردوه تا کو چاکه یان له گهل دا بکات و له ده ریای بی سنووری
به زه یی و چاکه ی خو ی به هره مه ندیان بکات ، چۆنیه تی فامرانه وه ی ئهم
واتایه ش له م ئایه ته ئاوايه : پاش ئه وه ی خوا پروونی کرده وه که
به دی هتیره و سه ره رشتی که ری بوونه وه ره ، خسته پروو که زۆر به
به زه یی و به خشنده یه *

له پراستی دا هه ر واشه چونکه خوای مه زن جه و جی غه بری خو ی
نیه تا کو بویه دروستیان بکات که سوودی پی بگه یه نن * دیسان خوا وه ند
له خورا رقی له که سیس هه ئناستی تا سزاو جه زه به ی بدات و بویه
دروستی کات تا له کوتایی دا به ره و ئاگری جه هه نده م پالسته ی دات *

که واته : پوخته ی قسان ئه وه یه که ئینسان بویه خولقتراوه تا کو
چاکه ی له گهل دا بکری و له نازو نعه مه ته کانی خودا خاوه ن شک یت *

لیره دا لووت و بزووت ده پرسیاریکی فله سه فی په ش بینانه هه ل
ده نگوین که به دریرایی پوژگار بوته گری کویره و دیوه زمه ی سه ر دل و

میشکی پیریک ئینسانی چاره پەش و فزەى لى پىون و زىندە گى لى کردوونە
ژارى مار ۵ پرسیارە کە ئاوايە :

ئەگەر راستە خوا بوونەوەرۆ زىانى بە مەبەستى سوود گەياندن
بەغەيرو بەدافىعى بەزەيى و بەخشندەيى خولقاندووە چما چەندىن
گىروگرفت و ئاستەنگ لە ژيان دا دەبينىن کە لەمپەرن لەپى لى بەتاکام
گەيشتى ئىسان داو چەپەرۆ تانەن لەپىش پەوتى بەرەو بەختەوەرى
چوونى دا ، ئايا وىپراي هەبوونى سەدان جوۆرە نەخۆشى دەروونى و
جەستەيى و جەنگ و شەپرو شوۆ و خەم و خەفەت و پەژارەو بوومەلەرزەو
ئاگر پزىشەکان و توفان و هەورە تریشقەو گەرماو سەرماو باو
گىژەلوو کەو .... سەربارەى هەموانىش شەيتان و دارو دەستە کەى
لەجىهان دا ماقوولە بگوترى ئەم ژيانە پرە لەنازو نىعمەتى نەزمىراو و خوا
لەئەنجامى پەحمەت و سۆزى خۆيەو پەخساندوويەتى !!؟

لەم خالانەى خوارى دا هەولى وەلام دانەوەى ئەم پرسیارە دەدەين :

۱ - کەسێک برىوايە کى پتەو و تەواوى هەيىت بە خواى مەزن و
سيفەتەکانى ئەم پرسیارە خوتخوتەى دلى نادات چونکە نىوەپۆکى ئەم
پرسیارە لەگەل کاکل و نىوەپۆکى برىوا بەخوا بوون دا ناسازى ، ئايا کەسێک
برىواى هەيىت بەو کە خواى بەخشندە خواونى هەمو سيفەتکى چاکەو
ياکو بى خەوشە لەهەمو سيفەتکى بەدو خەراپ چۆن شەيتان دەتوانى
زەفەرى پى بەرى کە گوايە خوا بوونەوەرى بەناپىکى خولقاندووە ئىنسانى
بەمەبەستى ئازار و ئەشکەنجەو چەرمەسەرى هیناوەتە دى ؟!

۲ - ئەو کەسانەى ئەم پرسیارە لەدل و دەروونيان دا دەپسقى وەك
گوتمان يان هەر برىوايان نىە ، يان برىوايە کى قىپۆك و بى خىريان هەيە ،
نە سۆنگەى ئەو شەو لەپوانگەيە کى هەلەو ناتەواو و سەرنجى ژيان

دەدەن • چونكە ئەوانە وا دەفرانن ژيان ھەر ئەم قۇناغەي ژيانى دىيائەو
 ھىچى دى ، ھەلبەتە ئەم تىروانىنە ھەلەيەش ئەنجامىكى ژىر بىژىيانەي ھەلە
 دەخوازى ، كە دەتوانىن ئاوا تەغىرى لى بدەينەو : مادام ژيان ھەر ئەم
 ژيانەيەو خواش بەمەبەستى چاكە لەگەلدا كردن و بەزەبى و سۆز نواندن
 سەبارەت بەبەندەكانى پەخساندووئەتەي ، كەواتە : پىويستە ئەم ژيانە
 خالى بىت لە ھەمو جۆرە نىگەرانى و كۆسپ و تەگەرەيەك كە دەيتە
 تال كەرى •

كەواتە ئىمە بەرلەوئەي وەلامى ئەم پىرسىيارە بدەينەو پىويستە
 بىخەينە پوو كە ئەم پىرسىيارە وەك كوانىك وايە كە لەجەستەيەكى
 نەساغدا پەيدا دەبى ، بەلى ئەم پىرسىيارە لەئەنجامى تىروانىن و
 بىر كەرنەوئەيەكى ھەلەو نانەواودا ھاتتە دى •

بەلى بۆ وەلام دانەوئەي ئەم جۆرە پىرسىيارانە بەر لەھەر شتىك پىويستە
 ئەو بنەماو بىچىنە فىكرىيەي كە پىرسىيارە كەي لەسەر بەندە بدەينە بەر
 نشتەرى يەكالا كەرنەوئەو توئىزىنەوئەو ، چونكە ھەمو دەمى پىشەكى
 (مقدمە) ى ھەلە ھەر ئەنجام (نتىجە) ى ھەلەي بەدوادا دىت ، بۆ وئە :
 يەكك دەلىت : ئەم بىورە لەئاسن و پۆلا دروست كراو ، ھەرچى لەئاسن و
 پۆلاش دروست كراي سەراو ، كەواتە ئەم بىورە سەراو و لەئاوئەي دا
 قم ناپىت • ھەلبەتە پىستەي (ئەم بىورە سەراو و لەئاوئەي دا قم ناپىت)
 ئەنجامىكى سىرووشى و ژىر بىژىيانەي پىستەي پىشووئەتەي : (ھەرچى
 لەئاسن و پۆلاش دروست كراي سەراو) • ئەمما شكى تىدانى كە
 پىستەي (ئەم بىورە سەراو و لەئاوئەي دا قم ناپىت) ھەلەيەو
 ھەلەيەتەيەكەشى لەپىستەي پىشووئەوئەو نووسازە • كەواتە بەر
 لەوئەي بىيە سەر پوچ كەرنەوئەي پىستەي ، كۆتايى پىويستە بىچىە
 سەروكارى پىستەي پىشووئەي كە پىشەكى بەتەي •

پەش پىنى ، ئاتومىدى ، ترس ، پاشە كىشى كىردن ، نىوچاوان گىزى و ***
 ھتد لەفە پەھەنگى مىشكى دا نابىرېن * بابايەكى ئاوا مادام دەزانى بۆچى
 خولقېتراو و چى لى داوا كراو لە كاتىك دا نىگەرانى و تەنگ و چەلمەدەك
 بەرىنگى يى بى دە گىزى و لەپاستى پادى سەرى دىيەى لى وىك نايەتە وە
 عەزم و ئىرادەى كول نابى و چىراى ھىوا و ئومىدى وە پەتە
 پەت ناكە وى و خەفە ناپىت ، بەلكو ھەلۋىستىكى گەش پىنە لە ئاقاز
 نىگەرانى و تەنگ و چەلمە كانى دا دەنوبى و ھىچ وە سەرخۆى نايەتە و
 بەدىكى ھىدى و ئارامە وە لەگەلەن دا پرو بە پرو دەپىت و بەشىنەى لى يان
 وەخو دەكە وى و دەبەريان پادە چى ، چونكە ئەو دەزانى كە زىانى دىنا جى
 ئەو دى نى ئىنسان دلى خۆى بى خوش كا و بەھە ويا وەى بى تى پە وەمىتى ،
 ئەدى ئەو نى قورئانە كەى بى گوتو وە : بەمە بەستى تاقى كىردنە وى
 لەسەر شانۆى زەوى دام ناون (واذا قال ربك للملائكة اني جاعل في
 الارض خليفة ۰۰) بقرة - ۳۰ - ، يان ئەو نى پەمبەرە كەى بى
 دەلىت : (الدنيا مزرعة الآخرة) دىنا كىلگەى دوا پۆزە *

بىگومان لەوەر زى (جانەن) ئىش دا دروینە و خىر كىردنە وەى
 بەرو بوم شىتىكى چاوە پروان نەكراو ، كەواتە - ئىنسانى مسولمان
 دەلىت - با لەم زىانە دا پەنجى بەم تالە و دىنا بەگەنجى بگەم ، ھەلەتە
 بابايە كىش سوورا و سوور بزائىت پىوستە لەسەرى پەنج بەدان و خۆى
 ماندوو كات لەو خىتىك دا ماندوو بوو ئارەقى دەردا و لەپە دەستانى خوئىيان
 تى چىزا ھىچ بى تىك ناچى و وەى بەر نادا و زراوى ناچى *

ئەمما بەخوا بابايەك بى واپى بۆيە خولقېتراو بى كەيفى بە دلى
 خۆى نەكا وەك پانالىكى بەرھەلدا و خوئى و بى ساجىب كار و پىشەى
 گەپان و سووپان و لەو پان بى ھەركاتىك نىگەرانى و كۆسپ و تەگەرەى كى

بېتە پى جازز دەپى و چاوى دەچنە تۇقى سەرى و كىچى دە كەزىتە كەولى ،
چونكى وا دەزانى كە لەم زىانەى دا پەنج بەخسارو دەردەدار بوژ ئىدى
بۆى دەردەچى و تروسكايى زىانى دە كوژىتەودو گەلىك گەلىك خۆى
بى بەخت و ئىقبال و نەگەت و چارە پەش و سەر بەهەش دىتە بەر چازان •

بەپراستى ئىنسانىكى ئاواش كە لە پروانكەيدكى واو سەيرى زىان
دەكات زۆر زۆر جى خۆيەتى تووشى تەنگە نەفەسى و ھەناسە بېكى
بى و قەللى عەزم و ئىرادەى پرووخى لەكاتىك دا شەكى ناكەوتە بەر دلى و
نىگەرانى يەك يەخەى پى دە گرى ، چونكى ئەو ئىنسانە وا ھەست دەكات
كە ھەمو ئەو پەنج تىكۆشانەى خەرجى دەكات لەووخى بەرەنگار
بوونى لەگەل گىرە و كىشەكان دا بەفېرۆ دەپروا كەس بۆى نانۇسى •

بوختەى قسان ئەودە كە لەسۆنگەى تېو پامانىكى ئائىلامى يانەى
ھەلەو لەزىان بوونەودە ، مرقۇمە پەش يىنەكان دووچارى پەش يىنى
دەبن و دىيان لەپىش چاوان تارىك دەبى ، واتە ھەر وەك چۆن باباى
مىزاج تىك چو ئاوى شىرن و زولالى بەزارى تالە ، باباى يىرو پروا تىك
چووش بەھۆى لاملى لەئىسلام زىانى دىيانى - كە گەورەترىن بەھەرەى
خوايە - لەبەر نىگا دەبىتە دېوە زمەو بەجارىكى سەرى دىيانەى لى وىك
دېتەو •

۳ - ئەو شتانەى پەش يىنەكان (المشائمون) بەنمورنە دەى ھىننەزە
بۆ پالېستى دەعواكەيان نەزانى خۆيان بوە كە تووشى ئەو چۆرتەى
كردوون و ھەقيان بەناھەق ھاتۆتە بەر چاوان ، ئىستاش بايچىنە سەروكارى
ئەو دياردانەى دلى ژەنگ گرنو و چاوى تەم بەسەرداھاتوزى ئەوان
پەش يىنان بەغەيب و ناتەواوى حىبب كرددە •

به لام پيش نهووى يهك به يهك پي يان دا بچينه خوار پويسته چهند
خالنك له بهر جاو بگريڼ :-

يه كه م : خواى مهن خاوه نى ههمو سيفه تيكي چاكو و بالكو بى خه وشه
له ههمو سيفه تيكي خه راپ ، كار به جى بى (حكيم) يش يه كيكه له سيفه ته
چاكه كانى خوا ساده ترين شتيش له باباى كار به جى (حكيم) دا نهووه يه كه
نيسي بى هووده و بى سوود نه كات ، كه واته نابى له تيو كائينانى خوا دا ناقه
شتيكي بى ئامانج هه ييت *

دووهم : مهرج نيه ههرچى ئينسان حيكمت و سوود و قازانچه كه ي
دهرك نه كرد نهو پي نه زانينه ي وى به لگه بى له سهر نه بوونى چونكه
ياسايه كى ژير بئري (منطقى) يه كه (عدم العلم لا يستلزم عدم العلم) نه بوونى
زانبارى به شتيك نه بوونى نهو شته ي لى نافامر يته وه *

به لى ئينسان ههر وهك چوڼ له لايه نى جهسته و قه باره و ته مه نه زه
سنوور داره ، له لايه نى ژيرى و زانباريشه وه ديسان سنوور داره ، وهك
قورئان فهرموويه تى : (وما اتيت من العلم الا قليلا ٠٠٠) اسراء - ٨٥ - ،
ههر هينديكتان زانبارى پي دراوه ، ئينجا ههر وهك چوڼ به قولايى
گچكه ماسى گچكه ده گيرى به زانبارى كه ميس شتيكى كه م و كورت
ده زانري ، هيج كه سيش نيه له بى پي و جى بى جيتو و ناپه زايى ده رپ پنى
مندالكي نه زان سه بارهت بهو پزيشكه ي ده يه وى چاره سه رى بكاو حهب و
ده رمانى تال و تفتى ده داتى دوو دل بى *

سئ يه م : مادام ئهم ژيانه قوناغى تافى كرانه وه و ليك جوئى كرانه وه و
هه لاو يررانى رهش و سپان بى حه تمه ن ده بى وپراى نه خو شى و وپراى
تيرى برس ي به تى و ، وپراى گهر ما سه رما و ، وپراى كه يف خو شى دل
ته نگى و ، وپراى سه ركه وتن بن كه وتن و ، وپراى ناشتى شه پرو ئازاوه و ،

وئېرلې جوان دزېو ، وئېرلې شېرىن تالو ، وئېرلې هېمنى و ئاسايش
 ترسو و لهرزو ... به كورتى وئېرلې ئهرىتى (ايجابى) نهرىتى (سلبى)
 ههيت ، تاكو پروون يتهوه كه سهباردت بهو شتانهى پئىيان قايلهو جئى
 پهزامهندى وين چؤن پرفتار دهكات ، ئايا خؤى لئى بايى دهبيى و ههر
 خؤى لهبير دهبيى يان مافى خهلكى ديكهشى تېدا پهچاو دهكاو سوپاسى
 خودا دهكات *

وه ههتا دهركهويى كه سهباردت بهو شتانهى پئىيان ناپازى يهو خؤشى
 ناوين ههلوئىستى چ دهبيى ، ئايا دنيائى لئى وهتهنگدئى و بئى هيوايى پرووى
 تئى دهكاو دهست دهكات بهرپهخنه گرتن له كارسازى بوونهوهر ، يان
 بهبهراوهژووهوه ئارام دهگرئى و پرووى بهندايهتى دهكاتنه خواو پئى
 دهليت : ئهمن بهندهى تۆم و ههر چؤنئىكى تاقيم بكهيهوه پازيم و شوكرانه
 بئيرم *

چوارهم : ههمو ئهو دياردانهى بهشتىكى سهلبى و خهراپ وهبهر چاو
 دئىن ئهگهر لهگوشه نىگايهكى گچكهوهوه لهپروانگهى بهرژهوهندى كهس
 (شخص)ى - يهوه سهيربان كهين سهلبى و خهراپ ، ئههئا ئهگهر له
 پروانگهى بهرژهوهندى گشتى يهوه تئى يانهوه پامئين نهك ههر شتىكى بهدو
 خراپ نين بهلكو گهلئك گهلئك شتىكى پئويست و چاكيشن ، بو وينه :
 توفان و باران و بهفر بو بابايهك كه لهشى تهر دهبيى و سهرمائى دهيت شتىكى
 خهراپ و سهلبى به بهلام ئهگهر لهپروانگهى بهرژهوهندى گشتى يهوه
 سهيرى بكهين شتىكى زؤر باشه و گهلئك زهروورى يهو ژيانى مهردومى
 پئوه بهنده بهخواردن و خواردنهوه و پاك و خاوينى و كشت و كال و مالات
 بهختو كردنهوه *

ديسان كوئرى و كهپى و لالئى و كهچهلئى و شهلئى و گؤجى و دهردهدارى
 سهباردت بهوكهسهى كه كوئره يان كهپه يان لاله يان كهچاله يان شله

يان گۆجه يان دەرده داره شتيكى خهراين نه ماما سه بارهت به بهرژه وه ندى
گشتى زور چاكن و گه ليك پيوستن ده زانى بوچى ؟!

بوخاترى وهى مهردوم كه چاويان به باباي كويز كهوت قهدرى
نيمه تي چاوو ، كه چاويان به كه پ كهوت قهدرى نيمه تي گوئ و ، كه
لايان ديت گه وره يي نيمه تي گويايي و ، كه كه چه ليان دي قهدرى نوو كي
سهر و ، كه شهل يان دي قهدرى لاقو له تهرى ساغو ، كه گوجيان تانه
به چاوان قهدرى نيمه تي دهست و پهل و ، كه دهرده داريان دي قهدرى
لهش ساغى بزائن ، كه قهدرى نه نيمه تانه شيان زانى قهدرى
به رورده گاريان ده زانن و كه قهدرى ويشيان زانى له تاقى كرده وه يه كه يان دا
نمره يه كي چاك و مرده گرن .

هر ئاواش به و پئ و دانه هه مو نهو دياردانه ي كه نيمه به پروالته
به شتيكى سه لبي و به د دينه به رنيگمان گشتيان نه گهر بهرژه وه ندى گشتى
به چاو بكه ين زور شتى باش و پيوستن بو زيان .

جا ئيستا دواي خسته رووي نهو چوار خاله ده توانين به چينه سهر و
كاري نهو شتانه ي كه پهش بينه كان به عيب و ناتهووي و كه مو كه سري
له قه له م ده ده ن له بوونه وه ردا :

● سه بارهت به هه بووني جوړه ها نه خو شى دهرووني و جهسته يي
ده لين :

هه بووني نه ساغى و نه خو شى له چه ند لاوه شتيكى زه رووري يه و
ده بئ هه بيت :

۱ - پشيان گوتوويانه : له تاريكه شهوان دا قهدرى مانگي ده زانري ،
به لي هه مو نازو نيمه ته كانى زيان و هختك قهدر يان ده زانري و پهي به بايه خ
داري يان ده بري كه په كيان له سهر كهوت ، نه گهر گريه يان نه ساغى و

نەخۆشیش نەبوايە ئىنسان ھەستى بەبايەخ و گرنكى تەندروستى و لەش
ساغى نەدە کرد بۆيە گوتراوہ : تەندروستى تاجىكە لەسەرى ھەموئىنسانىكى
ساغ ئەمما دەردەدارو نەخۆشەكان نەبى نای بىن .

جا پرەنگە لىرەدا يەكەك بليت : جا قەيدى چ دەکا با باباى تەندروست
ھەست بەنعمەتى ساغى نەكات چما چ دەقەومى ؟!

دەلین : نە زۆر دەقەومى چونكە زيانى دنيا جىي تاقي كراندەريەو
ئىنسانىش ھەتا پىر ھەست بەگەورەيى بەھرەو نىعمەتەكانى خودا بكات
چاتر لەخواى وەنزىك دەكەوى و زياتر ھەست بەمنەت بارى دەكات .

۲ - ئەو گۆپانكارى و پىش كەوتن و بەرەسەندەنى لەزياندا دەي بىن
ئەنجامى مل ملانى و دەبەرەك پاجوونى ئىنسانە لەگەل ئەو كۆسپ و
تەگەرەو مەينەتى يانەى پىي پى دەگرن كە لە نىو واندا (نەخۆشى)
پۆلىكى گرنك دەگىرئى ، جا ئەگەر ئىنسان ئەو كۆسپ و تەگەرەو
چەرەسەرى يانەى لەپىدا نەبوايە دەبو دەگەل چ ملانەى گرتبايەو
دەبەرەك پاجووباى ؟!

ئاي ئەگەر ئەو سەدان نەساغى يانە نەبوونايە كە تووشى ئىنسان و
ئازەل و پرووہك دىن ئىنسان چ ھەوجىي ئەو بوو كە ھەزارەھا كىتب و
نوسراو پرەخستىي كە دەربارەى ئەوان نەخۆشى يان و شىوازى
چارەسەر كردن يان دەدوین ؟!

۳ - ھەلبەتە نەخۆشى يەكان بەھوى مىكرۆبەوہ بلاو دەبنەوہ ، بەلام
ئاي دەزانى كە زانايان دەلین ھەبوونى مىكرۆب بۆ زيانى ئىنسان شتىكى
پۆست و بايەخ دارە ؟ شارەزايان دەلین نچوونە زوورەوہى مىكرۆب
لەجەستەى ئىنسان دەبىتە ھوى دروست بوونى ناكۆكى و دەگۆرەك پاجوون
لەنيوان مىكرۆب و خپۆكە سببى يەكانى خویندا ، خپۆكە سببى يەكانى
خوین لەئەنجامى مل ملانى ياندا لەگەل دوژمنە سنوور شكىنەكاندا

بۆيىستىيان بەئزىوو تىفاقى پىر دەكات لەسۆنگەي سەرف کردنى بۆيوو
 تىفاقى زۆرىش لەلايەن خېڤۆكە سېيەكانەو لەشى ئىنسان بەرەو فراژوو
 بوون و نەش و نەماکردن دەچىت ، تەنەت شارەزايان دەلێن : ئەگەر
 مېکپۆب نەبوايە قەدو بالاى هېچ ئىنسانىك لە (۸۰) سائىمەتر تى
 نەدەپەي •

● سەبارەت بەجەنگ و شەپرو شۆلش دەلێن :

۱-۲- هەرچى لەخالى يەكەم و دووهم دا گوتمان دەربارەي
 نەخۆشى و نەساغى لێرەش دا بى هینەو بەر نىگات و تەنيا وشەي (نەخۆشى)
 بکە بە (شەپروشۆل) و وشەي (تەندروستى) بکە بە (هېمن و ئاسايش) •

۳ - شەپروشۆل و هەرا ئەنجامىكى سرووشتى ژيانى ئىنسانەكانە ،
 چونكە خواي بەخشمندە لە سۆنگەي ئەووە كە ئىنسانى بۆخاترى تاقى
 كردنەوى خولقاندو وای دروست کردو كە :

يەكەم : ئازاد بى و بەپىي وىست و هەلباردنى خۆي بەپىي بەدا
 پروات •

دووهم : لەگەل پالەرى خېرو چاكەدا پالەرى شەپرو خراپەش هەيت
 لە ژيانى دا ، جا لە ئاكامى كۆبوونەوى ئەم دوو عاميلەدا ئىنسانەكان
 تىك هەل دەپېژنن و لەپاستىك پرا دېن و جەنگ و هەرا بەرپا دەيت •

كەواتە هەبوونى شەپروشۆل ئەنجامىكى حەتمى و سرووشتى ژيانى
 ئىنسانەو عاميلىكى بنەپەتى يە لەپىك هينەرەكانى سرووش و سەرو سىماي
 كۆمەلگاي مەرفايەتى •

خۆ ئەگەر يەككىش بلىت : جا چ دەبوو ئەگەر ئەو دوو عاميلەي كە
 ئەنجامى واندا شەپرو هەرا بەرپا دەيت نەبووناية ؟

دەلەن : ئەو دەمى ئىنسان لە ئىنسانەتسى دەشۇراو بەكەلەكى تاقى
 كرانەووە چى ئىنسانەتەش نەدەھات ، چ فەرقى نەدەبوو لە گەل ئەو دارو
 بەردەدا كە ئەستۆكەچى ياسا فیزیایی و كیمیایی بەكەلى سەرووشتەو دارى
 بى لەسەر بەردى دانانرى و مېشى بى لەئاو ناكرى •

● دەربارەى ھەبوونى خەم و خەفەت و پەزارەش دەلەن :

خەم و خەفەت خواردن بۆ ملانە گەرتى ئىنسان لە گەل كۆشپو
 تە گەرەكانى ژيانى دا وەك تىن و گەرمى وایە بۆ ئاگر ، واتە ئەگەر بلىن :
 بۆچى خەم و خەفەت و دل تەنگى و كەسەر ھەيە لە ژيانى دىدا ؟ - لە گەل
 ئىعتراڤ كەردىمان دا بەھەبوونى تەنگ و چەلەمەو گىرەو كىشەى نەپراوەدا -
 وەك ئەو وایە بلىن : لە بەرچى تىن و گەرمایى مان بۆ دىت لە كاتىك دا لە بەر
 ئاوروچكەيە كى دانىشتووين ؟!

● سەبارەت بە بوومەلەرزەو ئاگر پزىنەكانىش لە تەفسىرى ئايەتى
 دووھەدا شتىكمان لى پراگەياندووە كە بايى قەناعەت بى ھىنان دەكات •

● ئەمما مەسەلەى دياردەى توفان زانايان دەربارەى دەلەن :

ئەو ھەلەكەتىن و داكشىن و توفانانەى كە لە زەرياکان دا پروو دەدەن
 چۆراو جۆرن : ھەيانە لە ناوچە ساردەكانەو دەى و ھەيانە لە ناوچە
 گەرمەكانەو ، ھەيانە توپخى سەردەو دەى ئاوى دە گرىتەو ھەشيانە بارى
 بىنەو سەوودى ئەو ھەلەكەتىن و داكشىن و توفانانەش و پراى ھاوسەنگ
 كەردنى پلەى گەرمى نزمى ناوچە ساردەكان بەھۆى توفانى گەرمەو پلەى
 گەرمى بەرزى ناوچە گەرمەكان بەھۆى توفانى ساردەو ، دەپتە ھۆى
 شەلقاندن و تىكەو پاشەقاندنى زەرياکان و نايەلى بۆگەن بن و بىنەكانگەى
 زاووزى بەكەرىا و مېش و مېشولەو زىندەو ەزە زيان بەخشەكانى تر •

● ئەمە سەبارەت بەتۆفانی ئۆ زەردیاكان ئەمما لافاوی پووبارەكان
بى گومان ئەگەر لە پوانگەى بەرژەوۋەندى گشتى يەوۋە سەيرى كەين زۆر
بەسوۋدە چونكە نىشانەو درووشمى زۆر بوونى ئازى چۆم و پووبارەكانەو
ئەو ش شىكە شوكرى خاى دەوئى و شايانى بى قەلس بوونى نىە ،
مەسەلەى وەپش خستنى بەرژەوۋەندى گشتىش لەسەر ئى تاك شىكى
سەلتراوۋە بى ناوى زۆرى وەدوا كەوين .

● ھەورە ترىشقەش وپراى ئەوۋى كە ئەنجامى پىكەوۋە مەوربە
بوونى ھەورە ساردو گەرمەكانە ، دوۋەمىن پىگەشە بۆ دروست كردنى
(نايتروچىن) لەزەۋى دا چونكە ھەر جار پىك ھەورە ترىشقە برىقەى ھات
ئەندازە يەك لە (ئۆكسجىن) و (نايتروچىن) پىكەوۋە ئاۋىتە
دەكاو بارانىش وەك (نايتروچىن) ئىكى ئاۋىتە دەى ھىتە خوارى بۆ ئۆ
زەى (۱) .

● دياردەى سەرماۋ گەرماۋ باو گىژەلوۋكەش بى ناوى يەك
بە يەك وەدوايان كەوين و سەرى خونەرى ئازىزىان پىوۋە پىشىن چونكە
ھىكمەت و سوۋدىان شىكى ھەست بى كراۋە لەكەس شىراۋە نىە ئەمما
بەمەرجىك بەرژەوۋەندى تايەتى نەكەينە سەنگى مەجەك و خۆبەرستانە
دەدنايە نەفكرىن .

ئىستا مايەوۋە مەسەلەى ھۆو ھىكمەتى ھەبوونى شەيتان و پىرو دارو
دەستەكەى ، بەلام چونكە كەسك بەوردى لەۋدى پابورد وورد بوۋىتەدەو
لئى جالى بوۋى بەستايى ھىكمەتى ھەبوونى شەيتانىش دەزانى ،
بە پىۋىستن نازانم لەبى كدوۋى بەم درىژ دادپى يە بكەم بۆيە بەكورتى
دەلىم :

(۱) سەيرى كىتى (العلم يدعو للايمان) ى كرسى موريسون بكە لاپەرە

• (۷۸ ، ۷۹)

وهك گوتمان ئىنسان جيئىنشىنى خوايهو بوئاقى كردنهوئى خولتازە ،
 كهئىكىش دهكړئ تاقى وهكړئ كه تواناي بهسەر دهړچوونو
 دهړنهچوونئ دا ههئيت ، نهگەر نا بهزور لئ كړاو (مُجَبَّر) حسيب
 دهكړئ ، كهواته دهئى وئپراي پالنهري چاكه كه زيرى و فرشتهو
 پيغمبرانن (صلى الله عليهم وسلم) پالنهري خهراپهش ههئى كه ههواو
 نهفس و شهيتان و بهدانن .

لهمهوه كه پرابورد زانيمان كه پرخهئى پدهش بينان سهبارت به
 بوونهوهر وهك بَلَقَى سهر ئاوئى وايهو ههر لهخووه پوچ دهپتهوه ،
 چونكه ههمو نهو شتانهئى نهوان بهعهيب و ناتهواوئى لهقهلم ددهن شتيكه
 ناريلك وپيكي و خوارو خيچي تپوه پامان و بير كردنهوئى خوئيان هئاويدته
 دئى و هيچي دئى .

لهكوئايى دا دهئيم : نهو پدهش بينانهم وهك بابايهك دئنه پئش چاوان كه
 لهبشت بهردهيهكي پدهشهوه سهيرى جيهان دهكات و دوايش دهئيت : نه
 دنياه ههموئى ههر تاريكي و شهوه زهنگه و هيچ جوانئى يهكي تدا نيه !

★ گهوههري سئيهه :

جوړى پهيوهئدى نيوان خواو بهنده له پريازى ئىسلام دا :

پهيوهئدى نيوان خوداو ئىنسان لهئىسلام دا بريئى يه له خوئشهويستى و
 پريزى دووسههه ، واته خوئشهويستى و پريزى خودا بوئىنسان و ئى ئىنسان بوئى
 وئى ، ههلبهته كه دهئين پهيوهئدى نيوان خواو ئىنسان لهئىسلام دا ئاوايه
 واته له دنياى واقع دا وايه چونكه (ئىسلام) بهرنامهئى پاستهقينهئى خوايه
 (ان الدين عندالله الاسلام) .

دياره كه بهرنامهئى پاستهقينهئى خواش شتيكى واقعي يهو لهگهئى
 واقع دا ناكوكئى نيه ، لهمهوه دهگهينه هم نهنجايه :

هەر یرو باوه پڼک په یو ندى نیوان خواو ئیسان به غه یری شه
 شیوه د یاری بکات که ئیسلام ده یلئ یرو باوه پڼکی پو وچو هه له یه
 له گهل واقع دا ناسازی ، جا نهو پو وچی و هه له یی و له گهل واقع دانه سازانهش
 به لگهی ته مه یه که خودا نهی نار دوه یا له نیو خه لکیش دا به ناوی ئایینی خواوه
 ناسرابی (۱) *

ئیسناش چهند ده قیک له قورئانی قسه له جئ و فرما یستی پیغه مبهری
 پیغه و امان (صلی الله علیه وسلم) ده خه یه بهر چاوان که ئیسپانی شه
 قسه یه ی ئیسنامان ده که و جوړو چوینه تی په یو ندى نیوان خودا و
 ئیسنامان بو پروون ده که نه وه :

۱ - له هاتنی ئایه تی (الرحمن الرحیم) به دواى (رب العالمین) دا
 ته مه ده فامر شه وه که په روه دنگاری کائینات (رب العالمین) به سوړو به زه یی و
 به خشنده یه (الرحمن الرحیم) ه له ئاقار وه دی هئرا وه کانی دا *

۲ - (ومن الناس من يتخذ من دون الله اندادا يحبونهم كحب الله
 والذين آمنوا اشد حبا لله) بقرة - ۱۶۵ یانی : هئندئ کهس هاره لان بو
 خواى په یدا ده که و ، هئنده ی خو شه ویستی په خواى خو شیان ده وین ،
 ته مېا پرواداران له وان پتر خوا یان خو ش ده وئ ، واته خو شه ویستی
 پرواداران بو خوا یان پتره له خو شه ویستی وان بو پرسترا وه کانیان *

۳ - (يا ايها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأت الله بقوم
 يحبهم ويحبونه ...) مائده - ۵۵ ، یانی : ته ی پروا داران هەر کامیک له

(۱) لیره دا مه به ستم له و ئایین و مه زه بانه یه که ئیسان ده سکاری کردوون و
 شیواندوون و وای لی کردوون که له گهل واقع دا نه سازین وهک :
 جووله کایه تی و مه سیحایه تی *

ئۆه له دینه کهمی وه رگه پێ خوا میلله تیک ده پره خسیتهی خویشی ده وین و
خویشان دهوئ •

۴ - (قل ان کنتم تحبون الله فاتبعون یحبکم الله ....) آل
عمران - ۳۲ ، واته : بلی - به ئیسانه کان - نه گهر خوانان خوش دهوئ
وه دوای من کهون خواش خویشی دهوئین •

۵ - خوای به خشنده له فهرمووده یه کی قودسی (حدیث قدسی) دا
ده فهرموئ : (اذا تقرب الی العبد شبرا تقربت الیه ذراعا واذا تقرب الی
ذراعا تقربت منه باعا واذا اتی الی مشیا آتیه هروله)^(۱) واته : نه گهر
به نده بستیک لیم وه نیزیک کهوئ بایک لای نیزیک دهمه وه ، نه گهر به
پوین بۆلام بیت به غاردان بۆ لای ده چم !!

۶ - دیسان خوای گه وره له سه ر زمانی یغه مبه ر (صلی الله علیه
وسلم) فهرموویه تی : (عبادي ماعبدتني ورجوتني فآني غافر لك علی ما کان
فیک ، ویا عبادي ان لقیته بقرب الارض خطیئة مالم تشرک بی لقیته بقربها
مغفرة)^(۲) واته : نهی به ندهم هه تا به به رستی و تکام لای بکهی لیت خوش
دهم هه رچه نده تاوانیشت هه بن ، وه نهی به ندهم نه گهر به پراوه پری زهوی
له تاوان بی یه لام هاوه لم بۆ دانه نیی ئه منیش به پراوه پری زهوی به زدی و
چار پۆشی و لای خوش بوونت بۆ دینم !!

۷ - یغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی : (لله اشد فرحا
بتوبة عبده حين يتوب الیه من احدکم کان علی راحلته بأرض فلاة فانفلتت
منه راحلته وعليها طعامه وشرابه فأیس منها فأتی شجرة واضطجع فی ظلها

(۱) (بخاری) له (انس و ابی هریره) وه (طبری) له (سلمان افارسی)
یهوه پریوایه تیان کردوه •

(۲) (احمد) له (ابو ذر) وهوه پریوایه تی کردوه •

وقد أيس منها ، فينما هو كذلك اذا هو بها قائمة عنده فأخذ بخطامها ثم قال من شدة الفرح اللهم انت عبدي وانا ربك ، اخطأ من شدة الفرح (١) .

ياني : خوا شادو د لځو شتره به توبه و گه پرانده وي بهنده ي له بابايه كه ولاځيكي يي به له ده شتيكي چول و هول ، ټينجا ولاځه كه ي لي به رهلدا ده يټ و خواردن و خواردنه وه كه شي له سهر پستي به تي ، دوايي لي ي ناو مڼد ده يي و ده چي ته كن دره ختيك و له بن سيهر ي دا ده نو ي هه لبه ته به چاكي لي ي بي هيو او ته ما پراو بو ، جا له كاتي ك دا له و حاله ي دا به سهر ده كات هاتو ته بهر ده مي پراوه ستاوه ، ټه و يش جلوه ي ده گري و له خو شيان ده لي ت : ټه ي خوا به ټه تو بهنده مي و من په زړه رد گارتم ، له خو شيان لي ي تيك ده چي !!

۸ - خواي گه وره له سهر زمان ي ټغه مېهر (صلى الله عليه وسلم) فهرموويه تي : (عبدي المؤمن احب الي من بعض ملائكتي) (٢) .
واته : بهنده ي بېر وادارم لا - خو شه ويست تره له بېريك له فرشته كانم !!

۹ - ديسان خواي مېهره بان فهرموويه تي : (حقت مجتبي للمتحابين فيَّ وحقَّت مجتبي للمتواصلين فيَّ ، وحقَّت مجتبي للمتناصحين فيَّ ، وحقَّت مجتبي للمتزاورين فيَّ ، وحقَّت مجتبي للمتباذلين فيَّ ، المتحابون فيَّ على منابر من نور يغبطهم بمكانهم النبيون والصديقون والشهداء) (١) .
ياني : خو شه ويستيم فېرزه بو ، بو ټه وانه ي له پيناوي من دا به كتر يان خو ش ده وي ، وه خو شه ويستيم فېرزه بو ، بو ټه وانه ي له بهر خاتري من پي كه وه په يوه ستن ، وه خو شه ويستيم پيوست بو ، بو ټه وانه ي له پي ي من دا

(١) (مسلم) پړوايه تي كردوه له - انس بن مالك - موه .

(٢) - طبري - له - ابو هريره - وه پړوايه تي كردوه .

نامۆزگاری یه کتر ده کهن ، وه خوښه ویستیم فه پز بوه ، بۆ ئهوانه ی له بهر من
 هاموشوی یه کدی ده کهن ، وه خوښه ویستیم پو یست بوه ، بۆ ئهوانه ی
 له بهر خاتری من شت به یه کتر ده به خشن ، ئهوانه ی پیکه وه دۆستن
 له پئی من دا - له به هه شت دا - له سه ر چه ند دوانگه (منبر) یکی
 نورین ۳ پغه مبه ران و باوه پته وان و شه هیدان ئیره یی یان پی ده به ن له بهر
 به رزی پایه و پله یان •

۱۰ - خوی به خشنده له فه رمایشتیکی تری قودسی دا فه رموویه تی :
 (مَنْ آذَى لِي وَلِيَ فَقُلْ اسْتَحِلْ مُحَارَبَتِي وَمَا تَقْرَبُ إِلَيَّ عَبْدِي بِمَعْلُ أَدَاءِ
 الْفَرَائِضِ ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أَجِبَهُ ، فَإِذَا أَجَبْتَهُ
 كُنْتُ عَيْنَهُ الَّتِي يَبْصُرُ بِهَا وَأَذَنَهُ الَّتِي يَسْمَعُ بِهَا وَرَجُلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَفَوَّادَهُ
 الَّذِي يَعْقِلُ بِهِ وَلِسَانَهُ الَّذِي يَتَكَلَّمُ بِهِ إِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ وَإِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ ،
 وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدَّدِي عَنْ وَفَاتِهِ لِأَنَّهُ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَآكِرُهُ
 مَسَاءَتُهُ) (۲۲) •

یانی : هه رکه سێک دۆستیکم ئازار بدات شه پی له گه ل دا به ریا
 کردووم ، وه به نده م به هه یچ شتیک وه ک به جی هێانی نه و شتانه ی
 له سه رم فه پز کردوون له من وه نیزیک ناکه وی ، وه به نده م ده م بۆ ده می
 لیم وه نیزیک ده که وی به هوی به جی هێانی سونه تانه وه هه تا خوښم
 ده وی ، که خوښم ویست ده به نه وه چاوه ی پی ده بینێ و نه و گوئی یه ی
 پی ده بیستێ و نه و لاقه ی پی ده پوا و نه و ژیری یه ی شتی پی

(۱) (احمد) و (طبری) و (حاکم) و (أبو نعیم) له عاښه وه پریوایه تیان
 کردوه ، (بخاری) یش پریوایه تی کردوه له (ابو هریره) وه له گه ل
 جیاوازی یه کی که م دا ••

(۲) (بخاری) پریوایه تی کردوه •

دەزانى و ئەو زمانى قىلىنى پى دەكات ، ئەگەر داواى لىي كىردم پىي
دەبەخشم و ئەگەر بانگى كىردم بەدەنگى يەو دەچم ، وە لەهېچ شىك دا كە
دەيكەم دوودل نەبووم وەك دوو دلىم لەمراندنى دا چونكە ئەو - بەندەيە -
مردنى پى ناخۆشە و ئەمنىش پى ناخۆش بوونى ويم پى ناخۆشە !!

خوينەرى ئازىز ئەم دە نموونەيە لوپچىك بون لە تەغارىك لەو دەقە
ئىسلامى يانەي دەرى دەخەن كە پەيوەندى نيوان خواو ئىنسان برىتىيە لە
دۆستايەتى و پىزو خۆشەويستى لەئاقار يەكدا *

ئەمما لىردە شىك ماو پىويستە بگوتىي ، كە دەلىن پەيوەندى
نيوان خواو بەندەكانى برىتىيە لە خۆشەويستى و سۆزو دۆستايەتى نابى
ئەمەي لى وەفامىي كە نەفى هەبوونى ترسان لەخودا دەكەين ، ئا چونكە
لەخوا ترسان خەسلەتىكى بنەپەتى ئىنسانى ژىرو خواناسەو مرووف تا
پىر خوا بناسى زياترى لى دەترسىي ، بەلى مەبەستمان ئەو نە بەلكو
مەبەست ئەمەيە كە خۆشەويستى و سۆز لەنيوان خواو ئىنسان دا زەمىنەو
بنچىنەي پەيوەندى نيوانيانە ، ئەمەش كە گوتمان پاستىيەكە وەك مانگى
چواردە لەنيو بەرنامەي خوادا خۆي دەنوئىي و لە دەيان دەقدا خراوەتە پروو *

بەلى پەيوەندى خواي بەبەزەيى و بالا دەست لەگەل ئىنسان دا ئاوايە
نەك وەك فەيلە سووفەكانى يونانى دەيان گوت ، كە گوايە خودا ھەر ھىندە
پەيوەندى لەگەل مرووف دا ھەيە كە وەدى ھىنەريەتى و ھىچى دى ، چونكە
ئەوان دەلىن : خودا بوونەوەرى وەك ئاشىكى زەبەلاح وەگەر خستووە
وازی لى ھىناووە بشتى تىي كىردووە ئىنسانى تىدا ھەلوەدا كىردووە * وە نەك
وەك ئەفسانەكانى كلىسايى (الخرافات الكنسية) دەلىت : كە گوايە خوا
بەندەكانى دەبوغزىي و پىي خۆش نە شت قىر بن و لە دىنايە تىي بگەن و
ھىچ شىكىان لە زانىارى خۆي بەش نادات و ھىچ كام لە نەيىيەكانى خويان

بۆ ئاشكرا ناكات ئەللاھوممە مەگەر لە پۈتتى دزى و فزى و تەلەكە
بازى يەوۈ ، دەنا ئىنسان ھىچى دەسگىر نابىت !!

وہ نەك وەك ئەفسانەى جوولەكايەتى دەلەت : كە خوا ئىمە - گەلى
جوو - ى كردوۈ بە وەكىل و جىئىنىنى خۆى و ئىمە گەلى خوای
ھەلبۇزىراو (شعب الله المختار) ین و ئىمە فرزندو خۆشەوئىستى خواین
(نحن ابناء الله واحباؤه) و پۈستە ھەموو گەلانى تر - غەبرى جوو -
دیل و ژىر دەستى مەبن و ئىمە سوودیان لى وەرگرین چونكە خوا ھەر
وہك چۆن ئازەلى لەبەر خاترى ئىنسان خولقاندوۈ غەبرى ئىمەشى لەبەر مە
خولقاندوۈ !!

وہ نەك وەك ئەفسانەى بت پەرسى بەھەموو شىوہكانى يەوۈ دەلەت :
پۈستە بۆ وەى بگەینە خوا ھۆ وەسىلەيەك ھەبت لە ئىواندا^(۱) ، جا
كەیفى خۆيەتى ئەوھۆ وەسىلەيە دارە ، بەردە ، خورمايە ، مانگايە ،
پوۋەكە ، ئىنسانە يان ھەر شىكى ترە •

جا ئىستاش خۆنەرى بەرپىز ! وەرە پىبازى خوا و پىچكەكانى تر
لەبەرلىك پراگەرە پامىنە ھەتا بەرزى و گەورەيى بەرنامە ئايىنى خوداو
نزمى و قىپۆكى پىچكە دەسكردەكانت بۆ دەرکەوئى •

---

(۱) ھەلبەتە ئىمەى مسولمانىش ئىنكارى ناكەین كە ھەبوونى ھۆ وەسىلە
پۈستە بۆ گەشتن بەخودا وەك پىغەمبەر (صلی الله علیہ وسلم) یان
كەسك كە جىگرى وى یەو لە شوئى دادەنىشى ، بەلام ئىمە دەلەن
ئەو ھۆ وەسىلەيە ناتوانى ھىچ زەردەرو قازانچىكمان پى بگەيەنئى بەبى
وئستى خودا كەواتە نابى ئىنسان ئەوان پەرسى و لى یان وەپاپى
چونكە ئەو ھەر لایقى خوايە •

تەفسیری ئایەتی چوارەم

« ملك يوم الدين » خاوەنى پۇژى سزاو پاداشە • مانای وشەكان : ملك : واتە خاوەن ، پرىكىش بە (ملك) يان خويندۆتەو واته سەرۆك و خاوەن دەسەلات •

يوم الدين : واتە پۇژى پاداش و سزا ، چونكە (الدين) لە زمانى عەرەبىدا دوو واتاىان هەل دەگرئ ، يەكەم : ئاين و پىياز (ان الدين عند الله الاسلام) دووهم : سزاو پاداش وەك لەم ئایەتەدا هاتو •

لەم ئایەتە پىرۆزەدا باباى مسولمان دان دىنى بەوەدا كە خواى گەورە خاوەن و گەورەى پۇژى قىامەتە ، كە پۇژىكە چاكان پاداشيان وئ دەدریتهو • بەدان بەسزاو تۆلەيان دەگەن •

جا ئىستا با بناوئك لە دەريای دەولەمەندى ئەم ئایەتەدا لئ بەدين و بەقەدەر تواناو بۆ لوان بپرك لە گەوھەرە گرانبايى يەكانى بئىنە دەر :

★ گەوھەرى يەكەم :

پۇژى قىامەتئ چىو چۆن دىتە پىش ؟

لەبەر پۇشنايى چەند دەقىكى قورئان و فەرمايشتى پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) وەلامى ئەم پىرسىارە دەدەينهو :

١ - پەرورەدگار دەفەرموئ : (بسم الله الرحمن الرحيم • اذا السماء انفطرت • واذا الكواكب انتثرت • واذا البحار فجرت • واذا القبور بعثرت •••) انفطار •

واتە : بەناوى خواى بە بەزىي بەخشندە ، كاتىك ئاسمان شەق و پەق بو ، وە كاتىك خړۆكەكان پىژو بلاو بوون ، وە كاتىك دەرياکان تەقینهو ، وە كاتىك گۆپەكان هەلقەندرانەو •••

۲ - دیسان فەرموو یەتی : (اذا الشمس كورت ، واذا النجوم انكدت ،
واذا الجبال سيرت ، واذا العشار عطلت ، واذا الوحوش حشرت ، واذا
البحار سجرت ، واذا النفوس زوجت ، واذا المؤودة سئلت ، باى ذنب
قنت ، واذا الصحف نشرت ، واذا السماء كسطت ، واذا الجحيم سعرت ،
واذا الجنة ازلفت ...) تکویر *

یانى کاتى پۆژ پىچرايهوه ، وه کاتىک ئەستىره کان کوژانهوه ، وه
کاتىک شاخه کان بزوينران ، وه کاتىک حوشترى ئاوس پشت گوى خرا ،
وه کاتىک جانهوه ران خپ کرانهوه ، وه کاتىک دەريا کان داگیرسان ، وه کاتىک
ئىسانه کان زیندوو کرانهوه ، وه کاتىک « کچى » زینده به چال کراو پرسيارى
لئى کرا : به چ تاوانىک کوژراوه ، وه کاتىک نامه کان به شرانهوه ، وه کاتىک
ئاسمان کهول کرا - ئەو گومبەزە شینه پازاوهى ئىستا دەى پىنین ئەما -
وه کاتىک دۆزهخ بلىسه دار کرا ، وه کاتىک بههشت پازىنراوه ...

۳ - لهجى به کى دى دا ده فەرموى : (القارعة ، ما القارعة ، وما ادريك
ما القارعة ، يوم يكون الناس كالفراش المبثوث ، وتكون الجبال كالعهن
المنفوش ...) القارعة ١-٥ *

واته : داچله کینهه ، چووزانى داچله کینهه چى به پۆژىکه مهردوم
وهک به پولهى پرزو بلاويان لئى ديت ، وه شاخه کان وهک خورى پهنگاو
پهنگى شکراره *

۴ - ههروهه فەرموو یەتی : (ونفخ في الصور فصعق من في السموات
ومن في الارض الا من شاء الله ، ثم نفخ فيه اخرى فاذا هم قيام ينظرون ،
واشرقت الارض بنور ربها ووضع الكتاب وجي بالنبيين والشهداء وقضى
بينهم بالحق وهم لا يظلمون ...) زمر ٦٨ ، ٦٩ *

واته : وه كه پەنا (صور) فووی پێداكرا ، دەسبەجێ هەرچی لە ئاسمانەكان و زەوی دا هەیه بێ هۆش بوون ، مەگەر ئەو نەبێ كە خوا بیهوێ - بێ هۆش نەبێ - ئینجا فوویكی دیکە ی پێدا كرا ، یەكسەر هەموویان هەستانەووە چاوەپوان بوون ، وه زەوی بەپۆشنایی بەروەردگاری پووناك بۆوە كۆتیی تاوانان پۆنراو پێغه مێران و شاھیدان هێران و بە هەق و راستی حوكمیان لە تیوان دا كرا ، بێ ئەوێ زوڵمیان لێ بكرێت .

۵ - لە شوێنكی تردا فەرموو یەتی : (يوم تبدل الارض غير الارض والسموات وبرزوا لله الواحد القهار ۰۰) ابراهیم - ۴۸ .

واته : پۆزی قیامەتی نە زەوی وەك خۆی دەمێتی و نە ئاسمانەكان و - بەندەكان - پادەنویترین بۆ خوای تەنایی بالا دەست .

ئێستا لە تێكراي ئەو ئایەتەدا بۆمان دەرکەوت كە پۆزی قیامەتی چۆن دێتە پیش ، زانیمان كە پۆزی دوايی وەختێك دێتە پیشی كە ئەم ژيانە سەر زەوی كۆنایی بێ دیت و ئەم بوونەووەرە تێك دەچێ ، بەلێ زانیمان كە ئاسمانەكان و ئەستێرە و خرۆكە و شاخ و دەریاو ... هتد سەرلەبەر هەلا هەلا دەبن و لەبەرێك هەڵدەوێشێن ، واتە هەر وەك نۆن بەنكە مووڕوویەك لە وەختی پچراپی دەزووەكەدا پرژو بلاو دەبێ و هەر دێكە ی بۆ جێ یەكی دەچێ ، ئەم بوونە وەرەش هێزی كێشەندە ی دەتوانا نامێنی و پارچە پارچە دەبێ ، زانیتمان كە هۆی ئەم تێك چوون و خەرا بوونە ی بوونەووەر دەگەرێتەووە بۆ فووی پێدا كرانی كە پەنا (الصور) لەلایەن فریشتە یەكەووە - بەفەرمانی خوا - بەناوی (ئیسرافیل) . كەواتە زانیمان پۆزی قیامەتی چۆن دەقەومێ بەوێش وەلامی بەش دووێمی پرسیارە كەمان دا یەووە ، مادام وایە با ئەمجار بەجێنە سەر و كاری بەشی یەكەمی پرسیارە كەو بزاین پۆزی قیامەتی چیه و چۆنە ؟!

۱ - خوای زانا فەرموو یەتی (یاایها الناس اتقوا ربکم ان زلزلة الساعة شيء عظیم ، يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما أرضعت وتضع كل ذات حمل حملها وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد) حج ۱۰

واته : ئەو مەردوم لە پەروەردگارتان بترسین ، بۆمەلەرزەى قیامەتێ شتێکی گەورەیه . پۆژیکە دەبینن هیچ شیردەرێک ئاگای لە کۆرپەکەى نامێت و هەموو ئاوسێک کۆرپەکەى لەبەر دەجێت و خەڵکى دەبینى وەك سەرخۆشان ، ئەمما سەرخۆش نین بەلام سزای خودا توندو تیزه .

۲ - دیسان فەرموو یەتی : (و يوم يحشر اعداء الله الى النار فهم يزعمون . حتى اذا ما جاؤا شهد عليهم سمعهم وابصارهم وجلودهم بما كانوا يعملون وقالوا لجلودهم لم شهدتم علينا قالوا انطقنا الله الذى انطق كل شيء وهو خلقكم اول مرة واليه ترجعون) فصلت ، ۱۹، ۲۰، ۲۱ .
یانى : ئەو پۆژەى دوژمنانى خودا بەرەو ئاگر پراپێچەك دەدرێن و هەموو خێ دەکرێنەووە سەریک . جا کاتێک هاتن گۆی و چاژو پێستیان شایەتێ لێدان لەوێ کە دەیان کرد . وە بەپێستیانیان گوت چما شایەتیمان لێ دەدەن ؟! گوتیان ئەو خواپەى هەموو شتێکی هێناوێتە گۆ تێمەشی هێناوێتە گۆ ، وە هەر ئەویش هەوڵ جار هێناوێتە دى و هەر بۆ کەن ویش دەگەڕێنەووە .

۳ - پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموو یەتی (تَدْنِي السَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ كَمِقْدَارِ مِيلٍ ، فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبِيهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رِكْبَتِيهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوِيهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ الْجَامِأَ - وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ .) (۱)

(۱) (مسلم) پێواپەتێ کردووە .

يانی : پوڙی قیامتہ تی پوڙ لہ خہلکی وہ نیزیک دہ خری ہتا دہ کاتہ
 تہندازی یہک میل (۱۶۰۶) مہتر !! جا خہلک بہ پیی کردہ وہ کانیاں
 دہ تارہ قی دا دہین ، ہدیانہ ہتا گوینگانہ دی ، وہ ہدیانہ ہتا تہ زنیانی ،
 وہ ہدیانہ ہتا کہ لہ کہی دیت ، وہ ہدیانہ تارہ ق جلہوی دہ کات - تا
 چہ ناگہی دی - وہ پیغمبر ، صلی اللہ علیہ وسلم) بہ دستہی تارہی
 کرد بو زاری *

۴ - خوی بہ خشنده دہ فرموی : (یومئذ تعرضون لاتخفی منکم
 خافیہ فاما من اوتی کتابہ بيمينہ فيقول ہاؤم اقرؤا کتابہ ، اني ظننت اني
 ملاق حسابیہ فہو فی عیشۃ راضیۃ ، فی جنۃ عالیۃ ، قطفہا دائیۃ ، کلو
 واشربوا ہنیئاً بما اُسلفتم فی الایام الخالیۃ ، وأما من اوتی کتابہ بشمالہ فيقول
 یالیتنی لم اوت کتابیہ ولم ادر ما حسابیہ ، یالیتہا کانت القاضیۃ ما أغنی عني
 مالہ ہلک عنتی سلطانیہ ، خذوہ فقلوہ ، ثم الجحیم صلوہ ، ثم فی سلسلۃ ذرعہا
 سبعون ذراعاً فاسلکوہ ، انہ کان لا یؤمن باللہ العظیم ولا یحض علی طعام
 المسکین ، فلیس لہ الیوم ہہنا حمیم ، ولا طعام الا من غسلین لایاکلہ الا
 الخاطئون *) الحاقۃ - ۱۸ ہتا ۳۷ *

واتہ : پوڙی قیامتہ تی پادہ نوینرین ہیچان لی شیراوه ناہی تینجا
 تہوہی کتیبہ کہی بہ راستہ دا وی دریتہوہ ، دہ لیت : ہا کتیبی من بخوینہوہ ،
 تہ من دہم زانی تووشی حسابی دہیم ، وہ تہو کہسہ لہ ژیا تیکی پس
 پد زامہندی دایہ ، لہ باغیکی بہرزدا ، میوہ بہرہ کہی نیزیکہ ، - پیان
 دہ گرتری - بخون و بخونہوہ نہوشی گیاتان بی بہوہی لہ ژیا نی
 رابوردوودا کردووتانہ ، تہمما تہوہی بہلای چہ پدا کتیبہ کہی وی
 دریتہوہ ، دہ لیت : بریا کتیبہ کہم ہر نہ دراباہوہ ، وہ حسابی خویم
 نہ دیا ، کاشکی زیندو نہ بو بامہوہ ، سامانہ کہم چ سوودی پی نہ گہ یاندم ،
 دہسہ لاتہ کہم فہوتا ، - پیی دہ گوتری - بی گرن کووت و زنجیری بخنہ

مل ، دوايي بيخه نه نيو دۆزهخ ، ئىنجا زنجيرىكى تى زەرپىچن خەفتا
 باسك دريژە • ئەو لە دنيادا پرواي بەخوای گەورە نەبوو خەلكى ھان
 نەدەدا لەسەر يارمەتى دانى ھەزارو نەداران^(۱) ئەمپۆ چ خزم و نزيكى
 نىنەو خۆراكىشى پى نادى لىكىم و زوخاو بەولاو - ئەو كىم و زوخاوش -
 تەنيا تاوانباران دەى خۆن •

ئىستاش زانىمان پۆژى قىامەتى چىيەو چۆنە ، زانىمان كە پۆژىكە
 ھەتا بلىي پر مەترسى و تووشەو ئىنسان لە خەزمەتاني ئاگاي لەخۆي
 نامىنى و چاوى ئەبەق دەبن و وەك باباي سەرخۆش بەولاو لاياندا دەكەوتى و
 پەنگى زەرد دەپى و خەلكى بەگۆيرەى پۆژەى تاوانەكانيان پۆژەى ئارەقى
 لەشيان بەرز دەپتەو ، پۆژىكە ھىچ كەس تواناي حاشايى كردن و پر و
 بيانوانى نىو ھەر كەسە چاك يان خەراپ بەپاداش و سزاي كردارەكانى
 دەگات و يان پووو بەھەشتى بەرىن و پر نازو نىعمەت يان دۆزەخى
 ئەبەلاح و پر سزاو ئەشكەنجەو خەم و پەژارە وەپى دەكەوتى ، خوايە
 بمان گىپى لە وانەى پووو بەھەشت وەپى دەكەون و نەچىنە پى ئەوانەى
 بەرەو دۆزەخ پالەستۆ دەدرىن •

ئىستا كە زانىمان پۆژى قىامەتى چىيەو چۆن دىتە دى كۆنايى
 بەتۆە پامانمان دىنن لەگەوھەرى يەكەمى ئەم ئايدەتەو دەچىنە خزمەتى
 گەوھەرى دووھەى و ھەلوەستەيەكى لە ئاقاردا دەكەين •

(۱) لىرەدا جىي سەرنج ئەوھە كە ھەر لەدواي پروا بەخوا نەبوون
 يارمەتى نەدانى ھەزاران باس كراو ، ھەلبەتە لىرەداو لەچەندىن
 شوپى تردا بەتەنگەوھە بوونى ئىسلام دەردەكەوتى سەبارەت بەھەزارو
 نەداران •

★ گهوههري دووهم :

نهنجامي پوڅي قيامه تي چي به ؟!

پوڅي قيامه تي ٿينسانه کان دهه ڪرڻه چوار دهسته :

دهسته يه ڪم : ڪه مسولمانان - واته نهواندن ڪه پڙبازي خويان
کردو ته بهرنامه ي ژيانان - بهرو پرهامه ندي خواو بههشتي بهرين و
نه پراوه وه پڙي دهه ڪون *

دهسته ي دووهم : ڪه نامسولمان و بي دينان - واته نهوانه ي گهردن
ڪه چي شهر بهت ي خودا نه بوون - بهرو تولهي خواو دوزخ ي پڙي ٿيڻ و
نازار و بي ڪوتايي پالسته دهه درين *

دهسته ي سڀ بهم : ڪه نهواندن چاڪه و خهراپه ڪانان يه ڪسان و
هاوسهنگن بهرو ناوچه ي (اعراف) به پڙي دهه ڪرڻ ڪه شويتنيڪه دهه ڪه ويته
نيوان بههشت و دوزخه وه *

دهسته ي چوارهم : ڪه نهو مسولمانان پرهفتار و ڪرده وه بهه ڪانان
پترن له پرهفتار و ڪرده وه چاڪه ڪانان پرووه و دوزخ دهه ڪونه پڙي وهتا
به نه نذاري تاوانه ڪانان دهر و تيرين تي يدا دهه مينه وه ودايي پزگاريان
دهه پڙي *

ڪه واته با له بهر پوڄنايي چهند دهه ڪي ٿيسلامي دا سهرنجنيڪي حال و
بال و گوزهراني هه ڪام لهم چوار تاقمانه بههدين :

تاقمي يه ڪم : دانششواني بههشتي بهرين :

۱ - پهروهر دگار له وه سفي بههشت دا فهرمو ويه تي : (مثل الجنة
التي وعد المتقون فيها انهار من ماء غير آسن وانهار من لبن لم يتغير طعمه
وانهار من خمر لذة للشاربين وانهار من عسل مصفى ولهم فيها من كل
الثمار ومغفرة من ربهم) محمد ، ۱۵ *

یانی : سیفه تی نهو بههشتهی که گفت دراوه بهمسولمانان ناوايه :
 چهندين پووباري تيدان له ئاوی نه گؤپاو ، وه چهندين پووبار له شیریک
 تامو چیرۆی تیک نهچوه ، وه چهندين پووبار له شه پایی بهلهزهت بو
 خۆره وانی ، وه پووبار گه لیک لهههنگوینی پالوته ، وه بو وان لهو
 بههشتهی دا ههیه گشت میوه جاتیك ، سهه بارهش لی خۆش بوون
 له پهروه ردگار یانهوه .

۲ - له جۆیه کی دی دا فهرموویه تی : (یاعباد لا خوف علیکم الیوم ولا
 انتم تحزنون ، الذین آمنوا بایاتنا وکانوا مسلمین ، ادخلوا الجنة انتم
 وازواجکم تحبّرون ، یطاف علیهم بصحاف من ذهب واکواب ، وفيها
 ما تشتهی الانفس وتلذذ الاعین وانتم فیها خالدون ۰۰۰) زخرف ۶۸-۷۱ .
 واته : نهی بهنده کاتم نه مرۆ - پۆزی قیامه تی - نه ترستان له سههرو
 نه غه مگین ده بن ، نهی نه وانهی پر وایان به ئایه ته کانی مه هه بوو گهردن
 که چیش بوون له ژیا نی دنیا دا ، هه پروونه بههشتهی ئیوه و ژانانتان دلخۆش
 ده بن ، له ویدا چهند مندالیک به سهه ریانه وه ده گه پین به قایی زێڕینه وه
 به پهرداخه وه ، وه لهو بههشتهی دایه هه رچی دل وازی لی بیت و که یفی
 به جیتی و چاو له زه تی لی بکات ، وه هه تا هه تابهش تی یدا ده مینه وه .

۳ - دیسان ده فهرموئی : (جنات عدن یدخلونها یحلّون فیها من
 أساور من ذهب ولؤلؤا ولباسهم فیها حریر * وقالوا الحمد لله الذی اذهب
 عنا الحزن ان ربنا لغفور شکور ، الذی احلّنا دار المقامة من فضله لا یسمنا
 فیها نصب ولا یسمنا لغوب) ۳۳ - ۳۵ .

یانی : ده چنه ئیو چهند باغیکی نه پراوه ، تی یدا ده پازیرینه وه
 به باز نهی زێڕو مرواری و پۆشاکیان لهو ئی دا ئاوریشه ، وه ده لێن :
 سوپاس بوو خوا یه غه مو په ژاره ی نه هیشین به پراستی پهروه ردگار مان
 لی خۆش بوو به نه مه گه . نه وهی نیشه جۆی کردین له خاتووی
 نه پراوه دا له چاکه ی خۆی ، نه تی دا ماندوو ده بن وه نه وه په ز ده بن .

٤ - لهشویټیکي تردا ده فەرموئ : (٠٠ علی سُرر موضونۀ متکئین
 علیها متقابلین ، يطوف علیهم ولدان مخلصون ، باکواب و اباریق و کأس من
 معین • لا یصدعون عنها ولا ینزفون • وفاکمة مما یتخیرون • ولحم طیر مما
 یشتهون • و حور عین • کأمثال اللؤلؤ المکنون • جزاء بما کانوا یعملون •
 لا یسمعون فیها لغواً ولا تأثیماً الا قیلاً سلاماً سلاماً •) واقعة ١٥ - ٢٦ •

یانی : - بههشتی یه کان - لهسهه چهند کورسی و قهقهه یه کی بهزیږ
 چنراو دانیشتون پروو به پرووی یه کتر ، چهند مندالیکیان به سهه وه
 ده گه پښ - بو خزمهت - که هدر به مندالی ده مینه وه ، به به رداخی خالی و
 گوزده و پښکی خوار دنه وه ، نه ژانه سهه ری پی ده گرن وه نه بی سهه خوش
 ده بن - وه که شه پابی دنیا - • وه له ویدا - هه یانه - هه چه شنه میوه یه که
 ئیشیای بکن ، وه ههه جوړه گوشتیکي به پوره که دلان بی خوازی ،
 وه - بههشت دا هه یه - ثافه تی سپی و چاو گه وړه و قهه ننگ ، هه
 ده لی و روار ی نیو سهه دفن ، نه وه پاداشی نه و پده تارو کرداران یان بوو
 که له دنیا دا ده یان کرد ، بههشتی یه کان له وی دا قسه ی پروو و بوو بی
 بایه خو ناشرین نایه ن ، بیجگه له سهه لام کردنی په یتا په یتا •

٥ - پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) له وه سفی بههشتی دا
 گوته و یه تی : (فیها مالا عین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر)
 واته له بههشتی دا هه یه نیعمه ت گه لیک که نه هیچ چاویک دیتو و یه تی وه
 نه هیچ گوئی یه که بیستو و یه تی ، نه به سهه دلی هیچ ئینسان لیک دا هاتوه •

٦ - خوی بهخشنده ده فەرموئ : (یا آیتها النفس المطمئة ارجعي الی
 ربک راضیه مرضیه فادخلي فی عبادي و ادخلي جنتي ••) فجر - ٢٧
 تا کو تایی •

یانی : نهی نهفسی هندی و نارام گرتوو - به یادی خوا - بگه پوه

لای پهرووردگار توش لهو پاڅی و نهوینس لهتو پاڅی به ، ده بچو نیو
پیری بنده راسته قینه کانم و بچو نیو بهه شته که موه .

۷ - هه لېته نیمه ی نینسانې کهم و کهسرتوانین تمعیر له نازو نیعمه ته کانی
بهه شته بهرین بده پنه ووه و کوتایې به باس کردنی پنین نه مېا بهه در حال
به ناچاری وازی لئ دینین دواي نه ووی سهرتویې نازو نیعمه ته کانی بهه شته
پازاوه باس ده که ین که بریتی به له : به دیداری خودا شاد بوون !

به لئ پهرووردگار فهرموویه تی : (وجوه يومئذ ناضرة الى ربها
ناظرة) • قیامة - ۲۲ - ژ ۲ •

واته : لهو پوژده دا - پوژری دوايې - چهند پروونکی پر شنگدارو
گه شاوله هه ن سهری پهرووردگاریان ده که ن !

نیستا که تا نه اندازه یکه زانیمان تاقمی به کهم ژریانان چونه و گوزره رانیان
چی به باسهری تاقمی دووه میش بده ین تاقمی دووه دانیشتوانی دۆزه خی
پرئش و ژان :

۱ - خواي گه ووه فهرموویه تی : (هذان خصمان اختصموا في ربهم
فالذين كفروا قطعت لهم ثياب من نار يَصْصَبُ من فوق رؤسهم الحميم
يصهر به مافي بطونهم والجلود ، ولهم مقامع من حديد ، كلما أرادوا ان
يخرجوا منها اعيدوا فيها من غم وذوقوا عذاب الحريق) • حج ۱۹ تا ۲۲ •

واته نه مانه دوو تاقمن له تاقار پهرووردگاریان دا دژایه تی یان هه به ،
ههرچی کافره کانن جلو بهرگیان له تاور بو پرراوه ، کانتراو تاوی گهرمو
کولپویان به سهر سهر دا ده پریژنری ، یست و هه ناویان پیی ده تویته ووه ،
سهر بارهش قه مچی تاسنین یان هه به ، ههر که ویستیان لئ
بچنده ری به داخو په ژاره ووه ده گه پریژنه ووه نیوی - پیی یان ده گوتری -
بیچنژن سزای سووتنه ر •

۲ - لهجی یه کی دی دا ده فهرموئی : (واصحاب الشمال ما اصحاب الشمال ، في سموم وحميم وظل من يحموم ، لا بارد ولا كريم ، انهم كانوا قبل ذلك مترفين ، وكانوا يَصْرَوْنَ على الحنث العظيم ، وكانوا يقولون اذا متنا وكنا تراباً وعظاما انا لمبعوثون او آباؤنا الاولون ، قل ان الاولين والاخرين لمجموعون الى ميقات يوم معلوم ، ثم انكم ايها الضالون المكذبون ، لا تكلون ، من شجر من زقوم فمالتون منها البطون ، فشاربون عليه من الحميم ، فشاربون شرب الهيم ، هذا نزلهم يوم الدين) واقعة - ۴۱ تا ۵۶ .

واته : براده رانی چه په ، براده رانی چه په چن ؟! له نیو گپه بایه کی سوو تینه رو ئای کول او داغ و سیبه ری دوو که لئی دان ، نه فتنکه و نه سوودی هه به نه وانه له پیش دا - واته له دنیا دا - له ژبانی پر له زهت و پاپواردن دا بوون ، وه موجیرو چی ره گرتوو بوون له سهر تاوانی گه وره - بی پر وایی - وه دهیان گوت ئایا نه گهر مردین و بوینه خوځ و تسمک و پرووسک ئایا زیندوو ده کرینه وه ؟ ئایا بابو بایرانیشمان ؟! پټیان بلئی نه وانه ی هه وه لئی و نه وانه ی دواپی تیکرا کو ده کرینه وه بو کاتیکی دیاری کراو له پوژیکی تهرخان کراودا ، ئینجا تپوه نه ی سهر لئی شیواوه بی پروا کان ، له دره ختی زه قووم^(۱) ده خوځ و ورگی لئی داخن ، ئینجا ئای داغی له سهر ده خوځه وه ، وه که خواردنه وه ی نهو حوشره ی تووشی نه خووشی (هیام^(۲)) بووه ، نه وه به میوانداری لئی کرانیان له پوژی دواپی دا !

(۱) دره ختی زه قووم به ره که ی زور تال و ناخو شه و ئاوخوازه و

سوو تینه ریشه +

(۲) (هیام) جو ره نه خووشی یه که تووشی حوشر ده بیت ، که به هیچ

شیک تیراو نابی و دایم و ده رم تینوویه +

۳ - پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) فەرەوئ : (لو أن دنواً من غساقٍ يهراق في الدنيا لآتتْ أهل الدنيا) (۳) • یانی ئەگەر دۆلکەیکە لە کیم و زووخوا - کە خۆراکی دۆزەخی یەکانە - پڕئیریتە ئێو دنیاو هەموو خەلکی دنیا بۆگەن دەبن و دەپژن •

۴ - دیسان خوای بالا دەست فەرەوئیتە : (ان جهنم کانت مرصدا للطاغين مآباً لاثين فيها احتبابا لا يدوقون فيها برداً ولا شرباً الا حميمًا وغساقاً ، جزاءً وفاقا ، انهم كانوا لا يرجون حساباً ، وكذبوا بآياتنا كذاباً ، وكل شيء احصيناه كتاباً ، فذوقوا فلن نزيدكم الا عذاباً ••) • النبأ ۲۱ - ۳۰ •

یانی : دۆزەخ خۆی مەلەس داو ، بۆ یاخی بوان شوێن و ماوایە ، هەتا هەتایە تێیدا دەمێنەو ، تێیدا ناچێژن هیچ چەشنە فێنکی و خوارنەو یەك ، بیجگە لە ئاوی داغ و کیم و زووخوا ، ئەمە سزایەکی پڕ بەپێستە ، چونکە ئەزان پڕوایان بە حساب و لێ پرسینەو نەبوو ، وە پڕوایان بە ئایەتەکانی مە نەدە کرد تێمەش هەموو شتیکمان ژماردووە و نووسیمانە لەو کردار و پەفتارانەیان کە لە دنیا دا کردوویانە ، دە بیچێژن بۆتان زیاد ناکەین مەگەر سزاو ئەشکەنجە !!

۵ - پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) فەرەوئیتە : (ان اهون اهل النار عذاباً يوم القيامة لرجل يوضع في اخمص قدميه حجرتان يغلي منهما دماغه ، ما يرى ان احداً شر منه عذاباً ، وانه لاهونهم عذاباً ••) (۱) •

واتە : ئەو کەسە کە بەسمووک ترین سزای خەلکی ئێو ئاگری دۆزەخ ئازار دەدرێت لە پۆزی قیامەت دا پیاویکە دوو بەردی دەخرێتە بن هەردوو

(۳) - (احمد) و (ترمذی) پڕوایەتیان کردووە •

(۱) (بخاری) و (مسلم) پڕوایەتیان کردووە •

پئی میسکی پئی یان ده کوئی ، نهو کابرایه پئی وایه هیچ کسیت سزای
لهو به دترو به تین تر نیه ، به لأم نهو لهه موویان نه شکله نهجهی ساده تره
که متره •

همهش بهر کوئیک بوو له حال و بلل و گوزه رانی خه لکی دۆزدخو
وانه زانن که له بنی کدو و مان داوه و هموو شتیکمان لهم باره وه خستوته پروو •
تستاش با سو راغیکی دهستهی سئی بهم بکهین که دانیشتوانی
(اعراف)ن ، خوی گه وره له سو و پوتی (اعراف) دا به دریزی باسی نهیم
دهسته یه مان بو ده کات ده فهرموئ : (ونادی اصحاب الجنة اصحاب النار ان
قد وجدنا ما وعدنا ربنا حقا فهل وجدتم ما وعد ربکم حقا قالوا نعم فاذن
مؤذن بینهم ان لعنة الله علی الظالمین ، الذین یصدون عن سبیل الله زیغونها
عوجا وهم بالآخرة کافرون ، وینهما حجاب وعلی الاعراف رجال یعرفون
کلا بسمیاهم ونادوا اصحاب الجنة ان سلام علیکم لم یدخلوها وهم یطمعون ،
واذا صرفت ابصارهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظالمین
ونادی اصحاب الاعراف رجالا یعرفونهم بسمیاهم قالوا ما أغنی عنکم جمعکم
وما کتم تستکبرون أهؤلاء الذین اقسستم لاینالهم الله برحمة ادخلوا الجنة
لاخوف علیکم ولا اتم تحزنون ••) اعراف - ۴۴ - ۴۹ •

یانی : دانیشتوانی بههشتی دانیشتوانی دۆزه خیان بانگ کرد ، که
بمه نهوهی بهروردگارمان گفتی پئی دابوون دهستان کهوت به پراستی ،
جا ئایا ئیوهش نهو تان دیت که خوا گفتی پئی دابوون به تهواوی ؟! گوتیان
به ئی ، ئیجا بانگ کهرئک بانگی کرد له نیویان دا که نه فرینی خوا له سهر
زالمانه ، نهوانهی پئی له پربازی خوا ده گرن و ده یانهوی بی شوئین و بی
بیزین و پرواشیان به پوژی دواپی نیه • وه له نیویان - نیوان بههشتیان و
دۆزهخیان - دا بهر به سیتک ههیه - که لکی جوئی کرد و نهوه - له سهر
نهرافیش - که بریتی یه لهو بهر به ستهی نیوان بههشت و جهه ندهم -

تاقمىك ھەن ھەموانيان دەناسن - چ بەھەشتى بن چ دۆزەخى - بەھۆى
سەرو سىمايانەو ، وە ئەو تاقمەى سەر (اعراف) بانگى بەھەشتى يەكان
دەكەن دەلن : سەلامتان لىيىت ئىستا - ئەو تاقمە - ى سەر (اعراف)
نەچوونە بەھەشتى ئەمما بەتەمانە بچن • بەلام وەختىك چاويان پى
وەردە گىررئە لای دانىشتوانى دۆزەخ دەلن : پەروەردگارمان مەمان
گىرە لە پىرى زالمەن • وەدانىشتوانى (اعراف) بانگى چەند پياوئىكان كرد
كە بەسەرو سىما دەيان ناسىن گوتيان : كوا دارايى و خو بەزل زانىتان چ
دادىكى دان ؟! ئايا ئەوانە بوون - ئەو پرواداراتە - كە سوئىدتان دەخوارد
خوا هيچيان نادانى و پەحميان پى ناكات ، - ئىنجا بەتەوسەزە پىيان دەلن -
بچنە ئىو بەھەشتى نەترستان لەسەردەو نەخەم و خەفەت تانەھىە !!

ئەمەش گۆزەرانى تاقمى سىيەھە كە توئىزەردەوانى قورئان زووربەيان
پايان وایە لەدوايى دا بچنە ئىو بەھەشتى •

ئىنجا نۆرە گەيشتە سەرتاقمى چوارەم •

تاقمى چوارەم مسولمانانى تاوانبار : وەك پىشتىر گوتمان مسولمانان
دەكرىنە دوو دەستە لە رۆژى دوايى ئا دەستەيەكيان بى دەردى سەر دەچنە
ئىو بەھەشتى بەرىنەووە ھەر كەسە بەپىي تىكوشان و ھەول دانى خۆى
بەيەكى ديارى كراوى دەدرىتى ، دەستەى دووەميان ئەوانەن كە
تاوان و سەرىچىيەكانيان زياترن لەكردەووە پەفتارە ئىسلامىيەكانيان
دەبرىنە ئىو دۆزەخ و ھەر كەسە بەگوئىرەى كەمى و زۆرى تاوانەكانى سزا
دەدرى و دوايى پرزگارى دەيىت جا يان درەنگ يان زوو •

يُغْمَبِر (صلى الله عليه وسلم) لهو بارەووە فەرموويەتى (آندرون من
المفلس ؟ قالوا : المفلس فينا من لادرهم له ولا متاع ، فقال : ان المفلس من
أمتي من يأتي بصلاة وصيام وزكاة ، ويأتي وقد شتم هذا وقذف

هَذَا ، وَاكُلْ مَالَ هَذَا وَسَفِكْ دَمَ هَذَا ، وَضَرْبْ هَذَا ، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ ، فَإِنْ فَنَيْتَ حَسَنَاتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقْضَى مَا عَلَيْهِ أَخْذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطَرَحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طَرَحَ فِي النَّارِ (١) .

يَانِي : دەرزانن مایه پووت کئی یه ؟ گوتیان ئه ی پڼه مبهری خوای مایه پووت له نیو مه دا که سیکه مال و دارایی نیه ، گوتی : مایه پووت له ئومه تی من ئه و که سه یه که پوژی قیامه تی دیت نوژی و پوژی و زه کانی بی یه به لام جنیوی بهم داوه و بوختانی به ووه کردوه و مالی وی خواردوه و خوینی وی پرستوه و له وی داوه ، ئینجا له چاکه و خیره کانی ددریت بهم و به ههتا چاکه و خیره کانی ته واد دهن ، به لام که چاکه و خیره کانی تی یان هه لئه هیاو بهر له وهی مافه کانی له سه ر لایهن ته واد بوون ، له تاوانی وان - خاوهن مافه کان - وهرده گیرئ و فرئ ددرینه سه ر کابرای تاوانبار ئنجا به

تاوانه وه فرئ ددرینه نیو ئاگری دۆزه خ .

که واته ئه گهر یت و ئه سنان نوژی و پوژی و زه کات و ئاکاری ئه سلامانه ی نه یت ئه وه به مسولمان حسیب ناکرئ و نابئ و ابزانرئ که ئه ویش هه ر وه ک بابای مسولمانی مایه پووت (مفلس) حسابی بۆ ده گریت و دوا ی تی هه لدان و پی دادانکی زۆر یان کهم پرگاری ده یت ، نه چونه که وه ک گوترا ئه و که سه مسولمان نه بووه وه ک مسولمانانیش مامله تی له گه لدا ناکرئ . له کاتی ته فسیر کردنی ئایه نی پتجه م دا با شتر ئه م با سه ده توژی نه وه .

به ئی خوینه ری ئازیزم ئه مه یه ئه نجامی پوژی دوا یی جا له خوای گه وره ده پاریمه وه که به مان گیرئ له وانه ی له کیلگه ی ژیا نی دنیا یان دا تووی کردار و په فتاری د لگیری ئه سلامانه و خوا په رستانه ده چئن و له پوژی

(١) (مسلم) په یوا یه تی کردوه .

دوايي دا به بهر و بوومي دره ختي ئاكارو پرفتاري خوا به رستانه يان شاد ده بن و ده لين : (الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله ..)
اعراف ٤٤ سو پاس بوو خوا به ي پيمايي كردين بو ئه مه و نه گهر پيمايي نه كر دباين به ئاكام نه ده گه يشتين *

چون ده ي سه لينين كه پوژي دوايي شتيكي حه تمى و پيويسته ؟!
له دوو گه وهه رى پيشوودا پروون بووه كه ئه م ژيانه ي دنيا دواين قوناغ و تاقه ده رفته ي ژيان نه قوناغى ترو ده رفته ي تريشى به دوا دا دين ، به لى ئه م ژيانه ي ئيستانمان په رده يه كه له شانو گه رى يه كه كه دواى مردن و تيك چوونى دنيا په رده كانى ديكه شى يه كه يه كه به دوا دا ديت ، له م گه وهه ره ش دا سوو پيكت به خوا وه ده دين به ده ورى سه لم اندنى ديارده ي (قيامت) دا *

پيشه كى با بحينه خزمهت گوتارى خوا بزاين له م باره وه چ ده ليت :
١ - په روه ردگار له سوو رته ي (نحل) دا فه رموويه تى : (واقسموا بالله جهد ايمانهم لا يبعث الله من يموت بلى وعداً عليه حقاً ولكن اكثر الناس لا يعلمون ، ليبين لهم الذي يختلفون فيه وليعلم الذين كفروا انهم كانوا كابيين انما قولنا لشيء اذا اردناه ان نقول له كن فيكون ٠٠) (٣٨ ، ٣٩ ، ٤٠)
يانى : گا وره كان سوينديكى گه ووه يان به خوا خوارد كه ئه وانه ي ده مرن زيندوويان ناكاته وه ، با - چونكه - گفتى پرسته قينه ي دا وه ئه م ما زوره ي خه لكى نازانن ، زيندوويان ده كاته وه بووه ي ئه رسته ي تى يدا پاي جوئى جوئى يان هه بو بويان پروون كاته وه ، وه بووه ي گا وره كان بزانن كه له دنيا دا درويان ده كره ، هه رشتيكيش بمانه وئى پيى ده لين : (به)
ئه ويش ده بيت *

ليره دا په روه ردگار چوار به لكه ي به هتيزى هينا وه ته وه بوو بووچ كرده وه ي ئيديعاى گا وره كان كه گوايه زيندوو ناكريته وه :-

(۱) - (وعداً عليه حقاً) خوا گفتي داوه و پيوسته گفتم و پهيمانه كه ي بهرته سهر ، چونكه نهو بوخوي فرمانمان يې ده كات كه گفتم و پهيمانمان بياريزين (وأوفوا بالعهد ان العهد كان مسئولا) اسراء - ۳۶ ، پهيمانمان به جي پين چونكه لي پرسينه وه ي هديه ، جا چو شتيك به تيمه ي بلې بېكهن بو خوي پشت گوئې ده خات ؟ تايا نه گهر وا بكات وه بهر نه م تايسته ناكه وي : (أتأمرون الناس بالبر وتنسون انفسكم ؟) بقره (۴۴) • چما فرماني چا كه به خلك ده كهن و خوتان له بير ده كهن •

۲ - (ليسن لهم الذي يختلفون فيه ..) بووه ي بويان - بوسولمانه كان - پوون كاته وه نه وه ي كه تييدا ناكوكي يان هديه و پايان جوئ جوئ يه دهر باره ي • به لي زور جار ان مسولمانان ده تيو خو يان دا بوچووني جوئ جوئ يان ده بي و له سهر هينديك مهسلان پيك ناكه ون و ناكوكي يان ده كه ويته نيوه وه - هه ليه ته ناكوكي بيروپاو بوچوون له قاليكي برايانه دا - نه وه ش ده يته هو ي دروست كردني گرفت و كړي كويړه له دليان دا ، به لام له پوړي دوايي دا خوا هه مو شتيكان بو پوون ده كاته وه ، گرفت و كړي كويړه كاني دليان نامين •

۳ - (وليعلم الذين كفروا انهم كانوا كاذبين) وه بووه ي گاوره كان بزنان كه له دنيا دا درويان ده كرد - كه ده يان گوت خوا نيه و ئيسلامه تي پاست نيه و زيندوو ناكري نه وه • • • هتد - به واتايه كي تر بو وه ي گاورو لامه زه به كان به سزاي تاوانه كاتيان بگهن •

۴ - (انما قولنا لشيء اذا أردناه ان نقول كن فيكون ..) تيمه ههر كاتيك شتيكمان ويست پيمان گوت : به ده بيت •

له سي خالي پشمودا دهر كهوت كه پالنه ر (دافع) هديه بو هاتنه دي پوړي دوايي كه ده توانين بليين نهو پالنه ر به ريتي به له چه سپاندني داد گهري

«العدالة» لهم خالەش دا دەر ده کهوئى که وپرای هه بوونی پالەر بهر بهست
(مانع) یش نیه له پى هاتنه دى پوژى دوايى دا ، شىكى به لگه
نهویشمه که هه شىك پالەرى هه بى و چ بهر بهستىشى له پى دا نه بن
هاتنه دى حەتمى و فەرزە *

٢ - له سوورەتى (نبأ) دا دەفەرموئى : (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَأِ
الْعَظِيمِ ، الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ، كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ، ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ، أَلَمْ نَجْعَلِ
الْأَرْضَ مِهَادًا وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ، وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ، وَجَعَلْنَا بَيْنَكُمْ سَبَاطًا ،
وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ، وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ، وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ، وَجَعَلْنَا
سَرَاجًا وَهَّاجًا ، وَانزَلْنَا مِنَ الْمَعْصِرَاتِ ، مَاءً ثَجَّاجًا ، لَنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ،
وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا - ان يوم الفصل كان ميقانا) نبأ *

يانى : له چ پرسيار له يه كتر ده كه ن ، له كارساتى گه و ره (قيامهت) ،
كه تى دا جوئى جوئى ، باوازيئن دوايى ده زانن ، - كوپه - باوازيئن
دوايى ده زانن ! ئايا زهوى مان نه كرده به لانت ؟ وه شاخه كانمان نه كرده
به گولخ ، وه له تىرو مئيان نه مان خولقاندوون ؟ وه نوستن تانمان نه كروته
هوى سانه وه ؟ وه شهو گارمان نه كرده تبه پوشاك ؟ وه پوژ گارمان
نه كرده تبه تافى كارو كاسبى ؟ وه حهوت - ئاسمانى - پتهومان له
سهرووتانه وه دروست نه كرده وون ؟ وه چرايه كسى فره تيشك ده رمان
نه هيناوته دى ؟ وه له هه وه متور به بووه (گوشراوه) كان ئاوى زوړو
به پيژنه مان نه ناردوته خواري ؟ تاوه كو دانه وئله و پووه كو باغى چرو پى
پى پروئين ؟ ... بهراستى پوژى ليك هه لاوئردنئى - چاك و خه رايان -
كاتيكى ديارى كراوى ههيه *

ئىستا كه كاله پرووشىنىكى ماناي ئهم ئايه تانه مان كرد با جاريكى دى
ئهما به ووردى تىيان بفكرين :

خوای مەزن لە پێنج ئایەتی هەوێدا داوای ئەوێ بە سەر سوپمانەو
 پرسبیری لەو شتە کرد کە گاوردەکان دەتوێ خوێاندا قسەو باسی لێ دەکەن
 کە بریتی یە لە کارەساتی گەورە (قیامت) و خستە پوو کە بۆچوونی جوئی
 جوئی یان هەبە لە ئاقاری داو ، ئینجا دوو جار لە سەر یەک هەپەشە لێ کردن و
 بێی پراگەیاندن کە لە داوایی دا هەموو شتێکیان بۆ دەردە کەوێ ، بە لێ داوای
 ئەوانە یە کە سەر وازی لە مەسەلە کە هێناو چۆ تۆ مەسەلە یە کێ دیکەو کە
 بە پڕوالت چ خزمایەتی لە گەڵ ئەوێ پێشووی دا نین ئەمما لە پراستی دا
 وانی یەو ئەو باسە ی کە یازدە ئایەتی داوایی بۆ تەرخان کردووە هەر هەمان
 مەسەلە یە کە پێنج ئایەتی هەوێدا لێی دەدوین • پەنگە پرسی چۆن ؟!

ئەگەر دەتوێ بزانی گۆی بگرە : پەروردگاری مەزن داوای ئەوێ
 هەلۆیستی بێ پروایانی خستە پوو سەبارەت بە پۆزی داوایی و دەری خست
 تا چ پاددە یە کە چێرە گرتوو و لا ملن وای بە باش زانی دەستی ئەوان
 بێ پروایان بگرێ و نەختیک بەتو بپێک لە تابلۆ دلبزوتنەکانی بوونەوێردا
 بیان گیرێ ، بەشکم خوا بکا تۆزێک سەر لە قەتێکی خوێان پێنە دەری و
 نەختیک سەر بڵند کەن و ئاسۆی باو زەینیان خۆی لێک وە کشێ و بەشکم
 ئەوە خوا یە لە کەری شەیتانی پێنە خواری و شتیک بەشتیک بکەن •

بە لێ خوای مەزن دەیهوێ بە گاوردەکان بلیت - هەلبەتە بە بێی
 بۆچوونی مە - کە گومان کردنتان لە مەسەلە ی ژیا نەوێدا شتێکی نا ئاقوول و بێ
 جێ یە چونکە سەیری هەر کام لە دیاردە سەروشتی یەکانی بوونەوێردا بکەن
 بێجگە لە وردە کاری و پێک و پێکی و کارامەیی چیدی بەدی ناکەن ، جا
 کە یفی خۆتانه ، سەیری ئەوێ دەکەن سەیری شاخەکان دەکەن ،
 لە دیاردە ی تێرو مێ یەتی ورد دەبنەوێ ، دێقەت لە دیاردە ی نوستن دەگرن ،
 دەشەو گارەوێ پادەمین ، لە پۆژگار دەفکرن ، ئاسمانەکان دەکەنە جێی
 سەرنج ، لە دیمەنی هەورو باران بارین ورد دەبنەوێ ، لە ئاقار خۆردا

هه لوسته ده كهن ، يان له ناقار دانه وېله و پرووه كو باغو و باغات دا ***
 له هر كام له مانه دا بېجگه له ورده كاري و ده ست پړه نكيني و كار به جې بي چيدى
 به چاو نابېن ، جا باشه هديران مادام بوونه ودرى خودا سر له بهرى
 پړك و پېكى و ورده كاري و شاره زايى تېدا پړه نك دانه ووه چوڼ ده بې ژياى
 ئېسانه كان كه به شېكن له م بوونه ودره ناپړك و پړك و بې سهره و بهر
 بېت ؟!

چوڼ ده بې نه وانه لې ژيانان دا سهرگه رمى چا كه كردن و خزمه ت
 كردن بوون به خواو خه لك و لك نه وانه كو تايى به ژيانان بې كه به
 به راوه ژووى وانه و ژياون و دايم و دردم دليان پر بوه له فېل و ته له كو
 جامبازى به رامبه به خه لك و نه ودى به خه و نېش نه يان ديوه چا كه و خزمه ت
 بوه ؟! تاخر چ خوا به دراره نه و مسو لمانانه لې پيناوى پازى كردنى خودا و
 ياراستى به رژه و وندى مېلله دا له گمل نه فس و ناره ژووه كانى خو يان دا
 به درده و ام سهرگه رمى كېشه و ملانه گر تن و د بهرېك پاجوون بوون و لك
 نه وانه حېسابيان بوبكرې كه نه فس و ناره ژووه كانيان و لك گورگى هار
 به ره له دا كرده و چيان بې خو ش بوو بېت كرده بېتان و بې دلي به خو يان
 نه كرده بې و گوئ يان نه دايته فهرمانى خواو پېغه مېرو به رژه و وندى خه لك و
 بنچينه پره وشت و نه خلاقي به به رژه كان ؟!

كه واته هر و لك چوڼ له بوونه ودره ناپړك و پېكى و بې سهره و بهردي
 نابېرې نايى و مهاله لې ژيانى ئېسانېش دا بېرې ، له هموانېش پروونه
 كه ژيانى ئېسان ناپړك و پېكى تېدايه له دنيا دا چونكه و لك گوتمان پره و
 سپى و چاك و خه راپ و لك يه ك دمرن و كوچ و كوچبار تېك ده تېن ، مادام
 وايه پيوسته قوناغېكى تر هه بېت لې ژيانى ئېسان دا كه نه م نانه واوى بهى تېدا

پر بکریته وه و دادگه ری تیدا بچه سپی و چاکان (خوابه رستان) به یادانی
 چاکی یان و به دان (دوورله خویان) به سزای خرابی خویان بگهن *
 هه بویهش یه کسه ر دوا به دوا ی خسته پرووی نه و یازده تابلویه
 نه کتییی سروشت دده رموی : (ان یوم الفصل کان میقاتا) به پامستی پوژی
 لیک هه لاوردنئی (چاکو خه رایان) کاتیکی دیاری کراوی هه یه *
 ئیستا که له باغی والای قورئان هم دوو گوله مان بچی و کردمانه
 به لکه بو سه لماندنئی پامستی به تی زیندوو بوونه وه با سه یرئکی باخچه ی
 ژیریش بکه ین و بزاین له ویش شتیکمان ده سگیر نابیت !

خوینه ری به پیز ژیری و ویردانت بکه به دادگه رو قی فکره :
 ئایا ماقووله نه و هه مو په حمهت و سۆزو به خشنده یی به ی که خوا
 هه یه تی هه هینده ی لی هه لوه ری که له ژیانی دنیا ده بیریت ؟!
 ئیمه که ده لئین سیفه ته کانی خودا سنووریان نیه و ژیری ناتوانی
 سنووریکیان بو دانت ، بو وینه سیفه تی به خشنده یی و به زده یی ، ده گونجی
 بلئین ژیان ته نیا هم ژیا نه یه و هه چی تر ؟!

نه ده زانی بوچی ؟ چونکه مادام خودا خاوه نی سۆزو به زده یی و تواناو
 ده سه لاتیکی بی سنوور بیت غه یری خوشی هه موی جه و جی ی بن ، ده بی
 نه و نازو نهمه تانه ی به غه یری خوی ده یان به خشی دیسان بی سنوور بن ،
 چونکه نه گه ر وانه بیت - پاکی بووی - ناچارین بلئین : یان دل په قی و بی
 سۆزی پیشان داوه ، یان پرزدی !! شکی تیدا نیسه هه ر کامیکشیمان بلئی
 له په روه ردگاری مه زن ناوه شته وه *

که واته ده بی له دوا ی هم ژیا نه ژیا نیکی تریش هه بیت که دابارین و
 هه لپزانی سۆزو به زده یی و نهمه ته کانی خودای تیدا به رده وام ده بیت ،
 چونکه ژیا نی دنیا ناگونجی بلئین خوا هه مو په حمهت و سۆزو میهره بانی
 خوی تیدا په کارخستوه ، به ته غیریکمی دی په حمهت و میهره بانی خودا هه ر

هيندهى لى چاوه پروا ناكړى كه لهم زياندها دېته بهر چاوانو پيوسته
زيانكي ترېش هېت نه ونده نازو نېعه تهى تېدا بن كه له رحمت و
به خشنده يې خوا بو شته وه ، پغه مېهرى خو شهويستېش لهم باره وه
فهرمو ويه تې : (ان الله تعالى خلق يوم خلق السموات والارض مئة رحمة ،
كل رحمة طباق ما بين السماء والارض ، فجعل منها في الارض رحمة فيها
نعطف الوالدة على ولدها والوحش والطير بعضها على بعض ، فاذا كان يوم
القيامة اكملها بهذه الرحمة) (۱) .

يانى : خواى بهر ز لهو دمه ي دا كه بوونه وهري خولقاند سهد
به زه ي شي هتايه دى ، ههريه كيكيان پر به پري تېوان ناسمان و زه وي به ،
لهو سده يه كيكيانى له سر زه وي دانا ، به ويان دايك به زه يي
به كور به كه ي دا دېته وه جانده وهرو په پوره سوژ به رامبهريه كتر دهنوښن ،
كاتيك قيامت هات ههريه سده ي ده خاته كار .

جا خوايه بمان گيري له وانه ي چ له دنياو چ له دواړو ژدا پشكيان
له زور به ي به زه يي و سوژت ده كه وي .

خوښه ري نازېزم نه مه بهر چايي يه كه بوو سه بارهت به سه ماندينى راستيه تې
پوژى دوايي هيوادارم بايي قه ناعهت يې هېتانو په واندنه وه تهم و مړى
شك و گومانانې كړ دېت .

★ گه وههري چوارهم :

« تاوو ته سېرى پروا بوون به پاشه پوژ له ژيانى نېسان دا ، ده توانين
له چنه د خاتك دا كاريگه ريه تې پروا به پاشه پوژ بوون بخهينه پروو :
يه كه م : پهيدا بوونى ټوخزن و نارامى له دل دا : نېسانيك پرواى به
زيندوو بوونه وه دواړو ژ نه بېت ، ناتوانى ههست به نارامى و ټوخزن بكات

(۱) - (مسلم) پړوايه تې كړدوه .

لەدەل و دەروونی دا ، چونکە دیاردەى مردن لانی کەم ھەر بەچەند پۆزیک
 کەرەتیک وەك دپوہ زمەیکە سواری سینگى دەبی و دەستەو یەخەى دەبی و
 خوتخوتەى میشکی دەدات و بیى دەلیت : وامەزانە لەبەر دەستانم قوتار
 دەبی ، دەم بۆ دەمی پتر لەمن وەنیزیک دەکەوی و تاو بۆتاوی شەقاریک
 بەرەو گۆپی تاریک و ترووک دەنیى و ئەگەر چەنک بگەینە کەشکەشانی
 فەلەک پۆزیک ھەر دیت گیانت لی دەستیم دەعەرزیت دپخم و سەربازە
 چالاکەکانم لەمارو میروو و مشک و کرم و دووشک و ... ھتد لەجەستەى
 تەپو نازەت بەر دەبن و ھەر پچکەى بۆ لایەکی دەبن و پەرم پەرم دەبی !!
 بەلی دیاردەى مردن بۆ ئینسانی بی بپروا و لامەزەب جەزەبەو
 سزایەکی دەروونی زۆر سامناکەو ژین لەئادەمى تال دەکات
 چونکە بە پاستى شتیکى ناخۆشە ئینسان تەنیا ئەوەندە زیانەى سەر
 زەوى بژیەت و نەتوانی دەققەیکە لی زیاد کات و ھەرکاتیک مردن ھات
 تیکەوہ بپچرئ و بچیتە بن گلی و ئیدی جاریکى دی ھەرگیزا و ھەرگیز
 چاوی گەشی بەزیان ھەل نەھتی !

بەلام بابای خاوەن بپروا ئیمان بەگۆیرەى پێژەى پتەوی بپرواکەى
 ترس و سامى مردنی لەکن کەم دەبیت، تەنانت بپرواداری پاستەقینە لەوہى
 وەولای کەوی کە لەمردنی ناترسیت بگرە زۆریشی کەیف بی دئ و بە
 زەردەخەنەوہ باوەشى بۆ دەگریتەوہ وەك میوانیکى لەدوورپا ھاتوو و
 ئازیز بەخیر ھاتنی لی دەکا . (۱)

(۱) محمد اقبال لەوبارەوہ فەرموویەتى :

نشانە مرد مۆمن باتوگویم

کە چون مرگش رسید خندان بمیرد

واتە : نیشانەى پیاوی بپروادارت پێ بلیم : ئەو کەسەیکە کە کاتی

مردنی ھات بە پیکەینەوہ بمیرئ .

ئاخر پروادارنىڭ بزانىت زىيانى دىيانى لەئافار زىيانى بەھەشتىدا
 ۋەك گرتووخانە ۋايە (الدنيا سجن المؤمن) چۆن ۋ بۆ دەبىي بە مردنى
 قەلس و ناسەرسەنگ بىت ؟! ئەرئى بابم كېھەتان دىتوۋىيەتى قوتابى
 زىرەك ۋ پەنجەدەر لەۋەختى تەۋاۋ كەردنى تاقى كەردنەۋەدا مائەمى ۋ دلتەنگى
 دايگرتى ؟! ئەمما قوتابى تەمبەل ۋ تەۋەزەل ۋ سەئى نەكەر ئەشەدومبىلا
 زۆر جىي خۆيەتى كە لەكۆتايى تاقى كەردنەۋەدا نىۋچاۋانى تىك نىۋ
 عەرزى بەچاۋان نەبىنى ۋ لەداخ ۋ خەفەتان ناننى پىي تەخورى ۋ خەۋى لى
 نەكەۋى ، دەۋەللا قوتابى زىرەك باباى مەسۇلمان ۋ پروادارە قوتابى
 تەمبەل ۋ بلىش باباى پىي پرواۋ بىي دىنە •

لېرەدا قولە نەزىلەيەكم ھاتەۋە ياد كە نازانم لە چ كىيىكدا
 خويندوۋمەتەۋە : دەگىر نەۋە كاتىك خۋاى بەبەزەبى ۋ كاربەجى ۋىستى
 گىيانى ئىبراھىم پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بكىشى فرىشتەى تەرخان
 كراۋى نارد بۆ ئەۋ مەبەستە كە (عزرائيل) ە (عليه السلام) پاش
 ئەۋەى ئىبراھىم لە مەبەستى ھاتى (عزرائيل) ھالى بو پىي گوت : بە
 پەرۋەردگارم بلى : چ خۆشەۋىستىكت دىتوۋە گىيانى خۆشەۋىستەكەى
 بكىشى ، دۋاى ئەۋەى (عزرائيل) قسەكەى ئىبراھىمى گەياند بە خۋاى
 زانا - ھەلبەتە خۋاى گەۋرە پىش ئەۋەى ئىبراھىمىش قسە بىكات زانىۋىيەتى
 چى لە دل داىە - ، خۋاى بالادەست ۋ مېرەبان فەرمۋى : پىي بلى
 ئەدى ئەى ئىبراھىم ^(۱) تۆ چ خۆشەۋىستىكت دىۋە ھەز بە چۈۋنە لاي
 خۆشەۋىستەكەى نەكات ؟! ھەلبەتە ئىبراھىم (صلى الله عليه وسلم)
 قسەى نەماۋ عزرائيل ئەۋفەرمانەى پىي سىپىرا بو بەجىي ھىئا •

(۱) ھەزرەتى ئىبراھىم پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە (خىل
 الله) خۆشەۋىستى خودا ناۋبانگى دەركردۋە •

بە ئۆيى بە پراستى پەرۋەرۋىگەر پراست دەكات كەسنىڭ خۇاى گەۋرەى
خۇش بوئۇ پەرزى خاۋىن بىۋى پراۋى بە بەھەشت ھەيىت و خۇى
بۇ ئامادە كەردىت مردن و كۆچ كەردنى لە كن دەيىتە شىكى ئاسايى و وەك
گەشتىكى خۇشى لە قەلەم دەدات ♦

لېرەدا وەلام دانەۋەى پىرسىارىك بە پىۋىست دەزانم كە پەنگە
خوتخوتەى زۆر دلان بدات : باشە ئەگەر واىە پۇچى ئىنساى مسولمان
بە زووترىن كات خۇى ناكوزى يان لانى كەم خۇى بەكوشت نادات
بەشكەم زووتر بېچىتە نۆ زىيانىكى خۇشترەۋە ؟ ♦

دەلىن : مەۋفى مسولمان نىعمەتى زىان و تەمەن بە گرانباىى ترين
نىعمەتى خودا دەزانى و زىيانى دىبابە كىلگەى دواپۇز دادەنى ، كەۋاتە
فەپزە لەسەرى بە بىۋى تواناى ئەۋ نىعمەتە پەرزى و لەۋ كىلگەىدەشتا
بېچىتى چۈنكە پەرۋەردگار فەرموۋىتەى : (ثم لتسألن يومئذ عن النعيم)
التكاثر - ۸ - دواىى لەقىمەتى پىرسىارتان لى دە كرى دەربارەى
نىعمەتەكان ♦ مادام واپى كەسنىڭ بە خرتوخۇپراىى گەۋرە ترين نىعمەتى
خودا زايەكاۋ بە فېرۇ بدات سەربارەى ئەۋەى كە شىكى بى ئاقلاىەى
كەردە خۋاشى لە خۇى زىز كەردەۋ دەسەرىشى يەۋە ناچىت ♦

ئەۋە لە سەرىكەۋە لەسەرىكى تىشەۋە ، خۇ ئىنسانى مسولمان وەك
باباى بى دىن و لامەزەب خۇپرى و بەرھەلداۋ بى بەندە بار نىە ھەرچى
ئارەزوۋى كەرد بىكات ، نا چۈنكە مسولمان بەندەى خۋاىەۋ پەيمانى
لەگەل خۋاۋ پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) بەستۈە كە بە فەرمان و
دەستۈۋرە كانىانەۋە پابەندىت ، دە يەكەل لە ياساكانى خۋاۋ پىغەمبەر
(صلى الله عليه وسلم) ئەۋەىە كە ئىنسان بۇ خۇى خۇى لە نۆ نەبات ،
ۋە بە فېرۇ بى ھوۋدە خۇى لە قىس نەدات : (ولا تقتلوا انفسكم ان الله

كان بكم رحيمًا •) نساء - ٢٩، خوتان مهكوزن خوا له گهلان به بهزه يي به •
(ولانلقوا بأيديكم الى التهلكة -) بقرة (١٩٥) به دهستی خوتان خو
مهفوتين •

به لئ مسولمان هه مو شتيكي بو ديارى كراوه بو پوون كراوه ته وه
كه له چ كاتيک دا بو هه به له پناوى خوا دا خو به كوشت داو له
چ كاتيک دا خو به كوشت دان له پئى ئيسلام دا فمپزه و ... هتد •

بوخته قسان نه وه به كه بپروا بوون به دواپوژ وزه و هيزيكي بئ
بايان له دهرووني ئاده مي دا دپه خستينى و دلى پر ده كات له تيشكى هيو او
ئاوات و بپروا به خو بووي و مهردى و پساو تى و ئازايه تى و ...
هتدو هه وري پدهش و دزيوى ترس و له رزو ئاوميدى و بئ هيوايى له سه
شارى دلى ئاوه داني به يادى خوا و دواپوژيكي خوش و پر له شادى و
به خته و هري دپه و ئينه وه •

دووم : بپروا به دواپوژ بوون ئاورو مه شخه لى شوپشى
ئازاد بخوازانه به دزى هه رچه شه زولم و زور و بئ دادى و مل هورپى و
ديكتاتورى به كه ده زانن بو ؟ ! •

چونكه ميلله تيك ئيمانى هه يت به وه كه ئهم ژيانى دنيا شوپنى
تيدا تافى كران وه به و شانوى تيدا نواندنى شانۆگه رى ژيانى ئينسانه كانه و
بو وه نه په خستراوه هه تا هه تايه به رقه رار بئ و دواى به سه ر چوونى
كاتى ديارى كراو (اجل مسمى) ته خته و مه خته و په رده و كورسى و كه ل و
په له كاتى ترى ئهم شانۆيه تيكرا تيكه وه ده پچرين و هه لده گيرين و
سه رله نوئ شانۆيه كى تران بئ دروست ده كرى ، به لئ ئينسانيك يان
ميلله تيك برواى وايت ته سته مه مه ودا به چ زالم و طاغوتان بدات خويان
له سه ر بكاته نوو نيوو به دلخوازى خو بيا نازوئ ، نه ته وه و گه ليك به
پاستى بپروا به دوا پوژيان له دل دا چه سپايت و بزنان كه (ما الدنيا فى

الآخرة الا مثل مايجعل احدكم اصبعه فى اليم فلينظر به يرجع (١)!

واته : دنيا له چاو (بههشت) دواپوژدا وەك ئەو وایه یه کیكتان قامکی بخاته نیو دەریا دەبا سهیری کات ئەندازەى ئەو ئاوەى به په نجه یه وه هاتوه چهنده له چاو ئاوى دەریا • (ژيانى دنياش له چاو بههشتى ئاوايه) ، ميلله تیک ئەو به بزانیت چوون له پتاوى چوار پارو ه نانی چهورو نهروم و سى شهو جیگای خوښ و گهرم خوین پوو زهردو شهرمه زاری لای خوا ده کهنو ئەستۆ بۆ زۆردارو فیرعه و نان که چ ده کهنو ژيانى بههشتى له قیس خو ده دهن !!؟

ئەمما ئینسانیک یان میلله تیک پى وایى که ئەم ژيانەى دنيا تاقه دەرڤته هه لکه وتوه و قهت جاریکى دى وای بۆ پى ناکه ویت و پى دى دەرینى ناکه وى ، پى وایى گه لیک گه لیک جى خویه تى که به هه رنجیک بوو به هه رجۆرئیک بوو چه نگیان له م ژيانه که مه قایم کردوه و نه یان هیشته به خو پرايى پروات و له ده ستیان بچى •

جا ، شکى تدا نه که واقیعى ژيانى • ئەم جۆره ئینسان و میلله تانه هه ر ئاوا بوو مه گه ر چۆنه کایى دنا پووى نه داوه له سه ر زولم و زۆرى و بى دادى چه وساندنه وه و ده ده نگ هاتین و خو یان فیدا کردیت •

بەلێ هه ر گه ل و نه ته وه یه ک پروا به قیامهت و زیندو بوونه وهى له نودا نه بوو وەك زه وى یه کى شۆرە گ و سوپرو بى تام هه چ جۆره دره ختیکی په وشت به رزی و پیاو ه تی و فیدا کارى و خزمهت کردن و ... هتدی تدا نا پو وى چونکه ئەم خه سلته مه عه وى یه به رزانه گو ژا لک نین له سه ر زبلی پروین و زه مینه یه کى پا ک و پر تام و چیریان گه ره که ، ئەویش پروا به خوا بوون و پروا به دواپوژو هه ست کردنه به به رپر سیارى •

(١) « مسلم » پیاو یه تی کردوه •

گهل خوټ بهخت که له پښی پراسستی گهل و میللهت دا بڼ ووی خوا
لټ پازی بی و هیچ بهمهم هم زیانه شته و مه به که له دست ده چی
چونکه خوی بالادست و به به زه بی به هشتیکی پازاندوته و بڼ نه وانه ی
له قسه و فرمانی درناجن هینده ی ناسمان و زوی به رینه و زبانی دنیا
له چاو وی وهك دلوپه تاوڼك وایه له ناکار زه ریایه كدا *

که واته نسلام هر له و دهمی دا که داوی شتک له نینسان ده کات
بریکار (بدل) یکیشی له جی دا دداتی که هزاران جار چتره له ووی
ده به خشی که واته خوا گوته نی نینسان سه و دایه کی له گهل دا ده کری فره
قازانج ده کات (ان الله اشتری من المؤمنین انفسهم واموالهم بان لهم
الجنة) توبه - ۱۱۱ - خوا مال و نفسی له پرواداران کری و ده به هشتیان
دداتی *

لیره دا نسلامه تی پاست وهك شه و بابایه ی کردوه که دیه وی له
بازاری شتک بکړی و که ده چته کن کابرای دوکاندارو مامله تی له گهل دا
ده کات بهرله ووی شته کری او ده کی لی وهرگری هغه که ی دداتی ، نه ما
شه و پیچکه و بیردو زانه ی که دیه ووی نینسان هه لټن بڼ خو بهخت کردن و
خزمهت و فیداکاری بی ناماده کردنی زه مینه و پالنه ریکی گونجاوو پاست
وهك شه که سانه م دینه به ریکا که دیه ووی بچنه بازاری شمه کی بکړن
نه ما حه شیای خویان ده باخه لی دا نه که دوی له بهرام به ردا بی دهن به
بابای شمه ك فروش !! شکی تیدا نه که به ددستی خالی ده گه پینه ووه
کس نالی له کوئی پاهاتوون !!

پیره میردی شاعیریش په حمه تی خوی لی بی زور پاستی کوتوه :
پاوت نارد بڼ نیش قووه تی به ری
سه عات قورمیشی نه که ی ناگه پښی

سئ يه م : گرنګى و پروا به دواړوژ بوون له پښکوه به سترانى
کومه لګاو پاراستى به ژده ونډى يه کاني دا :

نایا تهو خه لکھى له کومه لګايه کدا ده زيات که نه دنامه کاني پروايان
به زیندوو بوونه وه و سزاو پاداش و بهرپرسيارى نيدو له سهر په وشت و
ناکارى پرواداران به بارنه هيتراون و فرچکيان به خوشى و لږه تى زيانى
به هه شت و سام و هه بيه تى نيو دوزه خوه نه گرتوه چ شتيک بهرگرى يان
لئ ده کات که به کارى به دو ناپوه و ههستن *

نایا ميلله تیک پروای به سزاو جه زړه بهى ناورى جه هه ندم نه بئ و
به هه ويای نازو نيمه ته کاني به هه شتي نه بئ چ شتيک بهر هه لستى ده کات
له تاوان و سهر پيچى و زيان به خه لک گه ياندن ؟!

نایا ميلله تیک هه ست به چاوه ديږى خوا نه کات و پيى واپي وه
پاتالکي بيى صاحب خو پري کراوه و بهر هه لدای وه لاني کراوه و پي شمه
له سهر دامالراوه ، هه ر کام له نه دنامه کاني چ شتيک پيى لئ ده گري
که بکه وپته دووى نه فس و ناره زووه کاني و پيچگه له بهر ژده ونډى يه
شه خسي يه کاني خوى هيچ شتيکى دى به يردا نه يهت ؟! *

په نګه به غزه که سيني ساده زهين و پي نه زموون پيژن : چوڼ چ
شتيک بهرگرى لئ ده کات ؟! قانونى سزادان !! به لام پيوسته له وه لامى
تهم قسه ساده يه دا بگو ترئ :

۱ - قانونى سزادان نه ده ستى وه هه موو جي يان پاده گات وه نه
توانای به سهر هه موو که سدا پاده شكي ، به لکو وه گوتراوه : ياساو
ده ستووره کان وه ته ونى جالجالوو که وان نه وان هى وه ميش و مه گزو
ميشووله و په پوله هيدى و مهندو هيواشن ده يان گري و نه وان هس که وه
زده و والهو زه نګه سووره ورياو بي عارو به هه ليمن قوتاريان ده پت *

۲ - ئەگەر گرىمان قانۇنەكان تۈانيان ھەموو مىللەت بىخەنە ژۇر
پكىفنى خۇيانەوۋە خۇ ناتۈانس ئەوانەى كەئەوانيان دانائوۋە بىانخەنە بەر
تەوژمى خۇيانەوۋە ، نەخىر دەسەلات و تەوژمى قانۇن و دەستۈرەكان
بە تەننى وا لە ھەموو خەلكى بكات كە پابەندىن بە پۇژىمى ولانەوۋە
شىرازەى كۆمەلگا نەپچرىن ، چونكە ئىنسان ھەر ھىندە لە دەستۈر و
قانۇنان دەپەوتەوۋە لىيان دەترسىت كە مەترسى سزا درانى لەبەر بى و
بە كوردى چاوى لە قەمچى و كوتەك بىت بەلام ئاخىر ھەموو دەمى ئەو
كوتەكە لە كۆى بو ھەتا باباى تاوانبارى بى چاوترسىن بكرى و بىى لە
خەراپەكارى وەپەوتىرى !!؟

بەلام كە ئىمان و پروا ھەبو ئىنسان مەگەر چۆنەكاى دەنا خەوجىى
بە قانۇن و سزادان ناكات چونكە ئەو ئىمان و پرواىەكەى بە سەرىدەوۋە
چاودىرەو نايەلى بى خوار دائىت كە ئاگادارى دەكاتەوۋە ، لە مېرووى
ئىسلامىش دا ئەوئەندەمان نمۇنە ھەيە لەم بارەوۋە كە لە ژمىرە نايەن بەلام
كورد گوتەنى : (لويچىك نمۇنەى تەغارىكە) ئىمەش يەكىك لەو
پروداوانە بە نمۇنە دىنەوۋە :

شەوئىكى عومەرى كوپى خەتتاب خەلىفەى مسولمانان - خواى لى
پازى بى - بە كۆلانەكانى شارى مەدىنەدا دەگەپا بۇ وەى بزانى ھەست و
خوستى نىو شار چىە لەيەكىك لە مائەكان دا گۆى لەم وتووئزە بوو :

دايك : دەھەستە كىچم بىچۆ نەختىك ئاوى بىكە نىو شىرەكەوۋە با زۆر
بى • كىچ : ئاخىر داىە عومەر (گەورەى مسولمانان) نەھى كردوۋە لەوۋ •

دايك : دەپروۋ كىچم پروۋ خۇ عومەر ئاگای لى نىە •

كىچ : جا خۇ داىە ئەگەر عومەر ئاگای لى نىە خواى عومەر ئاگای
لى نىە !! •

به لئی له کۆمه لگای ئیسلامی دا لهو دهمه دا که دهستی قانون چیدی
 بر ناکا دهستی پروا ئیمان دیته کایه وه ترس و حهز مهت له دلی ئیسان دا
 ده په خستنی و نایه لئی شیرازه ی کۆمه ل بپچرینی ، نه ماما له کۆمه لگای
 کوفردا نهو دهسته نه .

نهو له سه ریکه وه ، له سه ریکی دیشه وه له کۆمه لگای ئیسلامی دا
 هه رکام له نه دامانی کۆمه لگا خوا خوایه تی ئیشیکی خیری بو هه لکه وئ
 که هینانه دی سوودو به رژه وه ندی به کی خه لکی تیدا بیت به شکم به هو ی
 نه وه وه پاداشیکی بو بنوسری تا ته رازووی خیرانی بی گران بیت
 له پۆزی دوا یی دا ، که پۆزیکه کهس ده فریا کهس نایه و مندالی
 شیره خۆره له حه زمه تان سه ری سپی ده بی و ئیسانی ئازاو به جه رگ له خۆ
 ده چی .

به لئی کۆمه لگای ئیسلامی ده زانن که پیغمبه ر (صلی الله علیه وسلم)
 فهرموویه تی : (اتقوا النار ولو بشق تمرة) ^(۱) خۆتان له سزای خوا
 پیا ریزن نه گه ر به له تکه ده نکه خورمایه کیش بی !! که واته هه ر خوا
 خوا یانه ئیشیکی چاکیان بو هه لکه وئ تا هه للی که نه سه ری و به ئومیدی
 خزمهت کردن به خه لک و پازی کردنی خوا چی به چی ی کهن .

نه ماما نهو جۆره پالنه ره له کۆمه لگای بی دین و بی پروادا به دی
 ناکری و له سۆنگه ی نه وه شه وه له باتی کۆمه لگایه کی خیر خواو کومه ل
 دۆست و خوا به رست کۆمه لگایه کی شه پخواو خه لک نه ویست و خۆ به رست
 به چاو ده نگۆین .

خۆ به ری ئازیزم : نه مه کورته یه ک بوو له ته فسیری ئایه تی چواره می
 نه م سووپه ته مه زنه ، نه ماما ناببی وایزانی که لئهم بو له سه ر هه تیوان

(۱) بخاری و مسلم پیاوایه تیان کردوه .

هه لداویه ووه هیچ نه ماوه بیلیم دهر باره ی ئهم ئایه ته پیرۆزه پر پیت و
پیزه ، ئیستاش نۆره ی ئایه تی پینجه مینه •

ته فسیری ئایه تی پینجه م

« ایاک نعبد وایاک نستعین » بهس تو دهرستین و ههر له توش
یارمه تی ده خوازین •

مانای وشه کان

ایاک : بهس تو ، لیره دا وشه ی (ایاک) بهر کار (مفعول) و پیش
کارو کاراکه ی که وتوه •

نعبد : دهرستین ، لیره دا (نعبد) که کارو کارا (فعل و فاعل) یه
که وتوته دوا ی بهر کاره که یه ووه ، ئهم شیوازه ش کاتیک به کاردینری له
زمانی عاره بی دا که بابای قسه بیتر بهوئ کاره که ، یان وه سفه که له
بهر کاره که دا کورت کاته ووه به ووه ئایه تی کات • که وانه لیره دا دهرستن
(عبادة) که کورت کرا ووه ته ووه له دوئیراو (مخاطب) دا که بهر ووه رد گاری
مه زنه •

ئیستاش نۆره ی دهرهینانی بریک له گه وه هره گرانابی به کانی
دهریای بی پایانی ئهم ئایه ته پر پیت و پیزه یه :

★ گه وه هری یه که م :

خوا به رستی (عبادة) یانی چی و به کئی ده گوئری خوا به رست (عابد) ؟!
(راغب الاصفهانی) له مانای (عبادة) دا ده ئی : (العبودية : اظهار
التذلل ، والعبادة ابلغ منه لانه غاية التذلل ولا يستحقها الا من له
غاية الاقصال وهو الله تعالى ولهذا قال (الا تعبدوا الا اياه) •

يانی : بهندایه تی واته : پيشان دانی گهردن کهچی ، بهلام
خواهبرستی (عبادۃ) له بهندایه تی پر مانتره چونکه (عبادۃ) شهوپری
گهردين کهچی یه و شهوش کهس شایانی نیه شه و نه بی که شهوپری چاکه و
منه تی هیه - بهسهرمانه وه - که خوای بی هاوتایه ، جا بویهش
فهرموویه تی (بیجگه له وی کهس مهپرستن) .

هروه ها ده لیت : (والناس في هذا ضربان) عبد لله مخلصا وهو
المقصود بقوله : (ان عبادى ليس لك عليهم سلطان) ، وعبد الدنيا
واعراضها ... وایاه قصد النبي (صلى الله عليه وسلم) بقوله : (تعيس
عبدالدرهم ، تعيس عبدالدينار) وعلى هذا النحو يصح ان يقال : ليس كل
انسان عبدا لله فان العبد بهذا المعنى بمعنى العابد ...) .

واته : خه لك له بهندایه تی دا دوو جورن ، هه یانه بهته تی بهنده ی
خواه له لم ئایه تهش دا شه جوره (بهنده) یه مه بهست بوه : (ان عبادى
ليس لك عليهم سلطان) بهنده کانی من تو دهسه لاتت بهسهردا ناشکین .
ههشیانه بهنده ی دنیاو شته کانیه تی ... پیغه بهریش (صلى الله عليه وسلم)
شه جوره ی مه بهست بوه که فهرموویه تی : (نه گبه تی و بی خیری بو
بهنده ی دره ، نه گبه تی و بی خیری بو بهنده ی دینار) بهم پی یه پرسته
بگوتری : هه مو ئیسانیک بهنده ی خوا نیه ، چونکه بهنده بهم مانایه واته
گهردن کهچی و پرستار^(۱) . (کهواته ئیسان چی خوش بوئ و گهردن
کهچی بو بکات شه و شته ی پرستوه و بهخوای خوئی حسیب کردوه .)
ویسان (راغب) ده لیت :

(ويقال طريق معبد اى مذلل بالوطء ، وبغير معبد اى مذلل بالقطران
وعبدت فلانا اذا ذللته واذا اتخذته عبدا قال تعالى (ان عبدت بني اسرائيل)

(۱) شهوه ی ئوان دوو کهوانه که بو خوم نووسیومه .

واته : وه ده گوتري پي به کي (معبد) واته گهردن که چ و خوش کراو به هوئ پيدا پوښتن ، وه خوشتریکي (معبد) ياني مل پي که چ کراو ژيژ ده ست کراو به قه تران^(۲) ، وه ده لئي (عبت فلانا) نه گهر ملت پي که چ کردبي و بارت هتيايي يان کردبيت به کويله (عبت) خواي گه وره فرمو ويه تي : (ان عبت بني اسرائيل) ياني (بني اسرائيل) ت کردوه به ژيژ ده ستو فرمانبري خوټ - نه ي فیرعه ون - *

ماموستاي خوا لي خوش بوو (ابو الاعلی المودودي) يش له م باره وه ده لئيت : (ماناي) عبودة ، عبودية ، عبدیه) له گوشه نيگاي زمانه وه برتي به له : نه ستو که چي و خو به که م پيشان دان ، ياني ئينسان له ئاقار به کيک دا گهردن که چ بي و به ئيراده و ويستي وي به پړوه بجي و هيچ جوړه لاموجودومي و سهره خهري و به ره آستي به ک نه کات له ئاقار نه مرو فرمانه کاني دا ، له هلس و کهوت و پرفتار و کرداري دا ته نيا په زامه ندي وي په چاو بکاو به پي ويستي و خواستي وي بريه ت^(۱) .

باقي سهرچاوه کاني تريش له تفسيرو کتبه زمانه واني به کان ، هه مان مه به ست دوو باره ده که نه وه له گدل جياوازي شيوازي دهر پړين دا *

که واته ئيسنا له بهر تيشکي قسه ي زمان زانان دا ده توانين بلين :

(عبادت) خوا به رستي واته گهردن که چي و فرمانبري کردن ته نيا بو خوا ، واته هلس و کهوت کردن و به پړوه چوون له هه موو لايه نه کاني

(۲) (قطران) مادديه کي شله وچه وره له هتيدک درخت ودرده گيرئ وه ک سنه و بهر (کاژ) * سه بري (المنجد) بکه لاپهړه (۶۳۸) پتي (ق) چاپي (۲۲) *

(۱) سه بري (المصطلحات الاربعة) ته رجه مه ي فارسي ، لاپهړه (۱۶۷) بکه ، چاپي ستي به م *

ژیان دا به پئی پښموونی به کانی خواو پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) ،
 به لئی خواپه رستی یانی پابه ند بوون به بهرنامه و پښازی وی یه وه و فری دانی
 هر پښچکه و کویره پئی به کی تر که غیری خوا دایناود و نه خشی
 کیشاوه ، وه خواپه رستی واته گوئی شل نه کردن و به هیچ حسیب کردن
 قسه ی هر کار به ده ست و پښ سپی به که قسه کانی له کانیای پوونی
 پښازو ده ستووری خوا هله نه هینجاوه و ده یه وی خوی له مەردوم بکاته
 خواو ته مایه تی فیرعونه نایه تی یان به سەردا بکاو ده ستوورو یاسایان بو
 دانسی •

تیشاش بو خاتری وهی چاتر مهسه له که پوون بیته وه و هیچ کهس
 له م باره وه گری کویره ی له دلی دا نه میتی با سهرنجیکی قورئانی قسه
 له جی بدین و بزاین له و باره وه پای چونه :

۱ - له سوورته تی (مؤمنون) دا ده فرموی : (ثم ارسلنا موسی و اخاه
 هرون بآیاتنا و سلطان مبین الی فرعون و ملئه فاستکبرو و کانوا قوما
 عالین فقالوا انؤمن لبشرین مثلنا و قومهما لنا عابدون !) ۴۵-۴۶ •
 یانی : دواپی (موسی) و (هارون) ی برای مان به نیشانه گه لیک و
 دهسه لاتیکی ئاشکراوه پده وانه ی لای فیرعون و دارو دهسته که ی کرد ،
 نه ممانه وان خویان به زل گرت و میلله تیکی سهر کهش بوون ، گوتیان
 چون بپوا به دوو ئینسانی وه که خومان دینن ، سهر بارهش میلله ته که یان
 گهردن که چمانن و ده مان په رستن ؟!

لیره دا فیرعون و دارو دهسته که ی پی په رده ده لئن میلله تی (موسی) که
 (بنی اسرائیل) ه تیمه ده په رستن ، شکشی تیدا نیه که مه به ست له وشه ی
 (عابدون) لیره دا نوئزو پوژوو بو کردن نیه به لکو مه به ست گهردن
 که چی و پابه ندی نه و میلله ته یه به نه مرو نه هی و ده ستوورو بهرناوه ی
 فیرعونه وه •

۲ - ههروهه فهرموویه تی : (وتلك نعمة تمنها علي ان عبادت بني اسرائيل) •

شعراء - ۲۲ - •

واته : ئهوهش که منهتیکه به سهرمدا ده که ی له ئه نجامی ئهوهوه بوو که تۆ - ئه ی فیرعه ون - (بنی اسرائیل) ت کردبوو به به نده ی خۆت • (۱)

۳ - دیسان فهرموویه تی : (ولقد بعثنا في كل امة رسولا ان اعبدوا الله واجتنبوا الطاغوت) نحل ئایه تی (۳۶) •

۴ - له جئیه کی تر فهرموویه تی : (والذين اجتنبوا الطاغوت ان يعبدوها وانا بوا الى الله لهم البشرى) زمر ، ئایه تی (۱۷) •
یانی : وه ئهوانه ی خۆیان له په رستنی طاغوت باراسته وه بۆ کن خوا گه پراونه وه موژمیدیان پێ ده درێ •

۵ - له شوئینکی دی فهرموویه تی : (الم اعهد اليكم يا بني آدم ان لا تعبدوا الشيطان انه لكم عدو مبين ؟) یس ئایه تی (۶۰) •
یانی : ئه ی وه چه ی ئاده م ئه دی پام نه سپاردن که شه ی تان نه په رستن چونکه ئه و دوژمیتکی ئاشکرا به بۆ وه ؟!

۶ - دیسان فهرموویه تی : (اتخذوا ايجابهم ورهبانهم اربابا من دون

---

(۱) ئهم ئایه ته : (وتلك نعمة تمنها علي . الخ) قسه ی (موسی) به (علیه السلام) له وه لامی فیرعه ون دا که پێ ی گوت : (الم نربک فینا ولیدا ؟ ئایا ئیمه به مندالی به خێومان نه کردی ؟) (موسی) لیره دا ده به وێ پێ ی بلێ : بۆیه ئه من له مائی تۆدا به خێو کرام چونکه نه ته وه ی من (بنی اسرائیل) ژیر ده سه ی تۆ بوون •

الله والمسیح ابن مریم وما امروا ليعبدوا الها واحدا ..) توبه نایه تی
• (۳۱)

یانی : قهشه و یاپا کانیان و (عیسی) ی کوپی مریم یان کرده یاسا
دانهرو فرمانپوه و له باتی خوا ، فرمانیشیان یی نه کرابو که غیری خودا
که سی تر بده رستن •

۷ - له سووړه تی (اعراف) دا خوا ی بالا دست و به به زه یی دهر باره ی
هر کام له نوح و هود و شعیب که هر سکینان پیغمبره ی خوا
بوون ده فرمانوی :

(ولقد ارسلنا نوحاً الى قومه فقال يا قوم اعبدوا الله مالکم من اله
غیره ....) (والی عاد اخاهم هودا قال يا قوم آعبدوا الله مالکم من اله
غیره) (والی مدین اخاهم شعيبا قال يا قوم اعبدوا الله مالکم من
اله غیره ..) دینین هر کام له پیغمبرانه (صلی الله علیه
وسلم) فرمانویته تی : (گهلؤ خوا بده رستن چ په رستراوی دیکه تان
نین) !!

خوښه یی نازیز له ووه که پاپورد وه مانگی چوارده دهر کهوت
که وشه ی (عبادۃ) چه مک و واتی که یه کجار به رین و به فراوانی هه یه و
کورت کرانه ووه ی له چوارچپوه ی به جی هینانی دروشمه کان دا - وه
زووربه ی مسولمانانی نیستا دیکه ن - به هیچ کلوجیک له گهل دقه کانی
قورثانی قسه له جی دا ناسازی •

به لئ (عبادۃ) له پوانگه ی مه کته بی یه کتاپه رستی نیسلامه وه واته :
ته نیاو ته نیا ته ستو که چ کردن و فرمان بهری کردن بؤ خوا و فری دانی
هموو چه شنه کویلا یه تی و بت په رستی به ک ، جا که یفی خو یه تی ته و به
که دهر مستری له باتی خوا یان و پرای خوا ، دارو به رده ، پوو که ،
نازه له ، شه ی تانه ، نینسانه ، نینجا ته و نینسانه ش که یفی خو یه تی په شه ،

لکم دینکم (۰۰۰) مائدة - ۳ - واته : ئه مړو پېيازده که تانم بو ته و او
کردن ۰! ۰۰۰! خواي کار به جي و زانا ده فهرموئ پېيازى خوا (دینى
ئىسلامه تى) ته و او ده هېچ که م و که سړى تېدا نيه به لام نه و له خوا
بې خه به رانه ده لېن : جا چ ده بېت نه گهر له پيردوزه د سکرده کان سوود
وهرگرين له لايه نه کاني سياسى و ئابوورى و کومه لايه تى دا !!

گوايه خواي بالاده ست ، نه و په روه رد گاردى نه م بوونه و وهره
زه به لاهى په خساندوه و پړک خستوه ته نيا له لايه نى مدعنه وى و پړوحى دا
پسې پوره و سياسه ت و مياسه ت و باقى شته کاني تر نازانې ؟!

(سبحان الله عما يقول الظالمون علوا كبيرا) پاکى و بې خه و شى به کى
بې وېنه بو خوا له وى که ستم کاران ده بېزن ، (کبرت کلمه تخرج
من افواههم ان يقولون الا کذبا) کهف - ه - وشه به کى فره زل له زاريان
دېته دهرئ ، بېجگه له درو هېچى تر نيه .

ئېستا که پېم و ابې تا نه ندازه يه ک واناو چه مکى وشه ي (عبادۀ) مان
ئاوه لا کرده و با ده ست که ين به تېوه پامانى گه وهه رى دووهم .

★ گه وهه رى دووهم :

خوا په رستى له ئىسلام دا له سهر به ماى خو شه وېستى پوئراوه ^(۱) :
چوئيه تى دهره تيرانى نه م گه وهه ره ش له دهرى اى پر خه زينه ي نه م
تايه ته دا ئاوايه :

(۱) هره چه نده له کاتى توئرينه وى تايه تى سى يه م « الرحمن الرحيم » دا
گه وهه رى سى يه ممان بو نه م باسه تهرخان کرده ، به لام باسه که
هېند گرنگ و بايه خداره نه م گه وهه ره و ده يان گه وهه رى تيريشى
بو بکرينه ملوانکه ئېستا هه رکه مه .

دوای ئهوهی بابای پروادار خوای خۆی ناسی و سوپاس و ستایشی
کردو پروای کرد به ژيانیکی دی دوای مردن ، که هه رکام له مانه
بزوینهری ههستی خۆشه و یستی و پێژن به رامبه به خوا ، دوای ئهوه
یه کسه ر گوتی : (ایاک نعبه ..) هه ر ئه تۆ ده پهرستین ، که واته خوا
به رستی یه که ئه نجامی و توو ئێره که ی پێشه وه یه هه ر وه که چون ئه
مه پدارانه ی هاوینان ده چن بۆ کوێستانه کانی شاخی (قه ندیل) ئه گه ر
ئه یان به رسی بۆچی ده چن بۆ وئ ؟ ده لێن : چونکه ئاوو هه وایه کی
سازگارو کانی و سه رچاوه ی ساردو زه مه ندو له وه پێ چاکی ئه یه ، که واته
چوون بۆ کوێستانه کانی (قه ندیل) چهنه د بانه ریکی هه یه که وه که
کو له کان له سه ریان به نده .

ده کتومت مه سه له ی پهرستنی په روه ردگاریش به م چه شنه یه ، بۆیه
مسو لمان خوا ده پهرستی چونکه به دی هینه ره و خاوه نی هه مو سیفه تیکی
به رزی خوایه تی یه و سوپاس و ستایش هه ر شیاوی وی یه و گه وری
پوژی پاداش و سزایه - هه لیه ته مسو لمان پتر ته مای پاداشیان هه یه تا
سزا - جا له سو ئگه ی ئه مانه وه ده ی پهرستن ، که واته په رسترانی خوای
مه زن ئاکامی خۆشه و یستی به نده کانه به رامبه به وی ، چونکه هه رکام
له و عامیلانه ی پابوردن وا له ئێسمان ده کات خوای خۆش بوی چ جای
هه مو شیان خپروه بن . ئینجا که سیش شکی له وه دا نیه که خوای بی
هاوتاش ئه و جو ره به ندانه ی خۆش ده وئ چونکه ئه و هه ر به رله وه ی
به نده کانی بی ناسن و بی په رستن چا که ی له گه لدا کسردوون و خۆشی
ویستوون و پێزی لئ گرتوون ! مادام وابی ئیستا که به نده کانی ئه ستوی
بۆ که چ ده که ن و به تاقه سه ردارو گه وره و په روه ردگاری خۆبانی حسیب
ده که ن هه و جار هه و جار خۆشی ده وین .

به لئی بنجو بناوانی خوابه رستی خوشه ویستی یه ، به لام تایا هه مو
 کهس بوی هه یه لافی نه وه لئی بدات که خوی خوش دهوی و دوستایه تی
 له گهل خوادا به هیزو پته وه (۱) *

هه لبه ته نه به لکو پئویسته نه وانه ی خوابان خوش دهوی و پیزی
 لئی ده گرن درووشم و نیشانه گهلکیان پئو بیت که له وانه ی خوابان خوش
 ناوی جوی یان ده کاته وه هه لیان داویری *

چونکه ئیمان و پروا که پیشه و بنه ماکه ی خوشه ویستی یه هه ست و
 نه ست و عاتیفه و سۆزیکه ی دروونی یه و له بهر چاوان په نهان و شیراوه یه و
 هه ستی بئی ناکریت ، به لام نه وه هه ست و نه ست و عاتیفه و سۆزه درونی یه
 دیمه و پروا له تیکه ی بهرچاو و دیتراویشی هه یه که ده کریت نیشانه و
 درووشم و به لگه ی هه بوونی ، واته ئیمان و پروا دوو دیوی هه یه دیویکیان
 شیراوه و په نهان و خوا نه بئی کهسی بئی شاره زا نه ، دیوه که ی دیشیان
 دیتراو و ئاشکرایه و هه مو کهس ده ی بیتی ، نه ویش بریتی یه له و کردار و
 په فتار و په وشت و ئاکاره ی که ئینسانی ئیمان دار بیتی هه لده ستی و ده ی کاته
 به لگه و شایه ت و ته رجهمه یه کی واقعی بو ئیمانه که ی *

به لئی که سنک کهسیکی یان شتیکی خوش بوئی له پیناوی دا په بنج
 ده داو تی ده کوشی بۆ وینه : ده بینین نه و جیحیلانه ی دلدارن و ئافره تیکیان

(۱) که په تیکه ی له کوپنک دا له گهل یه کیل له دانیشتون بوو به موئافه شه مان
 نه و ئیدیعی نه وه ده کرد که هه یچ کهس نه هه ندی وی خوی
 خوش بوئی و دوستایه تی له گهل دا پته و بیت ، نه ماما نوپرو باقی ئاکاره
 ئیسلامی یه کانی تریشی تیدا نه ده بینرا ، که پشم ده گوت : ماداد خوات
 خوش دهوی چما پابه ندی فه رمانه کانی نابی ! زماره گهلک عوزرو
 به هانه ی بئی جی دینانه وه ، جا نه وچه ند دیپدی سه ری وه لامی نه و
 جۆره که سانه ده ده نه وه *

خۆش دەوئى ھەر شتىكى لەتواناۋ بېرستيان دابىي لەپىناۋى دا بەخت دەگەن،
بەلكو زىاد لەوھش جارى واىە لەپىناۋى يارو خۆشەويستە كەيان دا مل
دەبەر كارى وا پادەگەن كە بەھىچ كىشمانەو پىوانەيەكى ژىرانە ماقوول نىە،
لنرە دا قوولە نەزىلەيەكم ھاتەو ە ياد :

دەلن كەپەتسىكى سلىمان پىغەمبەر (عليه السلام) بە لای
مىروولەيەكى دا پايوورد كە سەرگەرمى گواستەو ەى گردىكى گەورە بو
كە كرابوو بە مارەبى خۆشەويستە كەى سولەيمان لىي پرسى : جا خۆ
ئەگەر ھەزار سالىش بڑىەى ئىستا ھىچ بە ھىچ ناكەى چما بە خۆپايى
خۆت ماندوو دەكەى ؟!

مىروولە لەو ەلام دا گوتى : كاكى خۆم لە مەزەبى ئاشقان دا لىكدانەو ە
نىە !! بەلئى ئەو كەسەى كە گوتوويەتى :

تعصي الاله وتزعم حبه لعمر ك هذا في المقال بديع
لو كان حبك صادقاً لاطعته فان المحب لمن يحب مطيع
وئىپاي باخى بوونت لەخوا گومان دەكەى خۆشت دەوئى
سوئندم بەخودا ئەم قسەيەت لەگەل واقع پىك ناكەوئى
ئەگەر پاستە خۆشەويست تە دەبئى مل كەچ كەى بۆ ئەمرى
كەسەك كەسىكى خۆش بوئى گوتى لەبۆ فەرمانى دەگرى^(۱)
زۆر پاستى گوتو ە !!

بەر لەو ەى ئەم گەوھەرە بەجئ بىلن و بەردە لەسەر گەوھەرىكى
ترى ئەم ئايەتە مەزنە ھەلدەينەو ە پاستىيەكى زىندە بايەخدار ماو ە نالوئى
لىي بئى دەنگ بىن .

(۱) ئەم دوو پىپە شىعرە بۆ خۆم تەرجەمەم كردن ئەگەر ناتەواۋىيەكى
تېدا بئى داۋاى چاۋپوشى دەكەم .

ههروهك چۆن كهسيك پاست بكات لهوهدا كه خواي خووش دهوئ
 به قسهي دهكات و سهريچي له فرمانهكاني ناكات ، ديسان كهسيك
 به پاستي خواي خووش بوئ ههموو ئهوانهشي خووش دهوئ كه خوا خووش
 دهوئ وه ههموو ئهوانهش دهبوغزيتي كه خوا دهيان بوغزيني ، گومانيش
 لهوهدا نيه كه بهنده گوئ پايه و فرمانه بهرهكاني خوا به گشتي و لهپيزي
 پشه وهيان دا پيغه مبهردمان موحه ممه دو خزم و هاوه لاني خووشه زيسي خوان و
 شهيتان و ئينسانه له خوا ياخي بووه كانش ناخهزو دوژمني خوان ، كهواته
 مسولمان پويسته ههموو برواداران به گشتي و پيغه مبهردو خزم و نزيكاني و
 هاوه لاني به تايبه تي خووش بوئ و له ولاشه وه شهيتان و دارودهسته كه
 له ئينسان و جن (پهری) بوغزيتي ، ههز بويهش به ئهدهبو و پهوشتيكي
 ئيسلامي داده نري كه ئينسان له ده مي ناوهيتاني يه كيك له پيغه مبهردان دا
 (صلى الله عليهم وسلم) ^(١) داوا له خواي گهوره بكات كه له باراني
 پهحمهت و بهخششي خوي زياتريان به سهردا بباريتي بهم جوړه دهئين :
 (صلى الله عليه وسلم) يان (عليه السلام) ، وه له ده مي ناوهيتاني ياراني
 پيغه مبهردا بلين (رضى الله عنه) خوا ليى پازى بيت ، وه له ده مي
 ناوهيتاني خوا په رستيكي چاك و مسولمانتيكي خزمهت گوزاردا بترين :
 (رحمه الله) خوا په حمي پي بكات .

ديسان ههز بويهش به ئهدهبو و پهوشتيكي ئيسلامي داده نري كه
 هانا وه بهر خوا بهرين له بهر شهيتان و شهيتاني يه كان چ نهينراو بن

(١) ههلبهته ئهم سهلهوات دانه بتر ده باره ي پيغه مبهردمان موحه ممه د
 (صلى الله عليه وسلم) داکوکی له سهردکراوه ، وهك خوا
 دهفرموئ : (ان الله وملائكته يصلون على النبي ، يا ايها الذين
 آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما) احزاب - ٥٦ -

چ بئىراو (من الجنة والناس) ، وه بلىين : (اعوذ بالله من الشيطان
الرجيم) پهنا دهبه مه بهر خوا له بهر شەيتانى نه فرين لى كراو .
جا خوا بو خاترى گه وره يى و به خشنده يى خوى بمان گيرى له وانەى
له قسه ي خوى و پيغه مبه ره كه ي (صلى الله عليه وسلم) دەرناچن و توخنى
شەيتان و شەيتانى به كان ناكه ون و به لايان دا ناچن . ئامين .

★ گه وه ره ي سى يه م :

له بهر تيشكى سى يه مين گه وه ره ي ئه م ئايه ته پيرۆزه دا ئه مه
ده فامريته وه :

نيزيك كه وتنه وه له خوا و پوچوون له ده رىاى بى بنى خواناسين دا
به كت و پرى ئايه ته دى و خوراگرى و ئارامى و نه سره وتوويى گه ره كه ،
كوردايش له ميژه گوتووياته : كهس له پرىك نايته كوپرىك .

جا وه نه بى ئه و پله پله يى و ورده ورده پى هه لاچوونه ته نيا له بوارى
خواپه رستى دا هه بىت به لكو هه موو كاروبارىكى دنيا به گوپره ي ئه و
ياسا گشتى به به پيوه ده چى ، ده بينى باباى وهرزش كار هه وه ل جار چل
به نجا كيلوى بو به رز ده كرى ئه م ما پاش چه ند مانگ چه ند سالىك ده توانى
سه رى پى به سه دو دو سه دى به وه بنى ، به لام ئايا ئه گه ر هه ر هه وه ل جار
هه ولى دابا كه به كسه ر سه د دو سه د كيلوى به رز كاته وه بوى ده چو
سه رى ؟!

خواپه رستى و سه ركه وتيش به به يژه ي خواناسى دا هه ر به و
گه زو جاوه . چو نيه تى فامرانه وه ي ئه م مه به سه تش له م ئايه ته پرىت و
پىزه ئاوايه : له پله ي به كه م دا به نده به دى هينه رى خوى ناسى و زانى كه
خاوه نى هه موو سيفه تىكى به رزو جوانه .

له پلهی دووه دا ستایش و شوکرانه بژیږی بهرامبه به پروه دگاری
ددرېږی ، واته ناسینی خودا وای لی کرد سوپاس و ستایشی بکات .

له پلهی سی یه دا جاریکی دی دوویاتی کرده وه که خوا ختوی هه موو
سینه تیکی له باروچا که بویهش هه ر خه سلته تی به زه بی و به خشنده بی
باس کراوه چونکه جی ومه قام وا داخواری ده کات .

له پلهی چواره دا پرواهتانی خوی ددرېږی به پوژی دوا بی پوژی
سزاو پاداش ، روژیک که دادگری خوی تیدا ده چه سپی و پاکو پیس لیک
هه لداو یررین .

نینجا له پلهی پنجه دا نینسان پتر هه ل ده کشی و ده چته قونانی
دووان (خطاب) له گهل خوادا دواي نه وهی که له پله کانی پیشو ودا
به شیوه کی ناپاسته و خوی له گهل دا ده دوا .

هه لته ته هم پله یهش له بهرنامه ی خوادا به پلهی (احسان) ناسراوه
چونکه له فرمایشت دا هاتوه : (الاحسان ان تعبد الله کانک تراہ ...)^۱
واته : (احسان) نه وهی که له ده می خواپه رستی دا وابزانی خودا
ده بینی و تی یه وه پاده میتی .

ینگومان (احسان) یس وک زانایان ده لین بهرترین پله ی
خودا ناسی یه . نیتاش چهند فرمایشتکی یتغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم)
دیننه وه بو پتر ناوه لاکردنه وهی مه به ست :

۱ - (ان الدین یسر ولن یشاد الدین احد الا غلبه ...)^۲ واته :
دین داری و خواپه رستی ناسانه و - له گهل سرووشتی نینسان دا

---

(۱) (بخاری و مسلم ترمذی و نسائی و ابوداود) پیوايه تیان کردوه له
(عمر بن الخطاب) هوه .

(۲) (بخاری) له - ابو هریره - وه گپراو یه ته وه

ده سازئ - هيچ كه سيكيش پيش بر كئى له گهل دين دا نه كرده
دين به سهرى دا زال نه بوو بئى ، واته : هيچ كه سيك زياده پره زى
له خواپهرستى دا نه كرده و زياد له بئويست بئى دا قوول نه بوته وه
له حالئك دا نه بئى كه ده رى نه برده وه په كى كه وتوه و فرزه لى بپراوه *

۲ - (سئل رسول الله (صلى الله عليه وسلم) اى العمل احب الى الله ؟
قال : ادومه وان قل)^(۱) يانى : پرسيار له پيغمبه ر (صلى الله عليه
وسلم) كرا : چ كرده و ديك خوشه ويست تره له كن خوا ؟ فهرمووى
به رده و ام ترينى نه گهر كه ميش بئى *

۳ - (قال صلى الله عليه وسلم : اما والله انى لاختياكم لله واتقاكم له
ولكنى اصوم وافطر واصلى وارقد واتزوج النساء فمن رغب عن
ستى فليس مني *)^(۲) يانى : پيغمبه ر (صلى الله عليه وسلم)
فهرموويه تى : بزائن به خوا له هه مواتان پتر له خوا ده ترسيم و
پاريزى لى ده كه م نه ماما به پوژرو ده بم و پوژر بوئيريش ده كه م
- مه به ست ليره دا پوژروى سونه ته - و د نوئيريش ده كه م و دهنووم
وه ده چمه لاي ئافره تيش هه ر كه سيك له پئى و شوئى من لامل بئى
له - ميلله تى - من نه !! *

۴ - (عن عبدالله بن عمرو رضى الله عنهما قال : قال لي النبي (صلى
الله عليه وسلم) : ألم اخبر انك تقوم الليل وتصوم النهار قلت : انى
افعل ذلك ، قال : فانك اذا فعلت ذلك هجمت عينك ونفقت نفسك

(۱) (بخارى و مسلم و ترمذى) له - عائشة - وه گيرپراويانه ته وه *

(۲) (بخارى و مسلم و نسائى) له - انس - * پراويه تيان كرده وه *

وان لنفسك حق ولاهلك حق فصم وافطر وقم ونم) ١ •

واته : (عبدالله بن عمرو بن العاص) خوا لى يان پازى بى
گوتويه تى : پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) بى گوتى : هه وائى بى دراوه
كه توشه و گار (٢) به شه و نويژان ده به يه سه رو رو پز گارش به و ژوو ،
گوتى : نه من واده كم ، فهرمووى : نه گهر وا بكه چاوت قوول ده بن و
نه فست ماندوو ده بى ، بشزانه كه نه فست مافى هه يه و ، خيزانت مافى
هه يه ، كه واته پوژوو ايش بگره - يانى پوژوو سوننه ت - و پوژ
بوپريش بكه ، وه شه و نوپرايش بكه و بشنو .

به لى خويته رى نازيز به نامه ي خوا به بى سرووشى ئينسان
پوژراوه (فطرة الله التى فطر الناس عليها ، لا تبديل لخلق الله -) مادام
وابى ده بى له گهل وزه و توانا ئينسان دا بگونجى و وانه بى كه ئينسان بوى
به پوه نه چى (يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر) بقرة - ١٨٦ -
واته : خوا ده يه وى كارتان بو و دسيانى بخات و نايه وى لى تان گران
بكات •

نه ما هه له گهل شه و ش دا كه ئيسلام له تواناو وزه هه مو كه سيك
دايه به هيز ترين ئينسانيش مه وداى هه يه كه نه سپى پيش پر كى و به ره و
پيش چوونى تا و بدات له مه يدانى خوا به رستى دا •

به لام دووپاتى ده كه يه وه كه نيزيك بوونه وه له خوا و ژوو رپا چوون
به يه يزه خواناسى دا به يه له پهل سه ر ناگرى و پشمو دريژى و خو پاگرى و
وره ي به رزى گهره كه ، پيشنانيش گوتوو يانه : شه وى له بليندان بر وانى

(١) (بخارى و مسلم) له - عبدالله بن عمرو بن العاص - وه
گپراو يانه ته وه •

(٢) واته هه مو شه و گار به بى پسانه وه •

دە ئەويان دەكەوئى ، بەچاوى خۆشم باباى وام ديوە لەپىشدا ئىسلامى
 زۆر بەتىن وتاوەوە گەرتووە ويستوويەتى بەدوو پۆزان لەهەموو
 ئاوان وەبەپى و بچىتە پىزى ئەو خواپەرست و خواپىداوانەى دواى ھەول و
 خەبات و تىكۆشانى چەند سالە گەشتوون بەو پلەو پاىەيەى پىى گەيون ،
 ئەمما پاش ماوەيەك نەك ھەر نەيتوانيوە بەردەوام بىت بەلكو زۆر جازان
 ھەر وازىشى لەخواپەرستى و دىن دارى ھىناوە پىشى چەند بەگوروتاووەوە
 بەدەرباى خواپەرستى دا چۆتە خوار دوايى ھىندە بەتىن و گورپووە
 كشيوەتەووە پاشەكشەى كردووە ، بەپىى ياساى (لكل فعل رد فعل
 يساويه فى المقدار ويعاكسه فى الاتجاه) بۆ ھەر كارىك كاردانەووەيەك
 ھەيە ، لەئەندازەدا بارتەقايتى و لەپىرەودا پىچەوانەيەتى •

پەنگە ھىندى كەس وا لەم قسانەم حالى بن كە ھەرچى بەگورپوتىن
 پرووە خواپەرستى چوو دواپىش بەگورپوتىن دەكشيتەووە پاشەكشەى
 دەكات ، بەلام نەمەبەستم ئەوويە وەنە ئەو فامرانەووەيش لەجىى خۆيەتى ،
 بۆ پروون كردنەووەى مەبەستىش وىنەيەك دىنەووە :
 ئەگەر كوتكىكى لاسىق لەديوارىكى پەق پراكىشى ، ھەتا كوتك
 لىدانەكە بەتەوژم تر بىت ھەلبەزىنەووەكەشى بەتەوژم تر دەبى ، بەلام ھەر
 ھەمان ديوار ئەگەر پاچىكى نووك تىزى لىدەى دەبىن لەباتى ھەلبەزىنەووە
 كشانەووە دوا پىى دا دەچىتەخوار •

ئىستا بەم وىنەيە مەسەلەكە ئاشكراتر بوو ، ئەوانەى زىاد لەبەپرەى
 خۆيان لىنگان پادەكىشن و لەتوانايان بەدەر تى دەنووسىن ، شتىكى
 سرووشتى و ئاسايىيە كە دەرنابەن و پەكيان دەكەوئى چونكە ئەو
 بەربەستەى خۆى پى دادەدەن پەق و پتەوترە لەئىرادەو عەزمى نەرمۆلەى
 وان ، بەلى ئەوانە وەك ئەو كەسە وان كە دەيەوئى لەپەيزەيەكى (١٠)
 پى پىلكەيى بەدوو شەقاوان وەسەر كەوئى !!

ئەمما ئەوانەى بەشىنەيى و ھىدى ھىدى دەچنە پىش و لەبۇلای
خۆشەويستى خواو پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و پىيازە کەيان و شوین
کەوتوانى و ژيانى نەپراودى بەھەشت پاچىكى نووک تىريان دروست کردوہ و
بە بوغزاندى شەيتان و دارو دەستە کەى و پىچکە کانىان و شوین
کەوتوانىان و ترسان لە دۆزەخ دەرەزەردىان کىرۆتەوہ پۆز
بۆ پۆزى قۇناغىكى نوئ دەپىن و بە پلەيە کى تر دا سەردە کەون ھەتا دەگەنە
سەربانى کۆشكى بازارەى خواپەرستى و پلەو مەقامى (احسان) *

★ گەوھەرى چوارەم :

ئەركى بەندە بەرامبەر بەخواو ئى خوا بەرامبەر بەدى :

خۆپنەرى ئازىز بەپاستى ئەم ئايەتە مەزنە جوانى و پەونەقى ھەرە
زۆرى ئەم سووپەتەى وەخۆ گرتوہ و بە بىرپەى پىشتى لەقەلەم دەدرى ،
چونکہ وەك پىشتى گوترا ئەو چوار ئايەتەى پىشتى کەوتوون ھەمويان
چەند پىشمەكى يەکن کە ئەم ئايەتەيان لى وەئەنجام دى ، ديسان ئەو دوو
ئايەتەى دوايش دىن واتە : شەشەم و ھەوتەم بەھۆى وى يەوہ سەريان
ھەلداوہ ، چونکہ لە سۆنگەى ئەوہوہ کە بەندەکان بەتەنئى خوا دەپەرستىن
شياوى ئەوہن داواى لى بکەن پىنمايىيان بکات بۆ پىشتى پاست و
يان گىرئى لەوانەى خوا لىيان پازى يەو نىعمەتى ئىمانى پى داون نەك
ئەوانەى خواگرتوو سەر لى شىواون *

تېستا با بى يەنە سەر چۆنەتەى فامرانەوہى ئەم ياسايەو دەرھىنانى ئەم
گەوھەرە لەدەرياي پى خەزىنەى ئەم ئايەتە :

بەندەکان پاش ئەوہى ئەو پاستى يانەيان دىت کە لەچوار ئايەتەى پىشودا
ھەبوون گەيشتە ئەم ئەنجامە کە تەنبا خودا شياوى پەرستىن و ئەستۆ بۆ

که چ کردنه و کهسی دی پئی ناکه وئی بهر سترئی و ملی نه وی
بکری ، بویه گوتیان : (اياك نعبد) به ته نئی تۆ ده پرستين !!

به لئی بهنده کان دواي ته وئی زانيان که خوا به دی هینه ره و خوا وئی
هموو سيفه تیکی چاکه (بسم الله الرحمن الرحيم) ، وه زانيان که خوا
شیاوی سوپاس و ستایش بۆ کردنه چونکه پهروه ردگاری جیهانه (الحمد لله
رب العالمين) ، وه زانيان که ته و پهروه ردگار مه زنه ته نیا به پالنه ری سۆزو
به خشنده یی و چاکه له گهل دا کردن کائیناتی خولقاندوه (الرحمن الرحيم) ،
وه زانيان که خواي کار به جئ سهر په رشت و خوا وئی پۆزی فیامه تئی به
(ملك يوم الدين) ، گوتیان : (اياك نعبد) بهس تۆ ده پرستين •

تنجا هه لبه ته ته گهر بهنده به پۆیشن بۆ لای خواي بجئی ته و به
غاردان بۆلای دئی بویه بهنده کان دواي ته وئی په یمانی به ندایه تی یان له گهل
خوادا به ست و گفت یان پئی دا که غهیری وی نه پرستن ئاماده یی ته و بیان
بهیدا کرد که خوا به هانایانه وه بیت و ده ستیان بگری و له برینی پئی
خوا په رستی دا پشت گیری یان بکات بویه گوتیان : (وایاک نستعین) وه
یارمه تیش هه ره له تۆ ده خوازین

لیره دا به پیوستی ده زانم چه ند دیر پک له ئاموۆزگاری به کانی
(عبدالقادر الجیلانی) - په حمه تی خواي لی بی - بخهینه بهر چاوان له
باره وه :

ده فرموی : (يا غلام أين عبوديتك للحق عز وجل ، هات حقيقة
العبودية وخذ الكفاية في جميع امورك : أنت عبد آبق من مولاك ، ارجع اليه
وذل له وتواضع لامره بالامتثال ، ولهيه بالانتهاء ، ولقضاء بالصبر والموافقة ،

(۱) کتبی (الفتح الربانی والفیض الرحمانی) نو سراوی (عبدالقادر
الجیلانی) لاپه په (۲۲) •

اذا تم لك هذا تمت عبوديتك لسيدك وجاءتك منه الكفاية قال الله عز وجل :
« أليس الله بكاف عبده ؟ » •

اذا صحت عبوديتك له احبك وقوى جبه في قلبك وآنسك به وقربك
منه من غير تعب ولا طلب لك صحبة غيره فتكون راضيا عنه
في جميع الاحوال ، فلو ضيق عليك الارض برحبها ، وسد عليك الابواب
بسعتها لم تسخط عليه ، ولم تقرب باب غيره ولم تأكل من طعام
غيره •• الخ) •

يانسى :

پۆله کوا به نډايه تیت پو خواي بهرزو بی هاوتا ؟ به نډايه تی پاسته قینه
بینه دی و له گهل بووتی (کفاية) ی خوا وه رگره لهه موو کارو باریکت دا ،
تو به نډه یه کی زویر بوو و غه زریوی له گه ورده ، بگه پپوه لای و ملی
پو کهچ بکهو نه مرو فدرمانی چی به چی بکهو واز لهو شتانه بینه که بهرگری
لی کردوون و نارامی و په زامه ندیت درپه له ناقار قهزاو قهده دی دا ،
نه گهر نه مهت کرد به نډايه تی پاسته قینه ت هیناوده دی پو گه ورده کهت •
وه یارمه تی و پشتیوانی خوات پو دی ، خوا فهرموویه تی : (اليس الله بكاف
عبده ؟) ئایا خوا بهس نیه پو به نډه کهی ؟!

نه گهر به نډايه تیت پو وی پاست بی خوښی ده وی وی خوښه و یستی
خوی له دلت دا به هیز ده کات و ده کاته هاوده می خوی و له خویت
وه نيزیک ده خات بی ماندو بوون ، وه نایه لی هاوپړی به تی غه یری وی
بکهی ، ټینجا له هه موو حالیک دا لی پازی ده بی خو نه گهر سه ری
دنیا بهت لی ویک پته وه بهو بان و پوپری به یه وه ، وه هه موو ده روانت لی
داخت بهو فراوانی په یانه وه لی تووپه نابی و لی ده دلی ناگری و
له ده رگای غه یری وی وه نيزیک ناکه وی و خوراکی غه یری وی
ناخوی •• هتد) •

★ گهوههري پيڻجهه :

پوخت ترين شيوهي خوا بهيك ناسين (التوحيد) :

لهم ثابته پيروزه دا خوا بهيك ناسين يان يه كاپه رستي (التوحيد)
به چاترين شيوه خراوه ته پوو : چونكه نهو شتانهي ئينسان ده يان كات
به خواي خوي و ده يان په رستي له كاتيك دا له خوا په رستي وه دوور ده كه وي
له دوو جوړ به در نين :

أ - شتيكه نهو بابايه به له خوي به رزترو بالاتري ده زاني جا كه يفي
خويه تي نهو شته بتيكي له دارو بهرو داتاشراوه ، پووه كه ، نازه له ،
ئينسانه ، يردوزه كه ، دامو ده زگايه كه *** هتد ، واته : ئينسان شتيك
په رستي غه يري خواو غه يري خوي *

ب - ههواو ناره زووه كاني خوي ، وهك قورشان فهرموويه تي :
(افرأيت من اتخذ الله هواء) جائيه - ٢٤ - * ياني : نهو بابايه
نابيني كه ههواو نه فسي خوي كردو ته خواي خوي ؟!

به لي ئينسان هه ر له خوا په رستي لادات دوو چاري بت په رستي ده بيت و
ده بته كويله ، جا يان كويله يه كيك له ديارده سروشتي يه كان ، وهك :
دارو بهردو پووهك و نازه ل و ئينسان و پوژو ناگرو شيتان و فرشته و ***
هتد ، يان كويله يه نه فسي خوي *

نهم ثابته پيروزه ش دل و دهر ووني ئينسان له ههركام لهم دوو چه شنه
كويلايه تي يه پاك ده كاته وه ، له بهشي يه كه مي نهم ثابته دا كه خوښه ر
ده ليت : (اياك نعبد) بهس تو دهره رستين دهر ووني له هه ر چه شنه
په رستراويك پاده بته وه و نيشانه يه كي (x) به سه ر گشت طاغوت و بت و
صه نه مه كان دا ديبت و توو پريان ده دات *

به لام په نكه به عزه كه سيك و ابرانن كه به نازايه تي و شان و پيلي خويان و
بي يارمه تي هيچ كه سيك توانويانه نهم كاره جي به جي بكن ، هه لته

ئەم جۆرە بىر كىرگەنەش لەگەڵ يەكناپەرستى (توحيد)ى بى ئۆيلىك و دەغەلدا پىك ناكەوئ چۈنكە بى پەرستى ھەر بى پەرستى يە جا كەيفىي خۆيەتى بىكى دوورە دەست بى ، وەك جۆرى يەكەم ، يان لەبەنەو پالەو بى وەك جۆرى دوورەم ، بۆيە لەبەشى دوورەمى ئايەتە كەدا ئەو بىش (x) يكى لى دراوہ وەلا نراوہ و گوتراوہ : (وايك نستعين) يانى : وە يارمەيش ھەر لەتۆ دەخوازىن .

ئەو دوو جۆرە بى پەرستى و شەرىك بۆ خوا پەيدا كىرگەنە قىسمەن لى كىرگەن لەزاراوہى (تصوف)دا بە (الرياء) و (العجب) ناسراون . چۈنكە (الرياء) ئەو يەكە ئىشنىك بىكى غەيرى خىواي تىدا پەچاۋ بىكى واتە : وپراي پەچاۋ كىرگەن پازى كىرگەن خىوا بەرزە وەندى يەكى تىشى تىدا پەچاۋ بىكى^(۱) ، ھەلەتە ئەو شەرىك بۆ خوا پىيار دانە . (عجب) ىش ئەو يەكە لەكاتى جى بەجى كىرگەن كارىكدا خۆت لى بگۆپى و عاجىبات لى خۆت بى و شانازى بەخۆتەو بىكى و بەئازايەتى خۆت لى قەلەم بەدى نەك بەفەزلى خىوا .

يەكناپەرستى (توحيد)ى بى كەردو پوختەش ئەو يەكە نەيەلى نەخۆت و نەغەيرى خۆت بىنە پەردەو خىوات لى وەشپىرن . بەلام – خۆيەنەرى خۆشەويست – ئەو نەدەش بزانە كە زال بوون و سەركەوتن بەسەر بى دەردەكى (خارجى) يەكاندا زۆر بەسپىنايى ترە لەزال بوون بەسەر بى نىوہەدا !!

ھەر بۆيەش پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) جەنگ كىرگەن بى دەردەكى يەكاندا بەتىكۆشەنى گچكە (الجهاد الاصغر) حىب كىرگەو

(۱) بىگومان جارى واش دەبى پىبابازى يەكە دەگاتە پەلەك خىواي گەورە ھەر تىدا پەچاۋ ناكىرى .

جهنگ کردنی له گهل بتي دهر ووني دا به ټيکوشاني گه وره (الجهاد
الاكبر) له قهلم داوه *

خو اش هموو لايه کمان سهر خات به سهر بته دهره کي و ټوه کي په کان دا.

★ گه وههري شه شه م :

برواو کرده وه ليک جوئي نابنه وه :

به ليک له پروانگه ي مه کته بي په کته به رستي به وه کرده وه و پروا شتافيان
بي شتافيان نابن و هه رگيز ليک ناترازين ، واته : ناگونجي و مه حاله ئيمان و
بروا له دل و دهر و و ټيک دا نيسته جي پټ به لام کسردار و په فتاري
له گهل دا نه پټ ، ديسان مه حاله په فتار و کرده وه ي ئيسلامي يانه له په کيک دا
به دي بکهي که ئيمان و پرواي نيه *

هه لته له وه دا جياوازي (اختلاف) نيه که مسولماني سهر پيچي
که رو گونا هار نه گهر له دنيا دا په شيمان نه بوو پته وه و له گونا هان
يانه بوو پته وه و پوژي دوايي بارته قاي تاوانه کاني ده سوو تيريت ، نه وه
شتيکه (اجماع) ي زاناياني له سهره ، نه ما سهاره ت به که سينک که ئيديعاي
ئيمان و پروا ده کات و خوي به مسولمان له قهلم ده دات به لام نه له و شتانه
ده پرينگي ته وه که خوا حهرامي کردوون وه نه له و شتانه نيزيک ده پته وه که
فه پزو پويستي کردوون زانايان دوو هه لو پستي جودايان هه يه :

په که م : ده لين نه گهر هزار سالي بابايه ک لافي مسولمانه تي لي بدات
به لام هه ر به زار بي و هيچي پټوه ديار نه بي نه وه فري به سهر
ئيسلامه تي به وه نيه و ئيسلامه تي گهلک گهلک له وه به رز تره که هه ر به لاف
ليدان و ئيديعايه کي بي نه ساس ئيسانتيک به شوين که و تووي خوي حسيب
بکات *

دووه م : ده لښ مادام کابرا گوتی نیمانم هه یه و بپروای به خواو
پنځه مېه ران و زیندوو بوونه وه و باقی پوکنه کانی ئیسلامه تی بوو نه گهر
هیچ په قنارو کړداری ئیسلامی یانه شی نه بیت هدر به مسولمان حسیب
ده کړی •

هه لېته به پېی پای دده ته یه کهم نابې بابای نوږ نه کهرو زده کات
نه ددرو پوژوو نه گرو پارږنه کهر له هدرام کراوه کان بچېته به هشت و
ده بې هتا هتایه له جهه نده مې دا بېښته وه ، به لښ له سر پای دووه م دواي
سزاو جه زړه به یه کی هاوسه نک له گهل تاوانه کانی دا له جهه نده مې پرزگاری
ده بې و ده چېته ټو به هشتی •

بې گومان له م دوو پایه هدر یه کیکیان پاسته چونکه دوو شتی دز
به یه ک ناگونجې هدر دوو کیان پاست دهرچن ، جا مادام وایه با چاوڼک به
ده قه ئیسلامی یه کان دا بخشین بزاین هق به کام پیره یه :

له کانی توږینه وه ی ثایه تی دووه م دا ئیسلامان به درمختک شو به اند
که لایه نی بیرو باوه پ له جی ی په گ و پشان یه تی و لایه نی کړده وه و
جې به جې کړدیش له جی ی قه و ل و پ و گه لایانه ، وه له وې گفتمان دا
که نه و باسه زیاتر پوښن بکه یه وه ، هه لېته به جې هتانی گف و په یمانش
فه پزه (وأوفوا بالعهد ان العهد کان مسؤلا) اسراء - ۳۷ - جا نه وه
لیره دا گف (وعد) ه کهمان ده به یه سهر :

کس توانای لاملی کړدنی نه له وه که نه گهر سملاندمان ئیسلام
له هه موو شتک دا وه کو درمخته که وایه و هیچ جوړه جیاوازی یه کیان
له توان دا نه نه و کاته چ حوکمیک درمخته که بگریته وه ئیسلامه تیش
ده گریته وه ، ده فهرموو به دل تی فکره و ورد ورد سهرنج ده :

له سه ره تادا دره خته كه به شيويه نه مامتيكي ساوا ده نيزي و تهو
سه رهي كه له باري بنهويه په گڼو پيشان دهرده كاو نجا نهو تام و چيزو
خواردنو بريوي كه پيوسته بو دهر كړدني چروو گه لايان به په كسه
ورديله كاني دهی مزي و به پي ده كات بو سه ري^(۱) ، نجا بهو

خورا كه به پي كراوه چروو لقو و پوپو گه لا پهيدا ده بن و فرازوو ده بن .
ئيسلامي ش له هه و لي دا نه مامي نهرم و شلكي عه قیده و پروايه كه
له زه وي دل و ميشك دا چه قهره ده داو په گان داده كوئي نجا لهو خوراكو
بريوي كه دل و ميشك له نه نجامي تيوه پامان و بير كړدنه وه له كتيبي
بوونه ورو كتيبي قورئان دا وده ستیان هيناوه پوخته يه كي - كه بريسي يه
له ناسين و خوشه ويستي خواو پغه مبهرو (صلي الله عليه وسلم) هه ست كړدن
به به ندايه تي - په وانه ده كړي بو نه دمانه ي كه به سه ربازي بيو زه بن و
هوش حسيب ده كړن له نه نجامي نهو كه ين و به ينه ش دا لقو و پوپو
قه دو گه لا كړده وه و ناكارو په فتاري ئيسلامي يانه دروست ده بن .

ليره دا به بيم دا نايه ت هيچ جوړه جياوازي يه كي نهو تو له نيوان
دره ختي مه جازي ئيسلام و دره ختي پاسته قينه دا هه يت كه زه ره به
وي چواندن (تشييه) ه كه بگه به ني .

ئيسنا با كه په تيكي ديكه ش سه رنج ده ينه دره خته پاسته قينه كه :
ئايا كي په گڼو پيشه و بنه ماي دره ختي به ته ني ديوه به بي قه دو لقو
پوپو گه لا ؟!

(۱) جي ي سه رسو پمان ليره دا نه و يه كه هيزي كيشنده (جاذبيه) ي
زه وي ناتواني بهر گري له پته لا چووني نهو نازو و خه و بريوه بكات
هه رچه ند سه ري چي كړدني شه له فهرمانسي وي !! به لي به لام
خواي گه وره نه مري له سه ره و ده بي هيزي كيشنده گهر دن كه چ
يت !!

دنیام که کس نهی دیو و کسیش نای بینی چونکه نیه ، نه لاهوممه
مه گهر په گڼو پېشه ی وشک و برینگ و بی گیان نه ویش هر به پروا له
جیاوازی هیه له گڼل بهر دیک یان کهسته که گڼک دا دنا له پاستی دا هیچ
فهرقیان نیه ، چونکه : شقایان نه و پوله ی په گڼو پېشه ده ی گیرن بی
هه لاسن که بریتی یه له خوراک هه لمزین و دروست کردنی قه دو لق و
پوپ و گه لا :

نیستا با باده ی نه و سهر دره خته مه جازی یه که ، ده لین مادام نیسپاتمان
کرد که کتومت وه دره ختی پاسته قینه وایه و پشتریش گوتمان نه گهر
سه لئرا وه یه کن ده بی چ حو کمیک به سهر یه کیکیان دا ددری به سهر
نه وی دیشیان دا بدری و سه لماندیشمان که وه یه کن ده توانین به پاشکاوی
بلین : په گڼو پېشه ی عه قیده ی نیسلا می و خوا به رستی هه بوونی مه حاله
به بی لق و پوپ و چرو ی کرده وه و نیلتیزام !!

قسم له وی نیه که عه قیده و به مایه کی وشک و په قو ته و بی پرو و
یت ! هه لته نه و جوړه که سانهش که هم چه شنه عه قیده و بیرو پرو وایه یان
هیه عه قیده و بیرو پرو واکه یان چ فهرقی نین له گڼل په گڼو پېشه وشک و
برینگه بی گیانه که ی دره ختی تاین دا !

به لی خوینه ری نازیز :

نه مامی بیرو پرو و عه قیده و نیسانی نیسلا می له زه مینه ی هر دیک دا
پرو و چه قهره ی کردو په گڼو پېشه ی داکوتان یه کسهر بو چه سپاندن و
سه لماندن ی هه بوونی له و شو نه دا لق و پوپ و چرو و گه لای ناکار و په وشت و
کرده وه ی پرو و دارانه ده کانه هه ویه و شایه تی بوونی له وی دا *

که واته : هر وه چو له هر جی یه که په گڼو پېشه و به مای دارو
دره ختان دیران و له گه لیان دا قه دو لق و پوپ و گه لا نه دیران به لگه ی
بی خیری و وشک و برینگ په گڼو پېشه کانه به هه مان شیوه ش له هر

ئىنسانىڭ دا ئىدىعا كىردى ھەبىۋى ئىمان و بىرۈا دىتارو كىردارو پەفتارى
مىسولمانانەو بىرۈادارانە نەدىتار بەلگەيە بۆ قىرۋىكى و بىخىرى و بىگىيانى
ئەو ئىمان و بىرۈايە •

ئىستاش وای بەچاك دەزانم ژمارە گەللىك دەقى ئىسلامى بىننەوۈ بۆ
بىر ناوۈلا كىردى مەبەست :

يەكەم : مەگەر چۆنە كايى دەنا لەھەر جىيەك وشەى (الذین آمنوا)
ھاتىي وىپراى وىش وشەى (وعملوا الصالحات) ھاتو ۈ ئەمەش ئەوۈ
دەگەيەننى كە بىرۈا ئىمان بەبى كىردارو پەفتارى چاك نايىت •

دوۈم : خۋاى گەۋرە دەفەرمۈى : (فاذا اسلخ الاشهر الحرم فاقتلوا
المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا لهم كل مرصد فان
تابوا واقموا الصلاة وآتوا الزكاة فخلوا سبيلهم والله غفور رحيم) توبە ۶-۷ •
يانى : كاتلىك ئەو مانگانەى جەنگيان تىدا قەدەغە كراۋە بەسەر چوون
كافىرەكان بىكوۋىزىن لەھەر جىيەك وەبەر دەست تان كەۋتىن ، وەبىان گىرنو
دەۋرەيان بەدەن و لەھەموو سەنگەران دا بۆيان دانىشن ، ئىجا كە
نۆبەيان كىردو نۆبىريان كىردو زەكات يان دا وازيان لى بىنن ، خواش
لى بوردەو بە بەزەيى يە •

لېرەدا دەبىنن خۋاى زاناو كار بەجى فەرمان دەكات بە مىسولمانان كە
لە كافىران بىخەفتىن و بىان كوۋىزىن بەھەموو شىۋەيەك ھەتا دەگەپىنەوۈ بۆ
زىر پىكىفى ئىسلام و نۆبىزى دەكەن و زەكاتى دەدەن •

كەۋاتە كافىر كان بە (۳) مەرجان بە مىسولمان حىبب دە كىرىن و دەبە
بىرۈادار :

۱ - گەپانەوۈ لای خۋاى ئىمان ھىتان بە پەرزەرد گارىتەتى خوا
(فان تابوا) •

۲ - نوڙ کردن (واقموا الصلاة ..) *

۳ - زه کات دان (وآتوا الزکاة ..) *

سئ يهه : خواي گه وره فهرمو ويه تي : (انما المؤمنون الذين اذا ذكر
الله وجلت قلوبهم واذا تليت عليهم آياته زادتهم ايمانا وعلى ربهم يتوكلون *
الذين يقيمون الصلاة ومما رزقناهم ينفقون ..) انفال - ۳ ، ۴ *

ياني : به پراستي پرواداران ته نيا ته وانهن كه له دهمي ياد كردني خوادا
دلان پاده چله كي و كاتيك ثايه ته كاني ويان به سهردا خوئندرايه وه ئيمانان
پي زياد ده بي ، وه پشت به په روره دگاريان ده به ستن * ته وانهي نويزي
ده كه نو له وه ي ئيمان به خشيون ده به خشن *

ليره ش دا ديسان ده بينن كه خواي گه وره كه سائيك به پرواداري
پاسته فينه حسيب ده كات كه له ترسي خواي دلان پاده چه ني و پستي پي
ده به ستن و ئيمانان به خوئندني قورپثاني زياد ده بي و نويزي ده كه نو
زه كاتي ده دهن *

كه واته كه سيك ئيمان و پرواكي ته دياردانه ي له گه ل دا نه بن
بايي پوولكه و وه ك پاره ي قه لب به سهردي دا ده دري ته وه *

چواره م : ديسان خواي گه وره فهرمو ويه تي : (انما المؤمنون الذين
آمنوا بالله ورسوله ثم لم يرتابوا وجاهدوا باموالهم وانفسهم في سبيل الله
اولئك هم الصادقون) حجرات - ۱۶ *

ياني : پرواداران ته نيا ته وانهن كه پروايان به خواو پيغه مبه ره كه ي
(صلى الله عليه وسلم) هيناوه و هيچ دوو دل نين ، وه له پيناوي پريازي
خوادا مال و نفسيان به خت ده كه نو ، ته نيا ته وانهن پاست ده كه نو *

كه واته : چه مكي پيچه وانهن (مفهوم المخالفة) ي ته م ثايه ته ناواي
لي دي ته وه :

ئەوانەى بەمال و نەفس لە پێناوی پێبازی خوادا خەبات ناکەن پاست
ناکەن لە برپا دارێتی یە کەیاندا •

پێنجەم : پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویەتی : (ایس
الایمان بالتمني ولا بالتحلي ولكن هو ما وقر في القلب وصدقہ
العمل ••)^(۱) •

واتە : ئیمان خۆزگە خواستن و ئاخ ھەلکشان نیە بە لکو ئەو یە کە
لە دڵدا جێ گیر دەبێ و کردە و دەش و دەپاستی دە گیرێ و دەبێتە شایەتی •
شەشەم : پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویەتی : (بین
الرجل وبين الکفر ترک الصلاة)^(۲) •

واتە : لە ئێوان ئێسان و کوفردا واز ھێنانە لە نوێژ • کەواتە ھەر
کەسێک وازی لە نوێژ کردنی ھێنا بە نامسوولمان دادەنرێ و دەچیتە پێری
بێ برپا یانەو •

حەوتەم : دیسان پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویەتی :
(العهد الذي بیننا وبينهم الصلاة فمن ترکها فقد کفر)^(۳) •

یانێ : ئەو پەیمان و سنوورە ی لە ئێوان مەو گاورە کاندا ھەیە نوێژە
جا ھەر کەسێک وازی لێ ھێنا کافر •

ھەشتەم : (ابن حزم الاندلسي) دە ئیت :^(۴) (کۆمە ئێک لە یارانێ

---

(۱) (ابن النجار و دیلمی) پێوا یە تیان کردو •

(۲) (احمد و مسلم و الترمذی و ابو داود و ابن ماجه) لە جابر بن
عبدالله (وە پێوا یە تیان کردو •

(۳) (احمد و ترمذی و نسائی و ابن ماجه) لە (بریدە) وە گیرا و یانە تەو •

(۴) سەیری کێی (فقه السنه) ی (سید سابق) بەرگی یە کەم لایە پرە
(۹۳) بکە •

پښه مېرو (صلى الله عليه وسلم) ته وانهى دواى وائش له سهر ته وهن گه
 باباى نوږنه كهر كافر ه لوانه : عمر بن الخطاب ، عبدالله بن مسعود ،
 عبدالله بن عباس ، معاذ بن جبل ، جابر بن عبدالله ، أبو الدرداء ، له
 غه یری هاو له لانی پښه مېریش (صلى الله عليه وسلم) : احمد بن حنبل ،
 اسحاق بن راهویه ، عبدالله بن المبارك ، النخعي ، ابو ایوب السخيتاني ،
 ابو داود الطيالسي ، ابو بكر بن ابي شعيبه ، وزهیر بن حرب ، وه غه یری
 ته وائش .

له كوټايى دا ده ليم ثم قه له مهى ئيسټا پيى دد نووسم بويه ناوى
 لى نراوه قه لهم چونكه ټهركى نووسين به پړوه ده باو پيى دد نووسرى به لام
 نه گهر گریمان له نووسين كهوت ئايا پړه وایه پيى بگوتري قه لهم ؟!

ئايا جياوازی ثم پښووسه نه نووسه له گهل چيلكه داريك دا چيه ؟!
 خو شتاقان ټهركى نووسين به پړوه نابهن ، نه گهر بگوتري جياوازی يان
 تهويه كه پښووسه نه نووسه كه هدرچند له پاستى دا هيچى له چيلكه كه
 زياتر نيه به لام هدر چوټيك بټ له شيوه پښووس دايه !! له وه لام دا
 ده گوتري كاتى خوئ له بهر ته وه پيى يان نه گوتوه قه لهم چونكه له سهر شيوه و
 پړوخسارى قه لهم بوه به لكو له سونگه پښووه وه نو ناوهى به سهر دا پړاوه
 كه پيى نووسراوه .

ههر بهم پيى ودانه كا برای مسولمانيش بويه ناو نراوه مسولمان چونكه
 گهردن كه چى فرمانه كاتى خوايه ، به لام وه ختيك له فرمانه كاتى خوا
 لاملى كردو ياخى بوو هيچ ماقوول نيه تهو ناوهى هه پړوه پيى چونكه كاتى
 خوئ تهو ناوهى بويه لى نراوه چونكه تهستوى بو ته مرو فرمانى خواو
 پښه مېر (صلى الله عليه وسلم) كه چ كردوه ، تهما ئيسټا كه گهردن
 كه چ نه ماوه و لاپي بوه و لای داوه ناوو شوړه تى مسولمانه تيشى پړوه
 نه ماوه له ئيسلامه تى به هه لا وېر راوه .

به لئی ده توانین بلین هم قهلهمه له نووسین که وتوووه کesh و هم
مسولمانه له خوا به رستی ده رچوووه کesh کاتی خوی که ئهرکی نووسین و
خوا به رستی یان به جی هیناوه به قهلهمه و مسولمان حسیب کراون ، به لام
تستا که ههردووکیان ئهرکی خویان واز لئی هیناوه و لئی که وتوون دروست
نیه ناوه پشمووه که یان هه ر بمیتی *

به لئی خوینه ری ئازیز ئینسانی بی کردار و پرفتار به مسولمان داناری
هه ر بویهش له سو و پهرته مه زنه دا ده بینین به نده کان دوا ی خویندنی چوار
ئایه تی پشوو که بر و ا داریتی ته وای تیدا ده رده که وئی یه کسه ر
گوتوو یانه : (ایاک نعبد وایک نستعین) ، چونکه زانیویانه که ئیمانی
بی کرده و و ئیلتیزام هه ر قسه ی پرووته و وک گو یزی کو یز نیو قریوک و
بووچه *

جا خوا به بو خاتری گه و ره یی و سو زی خۆت و خۆشه و یستی
پهغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) بمان گپری له وانه ی کرده و و پرفتاره کانیان
شایه تی ئیمان و پروای مسولمانه تی یان ده دهن و بمان پاریزی له و که هه ر
به زار لافی خوا به رستی لئی ده یین ، ئامین *

★ گه وهه ری جه و ته م :

له به ر تیشکی جه و ته مین گه وهه ری گرانباری ده ریای ئهم ئایه ته
مه زنه دا ئهم راستی یه دینه به ر چاوان :
گرنگی دانی ئیسلامه تی به یه کیه تی و بکه وه جۆش دانی کۆمه له ی
مسولمانان :

چۆنیه تی ده ره ئانی ئهم گه وهه ره ش ئاوا به : خوینه ری ئهم ئایه ته
په رۆزه لیره دا پاناوی کۆ (جمع) به کار دینی نه ک ئی تاک (مفرد) واته نالیت:
(ایاک اعبد) هه ر ئه تۆ ده په رستم ، به لکو خوی په گه ل کۆمه ل و پیپی

پرواداران دهخات ، که واته بی یتنه و بیره لهه نامه ده فامرته وه که
 ئیسانی مسولمان به ته نی خوانا به رستی و به ته نیا خهریکی به پیره بردنی
 به نامه ی خودا نایت به لکو له گهل خوشک و برایانی تری هاو بیرو
 هاو نامانجی دا بهو کاره ههل دهستی *

ثم پاستی بهش وه نه بی هه لیره دا باسی کرای بی به لکو له ده یان ده قی
 دیکه ی ئیسلامی دا پانوی تراوه ، بو وینه :

۱ - (ان الله يحب الذين يقاتلون في سبيله صفا کانهم بنیان
 مرصوص) صف - ۵ - یانی : خوا به پاستی نه وانه ی خوش دهوی که
 به کومه ل و به پیز له پناوی دا ده جهنگن هه ده لئی دیوار یکی پیکه وه
 جوش دراو !!

لیره دا ویرای فامرانه وه ی نه وه که پیوسته پرواداران له کومه ل دا
 خویان بنوین نه وهش ده فامرته وه که : به کهم : پیوسته به پیزو
 به پیک و پیک خه بات بکه ن * دو وهم : پیوسته وه ک چینی دیوار پیکه وه
 جوش بدرین و وه که به نکه ته سیحک له ته نشت به که وه پیز بن و پال ویک
 ده ن و شان لیک ده ن *

۲ - (واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا) آل عمران - ۱۰۴
 یانی : توند دهست به به نامه ی خواوه بگرن و لیک به رته وازه مه بن *
 ۳ - بغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) فهرمو ویه تی : (ومن مات وهو
 مفارق للجماعة فإنه يموت ميتة جاهلية) (۱) *

یانی : هه که سیک له کاتیک دا بمری که له پیر و تاقمی - مسولمانان -
 جوئی بوته وه مردنیک نه فامانه مردوه !! *

(۱) (مسلم) پریوایه تی کردوه له (عبدالله بن عمر) وه *

٤ - ديسان فەرموو یەتی : (کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیتە)^(١) •

واتە : ھەر کامیکتان چاودێرە و ھەر کامیکتان لە ئافار میللەتە کەدا بەرپرسیارە •

٥ - ھەروەھا فەرموو یەتی : (لاتباغضوا ، ولا تحاسدوا ، ولا تدابروا ، ولا تقاطعوا وكونوا عباد الله اخوانا ، ولا يحل لمسلم ان يهجر أخاه فوق ثلاث)^(٢) •

واتە : یە کدی مەبوغزێن ، وە ئێرەیی بە یە کتر مەبەن ، وە شەست لە یە کتر مە کەن ، وە ئێک دابێ دابێ مەبەن ، ھەموتان بەندە ی خوا و برای یە ک بن ، وە حەلأل نیە بۆ ھیچ مسوڵمانێک کە دەنگ لە براکە ی دابێ پتر لە (٣) پۆزان •

٦ - لە جێ یە گئی دی فەرموو یەتی : (مثل المؤمنین فی توادعهم وتراحمهم وتعاطفهم مثل الجسد اذا اشتكى منه عضو تداعى له سائر الجسد بالسهر والحمى)^(٣) •

یانێ : وێنە ی بر واداران لە دۆستایەتی و بەزەیی بە یە کتردا ھاتنە دە یان و میھرە بانێ یان لە گەڵ یە کدا وە ک جەستە یە ک وایە ، کاتێک ئەندامێکی تووشی ئازاریک دە بێ ھەموو ئەندامە کانی تری لەش لێ ی دە گێرێ نەو و دەست دەدەنە شە و نخوونی و گرانی تی •

ھەلبەتە ئەمانە لۆجیک بوون لە تە غاریکی ئەو دە قە ئیسلامی یانە ی دەر بارە ی چۆنیەتی و شیوە ی پێک ھاتن و بە پێوە چوونی کۆمە لگای ئیسلامی

(١) (بخاری ومسلم) پێوا یە تیان کردووە لە (عبدالله بن عمر) دوو •

(١) (بخاری ومسلم) پێوا یە تیان کردووە لە (أنس) دوو •

(٣) (بخاری ومسلم) پێوا یە تیان کردووە لە (ابی موسی الاشعری) یەو •

دەدوین کە دەتوانین لەدووسی دێردا نێو پۆکەکیان پوخت کەینەووە :
 «ئێسلام دەیهوێ مسوڵمان بەتەنیا نەبێ و ئەندامێکی چالاک و کاریگەر بێت
 لەنێو کۆمەڵێک مسوڵمانی پێک و پێک و پێز بوو و پێکەووە جۆش
 دراو و تێک ترینجاودا» •

بێگومان ئەم باسە یەكجار گرنگە و وتووێژ و توێژینەووەیەکی فرە
 هەڵدەگرێ ، کورد گوتەنێ : ئەو هەویرە ئاوی زۆر دەوێ ، بەلام لەبەر
 چەند ھۆیەك کە پەنگە لەبابای ژێرو وردبین شیراوە نەبن جلەوی
 پێتووسی سەرکێش و زەوت نەبووم توند دەکەم و بە ئاراستە کردنی
 پرسیارێک و وەلام ئانەوێ لەکورتی دەی پرمەووە :

ھۆی بایەخ دانی ئێسلام بەپێز بوونی مسوڵمانان و خۆ تواندیان
 لەپێرێکی پێک و پێک و پێکەووە جۆش دراودا چیه !!؟
 لەوێلامدا دەئێن :

لەسۆنگەی ئەوێ کە ئێسلام بەرنامەو پێبازێکە بۆ سەر لەبەری
 ژیانی ئێسان بە تاكو کۆمەڵەووە سەرتابای لایەنەکانی ژیانی وە بەرخۆ
 دەدات و هیچی لێ نابوێ چ مەعنەوی بێت چ سیاسی چ ئابووری چ
 کۆمەڵایەتی ... چ ... چ ... ھتد ، بەلێ لەسۆنگەی ئەوێ کە مەحالە
 تاقە ئێسانێک بتوانێ بەتەنێ بەسەری دا بپروا بەندایەتی خۆی گەورە
 بەجێ بێت ، نەك ھەر تاقە ئێسانێک بەلکو کۆمەڵە مەوقیەکی زۆریش
 - مادام پرزو بلاو و بێ سەر و بەرە و لێک ترازو بن - ناتوانن ئێسلامەتی
 بەپێو بەرن و لەگشت لایەنەکانی ژیانیان دا دەستوو و یاساکانی خوا
 بکەنە پێزارو پراستە شەقامی ژیان جا لەبەر ئەوێ ئایینی ئێسلام ئەو ھەمو
 گرنگی یە بەپێک و پێکی و پێزبوونی مسوڵمانان داوە •

جا خۆی گەورە پێنمایی مان بکات بۆ بیرکردنەووەی پراست و ئاخۆتێ
 پراست و ئێش کردنی پراست ، وە بمان گێرێ لەوانە ی لەپێناوی پزازی کردنی

خواو بهجی هینانی ئهركی بهندایهتی و خزمهت کردنی پیاژه که ی دا هموو
به رژه و هندی به کی شه خسی ده خه نه ئه ولا *

★ هه شته مین گه وهه ر :

کۆمه لگای ئیسلامی ته نیا یه ک بنچینه و بنه مای هه یه له سه ری پا بوه ستی ،
به ته عبیریکی تر ته وشته ی ده توانی هموو مسو لمانان یکه وه گری داو بیان
هۆیتته وه ته نیا شتی که ته ویش ئیمان و پروایه :

شکی تیدا نه هه ر کۆمه ل و پیر و تاقمیک پویسته بنچینه یه کی
هه بیت که له سه ری پا بوه ستی و هه موویان کۆبکاته وه ، جا ئه و بنه ماو
بنچینه یه ی کۆمه لگای مسو لمانانی له سه ر خپ ده یته وه و لا قانی له سه ر
ده چه قینی بریتی به له ئیسلامه تی و ئیمانداری *

له مه کته بی ئیسلام دا هه چ کام له په نگ و زمان و په گه زو بنه چه که و
سنووری جوگرافیایی و ئاستی ئابووری نه کراونه بناغه ی کۆمه لگای
ئیسلامی ، با بزاین بۆچی ؟!

له سۆنگه ی ته وه وه که ئیسلام په پیره و و پرۆگرای خوایه بۆگشت
ئینسانه کان به ته عبیریکی تر ئیموونی و نامه ی به دی هینه ره بۆ وه دی
هینراوه کانی ، شتیکی وا کراوه به جوغزو بازنه ی تیدا خپ بوونه وه ی
شوین که وتوانی به نامه ی خوا که بتوانی هه موو ئینسانه کان له هه ر تیره و
نه ته وه و په گه زیك بن و هه ر په نگ و زمانیکیان هه بیت له نیو خۆی دا
بچه و ئینته وه و هه موویان بخاته بن بالی میهره بانی خۆیه وه *

به لام ته گه ر هاتباو په روه ردگار سنووریکی ته سکی کردبا به جوغزی
خپ کردنه وه ی ئینسانه کان وه ک *

۱ - تیره و هۆز بۆ وینه جاف *

۲ - یان نه ته وه بۆ وینه کورد *

- ۳ - يان په گهز بو وینه ناری *
- ۴ - يان په نگ بو وینه سپی پیست *
- ۵ - يان زمان بو وینه هندی *
- ۶ - يان باری ژيان بو وینه هزارى *
- ۷ - يان ناستی پروهوش بو وینه خوینده واری *

نوه له حاله تی په کهم دا بیجگه له عشیره تی جافو ، له حاله تی دووهم دا بیجگه له نه ته وهی کوردو ، له حاله تی سی یهم دا بیجگه له په گهزی ناری و ، له حاله تی چوارهم دا بیجگه له سپی پیسته کان و ، له حاله تی پنجمه دا بیجگه له هندی زمانه کان و ، له حاله تی ششمه دا بیجگه له هزاره کان و ، له حاله تی هه و تمه دا بیجگه له خوینده واره کانی ده نیو خوی دا نه ده حه و انده وه ، بیگومان نه و دش شتیکی په وایه و له گه ل داد گه ری و کار به جی بی خودا ناسازیت *

جا بویه په روه ردگار مه و دای به نامه که ی هتنده لیک کیشاوه ته وه - به به راوه ژووی پیچکه و کویره پی ده سکرده کانه وه - که هه موو ئیسانه کان بتوانن له ژیر سیهری دا بجه وینه وه به په کیلک له شوین که و توانی حسیب بکړین *

جا له بهر نه وهی تیره کانه جی تی ترخان کراوی تویرینه وهی نه م باسه نه ^(۱) به هیانه بهرچاوی چند ده قیکی ئیسلامی کوتایی به باسه که دینین :

(۱) نه لقه ی چوارهمی زنجیره ی (ده بهر لیک راچوونی ئیسلام و پیچکان مان بو لیکو لینه وه و چاره سره کردنی نه م مه سه له به ترخان کردو ، نه م ما حه یفی جاری چاپی به چاوان نه دیوه ، وه که هه مو نه لقه کانی دیکه ی نه و زنجیره یه *

۱ - خوای گه وره ده فەرموئ : (يا ايها الذين آمنوا لاتخذوا آباءكم
وأبناءكم أولياء ان استحبوا الكفر على الايمان ومن يتولهم منكم فأولئك هم
الظالمون) توبه - ۲۳ - *

واته : ئەي برۆاداران بابو برایاتان مەگرن بەدۆست که
کافریتی یان هەڵبژارد بەسەر ئیمان دا هەرکە سیکیش لە ئێوە بەدۆستیان
حسب کات ئەوانە ستم کارن .

۲ - دیسان فەرموو یەتی : (قد كانت لكم اسوة حسنة في ابراهيم
والذين معه اذ قالوا لقومهم انا برآؤا منكم ومما تعبدون من دون الله كفرنا
بكم وبدا بيننا وبينكم العداوة والبغضاء ابدا حتى تؤمنوا بالله وحده)
ممتحنة - ۴ - *

یانئ : بەپاستی - ئەي مسوڵمانان - پێشپەوێکی باشتان هەیه
لەئبراهیم و شوێن کەوتوانی دا کە بەنەتەوهی خۆیان گوت : ئێمه لێتان
بەڕێن و لەوێش کە دەي پەرستن لەباتی خودا برۆاتان بۆ ناکهین ، وه
دوژمنایەتی و پرق و قین لە ئێوانمان دا هەیه هەتا هەتایە تا کو بەتەنێ خوا
دەپەرستن .

۳ - هەروەها ده فەرموئ : (لاتجد قوما يؤمنون بالله واليوم الآخر
يوادون من حاد الله ورسوله ولو كانوا آباءهم او أبناءهم او اخوانهم او
عشيرتهم اولئك كتب في قلوبهم الايمان ...) مجادلة - ۲۲ - *

یانئ : میللەتیکت وەدەست ناکەوئ برۆایان بەخواو بەپۆزی دوابی
هەبئ ، کە سیکیان خۆش بوئ کە دوژمنایەتی خواو پیغمبەرە کەئ دەکات ،
با ئەوانە بابیان یان کوپیان یان برایان یان عەشیرەیان بن ، ئەوانە - واتە
ئەو مسوڵمانانە - خوا ئیمان و برۆای لە دڵیان دا جێ گیر کردووە .

کهواته : برای خونه‌ری نازیز مادام خوت به‌شوین که‌وتوی
 پنبازی خوا ده‌زانی و ده‌توئی له‌تاقی کردنه‌وی نهم زیانه‌ت دا ده‌رچی و
 له‌تاوری دۆزه‌خئی سهر فراز بی و به به‌هه‌شتی به‌رین شاد بی بۆت نیه
 دوستایه‌تی و براده‌رایه‌تی بگری له‌گه‌ل بابایه‌کی بی‌دین و نامسو‌لمان دا با
 باب و براو خزم و خویشیش بی ، تنیا له‌کاتیک دا نه‌بی که به‌توئی به‌ره و
 سهرچاوه‌ی زولال و سازگاری به‌رنامه‌ی خوی به‌خشنده‌ی بی‌نی وله‌چه‌نگ
 گومرایی و سهرگه‌ردانی پزگاری که‌ی ، به‌لئی تنیا له‌حالتیکی وادا نه‌بی
 بۆت نیه لی‌ی نیزیک وه‌بی و له‌گه‌لی دا بگه‌پئی و تیکه‌لاوی له‌گه‌ل دا
 به‌رقه‌رار بکه‌ی .

لیره‌دا ده‌مه‌وئی به‌خیرایی نیگایه‌ک بخشین به‌مه‌سه‌له‌یه‌ک دا که
 له‌سهر دلی زور که‌س بۆته‌گرفت و گری کویره ، شه‌ویش مه‌سه‌له‌ی
 نه‌توایه‌تی به :

هه‌لبه‌ته وه‌ک گولمان لیره‌دا تنیا سهرنجیکی خیرایی ده‌ده‌ینه شه‌و
 مه‌سه‌له‌یه‌ چونکه له‌جی‌یه‌کی دیکه‌ی تهرخان کراودا تا پادده‌یه‌ک ئاوه‌لامان
 کردۆته‌وه :

خوی مه‌زن ئیسلامی به‌گویره‌ی سرووشتی ئینسان ناردوووه هیچ
 جۆره که‌م و که‌سری و زیاده‌په‌وی به‌کی تیدا نایه‌ته به‌رچاو .

مه‌سه‌له‌ی خۆشه‌ویستی گه‌ل و نیشتمانیس یه‌کیکه له‌غهریزه‌ یێک
 هینه‌ره‌کانی سرووشتی ئینسان ، مادام وایه پیوسته له‌ئیسلام دا شه‌و
 غهریزه‌یه‌ش په‌چاو کرایت ، هه‌ر وه‌ک چۆن گشت غهریزه‌کانی تری
 ئاده‌می تیدا په‌چاو کراوه‌و حسابیان بۆکراوه ، وه‌ک غهریزه‌ی : خواردن و
 خواردنه‌وه (وکلوا واشربوا ولاتسرفوا) اعراف - ۳۱ ، بخۆن و بخۆنه‌وه و
 زیاده‌په‌وی مه‌که‌ن . غهریزه‌ی جل و بۆشاک : (یابنی آدم قد انزلنا علیکم

لباساً يوارى سواتكم ۰۰) اعراف - ۲۶ - ، ئەى وەنچەى ئادەم پۇشايمان
 بۇ ئاردوون ئەو ئەندامانەتان دادەپۇشيت كە حەز ئاكەن بەدەرەوە بىن ۰ وە
 غەرىزەى شت ھەبوون (التملك) : (يا أيها الذين آمنوا لاتهلکم اموالکم ۰۰)
 منافقون - ۹ - ئەى بىر واداران مال و دارایی تان بى ئاگانان نەكأت ۰ وە
 غەرىزەى جىنسى : (نسلؤکم حرث لکم فأتوا حرثکم انى شتم ۰۰) بقرە
 - ۲۲۳ - ژنانتان جىى زاووزى و بەرھەم ھىئاسى تىوون ھەركاتىكى
 ويست تان بىچنە لای كىلگەكانتان بىچن ۰

ھەرۈھا ھەموو غەرىزەكانى دىكەى ئىنسان ھەر بەم شىۋەى ، جا
 مادام لەسرووشى ئىنسانىشدا ھەىە كە ئەو مىللەتەى خۇش بوى كە
 لەئىوياندا پىگەيوە ئەو خاك و ئاۋەى خۇش بوى كە تىيدا پىگەيوە ،
 ئابى ئىسلامەتى پىى لەئىنسان گىرتى كە گەل و ھۆزو خاك نىشىمانەكەى
 خۇش بوى ، چونكە ئەگەر گىرىمان پىى لى بگىرى مانای واىە
 پى لەغەرىزەىكى ئىنسانى دەگىرى ، ئەمما چونكە چ ئىنسانىش و چ
 ئىسلامىش ھەردووكيان لەكارگەى بەدى ھىئەرىكدا دروست بوون و
 پەخساۋن مەھالەو چاۋەپوان نەكراۋە كە تىك بگىرىن و لە پاستىك
 پابىن ۰

كەۋاتە ئىسلامەتى دىرى ئەو چەشنە نەتەۋاىەتىىە نىە كە سرووشى
 ساغى ئىنسان دەى خۋازى ، بەلام ئەو چەشنە نەتەۋاىەتىىەى لە ئەندازەى
 سرووشى خۋى دەچىتە دەرى و دەپتە پەگەز پەرىستايەتى و بت پەرىستى و
 بەكورتى دەپتە (فاشىزم و شۆفىنىزم) ئەو بەھىچ پەنگىك لەبەرنامەى
 خۋادا پەۋا نىەو بەتوندى تاۋانبار دەگىرى ، چونكە ئەو كاتە لەگەل بىچىنە
 ئىسلامى بەكەدا تىك دەگىرىن و دىراىەتى پەيدا دەكەن ، ھەلبەتە ھەر
 نىتىكىش لەگەل دەستور و ياساكانى بەرنامەى خۋادا دىر بوەستى پەفر

دە كرىڭ و مۆرى ناھەقى پۈۋە دە نرى ، چۈنكە ئىمە لەسەر ئەو بىچىنەيە
پەرۋەردگارمان بەخۋاى خۇمان زانىۋە دەى پەرسىن و گەردن كەچى
بەرنامە كەى دە بىن كە لەھەموو سىفەتلىك دا تەۋاۋە بىي لەكەيەو ھەرىچى
بىي فەرمۇي (۱۰۰٪) پاستەو بىي خەۋشە •

خوينەرى ئازىز ئەۋەش كۆمەلىك بوون لەو گەۋھەرانى كە بەنچاۋى
بىي ھىزى بەندە لە دەرياي دەۋلەمەندى (اياك نەبدا و اياك نستەين) دا دىتران ،
بەلام نەچى و ابزانى ھەموو شىتلىك گوتراۋەو لەبىنى كدوۋى دراۋە چۈنكە
قەت قەت سنووردار (محدود) بۆى ئالوئى بىي سنوور (لامحدود) دەۋرە
بدات و دەتو خۆى بگىرىت ، ئاىا لەپەرداخلىك دا ئاۋى زەرياكەن
دەخەۋىتەۋەو جىي دە كرىتەۋە ؟!

ئىستاش نۆرەى ئايەتى شەشەمىنەو دەمىكە چاۋەپوان دەكا ،
(ولقد يسرنا القرآن للذكر فهل من مدكر ؟) قىمر - ۱۵ - يانى :
بەپراستى قوپۇتائمان سىنا كىردۈە بۆ ھالى بوون ئەۋە كەس نىە بىي لىي
ھالى بىي ؟!

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

تەفسیری ئایەتی شەشەم

« اهدنا الصراط المستقیم » پێنمایی مان کە بۆ پێی پاست •
مانای وشەکان :

اهدنا : (راغب الاصفهانی) دەلالت : (الهدایة - دلالة بلطف)
واتە : هدايەت پێنمایی کردنیکی هێدی و نەرم و نیانە •

ئینجا دەلالت : (پێنمایی کردنی خواش بۆ ئێسنان چوار شیوەی هەیه :
یە کەم : ئەو پێنموونی یە کە هەموو ئێسنا ئێکی گرتۆتووە ئەویش بریتی یە
لە ژیری و فام و تێ گەشتن ، وهك فەرموو یەتی : (قال ربنا الذي اعطى
كل شيء خلقه ثم هدى) •

دووهم : ئەو پێنموونی یە کە لەسەر زمانی پێغەمبەر (علیه السلام) و
کتێبە خوایی یە کە ناردوو یەتی ، وهك فەرموو یەتی : (وجعلنا منهم أئمة
يهدون بامرنا ....) •

سێ یەم : ئەو پێنموونی و یارمەتی دانە ی تاییبەتە بەو کەسەو کە
هیدایەتی دراوە و پێبازی خوای گرتووە ، خوای گەمە دەش لەم بارەو
فەرموو یەتی : (والذين اهتدوا زادهم هدى) ، وه فەرموو یەتی : (ومن
يؤمن بالله يهد قلبه •) • • هتد •

چوارەم : پێنمایی کردنی پۆزی دوا ی بۆ چوو ئە نێو بەهەشتی ،
وهك فەرموو یەتی : (الحمد لله الذي هدانا لهذا ••)

هه‌لته ته‌و جوار هیدایه‌تانه‌ش پیکه‌وه به‌یوه‌ستن و هه‌رکامیکان
ته‌نجامی ته‌وی پیش خویه‌تی ، چونکه که‌سیک ئی به‌که‌میانی بو
نه‌په‌خسایت ئی دووه‌می لی چاره‌پوان ناکری ، وه که‌سیک ئی دووه‌می
نه‌یت ئی سی‌یه‌می بو په‌یدا ناییت ، وه هیچ که‌سیک ئی چواره‌می بو
نایه‌ته دی تا‌کو ته‌و سی‌یانه‌ی پشه‌وه‌ی تیدا نه‌هاتنه دی ، (۱) .

دیاره لیره‌دا وشه‌ی (ه‌دایه) به‌مانای سی‌یه‌میان به‌کار ه‌تیره‌وه واته :
ته‌و پ‌تیموونی‌یه‌ی که‌ خوا ده‌ی‌دات به‌و ئینسانه‌ی که‌ پ‌تیزی خ‌وای
گرتوه . پ‌تیشه‌وای تو‌یره‌ره‌وانی قورئانیش (ابو جعفر الطبری) ه‌ه‌ر
له‌سه‌ر ته‌م پ‌ایه‌یه وه‌ک ده‌ل‌یت : (ومعنی قوله « اهدنا الصراط المستقیم » فی
هذا الموضع عندنا : وفقنا للثبات علیه) .

یانای مانای (اهدنا) له‌م شو‌ینه‌دا له‌کن‌مه : یارمه‌تی‌مان بده که
له‌سه‌ر پ‌ئی‌ی پ‌است بم‌ینه‌وه (۲) .

الصراط المستقیم : ابو جعفر الطبری (ده‌ل‌ی :) اجمعت الامه من
اهل التأویل جمیعا علی ان الصراط المستقیم هو الطريق الواضح الذی
لا اعوجاج فیه وکذلك ذلک فی جمیع لغات العرب . .)

واته : گشت تو‌یره‌ره‌وانی قورئان له‌سه‌ر ته‌وه‌ن که‌ (الصراط
المستقیم) ته‌و پ‌ئی‌یه ئاشکراو پ‌استه‌یه که‌ هیچ پ‌یچو په‌نای تیدا نه‌ه ،
ه‌دروها له‌هه‌موو زار - دیال‌کت - کانی عه‌ره‌پ‌ش‌دا ه‌ه‌ر وایه .

ئ‌نج‌ا د‌وای چه‌ند قسه‌یه‌کی دیکه ده‌ل‌یت : وه ته‌وه‌ی که‌ به‌لای منه‌وه
چاتره بو مانای ته‌م ئایه‌ته واته : (اهدنا الصراط المستقیم) ته‌وه‌یه که‌

(۱) (معجم مفردات الفاظ القرآن) راغب الاصفهانی پیتی ه‌ه‌ لاپه‌ره
(۵۳۶) .

(۲) جامع البیان به‌رگی به‌که‌م ته‌فسیری سووره‌تی فاتحه‌یه‌تی شه‌شه‌م .

مەبەست لێرەدا ئەمە پێت : یارمەتیمان بدە کە لەسەر ئەو پێبازە بەرقەرار
بین کە هەلت بژاردووە بەندە خۆشەویستەکانی خۆت بۆ پێنمایی کردووە،
کە ئەمۆش رێی راستە *

چونکە هەر کەسێک پێنمایی بکە و یارمەتی بدرێ بۆ گرتنی ئەو
پێیە یە ئەوانە گرتوویانە کە خوا پێداون لە پێغەمبەران و صدیقان و
شەهیدان ئەو پێنمایی کراوە بۆ ئیسلام و باوە پ بە پێغەمبەران و پا بەند
بوون بە قورئانەو و ئیش کردنی بەو کە خوا ئەمری پێی کردووە و پەوینەو
لەو کە خوا بەرگری لێی کردووە و شوێن کەوتی پێی و شوێنی پێغەمبەر
(صلی اللہ علیہ وسلم) و پێی و شوێنی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان و علی
خوايان لێی پازی پێی و هەر بەندە یە کێ تری خواپەرست ، هەموو ئەوانەش
لە (الصراط المستقیم) دا هەن ^(۱) *

کەواتە : بوختە قسان ئەمە یە کە مانای : (اهدنا الصراط المستقیم)
یانئ : خواپە پێنمایی مان بکە بۆ ئیسلام و یارمەتی مان بدە کە لەسەری
بەردەوام بین *

تێستاش بابچینە سەروکاری ئەو مرواری و گەوهەرانی لە دەریای
دەولەمەندی دا هەن و بەپێی توانا و بۆ لوان پێکیان لێ دەریین و لەسەر
سینی زمانی کوردی بۆ خوێنەرانی ئازیزیان پانۆنین :-

★ گەوهەری یە کەم :

بەرنامە و پێبازی ژیان پێوستە تەنیا لە لایەن خواوە نەخشە ی
بۆ بکێشێ و دا بێرێ ، چونکە ئێسان هەر چەندە زاناو بلیمەت و لێ هاتوو

(۱) سەیری (جامع البیان) بکە بەرگی یە کەم تەفسیری سوورەتی فاتحە *

۴۷ -

بئى شتى واى لەباراندا نىمە لەئاقار كارى وادا دامارو دەستەستانە • بۆ
سەلماندنى ئەم قەسەيەش دوو بەلگان دىننەوہ :

بەلگەى يەكەم : بىزارى و ناپەزايى دەربېرى زاناو مشوور خوۋرانى ولانە
پۆزئاوايى و پۆز ھەلاتى يەكان سەبارەت بەو بارو دۆخەى تىيدا دەژىن و
بەو پى و پەسم دەستوورانەى حوكميان بەسەردا دەكەن ، وە ئىعتىراف
کردنيان بەكەم و كوپى و ناتەواوى ئەو پىچكانەى ئىنسان داي ناون •

ھەلبەتە ئىمە ناتوانىن قەسەو ھەلۋىستى ھەمو ئەو زاناو پەژىن سىيەنە
بىخەينە بەرىنگا كە بەدەست شارەستانەتى يە ماددى يە بى ئەخلاق و بى
بى پرووچەكەيانەوہ زالەيانە چونكە نەك ھەر لەقەرەى چەند لاپەرەيەك
بگرە لەقەرەى چەند كىيىنكىش دا نىن ، بەلام لويچىك نىشانەى تەغارىكى يەو
چەند نمونەيەك دىننەوہ :

۱ - شايتەنى دانى دكتور (الكيس كاريل) كە ياداشى (نۆبل)
ستاندوہ ئەو كابرايە لەكتىي (ئىنسان ئەو نەناسراوہ !) دا دەلەت :^(۱)

(•• ھەر چەندە پزىشكان و قىركاران و زانايانى تەندروستى زان
بەدلاوايى يەوہ ھەول و تىكۆشانى خۆيان بەخت دەكەن بۆ سوودى ئىنسان
ئەمما نەگەيونە ئامانچ ، چونكە ئەوان چەند نەخشەو پىلاتىكان پۆناوہ كە
تەنيا بەشىك لە پاستىيان دەتو خۆ گرتوہ •

وہ دەگونجى ئەم قەسەيە سەبارەت بەوانەش بگوترى كە ئارەزوو و
خەيال و ويستەكانيان بە ئارەزوو و خەيال و ويستىكى تر دەگۆرەنەوہ لە
پىناوى ھىزو پىزى ئىنسانى دا^(۲) ••• وە ئەو خاوەن بىردۆزانە

(۱) سەبرى كىيى : (الانسان ذالك المجهول) بکە ص ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱ •

(۲) واديارە وەرگىرە عارەبەكە چاك نەى توانيوہ چەمكى ئەو يەك دوو

دېرە دەربېرى ، ھەلبەتە ئەمنىش ئەو چى نووسيوہ ھەر ئەوہم

وەرگىراوہ تەوہ •

شارەستانەتیی بەك دروست دەكەن گە ھەرچەند بە ئامانجی وە دەست ھێتانی
بەختە وەری مەرۆف پەخسێراوە بەلام تەنیا لەگەڵ پەوالەتیی نائەواو یان
شیوتیراوی ئێنساندا دەگونجی • (باش سەرنج دە)

ئەو پێژم بەرنامانەیی خاوەن بێردۆزەکان لەبیری خۆیاندا دروستیان
کردون ھێچیان دەباراندا نیە ••• ئاخەر بەندەکانی شۆپشی فەپەنساو
خەیاڵاتی «مارکس» و «لنین» تەنیا بەسەر چەند بابایەکی ووشكدا
دەچەسپین •• مادام وابی پێویستە بە ئاشکرا بزانیی کە دەستوورو پێو
پەسەمی پەپوەندی یەکانی ئێنسانەتیی تا ئیستا نەناسراون ! ، چونکە زانیاری یە
کۆمەڵایەتیی و ئابووری یەکان چەند زانیاری یەکی گۆترە کارین •

پەو پێیە دەردەکەوئ کە ئەو بارو دۆخەیی زانیاری و تەکنۆلۆجیا
تێیدا سەرکەوتوو و بۆ ئێنسانی پەخساندوو لەگەڵ ئێنساندا ناسازی ، چونکە
ھەر لەخۆو و بەگۆترە کاری دروست کراو و بەبێ پەچاوکردنی ھێچ
چەشنە تیوەپامانیك لەسرووشتی ئێنسان پۆنراو •

ئێجا درپژە بەقسەکانی دەداو دەلیت :

پوختەیی مەبەست ، زانیاری یە ماددی یەکان فرە وەپیش کەوتوون و
بەرەیان ستاندوو ، ئەمما زانیاری یە ئێنسانی یەکان لەحالی تێکی سەرەتایی دان ،
ھۆی ھیواشی بەرەو پێش چوونی زانیاری ژیان (علم الحیاة) یش دەگەپتەو و
بۆ حالەتە جۆر بەجۆرەکانی ژیاانی ئێنسان و بارو زرووفەکانی ، وە
ھالۆزی دیاردەیی ژیان ، وە بۆ جۆری پێك ھاتنی ژیری مان کە
زۆر زۆر دلخۆشە بە تقووم بوون لە دنیای ماددی و میکانیکی دا •

••• پێویستە ئێنسان پێوەری ھەموو شتێك بێت بەلام واقع بە
بەراو و ژوو و یە ، ئێنسان زۆر پیز پەپو غەریبە لەو دنیا یەدا کە دروستی
کردو و ، ئێنسان نەیی توانیو دنیای خۆی پێك و پێك کات چونکە

شاره زایی پاسته قینهی دهربارهی خۆی نیه ... ئه و نیه ندهی که ژیری و
زانستی مان هیناویه ته دی گونجاو نیه بو مه ... ئیمه گه لکی چاره
پهشین چونکه ژیری و په و شتمان داده به زئی و نزم ده بته وه ..

ئه و دله پراو کئی و غه م و په زاردیهی دانیش توانی شاره هاوچه رخه کان به
دهستی به وه ده نالین زادهی پزیمه سیاسی و ئابووری و کۆمه لایه تی به
- کانیانه .. ئیمه کوشتهی دواکه و توویی زانیاری به ئینسانی به کانی له
زانیاری به ماددی به کان .

ئنجا ده ئیت : تاقه پئی چاره سه رکردنی ئه م گه و گه رفته و لابر دنی ئه م
کۆسپه پهیدا کردنی زانیاری به کی قول تره به نه فسی خۆمان ... جا مادام
شاره ستانه تی ماددی هاوچه رخ حاله تی سرووشی ژبانی تیک شکانه وه و
شواندوویه تی ، زانیاری ئینسان - ناسی له هه موو زانیاری به ک پتر بو ته
پۆیست .

به ئی له پوانگهی (الکسیس کاریل) ه وه پتر شاره زان بوون دهربارهی
ئینسان تاقه پئی چاره سه رکردنی گه و گه رفته کانه مانه و تاقه پئی پاست
کردنه وهی لاته لئی و خواری باری ژبانی شاره ستانه تی ماددی ئه مپۆیه ،
به لām له پاستی دا (الکسیس کاریل) بهی به ده رمانی پاسته قینه
نه بر دوه و زۆریش جی گله بی نیه چونکه ئه و له نیه ندهی وادا
ژیاوه که له ئیسلام بی خه به ری تاپا دده یه که هه ندیکان هه ر ناویشیان
نه بیستوه ده نا له پاستی دا ئه و تاکه پئی و ئه و تاقه ده رمانه ی دکتۆر (کاریل)
به دوا ی دا و ئله ته نیا ئیسلامه ، به لئی ته نیا ئیسلامه که هه موو لایه نه کانی
مروؤف په چاو ده کاو هیچیان پشت گوئ ناخات ، ته نیا ئیسلامه که و ئپرای
گرنگی دانی به پشه سازی و ئاوه دانی گرنگی به کی زۆریش به لایه نی
پرووحی و ئه خلاقی ئینسان ده داو نا به لئی لاته ل بی و خواری خێچ بیت .
دیسان ده کاریل ده ئیت :

(لەپاستى دا مرقايەتى ھەولكى زۆرى داوھ خۆى بناسى ، بەلام
 لەگەل ئەوھش دا ئىمە خەزىنەيەك زانبارى و تىبىنى مان ھەيە كە زاناو
 فەيلە سووف و شاعىرو زاناگەورە پووحى يەكان كۆيان كەردۆتەو ، تا ئىستا
 تەنيا چەند لاىەتكى ديارى كراومان لە نەفسى خۆمان ناسیو ، ئىمە
 نازانين ئىنسان بەشۆو يەكى گشتى برىتى يە لەچى . . ئىمە ھەر ھىندە
 دەزانين ئىنسان لەچەند پارچەيەكى لىك جوودا پىك ھاتو . . ھەر
 كامپىكمان پىك ھاتو لەكۆمەلە تارمايى يەك لەئۆپەپاستى دا پاستى يەكى
 نەناسراو ھەيە !!

. . لەپاستى دا نەزانى يەكەمان ھەمە لاىەنەيە ، چونكە زوربەى
 ئەو پرسىارانەى ئەوانە ئاپاستەيان دەكەن كە دەربارەى مەرۆف لى
 دەكۆلنەو بەبى وەلام ماونەو چونكە چەند لاىەتكى بى سنوور لە دىاي
 شىراو ھەمان دا ھەن كە ھەتا ئىستا پەيان بى نەبراو .

ئىمە تا ئىستا وەلامى زۆر پرسىاران نازانين بۆ وئە :

چۆن ماددە كىمىيە يەكان پىكەو دەنووسىن بۆ پىكھانى ئەندامەكانى
 خانە ؟ !

چۆن (كرومۆسەكان) كە لەئۆپەپاستى ھىلكۆلەى پىتىراو
 (البويضة الملقحة) دا ھەن سىفەتەكانى ئىنسان لەو ھىلكۆلە وەر
 دەگرن ؟ !

چۆن خانەكان سەربەخۆ بەكۆمەل پىزدەبن و دەبنە ھۆى پىكھانى
 شانەو ئەندامەكان ؟ ! ئەو خانانە ھەر دەلىى پۆلە مىروو و مېشەنگوينەن
 پىشەكى ئەو ئەر كە دەزانين كە بۆيان ديارى كراو ؟

پىكھانى سىرووشى دەروونى و فسىۆلۆجى مان چۆنە ؟ !

تیمه دوزانین که لهچهند شانعو ئەندام و شلەیهک پیکهاتووین ، ئەمما
پەیوەندی نێوان شعورو دەماغ (میشک) تا ئیستا نەهێنی یە •

تیمه تا ئیستا پێویستی مان بە شارەزایی تەواو هەیە دەربارەی
فسیۆلۆجیای خانەکانی میشک •• تا چ ئەندازەیهک ئێرا دە کار دەکاتە
سەر لەش ؟

ژیری چۆن تەئسیری تی دەکری لەلایەن ئەندامەکانەوە •••
تیمه تا ئیستا زۆر دوورین لە ناسینی ماهیەتی پەیوەندی یەکانی نێوان
پەیکەری ئیسکی و ماسوولکەو ئەندامەکان و جۆرەکانی پچالاکێ ژیری و
گیانی •

و تا ئیستا ئەو عامیلانە ناسین کە دەبنە هۆی هاوسەنگی میشک و
بەرەڵستی کردنی ماندوویی و تیکۆشان دزی نەساغی یەکان •• تیمه
نازانین چۆن هەستی ئەدەبی و هیزی دەربڕین و جووژەت زیاد دەبن •

ئەمانەو چەندین پرسیاری تری نەزەمێراو دەگونجی بکرتن •••
بەلام گشتیان بێ وەلامن ئاشکرایە کە هەرچی زانایان پێشکەشیان
کردووە لەوەدا کە پەیوەندی هەیە بەئێسنانەو : هەتا ئیستا ناتەواوە ، وە
زانستی مان سەبارەت بەخۆمان هەر لەقوناغی سەرەتایی دایە^(۱) •

کەواتە بە ئیعتیرافی گەورەترین زانای ژیان ناسی ئەوروپا زانیاری مان
دەربارەی ژیان و ئێسنان زۆر کەم و کورتەو هەر لەقوناغی سەرەتایی
دایە ، وە ئەو ژیانە کە تێدا دەژین و پرە لەتەنگ و چەلەمەو گیرەو
کێشە زادەی نەشارەزایی و کەم و کورتی و ناتەواوی شارەزایی یەکانمانە
دەربارەی خۆمان •

هەلبەتە کە سیکیش هێندە نەشارەزاو نەقام بێت دەربارەی خۆی

(۱) (الانسان ذلك المجهول) ص ۱۳ ، ۱۴ • وەرگیرانی عادل شفیق •

بۆي نيهو پرهوانيه ههستيت بهداناني بهرنامهي ژيان بۆ خۆي ، چونكه
شتيك لهسهر نهفامي و نهزاني دابمهزري ههر ناتهواو و كهمو كهسر
دهر دهچيت وهك گوتراوه :

خشت اول چون نهاد معمار كچ

تا ثريا ميروود بنان كچ^(۲)

ئيسئاش باهچينه لاي يه كيكى تر له بليمهت و شاره زاياني شارستانه تي
ماددى بزاني چ سكالايه كى ههيه سه بارهت به شاره ستانه تي يه كه يان و
چه نه بزارو نا پازى يه لى ي :

۲ - شايه تى دانى (رينه دوو) هه لگري پاداشى نۆبل
له زانيارى به كان دا : نهو كايرايه له كتيى : (انسانى الانسان ، نقد علمى
للحضارة المادية) دا ده ليت :

(زانيارى و ته كنۆلۆجيا ئاميرىكن هيج پره وشت و نه خلاقان نيهو
ده گونجى به كار بترين بۆ خيىر يان بۆشه پ يان بۆ ئاوه دانى يان بو كاول
کردنى -)

(- ئيمه لافى نهوه لى ده دهين كه له چاخى زانيارى دا ده ژيهين ، به لام
له راستى دا مهيدانى زانيارى نه مرۆ هاوسهنگى يه كى واي تيدا نيه . كه
مهودا بدات به زانيارى له ههلسوپانى كاروبارى مروف دا سوود به خش

---

(۲) واته : كه وهستا خشتى يه كه مى به ناپيكى دانا ، نه گهر خانوو تا
(ثريا - كو) بپروا ههر خوار ده بى . (كو : كوومه له
ئهستيره يه كن) .

بیت - (۱)

(••) پروابوون بهمه که دنیای هاوچه رخ بووچو بئی نیوه شتیک نیه
هر کورت کراپتهوه له سهر فیهله سووفه کان و نه دیبه بهرزه کان ، به لکو
شتیکه له نیو گشت کومه له ئابووری و کومه لایه تی به کان دا باوه و کارده کاته
سهر هه موو دیارده و چالاکی به کانی ژیان) • (۲)

(••) ئینسانی ئهم پوژگاره له زوړلاوه وەك ئەو ئازله كیوی به دهچی
که ژیا نی خوی له باغی گیانداران (حقیقه الحیوانات) دا ده باته سهر، ئینسانی
ئهم پوژ وەك ئەو ئازله خوراك و پاریزگاری لئی كردنی ته وای ههیه، به لام
له و هاندهره سرووشتی به بنه پرتی یانه بئی به شه که بنچینه ی زوړ له نهز که
جسته یی و پرووخی به کان نی ، ئینسانی ئهم پوژ نهك ههر به برای ئینسانی
بینگانه یه و به سرووش بینگانه یه به لکو زوړ له وه گرنگتر ئهمه یه که
به خوشتی بینگانه یه) (۳

(••) ئەو پەشینی به نوئی به به زوړی هه لقولاوی سهرچاوه ی دنیا
نه بوونی گشتی به به هوئی دهرك كردنی ئهمه که زانیاری توانای
چاره سهر كردنی گیر و گرفته کانی ئینسانی نیه • (

(••) زانیاری به وه تاوانبار ده كړئ که به کارده هیتري بۆ پروو خاندنی
بنچینه دینی و فلسفه یه کان بۆ ئه وه ی چه ند جیگر (بدیل) یکی وایان
له شوین دا دابنیت که په وشت و په فتاری ئینسان ئاواسته بکات و تپروانیتکی

(۱) (انسانیة الانسان) ص ۲۵ •

(۲) سهرچاوه ی پيشوو ص ۳۳ •

(۳) سهرچاوه ی پيشوو ص ۳۳ •

(۴) سهرچاوه ی پيشوو ص ۳۳ •

ماقوولۇ بەقىمەت يېشى كەش بىكەت سەبارەت بە بوونەوەر . (۱)

(. . .) ۋە ئىمە ناتوانىن شىۋازى ژيانسان بىگۇرپىن مادام چەند پەشتىكى
كۆمەلەيتى نوئى نەيەننە كايە . . . بەلكو دىنىكى كۆمەلەيتى نوئى . . . جا
كەيفى خۇيەيتى شىۋەى ئەو دىنە نوئى بە ھەر چۆتىك بىت پىۋىستە
بىنچىنە كەى پىكەو ھەلكردن و پىكەو گونجان و تەبايى بىت لە نيوان
ئىنسان و سىرووشت دا لە باتى ئارەزووى شىتانه بۇ چەوساندەوەر
زال بوون) (۲)

(. . .) ھەولدايش بۆھىتەندەى ھەلوئىستىكى ئىنسانى گەردن كەچ نەبوو
بۇ فەرمانەكانى تەكنۇلۇجىا بەرەودوا گەپانەوەر تىشكان نىە بەلكو
ھەلوئىستىكى بەرەويش چووانەو كۆششىكى پالەوانانەيە . (۳)

(. . .) زۆركەس ماندووبوون لەم پاكردنە شىتانه دا بۇ گۆپىنى
بەردەوام ، ۋە ئەوانەى بەتەمەن ماندووبوون ، بەلام تازە پى گەشتوان
وايان لى ھاتو ھىچ بايەختىكى تىدا بەدى ناكەن ، ۋە كاتىك ئەوانە ھالۋى
ئەم ژيانە سەرگىز كەرە دەينىن و ئەو ھەموو تىكۆشانە دەينىن بۇداھىتەنى
تەكنۇلۇجىاى نوئى تاكو ئەو گىروگرفتانه چارەسەر كات كە ھەر نەفسى
تەكنۇلۇجىا خولقاندوونى !! ھاوار دەكەن :

(ئەم جىھانە بوەستىن ، ئىمە دەمانەوئى بىچىنە دەرى) (۱)
دىسان رىنەدوبو دەلىت :

(۱) سەرچاۋەى يېشو ۶۳ .

(۲) سەرچاۋەى يېشو ۶۳ .

(۳) سەرچاۋەى يېشو ص ۲۳۲ .

(۱) سەرچاۋەى يېشو ص (۱۹۸) .

(۰۰۰ زۆربەى زۆرى گېروگرفتەكانى ئىنسان لەدىنای ھاوچەرخدا دەگەپنەوۈ بۇ خۇدانە بەر تەئسىرى شارەستانەتى و شارىنىنى پىشەسازى، وە پىس بوونى دەوروبەرى جۇراو جۇر وە تىكچوونى فىئولۇجى كە لە گۇپانە كتوپرى يەكانى شىۋازەكانى ژيان پەيدا دەپى ، وە دووركەوتنەوۈ لە مەيدانە سرووشتى يەكانى ژيان و دەوروبەر ، تەگەرە عاتىفى يەكان ، گۆشەگىرى دەروونى لەشارە قەلەبالغەكاندا ، وە ووشكى و ماندووى و پابواردنى ناچارى - بەكورتى ھەموو ئەو بارودۇخانەى تەكنۇلۇجىا دروستى كردوون بەپى ياساوپۇگرام و بىنەخشەكىشان و سنوور بۇ دانان ئەمانە گىشتيان تەئسىر دەكەنە سەر ھەر كەسنىك لەدانىشتوانى ولاتە دەولەمەندەكان بەپى جياوازى ، ئەم تەئسىرانەش شىتىكى پەسەن نىن لەسرووشتى ئىنساندا بەلكو كاردانەوۈى سرووشتى ئىنسانن لەبەرانبەر شتە داھىتراوۈ تەكنۇلۇجى و كۆمەلايەتى يەكاندا •)

ئەوۈش ئىعتىرافى يەكىكى تر بوو لەكەلە بلىمەت و زاناكانى دانىشتوۈى شارەستانەتى ماددى لەسەر يوۈچى شارەستانەتى يەكەيان و دەستەومىتائى زانىارى لەئاقار ھىئانەدى بەختىارى و خوشبەختى بۇ ئىنسان •

۳ - ئىعتىرافى (پروچىە گارودى) فەيلەسوفى ماركسى فەپەنسايى :

پروچىە گارودى كە بەگەورەترىن پىشمەواى ماركسىزم حىبب دەكرى لەسەدەى بىستەمداو تەنانت ماركسى يەكان بە نوئ كەرەوۈى ماركسىزىمى لەقەلەم دەدەن، لەماوۈى پىشووۈدا بە شىۋەيەكى پەسىمى ئىسلام بوونى خۆى دەربىرى و وازى لەبىردۆزدى ماركسىزم ھىئاو لەبىرى ماترىالىستى يەوۈ پەپى يەوۈ بۇ بىرى خواناسى و مسولمانەتى ، جا بەدەردى كوردەكە گوتى : بەسەد جەكىم ھىندەى دەردەدارىك نازانن ، دەبا بزانن گارودى نەو مسولمان و كۆنە ماركسىست پاي چىە سەبارەت بەو بىردۆزانەى ئىنسان

دايانون و بهو شارەستانەتییە ماددیەیی لەسەر بنچینەیی زانیاری
پرووت و بچراو لەتایین پۆتراوہ :

دکتۆر (محمد جابر الانصاری) لەچاوپێکەوتنیکدا لەگەڵ پوڤجیە
گارودی دا ئەم وتووێژەمان بۆ دەگیرێتەوہ : (۱)

دکتۆر محمد جابر : بۆچی لە مارکسیزم هەلگەپاویەوہ و دژی
شارەستانەتیی پۆژئاوای سەرمايەداری دەوہستی و دەست کردوہ بە
بانگەوازی کردن بۆ بەرنامەيەکی نوێ ؟ •• کە ئیسلامە ؟

پوڤجیە گارودی : گەورەترین تاوانی شارەستانەتیی پۆژئاوا ئەمەيە
کە تەنیا پستی بە بەرەویش چوونی ماددی بەستوہ •• زیادە بەرھەمھێنان و
ھەلکشینی ئاستی پابواردن بەتاقە پێوہری پشکەوتن و بەختیاری دەزانئ،
بەلام ئایا ئەنجام چ بوو ؟ ئەنجام چ بوو پاش بەرھەمھێنانی زۆر
لەترومبیل و مەکینە و ئامیتری کامپیوتەر ؟ پاش زۆر لەبانق و سەرمايەیی
گەورە ؟ پاش شار و پێوبان و کارگە و فابریقەخانەیی زۆر و زەوہند ؟
دوای ئەم ھەموو بەرھەمھێنانە سەرمان بەکۆئ دەگات •• کوا
بەرەویش چوون لەلایەنی پووحی و پەوشت و ئاکاری بەرز و پەفتاری
ئینسانانەو بەختەوہری راستەقینە ؟

تاقە ئەنجامی ئەم بێردۆزە ماددیە ئیستا ئەوہیە کە جیھانی ئەمپۆ
ھۆی خۆ لەنیو بردنی ئەک جارتیک سەدان جار و دەدەست ھێناوہ ••
بەلام بەبێ ھەلکشین و فرازوو بوونی ھاوسەنگ و بەرامبەر لەپەوشت و
ئەخلاق و ئاکارە پووحیەکان کە دەبەن بەرچو لەمپەر لەپێی ھێزی
وێران کاری مرۆفدا •

(۱) ئەو چاوپێکەوتنە لەگۆڤاری (الدوحە) ی - قطری - ی دا لەژمارەیی
(۸۴) ی سالی ۱۹۸۲ تۆمار کراوہ لایەپە (۱۰ ، ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳) •

ئىنجا ماركسىزىمىش ھات تاكو ھەمان تاوان دووبارە بىكئەوۋە بەللام بە
 شىۋە يەككى تر ، ماركسىزىمىش بىردۆزەي ھەلگىشىن و بەرەۋېش چوونى
 سەرمايەۋ دارايى كىردە سەنگى مەھكەۋ پىۋەرى پىش كەۋتن و كامەرانى
 ئىنسان ، زىاد لەمەش بەرەۋېش چوونى سەرمايەۋ لايەنى ماددى كىرد
 بەقانونىكى خەتمى و بەردەۋام بۆ فرازوۋ بوونى سۆشپالزىم ، ئىنجا پۇرئىمى
 سەرمايەدارى و پۇرئىمى ماركسىزىمى كەۋتنە پىش بىر كى لەيەك مەيداندا ،
 مەيدانى بەرھەم ھىتئانى ماددى بەردەۋام ھەتا ھەتايەۋ بەبى ئامانچ .

تاقە جياۋازى يەك كە ھەبىت لەنىۋان ئەۋ دوو پۇرئىمەدا ئەمەيە كە
 يەككىيان تاك (فرد) دەكاتە بىنەماي پۇرئىمەكەي و يەككىشىيان كۆمەل ، بەللام
 مېزوۋ بەرەۋ دوا ناگەپتەۋەۋ خەتمەن دەبى بەرنامەۋ پەپىرەۋىكى دىكە
 ھەبىت بۆ دروست بوونى شارستانەتى و گەشە كىردن .

شىتكى سەلئىراۋە لەپۋانگەي مەۋە كە سۆشپالزىم لەسەر ئەم بىنچىنە
 ماددى يەي ئەمپۇ مەھالە ، سۆشپالزىم نايەتە دى بەبى گەشە كىردن و
 فرازوۋ بوونى پوۋخى و ئەخلاقى لەسەرۋوۋى ماددەۋەۋ لەسەرۋوۋى
 گەشە كىردنى ئابۋورى يەۋە ، ھاتنەدى ئەمەش مەھالە چ لە پۇرئىمى
 سەرمايەدارى داۋ چ لە پۇرئىمى ماركسىزىمدا چونكە ھەردوۋكىيان كەۋتوۋنە
 ھەمان ھەلەۋە كە بىرىتى يە لەھەۋل دان بۆ ھىتئانە دى شارستانەتى بەبى
 ئىمان ۋەقەقیدەۋ بەبى لايەنى ئەخلاقى و پوۋخى) .^(۱)

بەللى خوتنەرى ئازىز ئەۋەش پاي گەۋرەترىن پىشەۋاي ماركسىزىمى
 سەدەي بىستەمە سەبارەت بەپۇرئىم و فەلسەفەي پۇرئەللات و پۇرئاناۋ
 بەتەغىرىكى تر ماركسىزىم و كاپتالىسىم ، ۋەك دىتئان بىرۋاي وايە كە ھىچ

(۱) لە گەۋھەرى دوۋەمدا دىسان دەگەپنىنەۋە سەرگاردى قسە

بەنرخەكانى .

كاميان پىزو پرستى ئەمەلىيەتتە بىر تەرەپتىن ئاسستەتسىيە پىئەتە دى و
خۇشەختى و كامەرانى بۇ كۆمەلى ئادەمىزاد فەپاھەم پىئەتە .
بەشتىوانى خوا لەگەوھەرى دوومدا دەرى دەخەين كە گارودى و
ھاوپىرانى چ پىروباووپرو بەرنامەيەك بەچارەسەرو شىفای زامى ئىنسانەتتى
دەزانن .

۴ - ئىعتىراپى (مىلۇفان دوجىلاس) ئەندامى لىژنەى مەركەزى
جىزى شىوعى يۇغسلافيى پىئەتە .
مىلۇفان دوجىلاس كە يەكك بوو لەئەندامە ھەرى بەرزەكانى جىزى
ماركسىزى يۇغسلافيى چۆنەتتى كەوتە گومان و ھەلگەپانەوى خۇى
لەپىرەدۆزەى ماركسىزم ئاوا دەگىرپەتەو :
(.. ئەمەن ھەموو شىئەك لەپىرە بەپۆزۇ سەعاتەو ھەروەك چۆن
تۆبەكار وەختى تەجەللەو دەرەوشانەوى خۇاى لەپىر دەمىتتى :

ئەو ھەموو لەشەوى ۷ ، ۸ ى كانوونى يەكەمى سالى ۱۹۵۳ ز دا
پرووى دا ، پاش ئەو ۷ وەك شەوانى تر چوومە سەر جى و نووستم ،
كتوپر لەنپە پاستى شەوئى دا وەخەبەر ھاتم ، پىرىكى نوئى ھاتە مېشكەو
بەلام يەكسەر پىيارمدا كە مەھالە واز لەپىرو باووپەكەم - ماركسىزم -
پىئەتە ، ئەمەن لەو سەروخەدى دا چەند وتارىكەم لەپۆزنامەى جىزى دا
نووسى بوو كە بەغزىك بە (كۆنەپرستى) يان لەقەلەم دابوو .

دەمزانى كە پايەكانم ئەوئەندە ناخايەتتى دەنە ھۆى تىكچوونى
بەيوەندىم لەگەل ھاوپىرانى لىژنەى مەركەزىم ، ئەوانەى كە ھەموو
تەمەنى لاوى و زوربەى تەمەنى (قەيرەبى) م لەگەل دا بىردبوونە سەر ،
لەئاواتىكى ھەرى بەرزمان دەكۆلپەو ۷ پاش ئەو ۷ دلى خۇمان زۆر
پى خۇش كىردو خەفەتەن لى خوارو ئارەق و خۇنمان لەپىر دا پىشت ،
بۇمان دەرەكەوت كە وپىنەيەكەو ھاتەدى مەھالە .

خټزانه گم (سټېفانيا) به نارامۍ نوو سټېوو له ولای ژووره کړه ،
به لآم هسټم بهه بوونی ده کړد له ټیو تاریکۍ و نارامۍ شهو گاری بی
برانه وده .

ویستم زه ښم له سهر ټم جوړه شته مه ترسی لی کړاونه هه له نگیوم
ټمما فایدی نه بوو ده تگوت پرپاریکی کوتایی له نه فسم دا دراوه ، شټک
که ناچارم ژیانم و ټاوانه کانم و له هه مووشی گرنگتر خاوو خټزانمۍ له پټاودا
دایم ، دهمزانی که هیچ هیوام نیه لم جهنگه دا ، لهو دهمهۍ دا چاره نووسی
(تروټسکی) م وه بیر ده هاته وه له دلی خوم دا ده مگوت : وا چاتره پیاو
ودک (تروټسکی) بیت نهک (ستالین) ، واچاتره که تی شکی و بهارپی
نهک خیانه ت و ناپاکی له گهل ویزدان و هه ست و نهستی ټینسانانهۍ دا بکات .
ته نانه ت بیرم لهو ساله درټزانهۍ گرتو و خانه ش ده کړده وه ، که
دیاری کرابوو بو یه کیک که حوکم درټ به سزای خیانه ت !! یان سزای
پرپاگه ندهۍ دزانه (الدعاۍ المعادیة) که بریتی بوو له (۹۷) سال ټوانم
به زه ښم دا ده هات وه کو حوکمه که ده رچوو بیت .

ټاوا - به خه یال - خوم به ته نی و به سووک سه یر کراو ده هاته بهر چاو
پاش ټه وهۍ هاوپی یانم خیانه تیان له گهل دا کړدم و سزای ټوقنه ر خاوو
خټزانمۍ گرت هوه .

ټمما ټهو مل مالنی سه ختهۍ له ده روونم دا ده گه پرا به زووی کوتایی
پی هات ته نانه ت پتر له چهنده ده ققه یه کی نه برد ، یه کسه ر هاتمه وه سه ر خوم و
زه ښم کو بووه دواۍ ټه وهۍ به هوۍ خه والووی یه وه بهر ت بوو بوو .^(۱)
چونکه ده مزانی به لی دهمزانی که حقیقه تی من لیره دایه و مه حاله

(۱) مجتمع غیر کامل الشیوعیة المتفککة ، میلوفان دو جیلاس ص ۲۸ .

وازی لئی بستم ، هەر چەند بەلایەکی ئەستەمیش چاوە پێم کات کە بێی دا
تێپە پێم .

ئەجا پۆشتم بۆ زوورە کەم چەند دێرێکم نووسی کە ئەمانەم پەگەل
خستبوون :

ناکۆکیم لەگەڵ سەرۆکانی حیزبدا پێهەڵا چوووە پێویستە خۆمیان
لێ بپچڕێم . . . هەلبەتە پاش ئەوەش بەسێ هەفتان بەشیوەیەکی پەسیمی
هەوایی هەلوێستی دەولەتم بێ پراگەیهێرا لە دژی من .^(٢)

بەلام مادام خۆ بەخت کردنم بەزێانم لە پێناوی وێژدانەدا ، وە
زāl کردن و هەڵزاردنی پرایەکانم بەسەر واقعدا بە ئیمان دا بێرێ ، کەواتە
ئیمانی خۆم لەو شەووە دیتۆتەووە گیانی هیواو برۆا بەخۆبوویی هیزی
پیدا کردووم تاکو پوو داوەکانی پۆزگارو کۆسپەکانی بێ پوو بە پوو یم ،
هەر وەک چۆن ئەو ئیمانە درابوو بە هاو پێ پیرە گیراوە کانم^(٣) .
لەشوێنتیکی تردا دەلێت :

(. . . سۆزو بەروشی ئێسنان بۆ پەرورەدگاری ئاسمانەکان ناگونجێ
لەدلی ئێسنان دا پرنێ . . .)
هەر وەها دەلێت :

(. . . نوسراوەکانی مارکس وەک نوسراوی باقی نووسەرە
بلیەتەکان بریتی یە لە پێکەووە جۆش دانی بێردۆزە جۆی جۆی کان ، چونکە
ئەو بێردۆزە کە لێک داووە لە ئابووری سیاسی ئینگلیزی (الاقتصاد السياسي
الانگلیزی) (آدم سميث و ریکاردو) وە سۆشالیستی فەرهەنسای (سان

(٢) سەرچاوەی پێشوو : میلوفان روجیلاس ص ٢٩ .

(٣) سەرچاوەی پێشوو : میلوفان روجیلاس ص ٣١ .

(٤) سەرچاوەی پێشوو : میلوفان روجیلاس ص ٣٨ .

سیمون و فوریه) وه فلسفه‌ی ئەلمانی کلاسیکی (کانت و هیگل و
وفیورباخ) • (۱)

له‌جێ‌یه‌کی تردا ده‌گه‌ت :

(••• وه ئەوه‌ی که پێ‌ی‌سته که‌په‌تیکێ‌ تر زۆر به‌ پوونی بام
بکریته‌ ئەوه‌یه‌ که ئەم کتێبه‌ (کتیی ناوبراو) نایه‌وه‌ی مارکسیزم شی
بکاته‌وه‌ و ته‌فسیری بکات به‌‌لکو ده‌یه‌وه‌ی ده‌ری‌خات که به‌ کاره‌تانی توندو
تیزی و خه‌راپه‌کاری له‌زیانی ئینسان‌دا‌تاکو کۆمه‌ل‌شیکێ‌ جه‌می‌ و فه‌پزه
له‌ کاتێک‌دا مارکسیزم به‌ شیوه‌یه‌کی گشتی به‌سه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک‌دا
به‌جه‌سپێری یان باشتربلێن به‌سپێری) • (۲)

له‌شونیکێ‌ تردا ده‌گه‌ت :

(••• ئەمن بۆیه‌ هه‌نده‌ ده‌گه‌په‌مه‌وه‌ لای (ئانیشتاین) و فیزیایه‌که‌ی،
تا‌کو ئامازده‌ بکه‌م بۆ ئەو مه‌یدانه‌ یان و به‌رینه‌ی زانیاری نوێ‌ داگیری کردوه‌
دوای ئەو چاخه‌ی لینین و ستالین (یاسا دیالکتیکی یه‌کانیان) تیدا دا‌پشت،
که‌واته‌ زۆر گرنگه‌ که بۆ یه‌که‌م نیگا هه‌ست به‌و جیاوازی‌یه‌ بکه‌ین
له‌ئێوان شیوه‌ی ئەو دنیا‌یه‌ی فلسفه‌ی مارکسیزم دروستی کردوه‌ و ئەو
شیوه‌یه‌ی ئانیشتاین یان زانیاری نوێ‌ هه‌تاویه‌ته‌ دی) • (۳)

دیسان ده‌گه‌ت :

(••• زانستی هاوچه‌رخ نه‌ک هه‌ر جوێ‌یه‌ له‌و بیردۆزانه‌ی لینین و
ئه‌نگلز دا‌کو‌کی یان له‌سه‌ر ده‌کرد به‌‌لکو زانستی هاوچه‌رخ ئەو بیردۆزانه‌
بووچ ده‌کاته‌وه‌ •

(۱) سه‌رچاوه‌ی پێ‌شوو ص ۴۱ •

(۲) سه‌رچاوه‌ی پێ‌شوو ص ۶۴ •

(۳) سه‌رچاوه‌ی پێ‌شوو ص ۶۹ •

ناسرائی مادده و هەرچی ئیمه دەربارەى دەیزانین گەردن کەچە بۆ
 گۆرانیکاری و بەهیچ کۆجیك پەوانیە کورتی پکەینەو لەسەر ئەو
 ئەندازەى هەستەکانسان دەیزانن ، نامینی مادده (ماتەر) بەشیکە لە
 ناسینی تەواوی جیهان ، ناسینی جیهانیشت لە چاخیکەو بۆ
 چاخیکی ترو لەبلیمەتیکەو بۆ یەکیکی تر کە سەرگەرمی ناسینی
 فەرقی هەیه) • (۱)

هەر وەها دەئیت :

(ئەو ئەنجامەى کە دەگونجی بیگەینی لە ئەنجامی توێژینەو مان
 دەربارەى کۆمۆنیزم و هەر ئیدۆلۆژیەکی تر ئەوێهە کە : ئیدۆلۆژی
 کۆمۆنیزم لە چەند ھۆیەکی عیلمی بەیدا نەبوو ، بەلکو چەند عامیلیکی
 سیاسی داخواری کردووە ئەویش داخواری یەکانی حیزب ، ئنجا لەدوایی دا
 بۆ یەکی عیلمی لی دراووە ئیش کەشی جیهان کراوە وەك زانیاری یەك
 وەك بیروباوەڕیکی عیلمیانە کە تەفسیری جیهان دەکات) • (۲)

خوێنەری ئازیز و بەپۆرم :

ئەمە ئیعتیرافی چوارکەس بوو لەکەلە زانایانی پۆزەلات و پۆز ئاوا
 دوویان (ئەلکسیس کاریل و رینیە دوو) نوێنەری شارستانەتی پۆز
 ئاوان دووشیان (روجیە گارودی و ملیوفان دوجیلان) نوێنەری
 شارستانەتی پۆز ھەلاتی مارکسیزم ، وەك دیتمان هیچ کامیان
 لەپوانگەى کى ئیسلامی و ئایینی یەو پەختە لەپۆزیمەکانیان ناگرن تابلین :
 ئەوانە عاتیفەى دینی پالی پۆه ناو ئەو قسانە بکەن ، بەلکو ھەموویان
 لەسەر بنچینەى کى زانستیانە و واقعیانە قسە دەکەن ، بەلێ ئەوانە کەلە

(۱) سەرچاوەى ئیشو لا پەرە ۷۶ •

(۲) سەرچاوەى ئیشو لا پەرە ۸۴ •

زانو چاوساغانی شارستانه تی پۆژه لآت و پۆژئاوان-گه سهدان نموونهی
تری وەك وانیس هەن - ئیفلایسی و مایه پووتی شارستانه تی ماددی و دوور
له خوایی ده خه نه پروو به و په پی بی پهرده بی سه وه ده ری ده پرن که
پێچکه ده سکرده کان و بیردۆزه ئینسان کرده کان زۆر له وه که مترن که
بتوان خوش به ختی و کامه رانی و ئاوه دانی پاسته قینه بۆ ئینسان دابین
بکهن .

به ئی هه موویان به یه ک ده نگ ئه و پاستی یه ده ئین که قورئانی مه زن و
قسه له جی به ر له (۱۴۰۰) سال پای گه یاندوه : (فماذا بعد الحق الا
الضلال) ، له دوای هه ق (ئیسلام) بێجگه له سه ر لی شیواوی چیدی
هه یه ؟! که واته پاسته ده بی به رنامه ی ژبان ته نیا له لایه ن خوا وه دابنری و
به س .

ئێستاش با بینه سه ر به لگهی دوو ده می پاستیه تی گه وه ره ی یه که م :
به لگهی دوو ده م :

ناخۆشی و پر ته نگ و چه له مه یی و سه ر لی شیواوی ژبانی دانیشتوانی
شارستانه تی ماددی دوور له خوا و نایسلامی ئه م پۆژگاره :

زۆر که سی به ر کورت و ساویلکه به یان وایه دانیشتوانی ده وه له ته
پۆژه لآت و پۆژئاوایی یه بی دین و نایسلامی یه کان له و په پی
به خته وه ری دا ده ژین و له ه یچیان که م نه و به هه شتیان له دنیا یه دا به نسپ
بوه !!

به لام له پاستی دا خه راپ حالی بوون و به هه له دا چوون ئێستاش بۆ
خاتری وه ی ئه و خه راپ حالی بوون و به هه له دا چوونه مان بۆ ده رکه وی
با سه رنجیکی خیرایی مه و ولاتانه به دین :

۱ - پش پرکتی کردن له زیاتر دروست کردن و ده یانی چه کی کوشنده و

لەسالى (١٩٧٧ز) پيڭخراوى يونسكو كۆنگريه كى بەست
كە (٣٣) كەس لەزانايان و ھونەرمەندان و فەيلەسووفان و سىياسەت مەداران
بەشداریان تیدا کرد كە تياندا ھەبوو پاداشى (نوبل) ى وەرگرتبوو ،
كارەكانى ئەو كۆپە لەچوار سوپرگەدا دەسووپان :

أ - ئايا ئىنسان سەرپەشتى كەرە يان بوو كەشووشەيە بەدەست
بەرھەمەكانى يەو ؟

ب - ئىنسان لەبەرەمبەر ھىزەكاندا •

ج - گرى كۆپرەيە كى كۆمەلایەتى تر •

د - جەنگى بەردەوامى پۆشنپىرى •

ھەلبەتە ئیمە نامانەوى ھەموو وتووێژەكانى ئەو كۆپە لیرەدا تۆمار
پكەين و تەنیا ئەو باسەى (شىن ماكبرايد) دەنووسين لەژێر ناوونیشانى
(شتى زەين بەبۆمبايە كى باش و خاوين !) لەگەڵ دوو كورتە باسى
(فيليب نويل) و (فيلى برانت) شىن ماكبرايد دەليت :

(... لەگەڵ دان پيدانانى سەرۆكانى ئەمريكا و پووسيا كە پيوستە
چەكى ئەتۆمى كەم بكرێتەوە يان نەھيلىرى ، بەلام چەكى ئەتۆمى ھەر
لەزىاد بوون داى ، تەنانت قسە كردن دەربارەى كەم كردنەوەى چەكى
ئەتۆمى ھەر لەبەر چوو ، تا ئىستا واتە سالى (١٩٧٧) چەكى كۆكراوہى
ئەتۆمى بايى ئەو دەكات (٢٠) كەپرەتان ھەموو كۆمەلگای مرقايەتى لەنيو
بەرى !!

ئىجا ماكبرايد دەربارەى بۆمباي نيوترونى دەليت :

(... ئىستا جۆرە چەكىكى كاريگەرتر و ھەرزاتر يان ديتۆنەو كە
ژمارەيەكى زۆر دەكوژى بەھوى تيشك دانەو (اشعاع) ەو ، ئەویش

بۆمباي (نيوترونى) يە ، ئەم بۆمبايە زور زياتر لە بۆمباي كۆن كاردەكات
وېراي ئەودىش ھىچ كارناكاتە سەر خانووبەرەو شەك !!

يىگومان ئەو يەككە لەشۋازەكانى نەھىشتى ئىنسان ، بەلام لەچەند
ھەفتەى پېشودا ھەندىك لە شارەزايانى چەك تەقەمەنى ھەواليان بى دام
كە ئىستا كۆشىنىكى زۆر سەرف دەكرى بۆ دروست كردنى بۆمبايەكى
سەروى دەنگ (القبلۃ فوق الصوتية) كە دەتوانى مېشكى ئىنسان
بەھزىي و دانىشتوانى ناوچەيەك بكاتە شىت و شوور ، ئەودىش بەھۆى
لەنيوېردنى خانەكانى مېشك بەتايبەتى ... ئەم بۆمبايەش وەك دەلېن :
لەھەموو ئەوانى پېشوو مەرفانەترە چونكە ئىنسان ناكوزى ، ئاقە شىك كە
دەيكات ئەو يەكە ئىنسانەكان دەكاتە ئازەل يان پووەك !!) .
دواى ئەو ماكبرايد و ئىنەيەكى ترمان دىنئە بەرنىگا لەو كارانەى
كاربەدەست و بلىمەتەنى سەدەى بىستەم بى يانەو خەرىكن :

(... چەند مانگىك لەمەوبەر ھەوالىك بلاو كرايەو كە سەرنجى
كەسى پانە كېشا لەخەلكى ئەوروپا ئەو ھەوالە دەيگوت :

وەزارەتى جەنگى ئەمريكا (۴۵۰۰۰) چل و پىنج ھەزار كۆرپەى
بەستراو (مجمدى) لەكۆمارى كۆرياو ھىتاو كە بەھۆى لەبارچواندن
(الاجهاض) ەو دەسگىر كراون ، ھۆى ئەودىش ئەمەيە كە ئەم كۆرپانە
پىويست بوون بۆ ئاقى كردنەو ەى تەئىرى تىشكى بۆمبايى لەسەر پىستى
ئىنسانى تازە بەستراو ...) !!

ئىنجا دەلېت :

(ئەو ەى باسەم كە بەلگەيەكى نوئ ترە لەسەر پوو خانى پەوشت و خو
لەدنيادا ، ئەو بەرەو پىش چوونەى مەقايەتى بەخۆيەو ەدى لەشەپى
دوو ەى جىھانى بەولاو وېراي وىش پەوشت و خو ەست كەردن

بەلخى پىرسراوى پىرەرى نەستاندوۋە ۰۰ لەم (۳۰) سى سالىھى دوایی دا
پروخانىكى تەواو پووى دا لە ئەخلاق و پەشتاۋ زانىارى دىن و پەشت
لە گەل دا نەبوو بۆتە جىي مەترسى بۇ مرقاھىتى و ھەپەشى لە توبردى
لى دە کات) *

لە ھەمان كۆنگرەدا (فېلىب نويل بېكر) لە ژىر ناوونىشانی :
(دېندە چەكە نىوكەكان) دا گوتى :

ھىلەر شەش سالان جەنگى كرو دىنای پر كرو لە جەنجال
لە گەل ئەو شەش دا بۆمباي ئەتۆمى لە بەر دەست دانەبوو ، جەنگى وى ھەر
بە چەكە كۆنەكان بوو ، بەلام ئىستا دكتور (ھېرېرت يورك) لە سالى
(۱۹۷۳) دا نووسىويەتى كە چەكى ھەلگىراوى ئەتۆمى ئەمىرىكا دە گاتە
(۱۵۰۰۰) مىگاتەن (مىگاتەنك يەك مىليۇن تەنە) *

لە ماوۋى ئەو شەش سالەدا (۱۹۳۹-۱۹۴۵) ھاۋىيەمانەكان (الحلفاء)
(۱۰۲) مىليون تەن تەقەمەنىيان خستە خوار لەسەر ئەلمانىا كە بوو بەھۆى
كاۋل كوردنى ئەلمانىا لەسەر بۆمبا خوارى و لە پۇژھەلاتەو بۇ
پۇژئاۋى ، بەلام ئەو ئەندازەيە كە لە ماوۋى شەش سالان دا لەسەر
ئەلمانىا خرايە خوارى ئىستا ھەر يەك بۆمبا ھاۋىز دەتوانى لە ماوۋى يەك
چر كەدا لە يەك جىي دا فرىي داتە خوارى !! * ھەلبەتە ئەوۋە لە سالى
(۱۹۷۳) زدا بوە !! (۱)

بەلخى شىتى چەك دروست كرو گەيوەتە پاددەيەك كە بەپىي ھەۋالى
ئەمىرىكا كە لە سالى (۱۹۸۰) بالاۋى كروۋە ئەمپۇ قىمەتى چەك سازى
لە جىھان دا لە ھەر دەققەيەك دا گەيوەتە يەك مىليۇن دۆلار كە ئەگەر لە گەل

(۱) سەيرى گۇقارى (العربى) كوتى بىكەزمارە ۲۸۷ ى سالى ۱۹۸۲

لاپەرە (۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۴)

www.alibapir.net

سالى (۱۹۰۰) دا بهرامبهري پي پکەين (۳۰) بهرامبهري به پي هه مان
هه وال (۴۰۰۰۰۰) زاناي پله يه کهم سه رگه رمي دروست کردني چه کي
نوئي تهومي ترن ، تهو له کاتيک دا ده کري که ده توانري به دوو هه زار
بومبا له يه که مين سه عاتي جهنگ دا (۱۷۵) مليون ئينسان له دانيشتواني
شوينه قه له بالغه کان بکوژري ، وه له ئه مريکا (۲۴۰۰۰۰۰) بومباي (مگاتي)
هه يه که ده ئين ده تواني (۱۲) جارن هه موو گوي زه وي تهخت کات!! وه
له رووسادا (۸۰۰۰۰۰) وله به ريتانيا (۱۵۰۰۰۰) ينگومان چين و فهريه نساش
لهم جوړه يان هه يه !!

(فيلي برانت) له باسيکي دا له هه مان کوڼگره ي ناوبراوا ده لیت :

(... تهو مال و دارايي يه ي که له چه ک و تهقه ميني ته مپوډا خه رج
ده کري هه ر ئي دانه پوژنيکي بايي به پيوه بردني هه موو تهو پينکخواه
ته ندروستي يانه ي جيهان ده کات که ته رخانن بو له تيوبردني مه لاريا
(له رزوتا) ، وه نرخي يه ک فرۆکهي (نفائة) [۲۰ مليون ډولار] به شي
دروست کردني (۴۰۰۰۰۰) ده رمانخانه ي لادئي يانه ده کات !! (۱)

تافي کرانه وه ي بومباي تهومي له يه ک شاري ياباني دا (۲)

شه شه م پوژي مانگي ئايي (۱۹۴۵) سه ر له به ياني عاسماني (هيو شيما)
بي گه ردو دلگير بوو ، خه لکي تازه له مالي وه ده ر ده که وتن و پوه و
که سابه ت ده چوون ، به لي لهو روژه دا سي فرۆکهي دوزمن به ره و
هيو شيما ميلان لي نا يه کيک لهو فرۆکانه ته نيا يه ک بومباي له سه ر شاري
هيو شيما خسته خواري و له به رزايي (۵۷۰) سه تر ته ق يه وه و هه ورنيکي
زه به لاجي له سه ر شاري ناوبراو دروست کرد *

(۱) گوڤاري (العربي) ژماره ۲۷۷ سالي ۱۹۸۲ لاپه په ۱۹ *

(۲) سه يري (مفاسد تمدن غرب) بکه لاپه په ۴۱ مهرداد مهري *

هاوړې په کی دوه لږمه ندو پاره دارم ، سهرم سوړپما که دیتم نهویش ددستی
له سهر زگی داناوه و هه زاره برسی په که چندی زگ دیشا نهویش
هینده ، لیم برسی چته ؟! گوتی : زگم دیشی ، گونم : به خوا سهیره :
نه گهر نهو دوه لږمه ندو نهو ندی که لپی زیاد دهبو دابای به هه زاره که
شتاقیان له بهر زگیان وه نازار نه ده که وتن ، خو دهبوایه بابای هه بوو ههر
هینده ی خوار دبا که پویستی پی یه تی ، به لام له بهر خو به رستی زیاده پوهی
تیدا کردوه و بهشی نه داره کهشی پاکش اوته پیش خو ی ، خواش له توله دا
نووشی زگ زلی کردوه ، تا کو بابای سته مکار خوشیان له خو ی نه بینئ ، تاوا
نهو په نده وه پاست ده گه پړی که ده لیت : زگ زلی دوه لږمه ند توله ی
برسیه تی هه زاره !! *

به پاستی خو به ری به پړیز نهو قوله نه زیله یه ی (منفلوطی) گپرا یه وه
به سهر گشت دوه لږمه ته روژئاوایی و پوژ هه لانس یه کانی نه پوژ دا
ده چه سپی ،^(۱) ده با پرېک سهرنجی ژبانی ئا بووری نهو ولاتانه بدمین ،
بزاین له چ حالیک دا ده ژین :

أ - (جورج یخت) پاوژ پی کراوی زانیاری پشمووی نه لمانیا
(المستشار العلمی السابق فی المانیا) له کتیبکی دا به ناوی (افکار علی خافه
الهاویه) ده لی : برسیه تی بهر پرسیاره له نافر مردنی (۵۵) ملیون کهس
ههر له (۲۰) مانگ دا ، واته له ههر (۲۰) مانگیک دا برسیه تی هینده ی
کوژرانی جهنگی جیهانی دووهم له نیو ده بات !!

(۱) هه لږمه ته دوه لږمه تانی جیهانی سی یه میش ههر وان به لام نیمه مه به ستمان
هده که نه نیا ناوی ولانه پوژ هه لانی و پوژئاوایی به کان دینن ،
مه به سته کهش شیراوه نیه !!

شاره‌زايان ده‌لین ئیستا له‌جیهان‌دا (۵۰۰) ملیۆن ئیسیان هه‌یه که خۆراکی ته‌واوی ده‌ست ناکه‌وئ و له‌سه‌بوونی‌دا ده‌ژیه‌ت که‌واته (۸/۱) هه‌شیه‌کی جیهان له‌برسیه‌تی‌دا ده‌ژین ، وه‌ ده‌لین : سالانه ۴۰٪ی منداڵانی ئه‌فریقا له‌برسان ده‌مرن ، هه‌روه‌ها سالانه ته‌نیاله (برازیل) (۲۵۰۰۰۰) ۴/۱ ی ملیۆنێک منداڵ ده‌مرن له‌برسیه‌تی و نه‌داری‌دا ، ئه‌وه هه‌مووی له‌حالی‌ک‌دا که ئه‌مریکا سالی بایی (۴۰) ملیار دولار گه‌نم ده‌سووتینی بۆ خاتری وه‌ی نرخی گه‌نم دانه‌به‌زی و تووشی زه‌ره‌ری نه‌بێت !!

پێم هیچ که‌سی‌ک گومانی نه‌یه له‌هه‌بوونی چه‌وساندنه‌وه‌و چینه‌یه‌تی له‌ژێر سایه‌ی پزیمی سه‌رمایه‌داری‌دا بۆیه به‌ پێوستی نازانم زۆر له‌و باره‌وه به‌و پێم به‌لام په‌نگه هیندیک که‌سی ساویلکه هه‌بن ئه‌وه‌ی که به‌ خه‌یاڵان‌دا نه‌یه‌ت هه‌بوونی ده‌وله‌مه‌ندی و هه‌زاری و پزیمی چینه‌یه‌تی بێت له‌ولانه سۆشیالیسته‌کان‌دا له‌ژێر سایه‌ی پزیمی مارکسیزم‌دا بۆیه به‌ پێوستی ده‌زانم نیگایه‌ک به‌بارودۆخی تابووری بریک له‌ ولانه کۆمونیسته‌کان‌دا به‌خشین :

ئه‌ندره‌ژید^(۱) نووسه‌ری به‌ناوبانگی فه‌ره‌نسابی ده‌گێت :

(... هه‌رده‌م باس و خواسی دیکتاتۆری پرۆلیتاریا (چینی کرێکار) یان به‌گوئی‌دا ده‌داین ، به‌لام ئێمه زۆر له‌واقعه‌وه دوور بوین چونکه له‌پاستی‌دا دیکتاتۆری بۆروکراتی‌یه که ده‌ستی به‌سه‌ر پرۆلیتاریا‌دا

(۱) ئه‌ندره‌ژیدایه‌کی‌ک بوو له‌مارکسی‌یه‌کانی فه‌ره‌نسا ، به‌لام دواي ئه‌وه‌ی له‌ هاوینی سالی (۱۹۳۶) به‌کیه‌تی نووسه‌رانی پرووسیا ده‌عوه‌تیان کردو چاوی به‌ پرووسیا که‌وت و هه‌موو شتیکی به‌چاوی خۆی دیت کتییکی دانا به‌ناوی (گه‌رانه‌وه له‌پرووسیا) و له‌وێ‌دا په‌رده‌ی له‌سه‌ر واقع لاه‌ردو واقعی پوسیای • ده‌رخست •

گرتوه، پرۆلیتاریا تهنانت توانای ههلبژاردنی نوینه ره پارێزگه کانی
خۆشیان نیه که بهرگری مافه خوراوه کانیان بکهن * * (!!) * (۲)

(ئه لکساندر سولژنیسن) نووسه ری پووسی به ناوبانگ که به مۆی
په خه گرتیه وه له پژی می پووسیای مارکسیزم گیراو دوا یی له پووسیای
وه ده ری ئه را ده ئیت :

(* *) له پاستی دانه وه ی چینی کریکاری ولانی مه وه ده ستی دیتی جگه له
سوال چیدی نیه ، کریکاری مه تهنانت ده سه لانی نیه دیفاع
له ساده ترین مافی ژبانی خۆشی بکات ، چینی کریکاری پووسیای مافی
که مترین مان گرتن (اعتصاب) نیه به مه به ستی زیاد کردنی کری ئی یان
چا کردنی هه له ومه رجه کانی ژبان * .

هه ر چه شه مان گرتیکی کریکاران به کاریکی دژ شوپشانه له قه له م
ده ده ری : ئیوه هه رگیز ناتوانن له مان گرتنه کانی کریکاری پووسیای
که مترین زانیاری وه ده ست بێتن (۱) * .

هه روه ها ده ئیت : (واته الکساندر سولژنیسن) :

(* *) ئه م بیروباوه په یانی مارکسیزم - که به میرات بۆمان جیماوه
نه که هه ر کانی به سه رچوو وه باوی نه ماوه و جی ئی دڵ پی خۆش کردن نیه ،
به لکو له چاخی زیرینی دا له هه موو پێشینی به کانی دا وه درۆ که وتۆته وه و
هیچ کاتیگ واقعی نه بوه * .

(۲) سه یری (بازگشت از شوروی) بکه نو سراوی ئه ندره ژید
لا په ره (۱۲) * .

(۱) سه یری (به زمامدارانی شوروی) بکه نو سراوی : الکساندر سولژ
نیسن (لا په ره (۹۶) * .

ئەو پېش يېنى يەي دەئىت : گوايە چىنى كرىكار ھەموو كاتىك لەبەر
تەۋزۈمىنى بىرۋايى قەرار دەگرى لىۋلەتە سەرمايەدارە كان داۋ ھىچ
شېت ۋە دەست نايەنئى ، سەرتاپا ھەلەۋ ناتەۋاۋ بو ، خۆزگە تېمەش
دەمان تۈانى ۋەك پۇزىمى سەرمايەدارى كرىكارانمان لەلايەننى خۇراكو
بۇشاكو يىداۋىستى يەكانى زىانەۋە دلىا بىكەين !! (۲)

ئەو بىردۆزەيە دەيگوت : شۇرشى ماركسىزم بەخىرايى دىيا
دادەگرىۋ دەۋلەت ۋە دەسلەتتى فەرمانپەۋا (ھاكىم) نامىتتى بەلام دەرکەوت
كە ئەم قىسانە گىشتيان بوۋوچو بىخەبەرى بوون لەئىنسانو سىروۋشت *

ئەو بىردۆزەيە دەيگوت : جەنگ دياردەيەكە پەيۋستە يە
سەرمايەدارى يەۋە ، خوا بىكا پۇژىك نەيەكە بى پەھمانەترىن ۋە
خوتناۋى ترىن جەنگى دىيا لە ئىۋان دوو دەۋلەتتى ماركسىزم دا بەرپا
نەبى !!

(... تىشكانى ماركسىزم ئەنجامى ھەلەۋ كەمتەرخەمى سەرۋاكو
زەنەپالە كانمان نە بەلگو بەۋردى ئەنجامى دەستۈۋرو بىنەماكانى
ماركسىزم - لىنىنىزمە -) (۱)

(... پابەرانى كۆمۈنىزم بەھۋى پابەندىيان بە دەستۈۋرە
كۆنە وشكە كانيانەۋە ۋايان بە خەيال دا دەھات كە گىشت دىيا بىجگە لەدىياي
كۆمۈنىزم بە ھۋى ئاكوۋكى ئىۋو خۇ دوچارى بەجىمان ۋ شېرنەيى دەين ،
بەلام ۋا نەبوو پۇژاۋا چ لەلايەننى ئابوۋرى ۋ چ لەلايەننى فېكرى لە تېمە
پىشكەۋتو ترە) *

(اندرو سوخاروف) زاناي گەۋرەي گەردىلەناسى پوۋسىيىي كە

(۲) سەرنچاۋەي پىشۋو لاپەپە (۷۵) *

(۱) بەزمامدارانى شوروى : لاپەپە (۷۶) *

به تاوانی په څه گرتی له سیاسه تی پژی می مارکسزمی له پرووسیا ده درکرا
ده لیت :

(... ټینسان مادام ژبانی له ټیو ژووریکي داخراودا بیت هه ست
به وه ده کات که له گرتو و خانه (سجن) دایه ، با هیچ جوړه پیوستی به کیشی
به وه نه بیت که له ژووره که ی بجته دری ، هه تا نه گدر شه و پوژ سهری
خوشی له شیان هی نه و ژووره نه دات ، ده ټمه ټستا له و چه شنه
گیراوانه بن !! (۲) .

(اندره ژید) ده لئی :

(... نه گدر له پروو باریکي گچکه به پریه وه که له تهنشت نه و
(سوو خوز) هیه (۳) ده گه یه چه ند خانویه کی نرم و یس که له هر
به کیکیان دا چوار کس ده ژین ، هر کام له و خانوانه دوومه ترونیو
به دوومه تره ($2 \times \frac{1}{2}$) ، هر نه فدریک پیوسته دوو پوډل کرئی نه و
خانوه بدات ، هر خوار دیکي چیشخانه هی (سوو خوز) دوو پوډل ی
گهره که ، به لام نه م جوړه نان خوار دنه بو که سائیک که مانگانه یان
له (۷۵) پوډل پتر نه نالوی ، بویه پیوسته هه مو یان بیجگه له نان به یه ک
ماسی ټیو قوتو و قه ناعت بکه و پازی بن . (۱)

له جی به کی تر دا ده لیت :

(... چوڼ ده گونجی له بهرام بهر به سووک مهیر کردن یان لانی که م
ته میه تی نه دانی خو ش به ختان و پاره دارانی پرووسیا سه بارت به

(۲) سهیری کتیی (کشورمن و جهان) بکه نوسراوی سوخاروف
لاپره (۶۳) .

(۳) (سوو خوز) کیلگه یه کی اشتراکی به که به پیچه وانه ی کولخوز
وه هیچ جوړه خاوه نایه تی به کی سه لئی تدا نابیرئ .

زۆر دەستان واتە خزمەت کاران و کریکاران و ژنان و پیاوانی کری گرتە چاتر
 بۆنم سەبارەت بە نەداران - نووپە نەبم و هەست بە ئازاردانی دەروون
 نەکم ؟ ! لە پرووسیا چینیایەتی نیە ، بەلام هەزارو نەدار زۆرە ، زۆر
 زۆرە ، لەگەڵ ئەوەش دا ئەمن بۆیە گەشتم کرد بۆ پرووسیا کە هەزاران
 نەبیم یان لانی کەم چەند سەپەینەیک هەزاران نەبیم *

پۆیستە ئەوەش بۆنم کە لە پرووسیا هیچ جۆرە خێرخوایی و چاکە
 کردنیک نیە ، چونکە لە پڕۆگرامی دەوڵەت دا هەیه کە دەوڵەت ئەو
 کارە - تێرکردنی دانیشتون - بە ئەستۆوە بگرێ ، بۆیە هیچ پۆیست
 ناکات خەلکی هەندیکیان دەسگرۆیی هەندیکیان بکەن !!

لەووە جۆرە وشکی و ساردی بەک لە پەییوەندی ئێوان خەلکی دا
 دەردەکەوی ، هەرچەند بە پوالت هاوپی ی یە کترن) . (٢)

میلوفان دوجیلاص دەلیت :

(هەموو ئەو لایەنە سەلبی یانە مارکسیزم گومانێ وابو لەداهاتوودا
 نایان هێلێ لەئێو خودی ئەویش دا پەیدا بوون و بوونە بەشتیکی پێک
 هێنەری ، مارکسیزم جوولانەو یەکی جەماوەری بوو بەناوی زانیاری یەو
 وای پراگەیاندا کە ئەو خەلکە لەزێر نیری زوڵم و زۆر و چەوساندنەو دا
 دەنالتین بەهەشتیان لەسەر زەوی بۆ دروست دەکات ، لەسۆنگە ئێووە
 ملیۆنەها ئینسانی بەکوشت دا لەپێناوی هێنانەدی ئەو خەونە لەهەوێ
 مێروووە خوختوەی دلی مرقمایدەتی دەدات ، بەلام هەر هێندە زانرا بوو
 بەچەند دەوڵەتێکی ییرو قراطیانە کە لەسەر دەسەلات و گەورایەتی و
 سەرچاوەکانی دارایی و بازارپەکانی جیهان و هەر شتیکی تر کە دەوڵەت و

(١) سەیری (بازگشت از شوروی) بکە لاپەرە ٤٤ .

(٢) سەرچاوەی یشوو لاپەرە ٤٦ .

سیاسی یەکانی جیهان یەکتری لەسەر دەکوزن ، یەکدی دەکوزن و
بەردەوامیش یەکدی دەهاپن •

••• شیوعایەتی بە دەبەرکردنی کالای نیشتمان پەرودری و بە
گرتنەبەری چەند پێیەکی تاییەتی کەمەندکێش کرا بۆ چەند پێیەکی
نەزانراو کە بوون بەهۆی چەندین گێروگرفت و بەلا ، لەپاستی دا
مارکسیزم تۆوێکە بەزەوی نیشتمان پەرودری وەرکراوە و بۆتە هۆی
هێنانه بەرھەمی گێرەوکیشەو چەرەمەسەری ، پەنگە ئەوەش شتیکی
چاوەپوان کرا و بوو بۆ بێردۆزەیک لافی تەفسیر کردنیکی تەواوی
بوونەوەر لێ دەداو چارەنووسیکی دیکتاتۆرانە لەسەر ئێسان فەرز دەکات •

ئەو یاسا و دەستوورە ئابووری یانە کە شیوعی یەکان پێیان وابوو
بەپێی نەخشەیک دەبێتە هۆی لا برانی بەرھەمھێنانی بازار و دەبێتە هۆی
ئەو کە ھەر ئێسانیک بەپێی پۆست سەرف بکات ، یان لێن گوتەنی:
دەبێتە هۆی گۆپی زێر بۆ کانزایەک کە تەنیا بو دروست کردنی
ئاو دەستان بەکەلک بێت ، ئەو دەستوورە ئابووری یە ئەمڕۆ بەدوای
چارەسەریک دا دەگەڕێت لەبازاری ئازاد دا ، لەجێی لابردنی جەنگ –
وەک شیوعی یەکان پێیان لێ دەکردەو – دەولەتە شیوعی یەکان دەولەتە
گچکەکانیان کردە کۆیلە ، ئەوەتا مەروفا یەتی ئێستا لەژێر مەترسی ناکۆکی
نیوان دوو دەولەتە زلە شیوعی یەکان دا دەژیت واتە پوووسیا و چین ،
ناکۆکی یەک کە مەترنیە لە ناکۆکی ئەو دەولەتە شیوعی یانە لەگەڵ
دەولەتی پزیمە کۆنەکان دا •

بەم شێوەیە (پزگار کەرانی مەروفا یەتی) بەپەلە بەرەو جەنگی نیۆ
خۆیی دەهچن و (بەدیھێنەرانی بەختیاری) ناچار دەبن بە خەم
پزگار کردنی خۆیانەو •

ماركسى يەكان بۇيان نى جگە لەخۇيان گلەيى لەكەس بىكەن لەسەر
 ئەو نەگەنى و پۇژ پەشى يەى بەسەريان ھات ، چۈنكى سووربۇونيان
 لەسەر پىروا بەو كە لەتوانايان دا ھەيە سىرووشى ئىسان بگۇپن و ھەوليان
 بۇ ھىنانەدى خەونەكەيان بە پىسقاندنى كۆمەلگايەكى خەيالى ، تەنيا يەك
 ئەنجامى لى ھاتەدى ئەويش ئەو يە كە بىرە كانيان و خۇشيان بوونە نىچىرى
 ئەو توندوتىزى يەى ھەليان ئايسان .

ئىسان لەزىر سايەى ماركسىزم دا سەلماندى كە بە زەحمەت
 پام دەكرى ھەر وەك لەگشت قۇناغە مېروويى يەكانى تر دا سەلماندوويەتى .
 ديسان سەلماندى كە ناتوانى خۇى بگۇنچىتى لەگەل چەند
 بىردۆزەيەكى مىسالىنەدا بە تايىبەتى ئەو بىرە مىسالى يەى كە خۇى
 خىپەلداو لەتەسك كىردنەوئى سنوورى ئازادى و دىارى كىردنى
 چارەنووسى دا) . (۱)

لە جىيەكى دىكەدا دەلىت : (۲)

(... ئىستا شىوعى يەكان خەون بە بەھەشتە زەمىنى يە خەيالى يە
 بەزايەچووە كەيانەو ناپىن - واتە بەھەشتى برايەتى جىھانى - مەگەر
 بەقسە نەبى !

گىروگرفتى ماركسىزم و ئەو گەلانەى لەزىر پىكىفى دا دەزىن ھىندە
 بان و بەرىن و ھالۆزە ھىچ زىرى يەك ناتوانى دەخۇى دا وەھەوتى يان
 گرى يەكانى بىكانەو .

(۱) (مجتمع غير كامل الشيوعية المتفككة • ميلوفان دوجيلاس • لاپەرە
 • (۲۱، ۲۰، ۱۹)

(۲) سەرچاوەى یشوو لاپەرە (۱۵۶ ، ۱۵۷) •

*** ئەگەر بىت و وشەى (سەرمايە) بگۆپىنەو بە وشەى (حېزب) ،
دەتوانىن بەچاوى خۆمان چارەنووسى شىوعىيەتى بىيىن لە ھەمان
چارە نووسدا كە ماركس بۆ سەرمايەدارى ديارى كردوہ : (دەس
بەسەرداگرىتى سەرمايە (حېزب) دەبىتە كۆسپو لەمپەر لەپىرى ئەو
بەرھەم ھىنانەدا كە لەگەلى داو لە زىرى دا گەشەى كردوہ !!

(** ھەر خوا دەزانى داھاتوو چۆن دەبى ، بەلام ئىمەى ئىنسانى
ئاسايش دەتوانىن تىبىنى بگەين كە ماركسىزم دوو ھەلەى پشت شىكىتى
كردوون :

۱ - ئەو ئەنجامە كۆتايىيەى پەچاوى كردبو بۆ پزىمە
سەرمايەدارىيەكانى پۆژئاوا نەھاتە دى ، چونكە ئەو پزىمانە نەك ھەر
نەمردن بەلكو زانىشيان چۆن پى دەپىون لە پىش كەوتنى تەكۆلۇجىادا *
۲ - پىكارى زيان لە ولاتە ماركسىيەكاندا زۆر نزمتر بۆتەو لەو
ئاستەى بۆيان دانابوو^(۱))

خوتنەرى بەرىز زۆر جارن كە لەگەل ماركسىيەكاندا دەكەويە
گفت وگۆو بەھىنانەوہى چەندەھا بەلگەى واقىعى لەسەر بووچى
ماركسىزم لە واقىعى زيانى ئەو كۆمەلگايانەدا كە بىردۆزەى ماركسىزىيان
تيدا چەسپىتراوہ ، پىت دەللىن ئاخىر بابە تا ئىستا ئەو بىردۆزەى بەچاكى
جى بەجى نەكراوہو خەتاي بىرو باوہپرە كە نيە !!

بەلام با بزانىن (مىلوفان دوجىلاس) چ دەللىت لەو بارەوہ :

(*** ئەو تىشكان و سەرنەكەوتنەش دەگەپتەوہ بۆ زاتى
ماركسىزم ، بۆيە وەك دەردەكەوئى چارەكردنى ئەستەمە *** ماركسىزم
لە مل ملائى دايە لەگەل زياندا ، وە ئەوانەى گۆپى بۆ ھەل دەقەتن ھەر

(۱) سەرچاوەى پىشوو لاپەرە (۱۶۲) *

ئەو كەسانەن كە بە پىي پىنموونى يەكانى كار دەكەن ، لەماوەى پشت
(جىل) نىكدا سەركردەكان لە شۆپش گىپى يەو گۆپان بۆ
چەوسىنەرەو و لەچەوسىنەرەو يەو بۆ پى بەندو بارى و جارىكى دى
بىرەكانى ماركسىزىيان بەكار نەھىنا مەگەر وەك درووشمىكى بازارگانى .
و ئەو ھەموو دەسكارى كردەنى سەركردەكان و بەرھەلستى
نەفامانىيان لەئاقار واقىقى ژيان و بىردۆزدى نەگونجاو و پىكەو دژدا شىوئى
ماركسىزمى گۆپى و دزىوى كرد ، ئەو ماركسىزمى كە لە پاپوردوودا
جىي ھىوا و تروسكەى ئاواتى ملىۆنەھا زەحمەت كىش بوو واى لىھات
بوو بە ناقولاً ترين و نالەبارترين پزىم !! (۱)

۳ - ئەو كورتەيەك بوو دەربارەى واقىقى پى گىرەو كىشەو
(قپى وپپى) ھەر دوو جىھانى پۆز ھەلات و پۆز ئاوا ، ئىستاش با سەرىك
لەژيانى ئەو ولانانە بدەين لەلايەنى كۆمەلايەتى و ئەخلاقى يەو :
أ - پەگەز بەرستى :

(. . . لەشارستانەنى پۆزئاوادا ئىنسانى سېي پىست لەھەموو شىكدا
جوئى يە لەئىنسانى پەش پىست ، ئەو پىيەى سېي پىيەى دا دەپوات بەھىچ
كلوچىك پەش بۆى نىھ توخنى كەوئى ، وە كاتىك (سېي) ناچار دەبىي
ئىش بە باباى (پەش) بكات - لەبەر ھەرزانى كرى كەيان - لەسەرى
پىوئستە ھەر پاش دەست ھەلگرتى لەكار يەكسەر لەكىلگەى سېي يەكان
بجىتە خوار بۆ كۆلئەكانيان ، كە زۆر لە خانوو بەرەى سېي يەكانەو
دوورن !!

ھەر وەھا سېي يەكان دەرگاوپى و بانى تايبەتىيان ھەيە لە وەزارەت و

(۱) مجتمع غير كامل الشيوعية المتفككة . ملىۆغان دوچىلاس ، لاپەرە
(۱۶۷) .

دايره كانى دهولت دا ، وه شوتنى دانىشتى تايبه تى يان هديه له نيو پاسى
هاتوو چودا ؟! (۱)

(... له چاخانه و باغى گشتى و گۆمى مهله كردنیش دا سپى يه كان
ئيمتيازي تايبه تى و قانونى خويان هديه !

بۆ وينه له (جوھانسبورغ) دا كه به دهوله مه ندرين شارى دنيا
داده نرى ، لىك جوئى كردنه وهى په گهز په رستانه ي پەش و سپى ته نيا له
ترومبيله گشتى به كان و چيشته خانه و شانوو خسته خانه كان دا به پيوه نابرى ،
به لكو له پينا گشتى يه كانيش دا دەرگاؤ ئه سانسور (مصعدة) ي تايبه تى هديه
بۆ سپى يه كان و جوړى كى تریش بۆ په شه كان !!

له قهراغ دهر ياكان دا هه موو كاتىك ئه ندازه ي (۵۰۰) متر هديه كه
پەش پسته كان له سپى يه كان جوئى ده كاته وه بۆيان نيه تىكه ل بن !! (۲) .

.. هه لته خانوو به ردى سپى يه كان و ژن و ژن خوازي يان جوئى يه
له پەش پسته كان به لام ئايا ته نيا ئه و نده هديه له هه گبه ي شارستانه تى
ماددى داو هيجى دى سه باره ت به په گهز په رستى ؟ دياره نه .

له خوارووى ئه فريقادا پيوسته هه ر ئه فريقا يى يه ك ئيجازه ي هاتوو چوؤ
(اجازة مرور) ي بى بى كه تى ي دا نوسرا بى ئه و كه سه بۆى هديه له گه په كى
سپى پسته كان دا دانىشتى له نيزىك شارى (جوھانسبورغ) وه تى ي دا نوسرا بى
بۆى هديه بچيته نيو شار بۆ ئيش كردنئ وه تى ي دا بىت كه بۆى هديه
به شه وئى له نيو شاردا بمى نيه وه ! (۳) .

(۱) سه يرى (صور متقابلة من حضارتين متقابلتين) بكه (هادى المدرسى)
لاپه ره (۲۹) .

(۲) سه رچا وهى پيشوو لاپه ره (۳۳) .

(۳) سه رچا وهى پيشوو لاپه ره (۳۶) .

••• وه له پښتو ديسيا كه (۹۰) هزار سپي دهستان به سهر چاره نووسی
(۱۶) مليون پەشدا گرتوه ، هەر به هه مان پي و دان حيساب له گه‌ل پەش
پشته كان دا ده كړي ، بۆ وینه :

(جوردون وود) تهفسه ريكي پيشووی سوپای سپي پيست له
له ندهن به پوژنامه نوسه كانی گوت : به فهرمانی (ایان سمیت) سه‌روك
وه‌زیری سپي دوو ته‌فریقایی مده‌نی بی‌چكه و بی‌تاوانم كوشت .
هه‌روه‌ها گوتی : له پښتو ديسيا ياسای هه‌لس و كه‌وت له نيوان سپي و
پەشدا ته‌ميه : نه‌ی سپي هه‌وه‌لی پەش بكورده‌، ئنجا بپرسه بۆچی بپره‌دا
ده‌پوځي ، يان ليردا پاره‌ستابوو ؟!

ديسان گوتی : زور جارن له گه‌ل براده‌رانم دا ته‌فریقایی به‌كانم
كوشتوون و ئنجا پارچه‌ پارچه‌م كردوون و ده‌رخواردی كه‌ر گه‌دينانم داون ،
هه‌ر چه‌نده‌ هيچ كام له‌وانه‌ش چه‌كيان هه‌نه‌ گرتوه .

هه‌روه‌ها (جوردون وود) چه‌ند وینه‌يه‌كي پيشان داوه له كو‌مه‌له
قامك و گو‌ئي و لووت و ته‌ندامی جينسی برراوی پەش پشته كان (••) (۱).
(••• له ته‌مريكاش تا ئيستا ديارده‌ی چه‌وسيتراوه‌ی
پەش پشته كان هه‌ر ماوه بۆ وینه :

له بيس‌ت ويلايه‌تی ته‌مريكي دا پيگه به پەشه‌كان نادري كه له گه‌ل
سپي به‌كان له يه‌ك قوتا بخانه‌دا بخوين .

ديسان له زوربه‌ی ويلايه‌ته‌كاني ته‌مريكادا پيگه نادري كه بياويكي
پەش ژنيكي سپي بيتي يان به به‌راوه‌ ژووه‌وه .

له‌مه‌يدانی ئيش كردنيش دا قانونی هه‌نديك له ويلايه‌ته‌كان پي
به كريكاپه‌ ره‌شه‌كان نادات كه له گه‌ل كريكاره سپي به‌كان له يه‌ك شوين دا

(۱) سه‌رچاوه‌ی پيشو و لاپه‌ره (۳۷ ، ۳۹) •

بن ، ههروهه ها کړيکاره پښه کان بډيان نيسه له و ده رگايده وه هاتوو چو
بکهن که تايه ته به سپي به کانه وه !) •

له مديداني کومه لايه تيش دا قانوني (۱۴) ويلايهت حوکم ده کات به
جوئ کړنه وه د نهمه سپي به کان له پښه کان له شهمه نده فهران دا ، و
له زووري ته له فون کړنو له خسته خانه دا ، ته ناته له خسته خانه د
نهموښي به ميشکي به کانيش دا ، جياوازي له نيوان شتي سپي شتي پښه دا
ده کهن !!

و ته ناته له که نيسه کانيش دا جياوازي په گډ پښتانه هيه !!
شمه هموي له کاتيک دا که (۱۰٪) دانيشتواني ته مریکا پښتن
واته (۲۳) مليون !!

جيئ سهرنجه که پښه خوکوشتن (انشجار) له پښي نه و گه نجه
پښتانه دا که تمه نيان له نيوان (۱۵-۲۴) دايه زور زور بوه ، خو له تيو
تافره تان دا پښه که (۳) چندان بوه !

ديسان تمه نني نيساني پښي ته مریکايي به (۶) سال که مته له ئي
سپي ، و پښه د مردوواني دايک و شيره خوره پښه کان ده گانه (۳) سني
نه و نده ئي سپي پښته کان . (۱)

ب - بي ته خلاقي و پښه پيسي :

(. . . هه له پښه کچي نينگليزي که ده چن بو که نيسه يه کيکيان
زگ پره ، و له ندهن هموي ساليک زياتر له (۵۰۰۰۰۰) بيروو (زول)
له دايک ده بن ، و له هه (۲۰) منداليک يه کيکيان زول !!

له نه نجامي نه و هموي به ره لدايي به يه که له ويلايه تي (کاليفورنيا)
له سالي (۱۹۵۶) دا له (۸۷۴۵۲) ژن هيتان (۴۴۷۱) ته لاق دان پرووي دا ،

(۱) سهرچاوه د پښو لاپه په (۴۴ ، ۴۵ ، ۴۹) •

ههروها له بهریتانیا : ژنان له تمعدا لږ کړدنی جینسی مترسی یان هدیة ،
وه باوکان مترسی ژنانو کچانیان هدیة •

تهنانت ماوه پهك له موه بهر پیره ژنیکي (۹۰) سآله كهوته بهر پكیفی تمعداو
ماوه پهك له موه بهر پیره ژنیکي (۹۰) سآله كهوته بهر پكیفی تمعداو
كوتهك لیدانی (۳) كهسی لاو كه ته مهنیان له (۱۷) سآل پتر نه بوو ،
پیره ژنه كه سهره پرای شكانی دم وچاوو شه ویلاگهی سی پراسووشی
شكابوون !!

له ههر (۱۵) ثافره تی پیر یه کینکیان مترسی ته عدای جینسی لږ
ده کړی ، ژنان له م تمه ننی پیری بهدا له هه موو كه سیکی دیکه زیاتر جی
مترسی تمعدان •

له (۵۰٪) ژناني (۶۵) سآله و زیاتر مترسی هیرش بر دنه سهر و
تالان کړدو و گیرفان بر پینان هدیة !

له ههر (۱۵) ژن (۷) یان مترسی یان لږ ده کړی كه شه وی به سهر
شه قامه کان ها پرؤن •

گرینگ ترین سهر ژمیر (آمار) كه به ده ست گه یوه شه وه په كه نیوه ی
خه لكی بهریتانیا چ ژنو چ پیاو چ گهنچو چ پیر له هیرشی شه وانه ی سهر
كولان و جاده کان ده ترستین •

له ههر (۱۰) كه سیك چوار له دایك و باوكان مترسی مندآله کانیان
هدیه كه له دهمی یاری کړدو دا بیگانه زیانیان لږ بدن •

له ههر (۱۰) دایك و باب (۳) یان مترسی زیان گه یاندنیان هدیة به
مندآله کانیان له دهمی چوون و هاتنه وه له مه كته ب •

زور به ی زوری شه تاوانانه ی كه له شمريكاو پووسیاو شه وروپادا
پوو ددهن به هو ی خوو پتوه گرتنی خه لكی شه شونانه وه په به ثاره ق
(مهی) خواردنه وه •

يەكېڭ لەسەر كىردە كاتى ئەمىرىكا گوتى : ئەمىرىكا لە ماۋەي (۱۰) سالدا (۱۸) ھەزار بىليون دۆلارى لە مەي خواردنەۋەدا سەرف كىردە ، لە ئەنجامى ئەۋەدا پىر لە (۱۰۰۰۰۰) سەد ھەزار گەنجى براۋنە (دار المساكين)^(۱) (۲۰۰۰) دوو ھەزار خۇيان كوشتۈۋە (۱۵۰۰۰۰) سەدو پەنجا ھەزار ئافرىت براۋنە بەندىخانە (۱۵۰۰) ھەزارو يىنچ سەد كەس كۆزراۋە (۲۰۰۰۰۰) دوو سەد ھەزار ژن بىۋە ژن بوە يەك مىليۇن (۱۰۰۰۰۰۰) مىندال بى باب بەجى ماۋە .

دىسان بەھۆي ئەۋ مەي خواردنەۋە لە ئەمىرىكا لە ھەر (۲۵) دەققەدا يەك تاۋانى گەۋرە لە ھەر (۲۴) سەعاتدا (۳) قەتلىۋ يىنچ زىناي بە زۆرە مىلىۋ سى دىزى گەۋرەۋ سى ھەزار دىزى گىچكە پوۋ دەدات .

پۇژنامەي (پراقتا) ي پوۋسى نووسىيەتى : (خواردنەۋەي مەي لە پوۋسىادا بۆتە ھۆي زىاد بوۋنى ژمارەي تاۋانۋ غايىب بوۋنۋ كەمۋ كەسرى لە كارى كارخانىە كاندا)^(۲) .
سولژنىستىن دەلىت :

(. . مەترسى مەي خواردنەۋە لە كۆمەلگاي پوۋسىيەي دا شىك نىە گومانى لى بىكرى ، تازە پۇژنامەي (ژن مىن ژىبائو) چايى پكىن نووسىيەتى :

(. . كۆمەلگاي پوۋسىيا دوۋچارى خەراپە كارى ، دىزى ، سوۋد خۆرى ، داۋىن پىسىۋ مەي خواردنەۋەۋ ماددە بى ھۆش كەرە كان بوە ، بالاۋ بوۋنەۋەي ئەۋ خەراپىۋ ناتەۋاۋى يانە ماھىيەتى كۆنەپەرستانەۋ مشەخۆرى كۆمەلگاي پوۋسىيەي مان بۆ دەردەخات .

(۱) خانوۋى يەك كەۋتان .

(۲) مفاسد تمدن غرب لاپەپە (۳۲ ، ۳۳ ، ۳۴) از مەرداد مەرىن .

گريکارانی پرووسيا زوربه يان چونکه ناتوانن ههست و نهستی دژ به دهولهتی خويان سهبارت به کاربه دهستانی. خويان دهرپرن پهنا ده به نه بهر (مه) ، شه خسی مام نيوهندی پرووسيايي دوو هيندهی شه خسی مام نيوهندی ئه مريکي مهی به کاردیتی ، وه ههر سالتیک (۶-۷) ملیون نهفه ره له خه لکی پرووسيا به مهبهستی تهرک کردنی مهی ده برینه ددزگا وريا کهره وه کانه وه ، سه ره پای ئه مهش مادده بیهوش کهره کان زياديان کردوه و له بارته قاي ویش دا سزاو جه زره بهی ئه و مادده بیهوش کهرانهش هه لکشیه .

چونکه پلهی پروانامه (الشهادة) يه کیکه له و پئی یانهی لیانه وه ده گهی به ناو و شوپرت و سامان له پرووسيا دا ، زوربهی خه لکی وئ دهستیان داوه ته دزین یان کپینی پروا نامه .

••• داوین پیسی دیسان ورده ورده له پرووسيا ته شه نه ده کات و ئه و نه خوشتی یانهش که ئه نجامی سرووشتی وین په ره دهستین ••• (۱)

(•••) پزیشکانی شوک هولم له کتیبۆلکه یه کدا که له یاریس بلاو کرایه وه دهریان بری که مندالتیک به سه رخوشتی نه دایک بو به ههوی بهرده وامی دایکی له سه ره مهی خواردنه وه !!

له ئه لمانیا سئ پزیشک و تووئریکیان کرد له گه ل فونایانی زانکوی (بۆن) بۆ زانیی ئه ندازهی بلاو بوونه وهی خواردنی مادده بیهوش کهره کان له ئه و قوتابیان دا ، وه ده رکه وت که $\frac{1}{3}$ ی قوتابیان جوریک له و مادده بیهوش کهرانه دهخۆن ، قوتابیانی کوليجی (پزیشکی گهری) له پیش هه مووانه وه دین ••• (۲) .

(۱) به زمامدارانی شوروی [سولژنیسن] لاپه ره (۲۲ ، ۲۳) .

(۲) (صور متقابلة من حضارتین متقابلتین) هادی المدرسی . لاپه ره

(۶۳ ، ۶۵) .

(... به لām ته گهر ته نجامی ته و پشکینه که له زانکوی (بون) دا به پړوه برا به رامبه ری پی بکړی له گهل ته و دی به پړوه برا بو قوتایانی زانکوی (سوربون) له سالی (۱۹۷۶) ده پیرئ که پیرزی زانکوی سوربون زیاتره له و باره وه چونکه له زانکوی سوربون دا پیرزی قوتایانی مهی خور گه یوه ته (۶۳٪) *

(... پولیسی فدره نسی پای گه یاند که نیوهی تاوانه کانی پاریس به ووی ماده پی هوشکهره کانه وه دینه دی ، چونکه بابای مهی خور ده پته دزو پی گرو پایو کور ، بو هینانه دی مال دارایی بو کړینی پیوستی به کانی .
(... له ته مریکا (۳۵) ملیون کهس ماده سهرخوش کهره کان به کار دین ... له نیویان دا ههرسیک کوپه کهی (کارتهر) ههن ، ههروه ها ههر به شمش سعات له ته مریکا نه فدریک دهمری ته نیا به ووی (هیروین) وه !!

(... وه له ئیتالیا به کیک له ده زگا کوومه لایه تی به کان پای گه یاند که به رده وامی له سهر مهی خوری پر مه ترسی ترین نه خوشی کوومه لایه تی به که تووشی گهل هاتوه ، وه پاپورته کان ئامازه ده کهن که ژماره دی مهی خوران گه یوه ته (۴) ملیون کهس ، مهی خواردنه وه له ئیتالیا سی یه مین ووی به بو مردن له دواي شیریه نجه و نه خوشی به کانی دل *
به لām ئایا ووی ته و هه موو مهی خواردنه وه چیه ؟!

به کیک له پزیشکه فدره نسی به کان ده لیت : (نیمه له کوومه لگای خومان دا به اختیارای نابین ، ماده سهرخوش کهره کان تاقه ووی وه ده ست هینانی به اختیارای زایه بوو له ده ست چوو مانن) (۱) *

(۱) سهرچاوهی پشوو لاپره (۶۵ و ۶۷)

ھەلبەتتە ھۆى نەبوونى بەختىيارى و كامەرانىش : نەبوونى ئيمان و
عەقىدە و ھەبوونى خەفەت و دلەپراو كى و بى ئىشى و بلاو بوونەوۋى
داۋىن پىسى و بەستىيى وەدەست ھىنانى ماددە بى ھۆش كەرەكانە •

ج - ھەبوونى مەترسى و ھەست نەكردن بە ئاسايش :
(••• بەشپۈە يەكى گشتى لە ئەمرىكا لەھەر چركە يەكدا تاوانىك و
دزى يەك دەقەومى !

وہ لە ھەر (۳۰) چركەدا دزى يەكى چەكدارانە :
وہ لە ھەر (۶۰) چركەدا دزىنى كىچىك !
وہ لە ھەر (۵) دەقەدا دزىنى ترومىللىك !
وہ لە ھەر (۱۰) دەقەدا پوداۋىكى كوزران !
وہ تەنيا لە سالى (۱۹۷۴) دا (۱۰) ھەزار ئەمرىكى كوزران^(۱) •
(•• وہ لەگەل ئەوەشدا دەولەت ھەر سالىك (۹۱) مىليار دۆلار
خەرج دەكات بۆ نەھىشتى تاوان ، وہ لە بەندىخانەكاندا (۳۵) ھەزار
تاوانبارى مەترسى لى كراو ھەن !

(••• سەرژمىرى يەكانى ئەلمانىي پۇژتاۋا دەلن :
۱ - (۳) مىليۇن تاوان لە ئەلمانىا پروو دەدات لەھەر سالىكدا •
۲ - لە (۲۰٪) ئەلمانىەكان جەوجى يىزىشكى نەفسىن واتە لە
(۶۰) مىليۇن (۱۲) مىليۇن سەر لەخەستەخانە ژىرى و دەروونى يەكان
دەدەن •

۳ - لە ئەلمانىا ھەموو شتىك قابىلى دزرانە ھەر لە پىلاۋو خانوو
بەرەوۋە بىگرە ھەتا شەمەندەفەر و بەنزىن خانە و چەك •

---

(۱) سەرچاۋەى پىشوو لاپەرە (۸۹)

۴ - چينايه تى (قىرۋېرى) له كۆمهلگاي ئالماني دا به پىسى

۸

بلاو بۆتەوۈ چۈنكى له گەل دەرلەمەندى ئەر دەرلەتەدا — ى دانىشتوان

۴

له هەزارى دا دەرلەن ، (۵) مىيۇن خىزان (۲) سەرمايه ى مانگىيان
ناگاتە (۵۰۰) مارك ، واتە (۶۰) دىنار ، بەلام ۱۲ هەزار خىزان سەرمايه ى
هەر سالىكيان پىرە له (۱) مىيۇن مارك !! (۱)

هەرلەتە باقى دەرلەتەكانى تىرىش وەك : سويىدو نەروىچو ئىتاليو
نەرجه تىن و بەرىتانياو هتد له هەمان بارو دۆخ دا دەرلەن .

د - كپ كىردنى ئازادى ئىنسان و تواندەنەو ى ئىرادە و پلىشاندەنەو ى
كەسايەتى له كۆمهلگا ماركسىزمى يەكان دا :-

(ئەندەرەيد) دەرلەت : (له پووسيا هەمىشەو له پىش هەموو
شتىك دا پىويستە ئەر له بەرچاو بگىرى كە سەبارەت به هەر مەسەلە يەك
به هەر شتىك پىويستە تەنيا يەك بىرو باووپو هەلۆست هەيت و
بەس ... (۲) .

هەر وەها دەرلەت :

(. . دامو دەرلەگاي خوئىندن و فىر كىردن له پووسيا تەنيا ئەر شتانه
باس دەرلەت كە بتوانى بىرو هوشى خەل ك ئامادە بىكات كە دروودو
سلاو بۆ دىدارى دەرلەت بىرن ، وە نووكى پەرورەدەو فىر كىردنى
پووسيايى تەنيا بەم مەبەستە تىر كراو .

(۲) واتە هەر خىزانىك لهو (۵) مىيۇنە .

(۱) سەرچاوە ى پىشوو لاپەرە (۹۸ ، ۹۹) .

(۲) بازگشت از شوروى لاپەرە (۳۶) .

... ده زانين كه به پوآلت له پووسيا پەخنه لەخۆ گرتن (النقد الذاتى) زۆر بە گرنګ سەیری دەکړئ و دايمه لەسەر زاریانه ، ئەمن كه لەدوور پرا شتېكم لەو باره وه دەبست زۆر دلم پێ خوش دەبوو بېرم دەکرده وه كه ئەگەر به دلسۆزی به کار بېنرئ ئاکامی زۆر چاکى ده بئ، به لام زۆر زوو زانيم كه ئەو پەخنه لەخۆ گرتنه هېچ شوئنه واریکی نیه ، بېجګه له چەند پەخنه یه کی جوزئى و گچکەلوکە ، وەك : بۆچى گۆشتاوى نیوه پۆ ناخوش بوو ؟!

بېجګه لەم چەشنه پەخنه گچکانه پەخنه لەخۆ گرتن ته نیا لهو جوغزه دا خپ هەلدراره كه لەخۆيان يان له یه کيکی تر بېرسن : ئایا فلان و فیساره مەسەله به پێى دەستوورى پزئیم بوو يان نا ؟ ئەمما دەر باره ی خودی دەستوورو بەرنامەى دەوآلت هەرگیز باسئک يان پەخنه یه ک نایه ته دى ، ئەو مى كه باسى لئ بکړئ ته نیا ئەو یه كه ئایا فلانه ئیش و فلانه قسه وه کو په پره وو پړۆگرامى پیرۆزه يان نا ؟ وه هاوار به حالى كه سئک كه نه ختئک لاقى لهو به پره یه تئ به پزئى ... !!) (۱)

(... پزئیمى شیوعى بهرگري له دانىشتوانى خۆى ده کات له زانینى ههوال و پووداوه کانی دنیا ، وه هېچ ههوالئک به ئىنسانى ئیو ولانه شیوعى یه کان ناگات مه گەر ئەو ههوالانه نه بئ كه پزئیم دانیان پيدا ده نئ ، بۆ وئنه ئامیرى پادپۆ نیه غەبیری ئەو جوړانه كه توانای وهرگرتنى شه پۆلى ئىستگاکانى تریان نیه •

ديسان ئامیره کانی شواندن (تشویش) يش کارى خۆيان ده کەن له ئىستگاکان دا تاكو ئەوانه ی ئامیرى گه وره شک دەبەن نه توانن له دەر وه ی پووسيا به لهد بن !

(۱) سەرچاوه ی پشوو لاپه پره (۳۸)

ۋە ئەندازەى ئەو ئامېرانەى بۇ شىۋاندنى شەبۇلى ئىستىگانى دەرهۋە
دانراون لە ۋلاتە ماركسىزمى يەكان دا بە دەورو بەرى (۲۵۰۰) ئامېر
دەگەن •

ۋە ئەو پارەيەى لەدروست كردنيان چوۋە بە (۱۰۰) مليون دۆلار
دەگات •

ھەروەھا سالانە نزيكەى (۳۵) مليون دۆلار خەرچ دەكەن ، واتە
چوار ئەوۋەندى كە سەرف دەكرى لە ھەموو ئىستىگانەىرە شىۋەى يەكان دا
كەشەپۇلەكانيان دەتيرن بۇ ۋلاتە شىۋەى يەكان •

سەربارەى ئەوۋەش پرىزمە شىۋەى يەكان بەرگرى ھاتنە ژوورەۋەى
ھەر جۆرە كىتەك دەكەن كە لەگەل باۋەپى پىرۆز (مقدس) ى پرىزم دا
نالوى كار بەدەستانى دەۋلەت لىستەى ئەو كىتەنە ئامادە دەكەن كە مىللەت
بۇى ھەيە بيان خويشتەۋە •

شىتەكى سرووشىشە كە لەبارو دۆخىكى وادا گەل تا ئەندازەىەك
پازى دەپت لە پرىزم ، چونكە ھىچ شىتەكى تر شك نابات لەجىى دا
داى نىت • (۱) •

خوينەرى ئازىز پىم واىە بە خىستە پرووى چەند نمونەىەكى دزىۋو
پەش و تال لە ژيانى كۆمەلگا پۆرھەلاتى و پۆز ئاۋايى يە لاپى بوەكان
لەپاستە شەقامى ژيان ، لە بەرنامەى خوا ، ماندووم كردى و دەروونىم
ئازاردای ، بەلام داۋاي لى بوردنت لى دەكەم چونكە چارم ناچار بوو ، بۇ
خاترى ۋەى چاتر قەدرى پۆزى پرووناكى ئىسلامەتى بزانسى چەند
تابلۇيەكت لەشەوگارى ئەنگۈستە چاۋى پىچكە دەسكردەكان بىخەمە بەر

(۱) سەبرى كىتەبى (لا للراسمالية لا للماركسية نعم للاسلام) بىكە نوسراۋى

هادی المدرسی ، لایه پره (۱۹۳ ، ۱۹۴) •

نیگا ، ئیستاش بۆ ئهوهی برێك دڵ و مَشكْت مَشْت و مال بکری و تیف تیفه
بدری ، چهند قسهیه کی خۆشت بۆ ده گیرمهوه که دانیشتوانی ههزارو
برسی پووסיای بی بهش له ئازادی ده برپینی بیروپا کردوو یانه به شیوازی
ده برپینی ههست و نهستیان :

یه کهم :- به یکهری ئیسقان چیه ؟!

+ : بابای جوتیاره دواى ئهوهی به رو بوومه که ی تهسلیمی لاده و لته
ده کات ههروها بهر له تهسلیم کردیشی !!
دووهه :- ئادهم و حهروا چ په گهنزیکیان ههبوو ؟
+ : بی گومان پوو سیایی بوون •
- : بۆچی ؟

+ : چونکه به پووت و قووتی ده ژیان و پرواشیان وابو له بهههشتی دان!
سێ یهه :- سهرمایه داریهتی چیه ؟
+ : بریتی یه له چهوساندنهوهی ئینسان بۆ ئینسان •
- : ئه دی شیوعیایهتی چیه ؟!

+ : ئه و پراست به بهراوه ژووه و بهیه : چهوساندنهوهی ئینسانه بۆ
ئینسان !!

چوارهه :- : هۆیه سهرکی یه کانی به دهرویشنه چوونی کشت و کالی
پوو سیای چین ؟!

+ : ئه و هۆیانه به پیز ئه مانه : زستان ، بههار ، هاوین و له کووتایی دا
پاییز !!

پنجهم :- : ئایا پێ ده که وێ فیل تووشی (قۆپی) بێ ؟!
+ : به ئێ ، ئه گهر بیهوێ باری ئابووری مان بهرز کاتهوه !!

شەشەم : - : ئەگەر ئىنسان مرد چى لى دەكەن ؟
 + : ئەگەر ئىنسانى چاك بووبى ھىچ ، ئەمما ئەگەر خراب بووبى
 پزىمى شىوعىيەتى بۇ دروست دەكەن و دەپخەنە نىوى !!
 ھەوتەم : - : ئايا دەگونجى خوا بەرستى ؟
 + : ھەتا بەپزىزان سەرکردە كانى حىزب ھەبن .. نەخىر !!
 ھەشەم : - : باش ئەوھى پزىمى ماركسىزمى دەپووخى چ دەقەومى ؟
 + : كۆتايى بە سەردەمى دەولەت دى و چاخى مەرۇف دەست
 بى دەكات !
 نۆيەم : - : لەكۆنگرەى حىزبە شىوعىيەكان دا چ دەلەن ؟
 + : دەلەن : ئاوا كار دەكەن ، ئاوا دروست دەكەن ، وە ئاوا
 مىللەتان دەخۆين !
 دەيەم : - : چەند كات پىويستە بۇ رووحانى شارشانەتى ماركسىزم ؟
 + : ھىچ •
 - : بۆجى ؟
 + : چونكە ھەر دروست نەبە تا پىويست بەپووخانى بكا !
 يازدەم : - : مندالىك لە بابى پرسى :
 ۸ + ۸ •• چەند دەكات ؟
 بابى گوتى : پىش ھاتە كەيەى پزىمى شىوعى دەى كردە (۱۶) ،
 ئەمما ئىستا نازانم ، چونكە پىوەرەكان زۆر گۆپراون و نازانم بە تەواوى
 ئەنجام چىە ! (۱)

(۱) سەيرە كىتى (لا للراىمالىة ، لا للماركسىة ، نعم للاسلام) بكة ،

ھادى المدرسى ص ۱۴۵ - ۱۶۲ •

لیره دا کوتایی به گوهه‌ری^(۲) به که می هم نایه ته مه زنه دین و
ده چینه خزمهت گوهه‌ری دووه می *

به لام بهر له وهی ده ست بکهین به تیوه پرامانی گوهه‌ری دووه می وای
به چاک ده زانم پوخته‌ی گوهه‌ری به کهم له چهنه دپړیک دا بڅه مه وه
بهر چاو :

له لاپه‌ره کانی پشموردا دوو به لگه مان هتیا مه وه بو سه لماندنی پاستی بهک
ته ویش ته وه به که بهرنامه و ده ستوری زیان به ته نی خوا ده توانی نه خسته‌ی
بکیشی و دیاری بکات ، چونه تی فامرانه وهی ته و پاستی بهش له نایه تی
(اهدنا الصراط المستقیم) ناوایه :

به نده کان پاش ته وهی گوتیان : ته‌ی خوا به بهس تو ده بهرستین و هر
هاواری تو ده کهین ، زانان که بهرستنی خوا به بی بهرنامه و په پړه ویک
ناچیه سهر ، نجا گوتیان : (اهدنا الصراط المستقیم) پئی پاستمان
پیشان ده ، چونکه زانان که پئی پاستنی زبانی نینسان هر خوای نینسان
ده توانی دیاری بکات *

ته و دوو به لگه بهیش که هتیا مانه وه بو سه لماندنی ته و پاسته به بریتی
بوون له :

به کهم : خسته پرووی دان بدهیتان و یعیپاف کردنی چهنه که سیک
له زانو پسرپو پانی شارسنه تی ماددی به هه ردوو بهشی پوژ هه لات و پوژ

(۲) هه لته پوسته خوینه‌ری خوشه و یست بزانی که ته وهی لیره دا
باس کرا سه بارهت به پژی می سه رمایه داری و مار کسیر می لویچیک بوو
له ته غاریک و به پشتیوانی خوای گه وره له داهاتو ودا نوسراوکی
سه ره خو ته رخان ده کهین بوو مه بهسته *

ئاوايهوه ، سەبارەت بە نەگونجان و بە كەلك نەهاتنى ئەو يىردۆزەو پىچكانەى
كە ئىنسان دای ناوون و شارستانەتى ماددىيان لەسەر بەندە *

دووەم : خستە پرووى زيانى نافۇلاو دزیوى كۆمەلگای ئەو
شارستانەتىیە لەچەند لایەنكەوه ، كە بىسەرەو بەرەبى و پەشیوى و
بىئەخلاقی و بەد پەفتارى و دپندەبى و دلە پاوكى و تاوان و خەراپەكارى و
بىئىرخ كردنى ئىنسان چەند دیمەنكى زەقى ئەو شارستانەتىیە بوون *
لە ئەنجامى ئەوەشدا بۆمان دەرکەوت : كە پاستە غەیری خوا
لەبارانى دا نە پىياز و دەستور بۆ ئىنسان دانى و خو ئەگەر داشى نا بىچكە
لە خەراپەكارى و بىسەرەو بەرەبى و كۆپرەوهرى هىچى دى بۆ
مرومىيەتى نایەننە دى چونكە بىر كە گوژالك هەر ئەوەندەى لى دەوشیتەوه
قە لەفسان بگرى !!

★ گەوهەرى دووەم :

تەنیا بەرنامەو پىيازى خوا پاست و دروستەو هەر پروباوەپرو
پىچكە بەكى دىكە خوار و خىچ و ناتەواوە :

چۆنەتى دەلالەت كردنى ئەو ئایەتە لەسەر ئەم پاستىیە ئاوايه :
بەرەردگار ئىسلامى شوبهاندووە بە پى و بانكى پاست و بى گرى و
قۆرت ، جا هەر وەك چۆن كۆى : $2 + 2$ دەكاتە (۴) و هەر ژمارەى كى
تر غەبرى (۴) دانىن هەلەيه ، ئەو بەرنامەبەش كە دەیتە هوى بەختەوهرى
ئىنسان لە دىياداو سەرفرازى لە پاشە پۆژدا تەنیا ئەو پىيازەيه كە لەگەل
سروشت و واقىعى مرومىيەتى دا دەگونجى ئەویش تەنیا ئىسلامە ، چونكە
تەنیا ئىسلام بەرنامەو پەپرەوى خوايه (ان الدين عندالله الاسلام) ، هەلبەتە
هەر خواش ئاگا و شارەزايە بە سرووشى ئىنسان چونكە بەدى هتیراوى

خۆیەتی بەلام غەیری خوا یان ھاوتای مەروڤە که باقی ئیسانەکانن ، یان
کەمترە لە مەروڤ که ئازەل و پوووەکو ماددە ی پەقوتەقە .

بێ گومان ئیمە لێرەدا مەودامان نیە یەك یەکی پێچکەو بێردۆزە
دەسکرده کان بەدینە بەر نشتەری توێژینەووە یەکالا کردنەووە ، چونکە ئیم
نوسراوہ بوو مەبەستە تەرخان نەکراوہ^(۱) ، بەلام لێرەدا دوو کاران
نەنجام دەدەین :

۱ - خستە پوو ی چەند تابلۆیەکی دڵ بزوین لە شارستانەتی
ئیسلامی ، که لەژێر سایە ی غەیری ئەو شارستانەتی یەدا بەخەونیش
نەدیتراون .

۲ - خستە پوو ی ئیعیراف بێ کردن و گەواهی دانی بێگانه کان
سەبارەت بە بێ ھاوتایی و نمونەیی ئیسلام .

أ - چەند تابلۆیەکی دڵ بزوین لە شارستانەتی ئیسلامی :
یەكەم :

باش ئەوہی (سعد بن ابی وقاص) دەستی بەسەر خەزنەکانی
کیسرا داگرت ، ئەو خەزنانە ی که پاشاکانی فارس بە درێزایی چەند سەدە
خەریکی کۆکردنەوہی بووون ، ھەمووی ناردن بۆ کن (عمر بن الخطاب)
خەلیفە ی دووہمی ئیسلام ، وەختیک (عمر) چاوی بێ کەوتن فەرمووی : ئەو
میللەتە ی ئەمە ی بەسەلامەتی گە یاندووە بەپاستی دەست باکن ! (علي بن ابی

(۱) لەنوسراوہ کانی تردا ھەر کام لەمارکسیزم و فرۆیدیسم و داریۆنیزم و
اگزیستانسیالیزم بەکورتی دراوێ بەر نشتەری ئاوہ لا کردنەووە وەو
پەختەیان لێ گیراوە بۆ وێنە سەیری ئەلقە ی (یەكەم و دووہم و
سێ یەم) زنجیرە ی (دەبەرێک پاجوونی ئیسلام و پێچکان) بکە .

طالب (گوتی : ئەتۆ دەست پاکیت کردوه به پێشه میلله ته کهشت نچاوی له تۆ کردوه ، ئەگەر ، ئەتۆ تێی دا له وه پابای میلله ته کهشت تێی دا ده له وه پابا ! دووهم :

(هرقل) گه‌وره‌ی پۆم له (فلسطينه) پرسيا‌ری له‌یه‌كێك له‌پیاوه‌كانی کرد که مسوولمانه‌كان به‌ دیل گرتبوویان و پاشان به‌ره‌لدا بوو بوو پای کردبوو ، پێی گوت : ده‌باره‌ی ئەو میلله‌ته‌ هه‌والم بده‌یه ، ئەویش پێی گوت : وات هه‌والم ده‌ده‌مێ وێك تێانه‌وه پامینی ، ئەه‌وان به‌ پوژنی سوارچاکن و به‌شه‌وێ خواپه‌رست و گوشه‌نشین ، به‌ پاره‌و هه‌ق نه‌بی شتی که‌س ناخۆن ، به‌بی سلاو کردن وه‌ژووری ناکه‌ون ، هه‌ر که‌سیکی ده‌گه‌لی دا بجه‌نگین له‌بنی دینن .

هرقل گوتی : ئەگەر له‌م قسانه‌ت دا باست بکه‌ی بن پێی من به‌ میرات ده‌گرن !! سێیهم :

(عمر بن عبدالعزیز) دوا‌ی هه‌لبژێرانی به‌خه‌لیفه‌ چۆ سه‌ر مینه‌هرو دوا‌ی ئەوه‌ی سوپاس و ستایشی خوا‌ی کرد ، ئه‌جا گوتی : (أما بعد) ، له‌ دوا‌ی پێغه‌مبه‌رتان چ پێغه‌مبه‌ری دی نین ، وه‌ له‌ دوا‌ی ئەو کتیه‌ی بۆی تێراوه‌ چ کتیه‌ی دی نین .

بزائن هه‌رچی خوا‌ هه‌لآلی کردوه‌ هه‌لآله‌ تا پوژنی دوا‌یی ، بزائن ئەمن یاسادانه‌ر نیم و شوین که‌وتووی یاسای خوام .
ئاگادار بن هیچ که‌س بۆی نه‌یه‌ گوێ پاریه‌لی بکری ئه‌سه‌ری پێچی فه‌رمانی خوا‌دا ، وه‌ ئاگادار بن ئەمن له‌وه‌ چاته‌ر نیم و یه‌کیکم له‌تێوه‌ ، ئەوه‌نده‌ هه‌یه‌ خوا‌ باری منی له‌ هه‌موواتان گراتر کردوه‌ !! چواره‌م :

نیراوه کانی (موقس) ئاوا باسی سهر بازه مسولمانه کانی (عمرو بن العاص) یان کرد : میلله تیکمان دیت مردیان له کن خوشه و یست تر بوو له ژیان ، وه خو به گچکه حسیب کردیان پی چاتر بوو له پایه و پله ، هیچیان دلان به دنیاوه نه بوو ، به لکو ههر له سهر عهرزئ داده نیشن ، سهر کرده کیان وه که یه کیک له خوین بوو ، خاوهن پایه و پله له پی پایه و پله کان جوئ نه ده کرانه وه ، وه کاتیک نویژ ده بوو هیچیان وه پاش نه ده که وتن ، دهست و دم و چاوو لاقی خوین دهشت و به گهردن که چی نویژیان ده کرد .

پنجهم :

(عمر بن عبدالعزیز) بو شاره کانی (شام) هه والی نارد که ناوی ههر کام له کوئرو پی دهست و پی و شه پله لی دراوو پیرو که نهفت له (دیوان) دا بنووسری و ههر کوئریک ئه سانیکی بو تهرخان بکری بو دهست و پاشانی و ههر به دوو بیرخمهت چه به کیان بو دابری ، وه فهرمانی دا که ناوی هه مووه تیویکی بو بنووسن ، وه ژیانی ئه و ئافره ته هه ژارانیه (تأمین) کرد که میردیان نه کسروه و پی سهر پهرشتی کهرن ، وه چیشتخانه یکی دروست کرد بو هه ژارو نه دارو پژیواران !!

شه شهم :

(عمر بن عبدالعزیز) نامه ی نارد بو (والی) یه نه ی له (مصر) گوتی : بیستوومه له (مصر) کومه له حوشتریکی بار هه لگر هه ن و ههر حوشتریک (۱۰۰۰) (رطل) لی بار ده کری ، جا ئه گهر ئه م نامه یه ی منت پی گه یشت نه بیستمه وه هیچ حوشتریک له (۴۰۰) (رطل) زیاتری لی بنری !!

حه و ته م

(یونس بن عیید) چەند کالاًو بەرگێکی جوئی لە کەن بوون ،
 ھیندیکیان نرخیان (٤٠٠) درەم بوو ، ھەندیکیشیان (٢٠٠) درەم ، پۆزیکێ
 بۆ خۆی چوو بۆ نوێژی و برازاکی لە دوکانێ دانا ، دەشتەکی یەك هات
 یەکیك لەو دەستە جلانەیی سەودا کرد کە (٤٠٠) بایسی بوون ، بەلام
 برازاکی یەکیکی (٢٠٠) بایسی نیشان داو ئەویش پێی قایل بوو کەری ،
 کابرای دەشتەکی دەستە جلەکی بە دەستەو گرت و پۆیی ، « یونس »
 لە پێی تووشی بوو دەستە جلەکی ناسی و وەو لێی پرسی بە چەند ت
 کەری ؟ گوتی بە (٤٠٠) درەم ، یونس گوتی : تەنیا (٢٠٠) ی دینی بپۆ
 بیدەو بە خاوەنەکی ، دەشتەکی یەکی گوتی ئەمە لە کەن مە (٥٠٠) یش
 دەکات : (یونس) گوتی بپۆ بیدەو چونکە ئامۆزگاری مسوڵمانان چاترە
 لە دنیاو لەوێ تێی دایە !! دوایسی ناردی وەو بۆ دوکانەکی و (٢٠٠)
 درەمەکی دایەو ، وە لە گەڵ برازاکی بوو بە دمه قالی یان و پێی گوت
 ئەو بۆ شەرم نەکرد ؟ بۆ لەخوای نەترسای ؟! نیو لە نیو قازانج
 بکە ؟ گوتی : من کەیم فروت ئەو پازی بوو ! ئەویش گوتی : بریائەوێ
 بۆ خۆت پیت خۆشە بۆ ویشتم پێی خۆش بایە !!

هەشتەم :

(وفد) ی (بنی تمیم) ھاتە کەن (عمر بن الخطاب) کە دەنیو
 واندا گەورە کەیان (أحنف بن قیس) ھەبوو کە ئە گەر توو پە بووبا
 (١٠٠٠٠٠) شمشیر بۆی توو پە دەبوو بێ وەو بێرسن بۆچی توو پە بووی ،
 تەماشایان کرد (عمر) خوشتری زە کاتێ دەرمان دەکات بە (قەتران) ،
 (عمر) گوتی : وەرە (أحنف) جلە کانت دانێ و ئەو خوشترانەم لە گەڵ
 دەرمان کە چونکە ھەقی ھەتیوو ھەزارو پێوژنان و پێوژانسی تێدایە ،

پياويك گوتى : ئەي گەورەي مسولمانان كۆيلەيك پاسبىرە ئەو ئىشەتان
لەباتى بىكات،(عمر) گوتى : دايكت سىنگت بۆ بىكوتى،جاكى لە من و لە(احنف)
كۆيلە ترە ؟ ھەر كەسنىك ئىشى مسولمانان بە ئىستۆۋە گرى كۆيلەي
مسولمانانە !!

نۆيەم :

گرانى ياك پرووى كرده مسولمانان لە سەردەمى (عمر بن الخطاب) دا
(خوای لى پازى بى) ، (عمر) پۆن و سىيى لەخۆى ھەرام كىردو
ھىندەي (زەيت) خوارد تا پەنگى تىك چوو ، دواى ئەوەي لەو بارەو
دواندىان گوتى : بەخوای پۆنم ناچىتە سەر زارى ھەتا مسولمانە ھەزارە كان
نەبخۆن *

وہ يەكنىك لەھاوہ لانی پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) گوتى : ئەگەر
ئەو برسپەتەي بە لەئىو نەچووبايە پىم واہ (عمر) لەخەفەتان دەمرد
دەيەم : شارى (قرطبة) لە سەردەمى (عبدالرحمن الثالث الاموى) دا
كە پايتەختى (اندلس) بوو شەوئ بە چرايان پۆشن دەكرايەوہ ، وە باباى
پادە تا ماوہى (۱۰) ميلان لەبەر تىشكى چراخانەي شاردا دەپۆيى ، وە
ژمارەي دانىشتوانى پتر لە (مليونيك) بوون ، بەلام گەورەترين شارى ئەوروپا
ژمارەي دانىشتوانى لە (۲۵۰۰۰) تى نەدەبەپى *

ھەرۋەھا (۹۰۰) گەرماساوى لى بوو (۱۷۰) ئافرەتى لى بوو كە
بەختى كوفى قورئانان دەنووسى ، وە (۵۰) خەستەخانەي لى بوو !!

ياز دەم :

(فضل بن الربيع) وەزىرى (هارون الرشيد) لەكن (ابى يوسف
القاضي) شايتەي دا بەلام (قاضي) شايتەي بەكەي قبوول نەكرد : خەليفە

لەو بارەووە گلهیی لێ کردو بۆی گوت : بۆچی شایەتی یەكەت وەر
نەگرت ؟!

(ابو یوسف) گوتی : چونکە گویم لێبوو پۆزێکی بۆی گوتی :
ئەمن کۆیلە ی تۆم ، جا ئەگەر پراست بکات کۆیلە بەشایەد ناشی و ئەگەر
درۆشی کردبێ درۆزن بۆی نیە شایەتی یە بدات ، ئەگەر لە کۆپی
تۆدا گوێ نەداتە درۆیە لە کۆپی منیش دا گوێ نادا ئی ، هەلبەتە
(هارون الرشید) پەزنامەندی پێشان دا !!

دوازدەم :

(یحیی بن سعید) دەلی : (عمر بن عبدالعزیز) نارەمی بۆ
کۆکردنەووی زەکاتی ئەفریقا کۆم کردەووە بە دواي فەقیران دا گەپام کە
یان دەمێ کەسم وەچەنگ نەکەوت و کەسێش لێی وەر نەگرت ، ناچار
چەند کۆیلە یەکم بۆی کپی و ئازاد کرد !!
سێزدەم : لە تابلۆ دڵ بزۆینەکانی شارستانەتی یە ئیسلامی یە کەمان
ئەو یە ؟

کە مسوڵمانان چەند شتێکیان (وقف) کردووە کە قازانجەکی
خەرج بکری بۆ تێرکردنی ئەو سەگە برسی یانە خاوەنیان نیە ، تاکو برسی
نەبن و یان بەمردن یان بەپاگرتن بچەسێنەووە .

هەروەها چەندەها شتی تریان (وقف) کردووە کە بە قازانجەکی
کۆمەڵێک ئینسانی دەنگ خۆشیان بۆ بەگری گرتووە کە بەدرێزایی
شەوگەر بەدەنگی ناسک و دلتهزێن گۆرانی و سروودی ئایینی بڵێن بەشکم
بابای نەخۆش و پێبوازی ئاوارە و بۆ هاو دەم فەرامۆشیان بێت !!

چواردەم :

(عبدالملک بن مروان) لەدەمی حەج دا ئەمری دەکرد بانگەوازی بکری

که هیچ کس فتوا نهدات بیجگه له (عطاء بن رباح) پشمو او زانای
خه لکی مه ککه •

به لام ده زانن ئه و (عطاء)ه چۆن بووه ؟!

په شو و یهك چاو و كونه لووت فش و شهل و پرچ لوول و شه پله لیدراو
بوو له كاتيك دا له جوغزی دهرس گوته وهی دا داده نیشته له ئیو هه زاران
له قوتایانی دا وهك قه له په شه یه کی هه نیشته و له کیلگه ی لوکه دا خوی
ده نواند !!

پازدهم :

ته نیا له یهك کتبخانه دا له (اندلس) (٦٠٠٠٠٠) بهرگ کتیب هه بوو
که ته نیا لیستی ناوه کانیان (٤٤) بهرگ بوو •
وه له (اندلس) دا (٧٠) کتبخانه ی گشتی هه بوو بیجگه له کتبخانه
تایبه تی یه کان (١) •

شازدهم :

(ابو بكر الصديق) بهر له هه لێزرانی به خه لیه چه ند بیوه ژنیك
که میرده کانیان له پئی خوادا شه هید کرابوون و چه ند هه تیوك که
بابیان نه ما بوو له ژیر بالی دا هه و ابو نه وه و بو هیندیکیان شیر دده وشی و
بو هندیکیان چیشتی لی ده نا •

ئججا کاتیک بوو به خه لیه بیستی یه وه که بیوه ژنه کان خه فه تیان
خواردوه چونکه له مه وودوا له و خزمه ته گه وریه بی بهش ده بن که شه و
پیاوه باشه پیش که شیان ده کرد ، به لام به هه له دا چوو بوون •
پوژیکي له یه کیک له دهرگا کانی داو کچۆلێك به په له دهرگا که ی

(١) ئه و پازده تابلۆیم له کتیبی (روائع اسلامية) ی ابراهیم نعمة
وه رگرتوه •

کرده و ده سبه جی قیراندی : نه وه شیردۆشه که یه هوی دایه !!
دایکه کهش که دیت ده پیتی له گهل خه لیفه ی گه وره دا پروو به پروو
ده پیت ، به شهرمه وه به کچۆله که ی ده لیت :

بابان ویران بو نالی خه لیفه ی پتغمبه ری خوا ؟!
نه بویه کریش سهر نهوی ده کاو له به رخویه وه بچهند قسه یه کی
ده کات •

په نگه گویتی : لی گه پئی ، به خۆشه و یست ترین په فترم وه مافی
کردوم ، نجا شیردۆشه که وه جارار ده ست ده کاته وه به یشمه که ی
خوی و ده ست ده کات به شیر دۆشین بو پیوه ژنانو هه ویر شیلان
بو هه تیوان !! (۲) •

حه فده هم : له سه رده می خه لیفایه تی (عمر بن الخطاب) دا (محمد) ی
کوپی (عمر بن العاص) که هاوپی ی پتغمبه رو والی (میسر) بوه ،
قه مچی له کوپنکی هه ژار ده دات چونکه له پمبازین دا نه سپی وی وه پیش
نه سپه که ی که وتوته وه و پی ی ده لیت بیگره له ده ستی باب گه وران (ابن
الاکرمین) ! کوپه ش ده چیته شکات بۆلای (عمر) !

گه وره ی مسولمانان فه رمان ده نیری بو (عمر بن العاص) و
کوپه که ی (محمد) که بین بو مه دینه ، جا ئیستا با له (انس بن مالک)
گه پین بو خوی چۆنی پرووداوه که دیوه ئاوا بۆمان بگنرته وه :

•• به خوا ی ئیمه له کن (عمر) ی دانیشتبوین ، که دیتمان (عمر بن
العاص) به کراس و ده ری یه که وه دی ، (عمر) که وته چا و گپان له

(۲) سه یری (خلفاء الرسول) ی خالد محمد خالد بکه لاپه ره (۱۳۲ ،

۱۳۳) چاپی دووه م •

(محمد) ی کوپی (عمرو) ئنجا پرسی کوا میسری یه که ۱۹!

گوتی نه وە تام گەورە ی مسولمانان •

(عمر) گوتی ئەم قەمچی یه بگرە و پێ ی لە کوپی باب گەورە ی بدە !

ئنجا میسری یه که هێندە ی لێدا هەتا کۆل و دۆ یه خۆ ی لێ گرت و
تیمەش زۆرمان پێ خۆش بوو که لێ ی دات ، ئنجا هێندە ی لێدا هەتا پیمان
خۆش بوو که وازی لێ پێتی (عمر) یش لێکدا لێکدا دە یگوت : لێدە لە کوپی
باب گەوران !!

ئنجا (عمر) گوتی : ئەوجا وەرسوو پێ بۆ سەری پرووتاوی

(عمرو) ی ، سوێند بە خوای بە پشت و قەوەتێ بابی نەبا لێ ی نەدەدای !

کابرا گوتی : ئە ی گەورە ی مسولمانان مافی خۆم وەرگر تەو و دلم

سیووری هات و لەو کەسەمدا که لێ ی دا بووم •

ئنجا (عمر) ئاوپێ وە (عمرو) ی داو گوتی : ئە ی (عمرو) کهنگی

خەلکێتان کردووە بە کۆیلە (عبد) ئەدی بە ئازادی لە دایک نەبوون !!

(مئی استعبدتم الناس وقد ولدتهم امهاتهم احرارا ۱۹)

ئنجا ئاوپێ وە میسری یه که ی داو گوتی برۆ خوات لە گەل ،

ئەگەر نیکه رانی یه کیشت بوو نامەم بۆ پەوان بکه !!^(۱)

خوێنەرانی بەرێز ئەوانە چەند تابلۆ یه ک بوون لە شارستانەتی

دەوڵەمەندی ئیسلام که وە ک لوئێچیک وان لە ئەغاریک لەچاو هەزارەها

تابلۆ ی دیکەدا که ئایینی بەرزی ئیسلام لە واقعی زیاندا هێناویە دی

لە کاتێکدا حوکمی پێ کراو و بە پێو بەراو !!

۲ - خستنه پرووی ئیعتیراف پێ کردن و گەواهی دانی شارەزایان و

(۱) سەرچاوە ی پێشو و لایە پە (۲۱۹ ، ۲۲۰) •

لښکواله روانی بڼګانه سه بارهت به بڼی هاوتایی ئیسلام :

یه کهم : لهو دوايي یه دا کښیک دهرچووه به ناوی (گه وره کانی
میزوو)^(۲) به زمانی ټینگلیزی به قهلمی زانای گهردون گه ری ټه مریکایی
(مایکل اچ • هارت) ناوی (۱۰۰) کهسی تیدا نورسیوه که به گه وره ترین
پیاوی میزوو حسیب ده کړین •

به لام له پیش همدانه وه ناوی (محمد) پیغمه به زمان (صلی الله علیه
وسلم) ی نویسه له گهل ټه و شدا نوو سهر بابایه کی مہسیحی یه !
دووه م : پزیشکی ټه مریکایی (فکتور روښنون) به راوردی کردوه
له نیوان ژبانی مسولمانانی (اندلس) و ژبانی ټه وروپایی یه کان دا له یه ک
قوانعی میزوویی دا گوتوویه تی :

ټه وروپا دواي خورثاوا ده بوو به تاریکه شه ویکي ټه نگوسته چاو ،
به لام (قرطبه) به چرا گشتی یه کان پوښن ده کرایدوه ، وه ټه وروپا پیس
بوو به لام له (قرطبه) دا (۱۰۰۰) گه رماو دروست کرابوو ، وه ټه وروپا
له قورپی دا قم بوو به لام (قرطبه) شه قامه کانی به رد پیژ کرابوون !! وه
سهر بانسی کوښکه کانی ټه وروپا پر بوون له کونی لووله سو بان ، به لام
کوښکه کانی (قرطبه) به نه خشو ټینگار پاز ټیرا بوو ټه وه ! وه ټاغاو زله
زله کانی ټه وروپا ټه زای خوځیان نه ده زانی به لام مندا لانی (قرطبه) ده چرونه
قوتابخانان^(۱) •

سی یه م : (الکس لوزان) فیله سوو فی فپه نسایی ده لیت :

(۲) ټه و کښی به ودر گپ راو ته سهر زمانی عاره بی به ناوونیشانی (المأة
الارائل) سده به که مه کان •

(۱) سهری کښی (روائع اسلامیه) بکه لاپهړه (۵۲) •

(هیچ کسینک نیه که بیردۆزه زانیاری یه کانی تیدا بن ، ههتا نه گهر
بیردۆزه پیاوی یه کایش بن ، زانیاری به شیکیان لی وه درۆ نه خاته وه ،
تهنانهت نهو کتیا نهش که له سه ده ی بیستم دا نوسراون ، بیجگه له قورئانی
به خشنده !! (۲) •

چوارهم : (مۆلیر) میرووزانی فهدیه نسایی ده لیت :
هه وه ل کات زمیر که له ئه وروپا ناسرا ئه وه بوو که (هارون
الرشد) بو (شارلمان) پاشای فهدیه نسای نارد له سالی (۸۰۷) ز ، بنگومان
له وده می دا زۆر سه رسوو پهنه ر بوو ، تهنانهت دانیشتهانی کۆپی پاشا
تی دا گنیز بوو بوون •

پنجهم : (برتراند راسل) ی فهدیه سووف ده لیت :
•• به لکو له و پۆزه ی دا که ئه وروپا له بنی نه فامی دا ده ژیا ، زانیاری یه
جۆر به جۆره کان ، فهدیه سه فه ، هه نه ره جوانه کان شیعر له چین و له
ولاته ئیسلامی یه کان دا لاقیان چه قاند بوو !

ئه وروپایی یه کان به بی شه رمی یه کی ته واره وه نهو چاخه به چاخه
تاریک داده تین ، له گه ل ئه وه ش دا تاریکی ته نیا ئه وروپای گرتی وه ،
پراست تر بلین : ئه وروپای مه سیحی چونکه (اسپانیا) اندلس که له ژیر
ده سه لاتی مسولمانان دا بوو ، خاوه نی شارستانه تی و پۆشنیری یه کی فراوان
بوو (۱) •

شه شه م : پۆجیه گارودی فهدیه سووفی مارکسی فهدیه نسایی که
ماوه یه ک له مه وه ره به شتیه کی په سمی مسولمانه تی خۆی خسته پوو ،

(۲) سه رچاوه ی یشوو لاپه ره (۵۸) •

(۱) (اعترافات دانشمندان بزرگ جهان) لاپه ره (۱۰۲ ، ۱۰۳) •

باش نهووی هه رکام له پزیمی سه رمایه داری و پزیمی مارک سیمزی ده داته
 بهر نشته ری پرخنه و هه لسه نگاندن و ده ری دمخات که شتایان نهوویان
 ده باران دا نیه بهختیاری و کامه پانی بو ئینسانه تی و ده دست بئن چونکه
 ته نیا پشت به بهرهمی مادی و ته کنولوجیا ده بهستن و تارپ وه لایه نی گیانی و
 په وشت و نه خلاق نادن ، ده لیت :

» ... له شارستانه تی ئیسلامی دا نهو لیک پچراندنه و نهو پارچه
 پارچه کردنه پرووی نه دا ، له ئیسلام دا زانیاری په یو دسته به دینه و و
 کرده و په یو دسته به باوه په و ، فله سه فله له یتغه مبه رایه تی سه رچا وه
 گرتوه و یتغه مبه رایه تی به ژیری په و به ستر او ته و ، زه وی له ئاسمانی وه
 دوور نیه و ئاسما و به زه وی په و نو و ساوه ، پیش که و تنی شارستانه تیش
 بهر و خوا ده پروات ... نه م یه کنایی یه له چه مکی شارستانه تی و له چه مکی
 کومه لگادا ، دنیای بهر ته وازه و لیک پچر تر اوی نه مپو ژوری
 چه و چی په ... نهو و ش بوو که که مهنه کیشی کردم بهر ته تیر و انینیکی
 ئیسلامی یانه له بو و نه و ده (۱) .

چه و ته م : (زول لایوم) پوژه له لاتنسی فه پره نسی ده لیت :
 پینموونی یه کانی قورئان و ئاموژگاری یه کانی به ته نسی بو سه دروک
 تیره کان نه بوون ، به لکو همه لایه نه په و ، خه لکی له هر په گهزو نه ته و په ک
 بن یو یسته داد گه رانه پله و یایه ئینسانه تی له لایه نی زانیاری په و بهر
 له هاتنی ئیسلام موتالا بکن ، تا کو دانی پیدایش که زانیاری و فیر کردن به
 مانای بهر فراوانی به هوی مسولمانانه و به جیهان گه یه ترا ، وه مسولمانان
 زانیاری خویان له قورئان ده رهیتا که وه که ده ریایه ک بوو چه ند پرو و باریکی

(۱) سهیری گۆناری (الدوحة) بکه ژماره (۸۴) ی سالی
 (۱۹۸۲) لایه په (۱۳) .

لى ھەلگىرى •

قورئان ھەمىشە زىندووۋە ھەر كەسە لەخەلگى دىيا بەئەندازەى
بۆچوون و تواناى خۆى بەھرەى لى وەردە گرېت (۲) •

ھەشتەم : (جىرجى زىدان) مېژوونووسى بەناوبانگى مەسىحى
نووسىو يەتتى :

(... لەھەر جىيەك ئىسلام حوكمى گېراپا زانىارى و ئەدەب بە
خىرايى ھەنگاوى بەرەو پىشەوۋە دەنا !) (۳)

نۆيەم : (دراپىر) ماۋستاي زانكۆى نيوپۆرك دەلىت :
زانكۆكانى مسولمانان پىروون لە خويندكارانى ئەوروپايى ، كە
بەئومىدى وەدەست ھىنانى زانست بەرەو ئەو ولاتانە ملان لى نابوو ، ئەك
تەنيا ھەر خويندكاران بۆ قىر بوونى زانست دەچوونە ولاتى مسولمانان
• بەلكو پاشاۋ سەر كىردە كانى ئەوروپاۋ پۇژتاۋا دىسان بە مەبەستى تىمار كىردى
نەخۇشى يەكانيان بەرەو ولاتى مسولمانان دەكەوتنە پى (۱) •

دەيەم : (سىدلو) مېژوونووسى بەناوبانگى فەپرەنسى دەنووسى :
مسولمانان لەسەدەكانى تېۋەپاست دا لە زانىارى و فەلمەفەو ھونەرەكان دا
تاقە مەردى پۇژگار بوون و بۆ ھەر جىيەك چوبان زانىارى خۇيان بلاۋ
دە كىردەو ، تاكو زانىارى يەكانيان گەشىستە ئەوروپاۋ بوو بەھۆى

(۲) اعترافات دانشمندان بزرگ جهان (لاپەرە (۵۷ ، ۵۸) •

(۳) (تارىخ تمدن اسلامى) ج ۱ ض ۲۶۳ ، لەسەر چاۋەى پىشەوۋە

(۱) اعترافات دانشمندان بزرگ جهان لاپەرە (۱۲۵) •

شۆپشى زانستى ئەوروپا (۲) *

ياز دەم : (ھېلىت) زاناي گەورەى ئەوروپايى دەلىت :

پىويستە مەولمانان بە دامەزرىنەرى پاستەقىنەى زانبارىيە
سروشتىيەكان (العلوم الطبيعية) بزمىررىن ! (۳)

دواز دەم : پروفىسۆر (ھاكنىچ) زاناي بەناوبانگى ئەمريكايى و
ماۋستاي زانكۆى (ھاروارد) دەلىت :

پىئى پىش كەوتى ولانە ئىسلامىيەكان ئەود نىە كە لاسايى پىزىم و
بىردۆزەكانى پۇژاۋا بىكەنەۋەو بىكەۋنە شونىيان *

ھەندى كەس دەپرسن ئايا لەئىسلامدا ئەو تىن و گۈپە ھەيە كە
توانى پىروپاي نوئى نوئى بىخانە بەرچاۋو ياساۋ دەستوورى جوداۋ بىلايەن
بىخانە بەرنىگاي ئىنسانەتى كە بەتەۋاۋى لەگەل پىويستى و داخۋازىيەكانى
زىيانى نوئىدا بىگونجىن !؟

ۋەلامى ئەو پىرسىازە ئەۋدەيە كە نەك ھەر لىپىيازى ئىسلامدا ھەموو
چەشەنە وزەو ئامادەيىيەك ھەيە بۇ بەزەۋىش چوون و بەرز كىردنەۋەى
ئاستى زىيان بەلكو تواناۋ دەسەلانى ئىسلام لەو بارەۋە لەھەموو پىزىمە
كانى تر زىاترە *

گىروگرفتى ولانە ئىسلامىيەكان ئەود نىە كە لەئايىنى ئىسلامدا
ھۆيەكانى پىش كەوتىن چەنگ ناكەۋن ، بەلكو مەسەلە نەبوۋى ئىرادەو
ويستى پىويستە بۇ سوود ۋەرگرتىن لەو ھۆۋ ئامپازانە *

ئەمەن بە تەۋاۋى واقع بىنىيەۋە دەزانم كە شەرىعەتى ئىسلام ھەموو
بىنچىنەۋ بىنەپەتە پىويستەكانى تىدان بۇ بەرەۋى پىش چوون و فرازوۋ بوۋى

---

(۲) سەرچاۋەى پىشۋو لاپەرە (۱۳۰) *

(۳) سەرچاۋەى پىشۋو لاپەرە (۱۳۲) *

ئىسلامەتى (۱)

خوتنەرى ئازىز ئەو چەند دان پىدا ھىتايىكى زاناو شارەزايە
يىگانەكان بوون بەگەوردىيى و بىي ھاوتايى بەرنامەى خوا - پىيازى
ئىسلام - دا ، ھەلبەتە ئىمە نامانەوى لىرەدا بە ھىتانەوہى دان پىدانانى ئەو
زانايانە پاستى و تەواوۋىەتى ئىسلام بىچەسىيىن ، چونكە ئىسلام پىويستى بە
شاھىتە دانى كەس ناكاو وەك زىپرى سوور وايە زىپرى سووريش كورد
گوتەنى : لەئورى ناترسى • بەلكو مەبەستمان لىرەدا ئەو بوو كە دەرى
خەين :

قەمى ناحەزانى ساويلكەو لە دىيا بىي خەبەرى ئىسلام سەبارەت بە
دزايەتى تىوان ئىسلام و زانبارى و پىش كەوتن و ... ھتد فەرى بەسەر
پاستى يەوہ نىو دەعوایەكى بىي شاھدە •

ئىستاش خوتنەرى خوشەويست ! لەمە زياتر ناتوانىن چىردى
و دەدوای گەوھەرى دووہم كەوين و پرونى كەينەوہ كە بىجگە لەئىسلام
گشت بىردۆزەو پىچكەكان قەلب و ناتەواو كەم و كەسرن و ناچارىن
بەردە لەسەر گەوھەرنكى دىكەى ئەم ئايەتە مەزنە ھەلدەدەينەوہ

★ گەوھەرى سىيەم :

بۆچى ئىسلامەتى بە (الصراط المستقيم) ناو براوہ !
خوای گەورەو كار بەجى لەكۆتايى سوورەتى (تكویر) دا دەفەرموئى :
(ان هو الا ذكر للعالمين ، لمن شاء منكم ان يستقيم ...) واتە
ئەم قورئانە بىجگە لە ئامۆزگارى بۆ گشت مەزھابەتى چى تر نى ، بۆ ھەر

(۱) سەرچاوەى پىشوو لاپەرە (۱۳۶) •

كاميكتان بيهوي پاست بي *

به لي ئيسلام بويه ناو براوه به پي پاست چونكه بهرنامه و
پريازيكيه له گهل سرووست و ماهيه تي ئينسان دا پيكل پيگه و بهرنامه و
پريازيكيه داوا له ئينسان ده كات كه پاست بيت *

پاست بيت بهرامبه به پوره دگاري و به نديايه تي و فرمانبيري بو
بكات *

پاست بيت بهرامبه به پيغمبهرو (صلي الله عليه وسلم) به گويزه ي
پيښووني و پي و شويته كهي به پيوه بچي و بيكاته نمونه و پيشه واي بهرزي
خوي له هموو بواره كاني ژياني دا *

پاست بيت بهرامبه به كومه لي مسولمانان و پريزيان لي بگري و
به زه بي بهرامبه ريان پيشان داو زه روو قازانجيان به ئي خوي بزاني و خه مخورو
مشوور خوړيان بيت *

پاست بيت بهرامبه به ناحه زاني ئيسلام و مسولمانان و سهري بهرزي
ئيسلامي يانه ي به هيچ كلوجيك نه وي نه كات له ئافاريان داو له زير اري
دوژمنايه تي و هه وئ و ته قهلاي دژ به خواو خه لكيان دا هه رگيز پشسي
نه چه مي و دوولا نه يه ته وه *

پاست بيت بهرامبه به نازو نيمه ته كاني ژيان و له بهرزه و وندي
خوي و خه لكی و په زامه ندي خواوا به كاريان پيني و سووديان لي وه رگري،
نهك خوشي و له زه ته كاني ژيان بكاته بتيك و كپنووشي به نديايه تي بو
بهري و له بهر تير كردني غه ريزه و ئاره زووه شه خسي يه كاني ئاگاي له
خواو خه لك بپري *

پاست بيت بهرامبه به بوونه و روو بزانيته كه په نجه ي نيگار كيشي

خو نىگارى كىشاوه و هر گهر ديله و موله كۆل و^(۱) خانه و دارو بهردو تهپو
ئىشك و تهستيره و خرۆكه و پرو بارو ده رىاو گردو نشىو و ناگرو باو ...
هتدىكى به زانستى بى سنوورى خوا خوئقاوه و سۆزو به زه بى و كار به جى بى و
تواناو ئىرادهى خوا سه ر به رشتى ده كاو به پىوهى ده بات .

پاست بىت له گه ل خه لكى ده و رو به رى دا به ده رو دراوسى و
مال و مندال و دايك و باب و خزم و خوئشه وه و هر كى سه ر شامى خوى
به رامبه ر به هر كامى كيان بزائى و جى به جى بى بكات .

وه پاست بىت له گه ل نه فسى خوى دا و نه يه لى هتارى شه تان و
دارو ده سته كهى به به ردهى په شى تاوان و سه ريچى و به ژه نك و ژارى دوور
له خوا بى داي بوشى و كون بى رى بكات و تروسكايى ئيمانى تىدا
بكوژى ته وه .

له كوئايى دا پاست بىت له گه ل پى بازو به رنامه كهى داو تا دوا هه ناسه بى
زيان و دوا تۆكى خوئى كه شى له پى ناوى دا سه ر گه مى هه ول و كوئش و
په بچ دان بى .

به لى بۆيه خوا ناوى له ئىسلام ناوه (الصراط المستقيم) چونكه
هه لوئىستىكى پاسته له ئاقار خواو بوونه وه رو خه لك و زيان دا ، نه و
كه سه ش كه به پى وى به پىوه ده جى هه لوئىستىكى بى رى و كرده وه بى
پاستى ده بىت له پاست خواو بوونه وه رو خه لك و زيان دا .

به لى ئىنسانى مسو لمان له باتى بى نه كهى و سه ليه بى و پى نه زانى له ئاقار
خوادا سوپاس و ستايش و به ندايه تى و پىزو فه رمان به رى پى شان ده دات .
وه له باتى گه پاند نه وهى خوئقانى بوونه وه ر بۆ چه ند وشه يه كى
داتاشراوى بى نوى وه ك پى كه وت و سروش و ته زه ليه تى مادده ، دان به

(۱) موله كۆل ، واته : گهر د (الجزى) .

په روه ردگاري زاناو تواناو کار به جي و به به زه يي دا ديني *
 وه له باتي خو په رستي و خه لك نه ويستي و زيان گه ياندي به خه لك ،
 خو نه ويستي و خه لك د دوستي و سوود گه ياندي به خه لك هه لده بزيړي *
 وه له باتي په رستي ژيانې د نياو به هيچ سهير كړدني ژيانې دوا پوړ ،
 د نيا به وه سيله و جي تافي كړانه وه حسيب ده كاو ژيانې نه پراوه ي
 دوا پوړو په زامه ندي خوا ده كاته ناانچ و لوتكه هيو او ناواني *

وه له باتي نه وه ي ته نيا له گوشه نيگايه كي ته سكه وه سهيري ئينسان كاو
 بي نرخيني وهك مار كميزم كه ژيانې ئينساني ده گه پريته وه بو تافه عامليك
 كه نه وېش ئابووري به ، به وانا به كي دي ئينسان له گوشه نيگاي گه ده
 (معدة) - يه وه هه لده سه نكيني و دارو ئيسم كه ئينسان به نازه ليكي پرووت
 سهير ده كاو له گهل كه رو گايان دا حشري ده كاو ، فرويديسم كه ئينسان
 له جليتاوي جنس هه لده كشي و جگه له پالنه ري جنس هيچ شتيكي تر
 له ئينسان دا نابيني و (اگرستانساليزم) (بوئي) كه ته نيا پرواي به تاك
 هه يه و (دور كايم) كه به پچه وانه ي سارته ري (وجودي) يه وه ته نيا
 پرواي به كومه ل هه يه و نيتشه ي ئلمانې كه جگه له كونه ك و هيز پرواي
 به هيچي دي نيه و ... هتد *

به لي ئيسلام له جياتي نه و تي پروا نينه لاسه نك و لاته لانه به شيوه به كي
 هه مه لايه نه سهيري ئينسان ده كاو له يهك كات دا دان ديني به لايه نسي
 گياني و معنه وي ئينسان داو به لايه ني ئابووري شي و به لايه نسي جنسي شي و
 به لايه ني نازه لي شي و به لايه ني كومه لايه تيشي و به لايه ني تاكيشي دا بي نه وه ي
 هيچيان له سهير حسابي هيچيان ذانيت *

ئيسلام ده ليت : ئينسان كائينيكي هالوړو پر ورده كاري به و هه ر
 له لايه نيك و دوان پك نه هاتوه و ناش تواني ته نيا له گوشه نيگاي

لايه ٽيڪي يهوه بئرخيٽريءَ ، به لڪو ته فسير ڪرڻي ٿيڻان تيروانيٽيڪي گشتي و
هممه لايه نه ي گهره كه ، نهو جو ره تيروانيه ش بيجگه له خواي ٿيڻان
له ٽير پڪيفي كه س دا يه •

كهواته بيجگه له ٿيڻان له هيچ بهرنامه سو مه ڪه ٿيڪي تر دا ناتوانسري
هه لويستڪي ٿيڻان له ٿاڦار ٿيڻان دا پيشان بدرئ •

هه ليه ته كه سيڪيش ٿاوا به پي ي بهرنامه ي خوا بزيهت زياتيڪي پاست و
دروست و بي قوروت و گري ده زيهت و جو و لان و بزوتني له گهل پيرپه وي
سرووشي خوي و بوونه و هردا پيڪ ده كه وي •

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

چەند پازىكى سەرنىچ پاكىش لەم ئايەتە مەزنەدا :

أ - پازى يەكەم : لە بەكار ھىتائى وشەى (صراط)دا شىرراوئەوئە :
وشەى (صراط) ياننى پىئى پىندا پۆشتىن ، پەرورەدگار بۆيە
بەرنامەى ئىسلامىيە (پىئى)يە چواندوئە تا بزانىن كە ھەر وەك چۆن مەرۇف
ناتوانى بە پىرو باوئە پيان بەتسەى پرووت بە (پىئى) يەدا پروات بەلكو پىئوستى
بەھەول و تەقەللاو تىكۆشانىكى جەستەيى و كەردەوئەيى دەكات ، بەھەمان
پىئى و دانىش پابەندى يە بەرنامەو بە پىروئى خواوئە بە پىرو باوئە پىو قىسەى
بەتەننى ئايەتە دى و ئارق پىشتىن و پەكارخىستى ئەندامەكانى گەرەكە .
بەلئى بۆ وەى ئىنسان بتوانى پىئى خواپەرستى بگرتە پىش پىئوستى
بە پەكارخىستى ھەموئەتواناو وزەيەكى زىرى و عاتىفى و جەستەيى ھەيە ،
پىئوستە بە ھەموو كيانى بەسەرىدا پروات ھەر وەك چۆن كە بە (پىئى)
يەكدا دەپروات بە ھەموو كيانى پىئىدا دەپروات .

ب - پازى دووم : لە وشەى (مستقىم)دا شىرراوئەوئە :
چونكە ھەر وەك چۆن ئەگەر بىئەوئى (پىئى) يەكى پاست
درىزىكەيەوئە قۆرت و پىچانى پىئى نەكەى ناچار دەيى سەدان ئاستەنگ و
كۆسپ و دۆل و شىوان بېرى بەھەمان شىوئە ئەگەر بىئەوئى پىنگاى زىانت
بەبى قۆرت و قولاب و فىسق و گرى بېرى - كە برىتى يە لەخواپەرستى و
مسولمانەتى - ناچارى سەدان گىروگرفت و كەندو كۆسپ بېرى و لەگەل
سەدان كۆپرەوئەرى و دەردە سەرى و كىشەو بەردەدا زوو بەروو بى ،
بەلئى مادام بىئەوئى پابەندى بەرنامەى خوا بى و لئى لانەدەى ناچارى
سەدان كەپەت لەگەل بەرژەوئەندى شەخسى و ھەواو نەفس و شەيتان و
دوژن و ناحەزانى خواو خەلك و ناھەموارى و دەردەسەرىدا بەشەپ
پىئى و تىك ھەلپىزىن .

ته فسیری ئایه تی جهوتهم

«صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین» مبین
پئی ئهوانه ی چاکه ت له گه ل دا کردوون نه ک لی تو و پوه بو ان وه نه ک
گومرا بو ان •
مانای وشه کان :

الذین انعمت علیهم : ئهوانه ی چاکه ت له گه ل دا کردوون و ئیمان ی
به خسیون که بریتین له یتغه مبه ران و صدیقان و شه هیدان و چاکان •
وه ک ده فهرموئ : (ومن یطع الله ورسوله فاولئک مع الذین انعم الله
علیهم من النبیین والصدیقین والشهداء والصالحین وحسن اولئک رفیقاً)
نساء (۷۰) یانی : هه ر کهس فهرمان به ری خوا و یتغه مبه ره که ی بکات ئهوانه
له گه ل که سائیک دان که خوا چاکه ی له گه ل دا کردوون ، له یتغه مبه ران و
شه هیدان و چاکان ئهوانه ش چاکترین ها و ده ل و براده رن •
جا ئیستا بو خاتری وه ی چاتر مانای (الذین انعمت علیهم) بزانی
وا باشه له هه ر کام له و چوار تا قمه ورد بینه وه :

۱ - النبیین - یتغه مبه ران : که سائیکن خوی گه وره هه لی بزاردوون و
کردوونی به پێشما یی که ری خه لکی بو پێبازی خوا •

۲ - الصدیقین : (راغب الاصفهانی)^(۱) ده ئیت : (صدیقون)

(۱) (معجم مفردات الفاظ القرآن) راغب الاصفهانی ص (۲۸۵ ، ۲۸۶)

تاقمیکن برپک ده بهر پیغمبه ران دان . . . وه (صدیق) بابایه که زور پاستی
لی ده ره که وی ، وه گوتراوه به که سیک ده گوتری (صدیق) که قهت دروی
به زری دا نه یهت ، وه گوتراوه به که سیک ده گوتری که نه توانی درو بکات
له بهر خو و گرتی به پاستگویی یه وه ، وه گوتراوه به که سیک ده گوتری
که قسه و نیو دهروونی وه که یه کهن و به کرده وه پاستی خو ی بسمه لیتی .

۳ - الشهداء : دیسان (راغب) ده آیت : شهید ئه و که سیه که
خهریکی گیانه لایه (هه لیه ته له پئی خوادا)^(۱) بویهش وا نازراوه چونکه
فرشته ی دینه لا ، نامازیه بؤو نایه ته که ده لیت : (تنزل علیهم الملائكة
الا تخافوا) سورة (ص) ، یان بویه وا ناوراوه چونکه له و دمه ی دا
به هشتی به چاوان ده یینی^(۲) .

۴ - الصالحین : کوی (صالح) ه ، (صالح) یش دزی (مفسد و فاسد) ه ،
که واته (صالح) ئه و که سیه له هه ره کارنکی دا چاکه و خیر و به رژه وه ندی
مهر دووم ره چاو کات .

المغضوب علیهم = (ابو جعفر الطبری) له ته فسیره مه زنه که ی دا
الضالین

له کاتی ته فسیر کردنی سوورپه تی فاتیحه دا له شهش جهوت پرنگه وه نه قل
ده کات که پیغمبه ره (صلی الله علیه وسلم) فهرمو ویده تی (المغضوب علیهم :
اليهود ، الضالین : النصاری) .

تستاش که مانای یه که یه کی وشه کانمان زانی با بچینه سهروکاری
مانا گشتی یه که ی :
_____

(۱) ئه وه ی نیو دوو که وانه که م زیاد کرد چونکه وانه بی قسه که ته و او
نابی .

(۲) (معجم مفردات الفاظ القرآن) راغب الاصفهانی ص (۲۸۶) .

★ گه وههري يه گهم :

ناشکرايه که پسته (صراط الذين انعمت عليهم) بریتی (بدل) ۱۹ یو
پسته ی یشوو (اهدنا الصراط المستقیم) ، که واته نه گدر مهسه له که بکهینه
مه عاده له یه کی ماتماتیکي ئاواي لی دئی :

الصراط المستقیم = صراط الذين انعمت عليهم •

ده زانی نه وهش چ ده گه یه نئی خوینه ری ئازیزو به پیز ۱۹

نه وهی لی ده فامرینه وه که بهرنامه ی خوا (صراط المستقیم) بوونی
مه حاله به یی هه بوونی کومه لی مسولمان (الذين انعمت عليهم) •

به لی پریازی خوا - وه هه پریازو بهرنامه یه کی تریش - هه وجی
به هه بوونی کومه له ئینسانیک هه یه که ده به بوونو کیاتیکي واقعی و
کرده وه یی بهرنامه که •

ئیسلامه تی به هیچ کلوجیک بیروباوه پرو بهرنامه یه کی تیوری ویری
پرووت و قوت نه و نابی ، به لکو ئیسلام بریتی یه له و بیرو باوه په واقعی و
زیندوو ی که کومه له ئینسانیک ده به ته رجعه یه کی واقعی و کرده وه یی
بوی ، وه له هه کات و جی یه که دا ئیسلام به شیوه یه کی کرداری په نگ
نه داته وه له کرده وه و په وشت و خو و هه لسو که وتی پوزانه ی کومه له
ئینسانیک دا ، ناتوانین بلین له و کات و شوینه دا ئیسلام هه یه ، هه لیه ته نه و
جوړه هه بوونه ی ئیسلامیش شتیکی حه تمی و یو یسته له هه موو چاخیک دا ،
وه که خو شه ویست (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی (لاتزال طائفة من
أمتي ظاهرين على الحق حتى يأتي امر الله ..) (۱) واته : تا قمی که له
ئومه تم له سه رهق ده مینه وه هه تا پوزی دوا یی دیت به فهرمانی خوا •

(۱) مسلم پریوا یه تی کرده •

★ گهوهري دووهم :

زانرا که نهو خوا پيداوانه‌ی قورئانی مه‌زن فه‌رمانمان پی‌ده‌کات که شوین پی‌یان هه‌لگرین پیغه‌مبه‌ران و صدیقان و شهیدان و چاکان •

گومانیشی تیدا نیه که له‌پیش هه‌موو نه‌وانه‌وه پیغه‌مبه‌رمان (محمد) و صلی الله علیه وسلم هاوپی‌کانی دین ، که‌وانه پیویسته له‌سه‌ر ئیسانی مسولمان که نه‌وپه‌پی پیزو حورمه‌ت دانئ پیغه‌مبه‌رو هاوپی‌کانی چونکه نه‌وان پیشه‌وا‌ی مه‌ن و هوی که‌یاندن و به‌سته‌وه‌مان به خواوه •

جا لیره‌دا یاسایه‌کی فره‌ بایه‌خ‌دار ده‌گیر ده‌بیت نه‌ویش نه‌وه‌یه که نه‌وانه‌ی تانه‌و ته‌شه‌رو توانج و بلار ده‌گر نه‌ هاوپی‌یانی پیغه‌مبه‌رمان و به‌ خه‌را به‌ باسیان ده‌که‌ن ، نه‌وانه تاوانیکی یه‌کجار گه‌ره له‌ ده‌فته‌ری کردوه‌ کانیادا تو‌مار ده‌که‌ن •

مسولمان ده‌بی مسولمانانی براو خوشکی دلتیا بن له‌ده‌ست و زمانشی وه‌ک پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی : (المسلم من سلم المسلمون من لسانه‌ ویده) (۱) ، جا به‌ تاییه‌تی که نه‌و مسولمانانه‌ هاو‌ل و براده‌ری پیغه‌مبه‌ری پیشه‌واو بناغه‌ دا‌پیزی یه‌که‌مین ده‌وله‌تی ئیسلامی بوو بن •

جا خوايه بو‌ خاتری گه‌وره‌یی خۆت بمان‌گپ‌ری له‌وانه‌ی ده‌که‌ونه شوین هاو‌ل و یارانی پیغه‌مبه‌رو به‌زمانی حال و گوتار پیزو حورمه‌تیاں ده‌پاریزن • ئامین •

(۱) (بخاری) و (مسلم) پ‌یوايه‌تیاں کردوه •

★ گه وهه ری سئی بهم :

مه بهست له وشه ی (انعمت) لهم ئایه ته دا نعمة تی مسولمانه تی و برپوا داریتی به ، واته هه رچه ند به پوآله ت وشه ی نعمة ت چه مکیکی گستی هه ده و هه موو نازو نعمة تیک ده گرته وه به لآم لیره دا ئایه ته به نعمة تی مسولمانه تی به وه ، چونکه (الذین انعمت علیهم) له گهل (غیر المغضوب علیهم ولا الضالین) دا پروو به پروو ده بیت ، جا نه گه ر بیت و وشه ی نعمة ت به نازو نعمة تی مادی لیک بدهینه وه ناچارین (المغضوب علیهم ولا الضالین) یش به و که سانه لیک دهینه وه که له به هزه و نعمة ته کانی خوا بی به شن بیگومان ئهم مانایه ش لیره دا ناگونجی ، چونکه خوا ی کار به جی له سووپه تی (فجر) دا فهرموو به تی : (فاما الانسان اذا ما ابتلاه ربه فاکرمه ونعمه فيقول رب اکرمني ، واما اذا ابتلاه فقدر علیه رزقه ، فيقول رب اهانتی ، کلا ۰۰۰) فجر ۱۶ ، ۱۷ ،

لیره دا ده بینین که خوا ی مه زن ئینکاری ئه وه ده کات که پی به خشی نی دارایی و نعمة تی دنیا یی به لگهی په زامه ندی خوابیت له بابای پی به خشرا ، وه که م کردنه وه ی پۆزی نیشانه ی ناپه زامه ندی بیت و ده لیت نه خیر وانه .

★ گه وهه ری چواره م :

بیگومان که سیک وه بهر دهسته ی الذین (انعمت علیهم) بکه وی تازه مه حاله بجته پی پی (المغضوب علیهم ولا الضالین) به لآم هو ی باسکرانی ئه و دوو تاقمه لیره دا چه ند شیکه :

۱ - ئیمان و برپای ئینسان ته و او نابی هه تا ئومید و مه ترسی هه ردووک تیدا

نەيدەنە دى ، ئومىدو ھىواي گەيشتن بە پەزنامەندى خواو بەھەشتى بەرىن ،
وہ مەترسى سزاي خواو چوونە دۆزەخ •

بۆيە پىويست بوو باباي مەسولمان وئىراي باسکرانى پىپى بەھەشتيان
لەلاي ، ھەوالى پىپى دۆزەخيائىشى بىكەوتتە بەر گوئى بۆ خاترى وەي لەباتى
تاقە پالئەرىك دوو پالئەرى پاللى پىوہ نىن ، پالئەرى بە ھەويا بوونى بەھەشتى و
گەيىن بە پەزنامەندى خوا ، وە پالئەرى ترسان لە جەھەندەمى و پىزگار بوون
لەقەھرو سزاي خوا •

بەئى ئىنسان پىويستە بە دوو پاللى ترسو ھىوا (الخوف والرجاء)
بەرەو خوا بىكەوتتە پى •

۲ - مرقى مەسولمان پىويستە وئىراي ھەويا خۆشەويستى بەرەبەر
بەپىپى خواپەرستان و پىرواداران بوغزانەدن و پىق و قىنىش شىك بەرى
سەبارەت بەپىپى خوا نەناسان و پى باوەپان ، بۆيە پە روہردگار لە وەسفى
ھاوپى يانى پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموى : (أشداء على
الكفار رحماء بينهم) الفتح - ۲۹ - يانى : لەئاقار گاورو خوا نەناسان دا
توندو تىزن و لەئىو خۆشيان دا مېھرەبان و بە بەزەمىن •

۳ - ئىنسانى پىروادار پىويستە ھەر وەك چۆن تاقىمى خوا پەرستان
دەناسى و دەزانى كىن و مەبەستيان چىە پىويستە تاقىمى ناحەزانيشى بناسى و
سەرۋەريان لىك كاتەوہ •

★ گەوھەرى پىنجەم :

پازو نەتتى باسکرانى پىپى پىرواداران بە يەك سىفەت و باسکرانى
تاقىمى دوور لە خويان بە دوو سىفەت پچىە ؟
بۆ ئەو پىرسارە دەتوانىن دوو وەلامان بىخەينە پوو :

● یه کهم : خوای بی هاوتا ده یه وی تی مان بگه یه نی که هق یه کیکه و
جوراز جور نیه ، به لام ناهق (باطل) به پیچه وانه وه ، وهك له جی یه کی
دیکه دا فهرموویه تی : (وان هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل
فتفرق بكم عن سبيله) انعام - ۱۵۳ - یانی : ئه مه پراسته شه فامی مده
بی تی دا برۆن و به پیچکه کان دا مه پۆن له پیتی خوا هه تله تان ده کهن .

به لئی هق ته نیا یه کیکه ئه ویش به رنامه و په پیره وی خوا به و بهس ،
به لام ناهق زۆره و زۆر چه شنی هه به ، هو ی ئه و دیارده بهش ئه و ده به که
سه رچاوه ی هق یه کیکه ، که خوای بالاده ست و زانایه ، به لام سه رچاوه ی
ناهق زۆرن ، چونکه سه رچاوه ی پیچکه ده سکرده کان بریتی به له هه و او
ئارده زوو و بوچوونی ئینسانه کان ، ئاشکرا شه هه ر ئینسانیک هه زاو
ئارده زوو و بوچوونیک تابه تی و سه ره به خۆی هه به .

● دووه م : ئینسانه کان به شیوه به کی گشتی ده کرین به دوو به شه وه .

۱ - مسو له اتانی پێنمایی کراو .

۲ - لاپی بوانی سه رانی شیواو .

له ئایه تی (اهدنا الصراط المستقیم) دا به شی یه که به ی ئینسانه کان
باسکراوه .

له م ئایه تهش دا به شی دووه میان چونکه (المغضوب علیهم) ئه وانه ن که
بیرو باوه پێکی پراستیان هه به به لام به پیتی ئه و بیرو باوه پیه به پتیه ناچهن و
کرده وه و په فتاری نا پراستیان هه به .

(الضالین) یش ئه وانه ن که پیتی و په سم به رنامه به کسی هه له بیان
هه لێژاردوه ، واته بیرو باوه پرو ئیدۆلۆژی به کی چه وت و بی خیریان هه به ،
هه لیه ته کورد گوته نی : نه کارینه له کفری هه لده که وی وه نه گۆزه ی پس

له ژده هريش ټاوي لئې ده پړئ ، بابايه كيش يرو باوه پټكي هډله و بئ خټري
هه بئ كردارو په فتاري پاستي لئې چاودپوان ناكړئ^(۱) .

★ گه وههري شه شه م :

له دهمي ته فسير كردنې وشه كاني هم ټايه ته دا گوتمان (طبري)
تويزه وهدي به ناوبانگي قورټان له ته فسيړه مه زنه كهي دا له شش حوت
پټگه وه نه قل ده كات كه پټغه مېهر (صلي الله عليه وسلم) فهرمو ويه تي :
(المغضوب عليهم : اليهود ، الضالين : النصاري) .

ټيستا با بزايين هم فهرمايشته چوڼ له گهل ماناي گشتي ټايه ته كېده
ده سازئ ، .. له همومان پړونه كه ټينسان له دوو به شان پټك هاتووه :

• يه كه م : گيان (روح) .

• دوو هم : لهش (مادده) .

مه به ستي بنه پټي ټايين ټه وه يه كه هاو ټاهه نكي و هاوسه نكي (تعادل)
بټي ته دي له نيوان گيان و لهش دا ، چونكه هموو جوړه كاني له پټي لادان و
سهر گهر داني و گومپايي ده گه پټنه وه يو ټټك چووني هاوسه نكي نيوان
گيان و لهش .

جا له بهر ټه وهدي جووه كان چا ترين نوټنه ري ټه و پټپړه و من كه
هاوسه نكي نيوان پړو و مادده ده شيوټني له ټينسان دا به زياده پړه وي كردن
له لايه ني ماددي دا له سهر حيسابي پړو و خواي گه وره باسي كردون
به وشه ي (المغضوب عليهم) .

وه چونكه مه سيجي يه كان پاست ترين نوټنه ري ټه و پټپړه و من كه

(۱) لټره دا وشه ي «المغضوب عليهم والضلّالين» به مانايه كسي تر

لټك دراونه وه جيا له وئ پټشو و .

هاوسه نگی ئىنسان تىك دىدات به زياده پوهى كردن له لايه نى پووحى دا
له سهر حسابى لايه نى ماددى ، خواى كار به جى ته واپسى باس كردووه به
(الضالين) •

كهواته تيمه له بهر پووشناى تهم فرمايشته دا ده توانين تاوا ته فبرى
تهم نايه ته بكهين :

ئىنسانه كان ده كرڤن به دوو به شه وه :

به شيكان كه مسولمانن ته وانن كه هاوسه نگی و پڻك و پڻكى يان
هتاوته دى له تىوان تهو پووح و مادده يه دا كه لى پڻك هاتوون •
به شه كه ديشيان كه نامسولمانه كانن ته وانن كه هاوتاهه نگی
پڻك و پڻكى يان تىك داوه له تىوان لهش و پووح دا ، جا يان به زياده پوهى
كردن له لايه نى ماددى دا له سهر حسابى پووح كه جووه كانن ، يان
به زياده پوهى له لايه نى پووحى دا له سهر حسابى لهش كه
مه سىحى به كانن •

★ گه وهه رى جهو ته م :

شكى تدا نيه كه هه ر پت و بر گه و شه يه كى تهم قورئانه مه زنه به
ترازو و كيشان و پىوان له جى خوى دا پوئراوه و له هيجى دا گوئره كارى
به كار نه هتيراهه ، (سبحان الله) •

لهم نايه تهش دا كه جوو و مه سىحى به كان له ئاقار مسولمانه كان دا
پاده گيرڤن و قه رار ده گرن نابى به خرت و خو پايى و به هه وه ته بى ، ده با
بزائين چ رازو نه تى يه كه له وه دا په نهان كراوه و جه شار دراوه !

۱ - ته گه ر چا وڻك به سووپه ته كانى قورئانى قسه له جى دا بگيرڤن
ده بينين له چهندين جڭكه دا باسى فئل و ته له كه و دوژمنايه تى جووله كه و
ديانه كان ده كات سه باره ت به ميلله تى ئىسلام بو وښه :

له سووپه تی (بقره) دا فەرموو یه تی : (ولن ترضى عنك اليهود ولا
النصارى حتى تتبع ملتهم) ، (۱۲۰) •

واته : جووله کهو دیانه کان به هیچ په نگێک لیتان پازى نابن و واز
نایه نن هه تانه کهویه شوین ئایینه که یان •

هه روه ها له هه مان سووپه ت دا ده فەرموئ : (وقالوا لن يدخل الجنة
الا من كان هودا او نصارى) ، (۱۱۱) •

وه گوتیان هیچ کهس ناچیت به هه شتی جگه له جوو و دیانه کان •

له سووپه تی (مائدة) ش دا ده فەرموئ :

(وقالت اليهود والنصارى نحن ابناء الله واحباؤه قل فلم يعذبكم
بذنوبكم) ، (۱۸) •

واته : جوو و دیانه کان گوتیان ئیمه کوپانی خواو خوشه و یستای
وین ، بلی ئه دی بۆ به هوی تاوانه کاتانه وه سزاتان ده دات •

له هه مان سووپه ت دا دیسان ده فەرموئ : (يا ايها الذين آمنوا لا تتخذوا
اليهود والنصارى اولياء ...) (۵۱) •

یانى : ئه ی پر واداران جوو و دیانه کان مه گرن به دوست •

۲ - ئه گهر سه یڕێکی واقعی مێژووش بکه یین ده یینین که هیچ
گهل و نه ته وه یه ک هینده ی جوو و دیانه کان نازاری مسوولمانانان نه داوه و
زیانیان بێ نه گه یاندوون •

فیل و ته له کهو هه ولی پوژو شه زی جووه کانی هه رسیک تیره ی (بنی
النضیر) و (بنی قنیقاع) و (بنی قریظه) و جووه کانی (خیر) و (فلسطین)
دیعه یکی زه قن له مێژووی ئیسلامی دا •

هه روه ها جهنگی پۆمه کان و شه پی درێرخایه نی خاچ به رسته کان و
فیل و ته له که ی له ژماره نه ها تووی دیانه کانش له کهس په نهان نین •

۳ - بۇ خاتىرى ۋەى چاتىرىش لەدوژمنايەتى جوو و ديانە كان حالى
 بىن سەبارەت بەسمولمانان و پىر قىسەلەجىيى قورئانمان بۇ پروون بىتەرە
 ۋاى بەچاك دەزانم دەستى خوئىنەرى بەپىزم بگرم و گەشتىكى چەند
 دەققەيى بى بىكەم لەنيو بىشەلانى قىل و تەلەكەو پىلانى جوو و ديانە كان دا ،
 بۇو مەبەستەش تەنيا دوو سەرچاۋەى ئەو دوو نەتەۋەيە ھەلدە بىزىرم لەنيو
 دەيان سەرچاۋەيان دا :

يەكەم : كىتەبى : (بروتوكولات حكماء صهيون) يان (الخطر
 اليهودى) •

ئەم كىتەبى بىرىتىيە لە كۆمەلىك نەخشەو پىلانى جووە كان بۇ ژۇردە مەت
 كىردى ھەموو گەلە غەيرە جووە كان ، كە لە (۲۴) كۆپدا گوتراون و
 پىك خراون • ھەلبەتە پى بەدل ھەزم دە كىرد كە بۇ خۇم يان يەككىدى
 بۇى لويا ھەموو كىتەكەى ۋەرگىپا يە سەر زمانى كوردى بۇ خاتىرى
 ۋەى گەلى كوردى خۇشەو ىستمان بە زمانەكەى خۇى ئاگادارى قىل و
 تەلەكەو پىلانى سەھىۋىزىمى جىھانى بووبايە ، بەلام ھەر چۆنىك بى چەند
 ۋىنەكەى لى دەخەينە بەر چاۋى خوئىنەران ، كەمىش نىشانەى زۆرى يە :

۱ - لە (بروتوكول) ى يەكەم دا دەلىن :-

(... سىياسەت بە ھىچ شىۋەيەك لەگەل پەۋشت و ئەخلاق دا
 ناگونجى ، ئەو سەر كىردەيەى پابەندە بە پەۋشتەۋە سىياسى يەكسى
 ھەلەكەۋتو و لىزان نى ، لەبەر ئەۋە لەسەر كورسى ھوكم چەسپاۋ نى •
 باباى ھوكم خواز ناچارە پەنا بەرىتە بەر قىل و پىبابازى ، چونكە
 پەۋشتە بەرزەكانى مرقۇئايتى ۋەك دىلۋىزى و دەست ياكى لەسىاسەت دا
 دەبنە پەۋشتى نىزم و ئالەبار •

... پىۋىستە ئەۋانە خەسلەتى ۋلا تە غەيرە جووە كان بن ، بەلام ئىمە
 ناچارىن ھىچ كاتىك بەو پەۋشتانەۋە پا بەند ئەبىن ...

هەروەها لە ھەمان پڕۆتۆکۆل دا ھاتووە : (١)

(. . . . .) وە لە ئێوە مەسیحی یەکان دا کەسانیک ھەن کە شەپا ب گومپرای کردوون ، وە گەنجەکانیان وەک شیتیان لێ بەسەر ھاتووە بەھۆی ئەو داوین پسی و خەراپە کاری یەکی کە مامۆستایانی مەو خزمەت کارە کانمان و کارە کردە کانمان لە مائە دەوڵەتەکان داو ئافرەتانمان بۆیان ھێناونە کایەووە . .)

٢ - لە (پروتۆکۆل) ی دووھەمیش دا ھاتووە : (٢)

(. . . . .) وە مەزانن کە قسە کانمان چەند وشە یەکی بێ ئێون ، دیقەت بگرن : سەرکەوتنی داروین و مارکس و نیتشە ، ھەر لە بەراینی دا نەخشەمان بۆ کێشاووە ، ھەلبەتە شوێنەواری بێ ئەخلاقیانە ی ئەو چەشنە بێردۆزانە (بێردۆزە ی مارکسیزم و داروینیسم و نیتشە) لە بێرو باوەری گەلە ساویلکەکان (غەیرە جوووەکان) دا زۆر ئاشکرا دەیت .)

٣ - لە (پروتۆکۆل) ی سێ یەمیش دا گوتراوە : (٣)

(. . . . .) ئێمە گەلەکان دەخەینە ژێر پکیفی خۆمانەووە بەھۆی سوود وەرگرتن لەھەستی ھەسوودی و بوغزو قین ، کە لە ئەنجامی ھەزارە و تەنگ و چەلەمەدا لەدایک دەبن ، وە سوود وەرگرتن لەھەمان ھەست و نەست شیوازی مە دەبن بۆ پامالینی ھەموو ئەوانە ی لە پێمان دا دەبنە پەرچ !)

(١) سەیری سەرچاوە ی ناوبراو بکە (پروتۆکۆل) ی یەکمەم ، لاپەرە

• (١٠٦ - ١٠٩)

(٢) سەرچاوە ی پێشو (پروتۆکۆل) ی دووھەم ، لاپەرە (١١٣) •

(٣) سەرچاوە ی پێشو (پروتۆکۆل) ی سێ یەم ، لاپەرە ١١٦

واته له پښې په پيدا كړدنې هه سووډي و دوو بهر كې و په كتر بوغزاندن
له نيوان گه لان داو به هوې خو لئان دني هه زاري و كوړه و هري نه و گه لانه
ده خه يه زير پ كلفي خو مانه وه .

۴ - له (بروتوكول) ي چواردم دا ده لئان :

(. . له سونگه ي نه وه وه پيوسته له سه زمان كه هه موو جوړه كاني
نيان و پروا برووختين ، جاهه رچهنده نه نجامي كاتي ي نه و هه لويس ته ش
پي گه يان دني كو مه ليك لامه زه ب و پي سړوايه ، تيسه زور گوئي
ناده يني . .) (۱) .

۵ - له (بروتوكول) ي يازده ميش دا گوتراوه :

(تيمه له كاتيك دا ده يين هه موو جيهان دوو چاري دله پراوكتي و
به زاره بو نه وه نه ودي لي ده نامر ته وه كه پيوست بو ناوا توشوي
دله پراوكتي و خه و خه فتي بكه ين . . بو وي پته وي و خو پراگري په كه ي
بشك يين . .) (۲) .

۶ - له (بروتوكول) ي هه مقدمه دا ده لئان : (۳)

(تيمه گرنگي په كي زورمان ته رخان كرده بو كه م كرده وه ي
پښي پياواني تاييني له گه له غه يره جووه كان دا له بهر چاوي خه لكې ،
به و ش سهركه و تمان وه ده ست هيناوه كه زيان بگه يه يين به تايينه كسيان ،
نه و تايينه ي كه كو سپيكي سه ختن له پيگه مان دا . .) .

خو يته ري تازيز نه وانه چهنده نمون نه يه ك بوون له فيل و ته له كه و پيلاني

(۱) سه رچاوه ي پيشو (بروتوكول) ي چوارم ، لاپهړه (۱۵۲) .

(۲) سه رچاوه ي پيشو (بروتوكول) ي يازدهم ، لاپهړه (۱۵۷) .

(۳) سه رچاوه ي پيشو (بروتوكول) ي هه مقدمه ، لاپهړه (۱۶۷) .

(سهیونیزم) ی جیهانی نهك هه ر دژ به ئیسلام و مسولمانان ، بهلكو دژ به هه مو و مرومقایه تین •

ئێستاش بابچینه سه رو کاری فیل و تهله كه و پیلانی مه سیحی به كان دژ به ئیسلام و مسولمانان :

دووهم : كئیی (الفارة علی العالم الاسلامی) (هیرش بر دنه سه ر جیهانی ئیسلامی) : كه بریتی به نه باسیکی دوورز درێژ سه باره ت به چالاکی و هه ول و تهقه لای جوولانه وه ی (تبشیر) [به مه سیحی كردن] له جیهانی ئیسلامی دا ، كه گۆفاری (مجلة العالم الاسلامی) فه ره نسایی بلاوی كرده وه له سالی (۱۹۳۰) ی زایینی دا •

هه له ته له و كئیه دا ته خشه و پیلانی مه سیحی به كان خراوه ته پرو سه باره ت به چۆنیه تی تیکۆشان و چالاکی مه سیحی به كان له جیهانی ئیسلامی دا ، بێ گومان زووم هه ز ده كرد كه نه و كئیه به ده ست و په نهجه به کی ئیسلامی كورد زمان وه رگیرا بایه سه ر زمانی كوردی ، بو خاتری وه ی گه لی كوردی خو شه و یستمان به زمانه كه ی خو ی نه خشه و ته له كه و پیلانی مه سیحی به تی جیهانی دیبایه دژ به ئیسلام و مسولمانان •

ئێستاش له م ده رفه ته ته سه كه دا گو لێزێرێکی نه و كئیه ده كه ی و چه ند نموونه یه کی لێ ده خه یه پرو :

۱ - له ژێر سه ردێری بلا و كرده وه ی مه سیحایه تی له (نه فریقا) دا گوترا وه : (۱) • • مستر (بولس) گوتوو به تی : ئایینی ئیسلام تاقه كو سپی سه ر پێگه ی بلا و كرده وه ی مه سیحایه تی به له (نه فریقا) ، وه مرو فی مسولمان تاقه دوژمنی سه ر سه ختی مه یه چونكه بلا و بوونه وه ی (ئینجیل) نه نه قامی دانیشه وان نه بت په رستیان نه تیکۆشانی گه له مه سیحی به كان و غه یه مه سیحی به كان به ره له ستی بو په یدا نا كه ن •

(۱) (الفارة علی العالم الاسلامی) لایه ره (۱۵) •

۲ - له ژیر ناو و نیشانی : کونگره ی قاهره ی سالی (۱۹۰۶) دا
گوتراوه : (۱)

(۰۰ له (۴) ی (ابرېل) ی سالی (۱۹۰۶) کونگره که ده ست پي کړا
له مالی عرابی باشا ، و ه ژماره ی نوښه رانی جوولانه وه کانی (تبشیر) گه یو
(۶۲) پیاوړتافت ، و ه ژماره ی نوښه رانی (تبشیر) ی شمیرکایی له هیندو
سوریاو ولاته عوسمانی په کان و فارس و میسروه هاتپون (۲۱) بوون ، و ه
نوښه رانی (تبشیر) ی ټینکلزی (۵) بوون ، و ه له و کونگره په دا نوښه رانی
ټیسکت له نداو له لمانیاو هولنداو سویدو دانمارک په شداریان کړدبوو ، و ه
(زویمر) سهرؤکی کونگره که بوو .

به رنامه ی کونگره که ش بهم جووه بوو :

کورتیه که دهر باره ی سهر ژمیری مسولمانان له دنیا دا ، ټیسلام
له نه فریقیدا ، ټیسلام له ژیر پکیفی عوسمانی دا ، ټیسلام له هیندا ،
ټیسلام له ایران دا ، ټیسلام له افغانستان دا ، ټیسلام له چین دا ، له
بلاو کراوانه ی که پیوسته له نیو مسولمانان دا بلاو بکړنه وه چ مسولمانان
پوښتیرو چ عوام ، ټیسمان کړدن به مه سیحی ، هه لگه پانه وه له تاین ،
شیوازه کانی فریا که وتی له وانه ی بوونه مه سیحی ، کاروباری ثافره تانی
ټیسلامی ، چهند باسک که په یوه ستن به په ورو ورو کړدنی (مبشر) . کان و
په یرو دندی نیوانیان و چونه تی فکر کړدن له ټیسلام دا .

هموو هم باسانه ش له کټیټک دا کوکراونه وه به ناوی (وسائل التبشیر
بالنصرانیة بین المسلمین) شیوازه کانی به مه سیحی کړدن له نیو مسولمانان دا

۳ - (۰۰ دواپی (زویمر) ی قهقهه کټیټکی دهر باره ی بلاو کړدنه وه ی
مه سیحیه تی بلاو کړدنه وه به ناوی (جهانی ټیسلامی هاوچه رخ) .

(۱) سهر جازه ی پشوو لاپه ره (۱۹) .

له بهشی یه که می نهو کتیه دا باسی نهو پښکه یه کراوه که پوښسته
بگیرته بهر له مەیدانی به مەسیحی کردن (بشیر) دا •

له بهشی دووه م و سئ به م دا باسی نهو کوسپانه کراوه که ده به
پەرچ و تانه له پئی به مەسیحی کردن عه وامه کان داو چه ند شتوازو
نامرازیک باس کراون که ده به هوی سهرنج پراکشانی مسولمانان و
خوشه و بست کردن (بشیر) کان له کن مسولمانان •

گرنگترین نهو نامرازو هویانه شی نه مانه ن :

- ۱ - موسیقا لیدان چونکه پوژه لاتی کان زوریان مهیل لی به •
- ۲ - دامه زرانندی دام و ده زگا پزیشکی به کان له تپو مسولمانان دا •
- ۳ - فیربوژی (دیالکت) و زاراوه کانی عوام •
- ۴ - خویندرانی قورئان تا بزاتن چی تیدایه •
- ۵ - گفتمو گو کردن له گهل عوامی مسولمانان به پئی ئاستی زیری یان •
- ۶ - خویندنه وهی وتاره کان به ده نگیکی نه رم و فەسیح •
- ۷ - نابئ وشه ی بنگانه له وتاره کان دا به کار بهتری •
- ۸ - پوښسته زورگرنگی به هه لزاردن باسه کان بدرئ •
- ۹ - پوښسته شاره زای نه فسیه تی پوژه لاتی به کان بین •

نووسەر نه م دوو به شهی کتیه که ی به وه کوتایی پئی هیناوه که زور بهی
نه وانه ی بوونه مەسیحی عوام و نه خوینده واره کاتن •

له بهشی چواره م دا باسی نهو کوسپ و ته گه رانه کراوه که له پئی
به مەسیحی کردن مسولمانه پوښنیره کان دا هه ن •

له بهشی ییجه م دا نووسەر باسی نه وهی کردوه که له کونگره که دا
باس کراوه سه باره ت به و بلاو کراوانه ی پوښسته له تپو مسولمانان دا
بلاو بکرتنه وه بو وهی بیان که ن به مەسیحی •

نووسهر ده لیت : دکتور (أراهاس) که پزیشکی (تبشیر) له شام ده لیت : (۳۲) سالم به سهر دا تیډه پړیوه خه ریکې ته ویشنه یه م (پیشه ی بهمه سیحی کردن) هه تا ئیستا بی هیوا نه بووم ته نیا دوو جار ان نه بی ، تهویش له کاتی بهرگری کردنی ده ولته تی عوسمانی یان به کتیک له شپڅه کان له دووان له وانه ی ده هاته لام .

وه تهو دکتوره سهر زمیریکې هتاره سه باره ت به وانه ی ده چنه لای گوتوویه تی : ۶۸٪ یان مسولمانن و نیوه ی ته وانه ش ثافره تن ، وه یه که مین سالی هاتی هاموشو که رانی گه یشته (۱۷۵) و له کوتایی سالی نیش کردنی دا گه یشتوونه (۲۵۰۰) .

ئجدا دکتور ئاوا کوتایی به قسه کانی هتاره :
(پووسته له سهر پزیشکی (تبشیر) هیچ کاتیک فهراموش نه کات که تهو (مبشر) ه بهر له وه ی پزیشک بی !!) .^(۱)

۴ - کاروباری ثافره تان له (تبشیر) دا :^(۲)
تهم باسه بایه ختکی ته وای پی درابوو له نیو ته ندامانی کونگره ی ناوبراودا چونکه تایه ته به نیوه ی مسولمانانی دنیا ، (المس ولسون) گوتی : زنانی (مبشره) په نا ده به نه بهر قوتابخانه و عیاده پزیشکی به کان و سهردانی دئی به جووتیاری به کان تا کو مه سیحایه تی بلاو که نه وه .

۵ - کونگره ی ادنبرج سالی (۱۹۱۰)^(۳) .
تهم کونگره یه له مانگی سبتمبری سالی (۱۹۱۰) به ستره .....
نیشه کانی تهو کونگره یه له (۹) بهرگدا بلاو کرانه وه .

(۲) سهرچاوه ی پشوو ، لاپهړه (۲۴) .

(۱) کتبی ناوبراز ، لاپهړه (۱۹ ، ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴) .

(۳) سهرچاوه ی پشوو ، لاپهړه (۴۰) .

لهو کۆنگره یه دا (۱۲۰۰) نوینەر به شداریان کرد ، که ده نیوان دا
(۵۰۲) یان ئینگلیز بوون و (۵۰۵) یان ئهمریکایی بوون ته ناتهت (مستر
روزفلت) سهروک کۆماری ولاته یه کگرتوووه کانی ئهمریکایی ییشوو یه کیک
بووه له نوینهره ئهمریکایی به کان به لام نامه یه کس ناردوووه عوزری
هیناوه نهوه له بهر ناماده نه بوونی *

وه گۆفاری (الشرق المسیحی) ده لیت :

(تبشیر)ی ئینگلیزی و ئیدلهندی سالی (۲۱۰۰۰۰۰) جنیه له پێی
(تبشیر)دا خه رج ده کهن ، ئهمریکاو که نه داش سالی (۲۰۰۰۰۰۰) جنیه
خه رج ده کهن *

استرالیاو ئهفریقاو ئاسیاو هولندا (۳۰۰۰۰۰۰) (جنیه) خه رج ده کهن ،
وه باقی دام و ده زگا کانی (تبشیر) له باقی کهرتی ئهوروپادا (۷۰۰۰۰۰۰)
(جنیه) خه رج ده کهن *

IK

له هه مان گۆفاردا هاتوه :

که سوپای (مبشرین) ده گاته (۹۸۳۸۸) مبشر ، چه ند لیژنه یه ک
یالبشتیان ده کهن ئه ندانه کانیان ده گه نه (۵۰۵۰۰۰۰) کهس ، وه ئه و
ژن و پیاوانه ی ته و پات بلا و ده که نه وه به شداری ده کهن له به مه سیحی
کردن و ئاموزگاری دا ده گه نه (۹۲۹۱۳) کهس ، وه په یمانگا کلیسای یه کان
ده گه نه (۱۶۶۷۱) ۰۰۰ وه ژماره ی ئه و ماموستاو قوتابی یانه ی له ژیر
چاودیری (مبشرین) دان ده گه نه (۱۱۰۶۰۲) ، وه (۸۱) قوتابخانه و
زانکۆیان له ژیر ده ست دا هه یه و (۷۹۹۱) قوتابی تێدایه (۴۸۹)
قوتابخانه ی دینیان هه یه بو قیر کردنی مه سیحیه تی و ده رجواندن ی ماموستایان
له (مبشر) ان که (۱۲۵۴۳) قوتابی یان تێدایه *

دیسان (۱۵۹۴) قوتابخانه ی ئاماده یی یان هه یه (۱۵۵۴۲۰) قوتابی یان

تېدايە، وە (۲۸۹۰۱) قوتابخانەى سەرەتايىيان ھەيە ژمارەى قوتايىيەكانى
(۱۶۵۲۱۲) دەيى، جگە لەمەش (مېشر) ەكان (۱۱۳) قوتابخانەى
اخچەى ساوايانان ھەيە ە (۴۷۰۳) مندائى تېدايە .

ديسان (۵۵۰) خەستەخانەيان دروست كىردو ە گەل (۱۰۲۴)
دەرمانخانە (۴۰۰۰۰۰) كەس ھاموشۆيان دەكەن . . . . وە (۲۶۵)
پەناگانان دروست كىردو ە ھەتيوان و (۸۸) بۆ ھەوانەى پەلەكنو (۲۱)
بۆ مندالانى پەلەك ، وە سەرپەرشتى (۲۵) قوتابخانەى كوئىران و (۱۱)
پەيمانگانى فرياكەوتىن و (۱۰۳) پەناگا بۆ تىياكىيەكانوو (۱۵) پەناگا
بۆ بۆھزان دەكەن .

ئەو ھەمووى سالى (۱۹۰۲) بوو . خۆ ئەگەر بەراوردى بى بىرى
لەگەل سەرژمىرى سالى (۱۹۱۱) دا ھەلەكشىيەكى زەبەلاح دەيىرى
لەھەموو شتەك دا .

۶ - كۆنگرەى (لكنو) سالى (۱۹۱۱) ى ز

(مېشر) انى ولاتە ئىسلامىيەكان دوو مەين كۆنگرەى گىمىيان لە
(لكنو الھند) بەست لە (۲۱) ى بىئىرى سالى (۱۹۱۸) واتە (۵) سال
باش بەستىرانى كۆنگرەى قاھىرە ، ھەلەتە سەرۆكى ئەم كۆنگرەيەش
(زويىمىر) ى قەشە بوو .

لەو كۆنگرەيەدا (۱۶۸) نوئەرو (۱۳) ميان بانگ كرابوون .

۱ - نوئىزىنەو ە گىتوگو كىردن سەبارەت بە بارودۆخى ئەمپو .

۲ - ھاندان بۆ فراوان كىردنى مەيدانى فېركىردنى (مېشر) ەكان و
فېركىردنى ئافرەت .

۳ - ئامادە كىردنى ھىزو ئامرازى تەواو و بەرزكىرئەو ەى ئاستى خەبات
كىردن .

خۆينەرى ئازىز ئەوۈ مەشتىك بووۈ لەجەۋالېك لەقېلۈ تەلەكەو
پىلانى مەسىحىيەتى جىھانى دژى ئىسلام و مسوئلمانان !!
لەكۆتايى دا :

خۆينەرانى ئازىزو بەپىزىم :

سوپاس بۆ خۋاي خاۋەن بەخشىش وچا كە كە يارمەتى دايىن كاتىكى خۇش
پىكەۋە بەسەر بەرىن لەبن سىيەرى يەككەك لەدرەختە پىپىت و پىزە كانى باخى
قورئانى مەزىن دا ، يارمەتى دايىن گەشتىكى خۇش بىكەن بەنىۋ دەيىارى
دەۋلەمەندى پىرگەۋەھرى يەككەك لەسوۋپەتە كانى قورئان دا *

سوپاس بۆ خوا كە توانىمان (۳۳) دانە گەۋەھرى بەنرخ و كىرانبايى
بەدەسمايەى زانىارى كەم و ھىچ بەبەرەۋە نەبوۋمان لەكۆلگى ئاۋەدانى
سوۋپەتى فاتىحە بىكرىن !

ئىستاش كاتى ئەۋە ھاتۋە كە ھەتا لەگۆشەيەكى دىكەى بەرنامەى
خۋادا بەدىدارتان شاد دەبەۋە ، خوا خافىزىتان لى بىكەم بىتان سىپىرم
بەباۋەشى پىرسۆزو بەزەيى پەرۋەردگارى مەزىن و بالادەست *

ئەمما بەرلەۋەى لىك جوئىيىنەۋە با وىكپرا ئەۋ فەرمايشتە پىرۋزەى
پىغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم) بەزار بلىين و بەدل سەرنىچ دەين :

(اللهم انى اعوذ بك من قلب لا يخشع ، ومن دعاء لا يسمع ، ومن
نفس لا تشبع ، ومن علم لا ينفع ، اعوذ بك من هؤلاء الاربعة) (۱)

خۋايەگىان پەنات دىنەبەر ، لەدلىك كە - لىت - ناترسىۋ و پاناچلەكى ،
ۋە لە پارانەۋە سىكالايەك كە نايىستىۋ و قىۋول نابى ، ۋە لەنەفىسك كە
تىرناپى ، ۋە لەزانيارى يەك كە سوۋدبەخشى تى - واتە پەقتارى پى
ناكرى - ، پەنا بەتۆ دەگرم لەم چۋارانە *

(۱) ترمىذى و نسائى لە (ابن عمر) ۋە پىۋايەتبان كىردۈە *

خوای مه زن و بچي هاوتا یشتیوانی هموان بی و دلمان به لای خوی دا
که مه ندکیش بکاو به تیشکی نامین و خوشه و یستی خوی دیتغه به رو هاوه لانی و
شوین که وتوانی پووناکی بکاته وه .
نامین *

والحمد لله رب العالمین ، والصلاة والسلام علی محمد وعلی آله
وصحبه أجمعین ومن اهتدی بهدیه الی یوم الدین *

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

پروزی شمسہ پرنکھوتی ۱۸/۶/۱۹۸۳ ی زانی

(۷) پرمہزانی (۱۴۰۳) ی کوچی

ساعات (۳۱۰) پاش نیوہ پو

پانیہ ، گہرہ کی قولہ

بہندہ : علی بایر

وہ تمان

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

فەرھەنگىلەي پوختە يەك دەر بارەي ئىسلام

پىتى (۴)

زېرى ، يروھۇش	ئاۋەز
ئاقاست ، پاست بە پاست ، بەرامبەر	ئاقار
بەم شىۋە يە ، بەم جۆرە	ئاۋا
لەمبەر ، تەگەرە ، كۆسپ	ئاستەنگ
ئاگرىكى بچووك	ئاروچكە
ئىشارە	ئاۋازە
جەسوودى	ئىرەبى
ئىرە ، ئەم شۈينە	ئىرەكانە
تارىك وتەلەم ، تارىكى يەكى دا تەگەر بە نىجەت	تەنگۈستە چاۋ
بەچاۋان دا بىكەن نەي بىنى	
پىكان ، لىدان	تەنگاۋىن
چاۋ زەق بوون لەترس و جەزمەتان	تەبلىق بوون

پىتى (ب)

ھەست پى كراۋ ، (مەسوس)	بەرھەست
نەبر بەدەست ، گورچ و گول	بەھەلىم
بەتەما ، بەتۇمىد	بەھەويا
بى گەرد ، بى لەكە	بى خەوش
تۆزىك ، ھەندىك ، نەختىك	بىرپىك
بۆ ئەۋەي	بۆخاترى ۋەي

بئی بایه خ ، بئی نرخ •	بئی تهمیه ت
هیزو توانا ، وزه	پرست
تهدازه	بارته قسا
یئجه وانه	بهراوه ژوو
زه به لاج ، گه وره ، بئی ئامان	بئی په زا
به ته نیا ، به ته نیا	به ته نئی
یه خه بئی گرتن ، بهرۆك بئی گرتن ، ده گز پر اچوون	به ربینگ بئی گرتن
بهو شیوه یه ، بهو ده ستوره	بهو بئی ودانه
بۆ سه لماندن ، قه ناعه ت بئی هپان	بۆ ده تانی خستن
لای به وه ، لای زیره وه	باری به وه
بریتی ، چیگر ، (بدیل) •	پر یکار
بینین ، دیتن •	به چاو ته نگاوتن
بۆ ئیوه •	بۆوه
ون بوون ، گوم بوون •	بزر بوون
پق لی هه ستان ، دزان •	بوغزاندن
پیش ئه وه ی •	به ره وه ی
ته ور •	بیور
به هیواشی ، به ئارامی	به شینه یی

پیتی (پ)

بهش ، پارچه ، بشكه گوشت : پارچه گوشتی	بشك
گچكه •	
مالآت ، ئازلی ، ولسات •	پاتال

كۆكر دىنەۋە ، ۋەسەرىك نان *	بەزمەندە كىردىن
ۋەپىش خۇ دانسى يەككىك بەپال ، پال	پالەستۇدان
پىۋەنان بەرەۋىشەۋە *	
پارە پارە ، لەت لەت پارچە پارچە *	بەرەم بەرەم
پىادە ، سەلتەزەلام *	پىرۇ
دۈۋاپۇز ، قىامەت *	پەسلان
جىيەجىيە كىردىن ، (تطبيق) *	پىراكتىك كىردىن
پىلىكانە	پىيىلىكە
پىرۇۋىلاۋ ، پىسەرەۋبەرە *	پەرتەۋازە
تازە پىيەلگىرتۈۋ ، مىندالى تازە فىرە	پىرۇچكە
پۇششەن بوو *	
بەرز بوۋنەۋە ، بالاچوون *	پىنەل چوون
ھاۋسەنگ ، ھاۋئەندازە ، پىكاۋىتىك *	پىكەل پىك
زىياتىر	پىسر

پىتى (ت)

تىك پەستۇراۋ ، پىكەۋە چەسپ كراۋ *	تىك تىرىنجاۋ
ھەزاندەن ، پراۋەشاندىن *	تىكەۋە پاشەقاندەن
تىك ھەلقىران ، لەگىرىك پىچوون *	تىك ھەلقىران
ئۆتۈمۋىل ، سەيارە ، ماشىن *	تىرۋىمىل
تىراپەرموون *	تىرادىتىن
كۆكرانەۋە پىچرانەۋە *	تىكەۋە پىچران
تىك ئالقان *	تىك گىران

سه رنج دان ، وردبوونهوه •
ناشنایی ، برایتی ، پلک وینکی ، پیکهوه
هه لکردن •

دهم ، کات ، هه پدهت •
کونه لووت •

تیوه پامان
ته بایی

تاف
تفك

پیتی (ج)

جیا کردنهوه ، جودا کردنهوه •
گه نچ ، لاو هه رزه کار •
لنژماو ، باتلاغ •

جوی کردنهوه
جیحیل
جلیتاو

پیتی (چ)

چاو نووقاندن •
گیروگرفت ، تهنک و چه لهمه •
موچیپ ، سووربوو لهسه رشتیک •
ناشتی ، نهزان ، ناکارامه •
بوچی ، له بهرچی ، لو •
واتا ، مه بهست ، (مفهوم) •
چی تری له توانادا به ، پرکردن : توانا
به سه رداشکان •

چاو له قوچ نان
چورت
چیره گرتوو
چه پلهك
چما
چه مك
چیدی پرناکا

پیتی (ح)

ئاتاسم ، توبست •

حه و جی

www.alibapir.net

پیتی (خ)

خهفه بوون	کورانهوه ، خاموش بوون •
خوتخوته	وهسوسه ، دندهان بهلای خراپه دا •
(به) خرت و خورپایی	لهخیش و پیشهوه ، بئ سوچ و بهانه •
خوی خپ هه لداوه	خوی ناماده کردوه ، قمی لی خوش کردوون
خپ لهسهر نهوهن	تیکرا لهسهر نهوهن •

پیتی (د)

دزیو	ناقولا ، ناشیرین ، ناجوان •
داکۆکی	(تاکید)
دایم وده رهم	مهردهوام ، ههمو کاتیک •
دمه زرد کردنهوه	تیز کردنهوه •
ددرته بردن	وهستان ، نه توانین ، پرست لی پران •
دهسه ریهوه ناچی	لی قیبول ناکری ، وازی لی ناهیتری •
دانوو یان پیکهوه ناکولن	پیکهوه مه دار ناکهن ، پیکهوه هه لناکهن ، پیکهوه ناسازین •
ده تانی خستن	سه لماندن ، یقناع بوون •
دهی نازوی	لی ده خوپی •
ده بهرپا چوون	به گژدا چوون ، مل ملانی له گهل دا کردن ، خو ده بهرپا کردن •
دمه دمی	مشت و می ، وتوویر ، شه پده قسه •
دردۆنگ	گوماندار ، دل کرمی ، دوودل •
ده لاقه	

پیتی (ز)

• تۆقین ، ترسانکی زۆر	زراوچوون
• وردبین ، میکروۆسکوب	زەپەبىن
• تووپە بوون ، قەلس بوون ، دلگەرم بوون ،	زىز بوون
• پۆز بوون	
• ئىرى ، يىروھۆشى	زەين
• مەرزەم نەبوون ، كۆل نەدان ، وازنەھىنان	زەوت نەبوون
• زۆر گەورە ، يى پەزا	زەبەلاح

پیتی (ژ)

• شارستانەتى ، (الحضارة)	ژىار
• جوانكىلە ، قىمت ولەبار	ژىكەلە
• ژەھر	ژار

پیتی (پ)

• قووت دان ، شت ئەودىو كىردن لەگەرۈو	پۆھىشتىن
• لەبەرچاۋ گىرتىن	پەچاۋ كىردىن
• گوشراۋ	پاپازنەراۋ
• نەھىتى	پاز
• خىستە ئىش	پەكار خىستىن
• جەلەۋ ، ئەوسار	پىشمە
• دەگىزىك پىچوون ، مل دەبەر مىلى يەك نان	(لە) پاستىك پىچاتىن

پېښى ناكهوى	لېښى ناوه شېته وه ، بوى نيه ، حهددى نيه *
پوښان	دانان *
په ويښه وه	پرينگانه وه ، دوور كهوتنه وه *
پېزېږ	ده گمهن ، پېژوك ، (شاذ) *
پړكار	تاست (مستوى) *

پيتى (س)

سامره ستويى	موچپړى ، سوورى له سره شت *
ساتمه بردن	هه له نگو تن ، لير دا مه به ست بهه له داچوونه *
سكه	پاره ، (عملة) ، دراو *
سهره پتكه	سهره په نجه *
سهره خورى	عينادى ، نه سملاندن ، بو ده تاتى نه خستن *
سهرانگوښك	سهرنوښك ، زېلدان ، گوښك *
سنيابى	ناسان *
(له) سونگه ي نه وه	به وى نه وه ، له نه نجامى نه وه *
سپياى	شپرو بهرهمه گانې شپړ *
سهرى دنيايه لى وېك دېته وه	دنياى لى تهنگ ده بې ، كينايه به بو خه م و
	په زارمى زور *
سهرمايا	سهر له بهر ، ټيگړا *
سهنكهر	سپېر *

پیتی (ش)

• هیچ کامیان (زیاتر بو دووشت به کاردی)	شتاقیان
• مەنگاو ، لوقاو	شەقاو
• کەل و پەل	شمەك
• تیشك ، پرووناکی	شوق
• چیشتی بابای شیت ، کینایه یه بو شتی	شیوی شیتە
• تیکەل و پیکەل و بی سەرەوبەرە	

پیتی (ق)

• نیشانە ی سەرپینگا	قوچکە
• پازی بوون	قایل بوون
• بەری پروو کی گوزالک ، (حنظلە)	قەلەفسە
• پەنجە	قامک
• تووپە ، ناپازی ، ناسەرسەنگ	قەلس
• پزگار بوون ، دەرباز بوون	قوتار بوون
• تقووم بوون ، ون بوونی تەتیک لەنیو تەتیک	قم بوون
• تەزدا	
• گوشتی سوورکراوە	قاورمە

پیتی (ف)

• وەرگران ، لئی دەفامریتەووە : لئی	فامرانەووە
• وەر دەگیرئ	

فیسق کردن	قورت کردن ، پیچ کردنه وه *
فیتی ویه	سووچی ویه ، خهتای ویه ، هوئی ویه *
فیتوو	فیه ، فیکه *
فابریقه	کارخانه ، کارگه *
گورپسن	تاین ، فلانهشتی زانراو *
فرچکیان پیوه گرتوه	خوویان پیوه گرتوه ، بهساوایی باریان
	پیوه گرتوه *
فرپووزایی به نابینئ	هیچ نابینئ ، ههشته بای نابینئ *

پیتی (ک)

که پرت	جار *
کول و دویه خوی لی گرت	تولهی خوی لی کرده وه ، لیی وه پهن بوو *
کیهه	کامه
کوان	دومهل *

پیتی (گ)

گوزالک	جوره پرووه کیکه به ره کهی وهك شه مامه وایه ، به لام تابلیی تال و ناخوشه ، بهری شه و پرووه که بیی ده گوتری (قهله فسه) به عاره بی
	(حظله) *
گورین	تاین ، فلانهشتی زانراو *
گاله دراو	داخراو ، قفل دراو *
گهره که	پیویسته *

گله واهى
گچكه

شايه تى *
چووكه له ، بچووك * چووك *

پيتى (ل)

لانه

لاسهنگك ، خوار *

له بانى

له جياتى ، له برى ، له جئى *

ليكدا ليكدا

خيرا خيرا ، جار له دواى جار ، بهرده وام *

له مەپ من

ئى من ، مى من

له كن وى

له لای وى ، له نزيك وى *

لينگان

لاقان ، قاجان *

له بنه وه پاله وه

له نزيكه وه *

لى خهفتان

ههول بوډان ، بهدوادا گه پان *

لىى ده دلى ناگرئ

گوئى ناداتى ، فهراموشى ده كاو له دلدا

پرق و قينى لى دا ناگرئ *

ليكىدى

له يه كتر *

لى وه شاوه

ده باران دا هه بوو ، شايسته *

لوئچيڭ

چهنگيڭ ، لوئچ ئه وه ئه ندازه يه يه كه نه توان

له پى ده ست و به نجه كانى دا جئى ده يته وه *

لاموجوومى

سه ره خه رى ، ئينكارى *

لىى ده گير نه وه

به شدارى ده كن ، لى گيرانه وه :

به شدارى كردنى به كيڭ له خوشى يان

ناخوشى به كيڭى تر دا *

پڙڻه ، لڙڻا ، لوڙه و •
 سه رسره کي ، ها که زايي ، گرنگي نه دان
 بهشت •

لڙمه
 لام سه لايي

پيتي (م)

پړاپړ ، دارمال ، قه لا پچه ، لڼوار لڼو •
 خم لڼ خواردن ، به ته نگه وه بوون •

مه لاومه
 مشوور لڼ خواردن

پيتي (ن)

غدریب ، نه ناسراو •
 ناگونجی ، ناسازی •
 تۆزیک ، هه ندیک ، که مئک •

نامۆ
 نالوئ
 نه ختیک

پيتي (و)

بگه پڼوه ، پرو وه رگير •
 له گه ل نه وه ش دا •
 بڼ چواندن ، (تشيه) •
 پڼکه وه •
 گرته تڼوخو •
 گويي ناداتي ، نه ميه تي بڼ نادات •
 له بارتر ، گونجاوتر •
 بدرته بال
 که وته پڼ •

وه رسوو پڼ
 وڼپاي نه وه ش
 وڼ چواندن
 وڼکړا
 وه بهر خو دان
 وه سر خو نايه نڼ
 وڼ چووتر
 وه پال دري
 وه پڼ که وتن

پیتنی (ه)

- بهرز بوونهوه ، زیاد بوون
- جیاکردنهوه
- پاکردنه سهر ، هیرش بردنه سهر
- لهپئی لادان ، پئی ون کردن
- لابر دن ، لادان ، پوو پئی وه رگیپان
- سهرگردان
- ههڵ خلیسکان
- مه دار کردن ، گونجان

پیتنی (ي)

- بهش بهحالی خۆم

ههڵکشین
ههڵاواردن
ههڵ کوتانه سهر
ههڵله بوون
ههڵهنگاوتن
ههڵوه دا
ههڵتریزان
ههڵکردن

به که باری خۆم

نيو پړوك

لايه

- ۵ پشمه كې
- ۱۲ نهم كښه سووپړه تې فاتحه
- ۱۶ سهرنج دانېكي گشتي له سووپړه
- ۲۲ ماناي دهقاو دهقي سووپړه ته كه
- ۲۲ چهند تې بيښي يهك سهارهت بهم سووپړه ته
- ۳۲ تفسيري ثايه تي يه كه
- ۳۶ (بسم الله الرحمن الرحيم) ياني چي ؟
- ۳۷ گهوهري يه كه : خواناسي شتيكي خوړسك و سروشتي به
له دل و دهر ووني مرؤفا •
- ۳۹ بهلگهي يه كه : بوسلماندي نه و پراستي به : هه موو پيدا
بوويك ، پيدا كاريكي هه به •
- ۵۳ بهلگهي دووهم : پيك ويكي و ياسا بي ياسا دانه ر ناييت •
- ۷۱ بهلگهي سي يه : ههر شتيك بوون و نه بووني يه كسان بن
پويستي به به ديپنه ريك هه به •
- ۷۹ گهوهري دووهم : (بسم الله) كردن لدهمي
دهست پيكر دني هه كارليك دا •
- ۸۰ گهوهري سي يه : سيفه ته به رزه كاني خدا
- ۸۴ تفسيري ثايه تي دووهم
- ۸۵ گهوهري يه كه : په روه ردگاريتي خدا چ ده گه يه ني ؟
- ۸۶ گهوهري دووهم : سوپاس و ستايش بهس لايقي خوايه •
- ۹۴ گهوهري سي يه : به رزي پله ي په روه رده كهران له ترازووي

- ئىسلامدا
- ۹۶ چەند خالىكى سەرەكى دەربارەى ئىرازى خەلك بانگ كردن
بۇ ئىسلام •
- ۱۰۷ گەوھەرى چوارەم : ھەتا زانبار تېرىن خواناس تر دەين
- ۱۰۹ گەوھەرى يېنجەم : پەيۋەندى نىۋان خواۋ ئىنسان
لەپوانگەى بەرنامەى خواۋە •
- ۱۱۱ تەفسىرى ئايەتى سىيەم :
- ۱۱۲ گەوھەرى يەكەم : درەوشانەۋەى سۆزۈبەزەبىى خودا لە
كائىنات دا •
- ۱۲۱ گەوھەرى دوۋەم : دروست كرانى بوۋنەۋەر ئەنجامى سۆزۈ
بەزەبىى خودايە •
- ۱۳۴ گەوھەرى سەيەم : خۆشەۋىستى بىچىنەى پەيۋەندى
نىۋان خواۋ مۇۋە •
- ۱۴۱ تەفسىرى ئايەتى چوارەم :
- ۱۴۱ گەوھەرى يەكەم : پۇژى قىامەتى چىۋ چۆن دىتەدى !!؟
- ۱۴۷ گەوھەرى دوۋەم : ئەنجامى پۇژى قىامەتى چىۋ ؟!
- ۱۵۶ گەوھەرى سەيەم : چۆن دەى سەلىتىن كە پۇژى
دۋابى شىكىكى ھەتمى و ئۆيۈستە ؟!
- ۱۶۲ گەوھەرى چوارەم : تاۋو تەسبىر برۋا بە باشەپۇژ بوۋن ،
لەزىيانى ئىنسان دا •
- ۱۷۳ تەفسىرى ئايەتى يېنجەم :
- ۱۷۳ گەوھەرى يەكەم : خواپەرستى (عبادە) يانى چىۋ بەكى
دەگىرى خواپەرست (عابد) !!؟
- ۱۸۰ گەوھەرى دوۋەم : خواپەرستى لەئىسلام دا لەسەر

خوشه‌ويستی پۆنراوه *

- ۱۸۵ گهوهه‌ری سێ يه‌م : له‌خوا وه‌نيزيك كهوتن كت و پێ نابی و
پله پله‌یی به *
- ۱۹۰ گهوهه‌ری چوارده‌م : ئه‌ركی به‌نده به‌رامبه‌ر به‌خوا و ئی خوا
به‌رامبه‌ر به‌وی *
- ۱۹۴ گهوهه‌ری پینجه‌م : بوخت‌ترین شیوه‌ی خوا به‌یه‌ك ناسین
(التوحید) *
- ۱۹۶ گهوهه‌ری شه‌شده‌م : پڕواو كرده‌وه لێك جوئ نابنه‌وه *
- ۲۰۴ گهوهه‌ری هه‌وته‌م : بۆچی ئیسلام گرنگی به‌یه‌کیه‌تی و پێكه‌وه
جۆش‌درانی كۆمه‌له‌ی مسوولمانان ده‌دا ؟
- ۲۰۸ گهوهه‌ری هه‌شته‌م : ئیمان و پڕوا تاقه‌ بنچینه‌ی كۆمه‌لگای
ئیسلامی به *
- ۲۱۴ ته‌فسیری ئایه‌تی شه‌شده‌م
- ۲۱۶ گهوهه‌ری یه‌كه‌م : به‌رنامه‌و پڕبازی ژیان پێویسته‌ ته‌نیا له‌لایه‌ن
خواوه‌ دا بنێ و دیاری بكرێ *
- ۲۱۷ به‌لگه‌ی یه‌كه‌م : پێزاری و نا په‌ژایی ده‌رپینی زاناو مشوورخۆرا‌نی
پۆژه‌ه‌لات و پۆژئاوا سه‌بارده‌ت به‌و بارودۆخه‌ی تێدا
ده‌ژین و به‌و بڕدۆزه‌و پڕچكانه‌ی حوكمیان به‌سه‌رده‌ا
ده‌كه‌ن *
- ۲۳۳ به‌لگه‌ی دووهم بۆ سه‌لمانده‌نی پراستی گهوهه‌ری یه‌كه‌می
ئهم ئایه‌ته ، ناخۆشی و پێ ته‌نگ‌وچه‌له‌مه‌یی و سه‌رله‌ی شیواوی
ژیا‌نی دانسته‌وانی شارستانه‌تی به‌دادی یه‌كانی ئهم پۆژگا ره *
- ۲۶۳ گهوهه‌ری دووهم : ته‌نیا به‌رنامه‌و به‌په‌رپه‌وی خوا پراست و
پراست و دروسته‌و ، هه‌ر بیروباوه‌پرو پڕچكه‌یه‌کی دیکه

خوارو خټیچ و ناتهواوه :

۲۶۴ به لگه یی یه که می پاستی ته و قسه یه : خسته پووی چهند

تابلویه کی دل بزوین له شارستانه تی ئیسلامی *

به لگه یی دردم : خسته پووی ئیعتیراف پیکردن و گه واهی دانی

بیگانه کان سه باره ت به بی هاوتایی و نمونه یی ئیسلام *

گه وهه ری سی یه م : بوچی ئیسلام به (الصراط المستقیم)

ناوبراوه ؟!

۲۸۳ چهند پازیککی سه رنج پاکیش له م ئایه ته دا

۲۸۵ ته فیسیری ئایه تی جهو ته م

۲۸۷ گه وهه ری یه که م

۲۸۸ گه وهه ری دوو ده م

۲۸۹ گه وهه ری سی یه م

۲۸۹ گه وهه ری چواره م

۲۹۰ گه وهه ری پینجه م

۲۹۲ گه وهه ری شه شه م

۲۹۳ گه وهه ری جهو ته م

۲۹۵ گولزیریککی کتیی : (بروتو کولات)

۲۹۸ گولزیریککی کتیی : (الغارة علی العالم الاسمی)

۳۰۴ له کو تایی دا

۳۰۷ فه ره نگيله

۳۱۹ نیوه پوک

پاست کردنه وه ی هه له کان

سو پاس

خویندەری بەرپۆزم : تکایە بەرلەووی دەست
 بەخویندەووی ئەم کتیبەبکە ی ئەم ھەلانی پراست
 بکەو ۰

ھەلە	پراست	دنی	لاپەر
وچە	وچە	۲	۳
ئە	ئە	۱۸	۵
ئەستیرە ماکان	ئەستیرە کان	۷	۶
لێ نەخورابی	لێ نەخورابی	۲۱	۷
مرمرۆقێکی	مرمرۆقێکی	۲۱	۷
سێم	ئەم	۲	۱۱
خۆشمال	خۆشمال	۷	۱۱
بۆت	بۆت	۸	۱۱
خۆپسک	خۆپسک	۸	۱۸
(العالمین)	(رب العالمین)	۲۱	۱۸
تیرا	تیرا	۱۰	۱۹
بەخشین و	بەخشین و	۱۰	۲۱
فاتحە	فاتحە	۲۰	۲۲
(باسمه)	(باسم)	۵	۲۲
جۆی جۆی	جۆی جۆی ھەن	۱۴	۳۲
آلە	آلە لەھە جۆی یەك (آلە) ھاتبێ (آلە) ھە ۰		
لە	لە	۷	۳۳
دە ی ئەرستی و	دە یەرستی و	۱۷	۳۳
زات ماھیت	زات و ماھیت	۲۱	۳۳

مهله	پراست	دین	لاپه
فعل منه	فعل منه	۲	۳۴
دهشتی	دهشتی	۸	۴۲
مانوو	ماندوو	۱۸	۴۲
ماردی	ماددی	۲۲	۴۲
دهرور	دهورور	۲	۴۴
توانایی	توانا	۱۶	۴۴
ناشتی بی	ناشتی بی	۲۲	۴۵
له مائیکه وه	له مائیکه وه	۷	۴۸
دریژ خالان	دریژ خایهن	۱۰	۴۸
به ته عیر یکی	به ته عیر یکی دی	۱۲	۴۹
به هه ر حال	به هه ر حال	۲۲	۴۹
پاستا	پراست	۷	۵۰
پهیدای	پهیدای ده کات	۱۵	۵۰
به نو	به نو	۱۶	۵۰
پرتی	دینتی	۶	۵۱
وه چی	ده چی	۱۶	۵۱
وده دست شی	وده دست بی	۲۳	۵۱
له وه لام	له وه لام دا	۱۱	۵۲
که ومت	کت ومت	۶	۵۳
چه شیه	چه شنه	۱۰	۵۳
داره و	داده و	۱۱	۵۳
بوته هو	بوته هو	۲۲	۵۳
بوونه و نه	بوونه و نه	۲۲	۵۳

هه‌له	پراست	دین	لایه‌پ
ئه‌ومش	ئه‌ومش	۲۳	۵۳
زه‌به‌لامی	زه‌به‌لاحی	۱۹	۵۴
ده‌بوون	زۆر ده‌بوون	۱۴	۵۵
ده‌ژانه	ده‌پژانه	۱۷	۵۵
Tell Mewhy		۲۱	۵۶
سیری و	سویری و	۸	۵۶
پراسته‌یانه	پراستیانه	۱۶	۵۶
خواردن و	خواردنه‌وه	۲۰	۵۷
خستویه	خستویه	۴	۵۸
سه‌نطی	سه‌نگی	۱۵	۵۸
هاوسه‌نطی	هاوسه‌نگی	۲۰	۵۸
بطۆپری	بگۆپری	۳	۵۹
وتین	دین	۸	۵۹
بیطومان	بیگومان	۲۰	۵۹
ده‌تین	ده‌تین	۱۴	۶۰
شی و	شلی و	۱۸	۶۱
زه‌به‌لامی	زه‌به‌لاحی	۴	۶۲
که‌ساغان	که‌سانمان	۱۳	۶۲
خرۆکاته	خرۆکانه	۵	۶۳
دووسهر	دووسهد	۹	۶۳
مسالی	سالی	۱۳	۶۳
میشه	میش	۸	۶۷
★	www.alibapir.net	۲۱	۷۰

لایه پ	دیر	پاست	هده
۷۴	۱۸	تهوی دی	تهوی
۷۴	۱۹	به کار تیکر دنی	کار تیکر دنی
۷۵	۳	که گوتمان	گوتمان
۷۵	۱۶	نازه لن	ناغه لن
۷۵	۱۹	که پنهان	که تان
۷۶	۱	به تال و	به تهل و
۷۶	۴	اوهن	پوهن
۷۷	۱۶	له قو وچ نه نی	له قرو وچ نه لی
۷۶	۱۳	لایق قهون	لایق قلون
۸۴	۹	چه ند مانایه ک	مانایه ک
۸۵	۲	گرا نیای	گرا نیاری
۸۸	۲۲	ته مانه و	ته مانه
۹۴	۱	A, B1, B2, D, C,	A, C, C
۹۵	۲۲	ته و دیر به چوته کوتایی لایه پنه (۹۶)	دیر پیک به پیه
۱۰۰	۱	حه و جار حه و جار	حه و جار
۱۰۴	۱	علی	عی
۱۰۴	۱	هین	هن
۱۰۶	۱۶	ته م دیر به زیاده	
۱۱۴	۹	دوایی له پئی ی	له پئی ی
۱۱۵	۱۵	بی ساحیه	بی ساحیه
۱۱۷	۱۰	چ جار ان پیرت	چ جار ان
۱۲۰	۱۲	زریان	تریان

وئېرلې ۱۲۷ ۲۱ وئېرلې ساغى

ئەم دېر و بەرپىراوہ : باسكىك لىي نيزىك
دەمەوہ ، وەئەگەر باسكىك لىي نيزىك بىتەوہ •
نيزىك بىتەوہ •

لەدوای دېرى (۴) ئەم عىنوانە بنووسە
« گەوھەرى سىيەم »

۱۵۶	۱۱	نامە	ناوہ
۱۵۶	۱۶	کاذىبن	کابىن
۱۵۹	۱۵	بىر	باو
۱۶۲	۵	فېھا	فېھا
۱۷۱	۴	ناکات	بکات
۱۹۱	۱	ملى بۆ	ملى
۲۰۸	۱۵	پىنمۇنى	پىنمۇنى
۲۶۵	۱۱	پاست	پاست

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

۳۲۷
www.alibapir.net

سو پاس

خوا پاداشی هه موو ئه و برایانه بداته وه که هاو کاریان کرد له به چاپ
که یاندنی ئه م کتیه دا به تایه تی ئه م برایانه ی خوار ئی :

- ۱ - حسن بابکر احمد / بۆسکین
  - ۲ - خدر عبدالله قه ره / قه لادزی
  - ۳ - محمد ملا ابراهیم آغا / مهر گه
  - ۴ - بکر غریب فرج / هه ولیر
  - ۵ - مصطفی سیدمینه / سه نکه سهر
  - ۶ - براده ری هونه ره مند : علی فقی رسول ، که وینه ی بهر گه که ی کیشا
  - ۷ - خاوه نی چاپخانه ی شه فیک و کرێکارانی
- خوا وینه یان زۆر کات

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

رقم الایدا ع ۱۳۸۲ فی المکتبه الوطنیه بیغداد لسنة ۱۹۸۴

www.alibapir.net

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَرِيمِ
 الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْنَا وَرَحْمَتُهُ
 إِنَّ اللَّهَ جَدِيدُ الْكَرَمِ

ameer.maktab@yahoo.com

/AliBapir

/AliBapir

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

کتابت الاسلام

نرخى دوو دیناره

www.alibapir.net